

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ :
1. и 16. сваког
месеца.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК :
МАРКО ТРИФКОВИЋ
ПРАВОЗАСТУПНИК.

УРЕДНИШТВО :
Краљев трг Бр. 2

О К О В И

ПО ОДРЕДБАМА НАШЕГ КАЗНЕНОГ ЗАКОНА, И ЗАКОНА О
ПОСТУПКУ СУДСКОМ У КРИВИЧНИМ ДЕЛИМА.

Мислимо да је врло мален број оних, који до сада нису имали прилике да виде окове, и чују звекет њихових ланаца. Они, који та гвожђа нису видели на ногама оптужених или осуђених криваца, могу их видети у „Полицијском Гласнику,“ у коме има више слика окованих људи. Једни су сликани засебно, а други у групама. Неки имају на ногама лака, а неки опет носе најтеже гвожђе.

Оков, намењен људима, који повреде извесне одредбе из казненог закона, састављен је из четири гвоздена полу-прстена. Оптуженом међу се на сваку ногу више чланака, по два таква полу-прстена, који се на својим крајевима закују гвозденим клиновима тако, да се не могу друкче отворити, док се ти клинови не пресеку. Оба прстена на својим крајевима спојена су ланцем, који је некад дужи, те не смета ходу, а некад је састављен само из три повеће карике. У колико је тај ланац краћи, у толико оковани мора правити ситније кораке.

Окован човек носи то гвожђе на ногама и дању и ноћу, непрестано вуче тај терет и слуша звекет ланаца, а често трпи и болове, које производи гвожђе својим трењем о кожу. Ако је то гвожђе теже, по себи се разуме, да је и досада много већа.

То некада траје годинама.

Ми овде нећемо улазити у расправу тога питања: да ли је у опште потребно, да се људи, оптужени или осуђени за какво кажњиво дело, међу у гвожђе и окивају ланцима, те да тако оковани очекују пресуду, или издржавају казну на коју су их судови осудили, и да ли постоје разлози, да се ти окови код нас и даље задрже, или их треба укинути.

Ограничићемо се само на то да видимо, да ли су све оне законске одредбе, које су прописане за оков, потпуне тако, да је ту сасвим искључено свако произвољно тумачење и лична воља појединих, или се у њима налази каква празнина, коју државни органи у пракци попуњују по својој нахођењу, услед чега и то гвожђе постаје далеко страшније, него што би по закону требало да буде.

У нашем казненом закону, од 20. марта 1860. год. и то у § 12. побројане су све оне казне, на које се кривац може осудити. Пређе их је било 12, али су батине укинуте 1873 год.¹⁾ и сад је број сведен на 11.

Одмах после смртне казне, долази *робија*.

У § 14. казнен. зак. прописано је, да робија не може бити дужа од двадесет, ни краћа од 2²⁾ године, и да ће осуђени на робију:

„носити на ногама окове лаке или тешке, како коме суд одсуди.“ — „Женско на робију осуђено неће се окивати.“³⁾

Судови, при изрицању својих пресуда, којима осуђују на робију, одређују и то, у каквом ће окуву кривац издржавати робију, лако или тешком, што се опет одређује према броју година, колико кривац има да проведе у казненом заводу.

Кад је у закону већ направљена разлика између лаког и тешког окова, онда се појединим никако није мог-

¹⁾ Шiba је укинута 6. маја 1859. год. као „противна духу времена, и затуђујући грађанима чувства човечности,“ — а батине су постојале до 11. децембра 1873. год.

²⁾ По устројству окружних судова од 26. јануара 1840. год. поред осталих, постојале су још и ове казне: вечна робија, заточење вечно, робија привремена са или без гвожђа, домаћи затвор и бој са камџијом. — Законом о замени телесне казне од 31. јануара 1853. год. *шиба* од 3 пута, 6 пута, 9 пута и мртва *шиба* од 12 пута на место, замењивана је осуђеницима, који ову телесну казну нису могли издржати због слабости или болести, робијом од 2 до 12 година у лако или тешком гвожђу. Ако је телесна казна претворена у затвор, онда је осуђеник морао да носи гвожђе, лако или тешко.

³⁾ По § 14. поменутог закона, женска лица осуђивана су у место на бој „од 100 камџија у једанпут,“ на 12-то годишњу робију у *тешком гвожђу*.

ло оставити на вољу, да они сами одређују шта је лако а шта тешко гвожђе, него је то сам закон одредио.

У § 14 казн. зак., где се налазе опште одредбе о робији и окуву, прописано је и то, да ће лак оков бити од две, а тежак од четири оке, — (килограма 2.560 и 5.120 кил.).

Не треба губити из вида, да се ове законске одредбе о тежини окова, односе на гвожђа, одређена за окивање оних криваца, који су извршним пресудама судским оглашени за криве и осуђени на робију.

Кад би се у гвожђе окивали само они кривци, које су судови осудили на робију, и њихове пресуде постале извршне, не би се овде имало шта говорити. — Закон је прописао, да сваки робијаш мора носити на ногама гвожђе, лако или тешко, и сви се морају томе закону покоравати, докле год постоји, и док се не замени другим савременијим.

Али, сем окова за осуђенике у казним заводима, све полицијске власти којима је стављено у дужност да ислеђују кривице, и сви првостепени судови (сем трговачког) имају по више окова спремних за окивање оптужених, који су само под истрагом за злочинства.

Оптужени против кога је полицијска власт повела кривичну истрагу, без обзира на то, што се још не зна да ли ће његова кривица бити доказана или не, да ли је он крив или не, мора да носи на ногама оков и дању и ноћу, јер је иследник тако решио. — Тек кад полицијска власт доврши истрагу и нађе да је кривица довољно доказана, она оптужује и сироводи кривца суду.

Ако га суд пусти, било приликом решавања о стављању под суд, било доцније на претресу, нико не води рачуна о томе, што је тај човек, ни крив ни дужан, носио гвожђе.

Какви се призори дешавају при окивању оптуженога, а нарочито онда, кад се на тај посао не употребљују вешти мајстори, него шегрти или „апсанције,“ то најбоље знају они, који су чешће присуствовали окивању, и посматрали како мајстор свом снагом закива гвожђе на ноге оптуженоме. Какви се осећаји пробуђују у човеку за време тога окивања, кад га обале на земљу, и он пред собом гледа замахивање чекића и слуша потмуле ударце, који му потресају и срж у костима! Како изгледа тај злосретник, кад се после свршеног окивања

дигне па почне посртати, јер му ланац не да да корача како је он навикао!? — Нико о томе не води никаква рачуна, као да ту није у питању човек, него каква животиња, или звер.

Да тако окованог човека оставе у затвору, и да га не изводе на улицу, он би мање осећао то понижење. Али оковани људи често се виђају на улицама, а нарочито у престоници. — Полицијске власти спроводе суду оптуженог у окову, ако је за време истраге био окован. — У колико је оптужен за тежу кривицу, у толико је и пратња већа. — Где су опет затвори одвојени од судова, као што је данас случај у Београду, ту се оптужени доводе у суд, оковани, да им се саопштавају одлуке по њиховим кривицама.

Само звекетање ланаца на улици привлачи гомиле радознала и беспослена света, који трчи за „злочинцем“ да га посматра.

И за сву ту поругу, оптужени у сваком случају, било да га доцније суд ослободи, или да га осуди, мора још да плаћа тако зване притворске трошкове, где су урачунати и трошкови за оков и отков.

О окову, у коме се оптужени држи за време истраге, налазе се одредбе у § § 140 и 168 казненог поступка.

У § 140 крив. пост. прописано је, да ће се за време ислеђења и испита, само онај у окову држати, који је ухваћен на делу злочинства, или који је покушавао да побегне из притвора, или је опасан за безбедност других, особито апсеничких чувара, или је затвор несигуран, а сумња се да ће побећи.

А у § 168 крив. пост. наређено је, да суд може само онда решити, да оптужени за време истраге буде у окову, кад се окривљује за злочин, који се казни робијом или заточењем преко десет година: ако је оптужени покушавао да бежи, или је још који пут био под судом, па је бегео; ако је за злочин оптужени опасан за безбедност других, а особито чувара. Али суд може оптуженога оковати и онда кад се окривљује за злочин, који се казни робијом или заточењем испод десет година, ако је затвор слаб, а оптужени је познат као онај, који хоће да бежи.

Онај, који је по судској одлуци окован, долази само на претрес без окова. — § 204 крив. пост.

То су једини параграфи у закону о поступку судском у кривичним делима, који говоре о окову, за време истраге.

Да ли ће гвожђе, које оптужени носи на ногама за време истраге, било код иследне полиц. власти, било код суда, бити лако или тешко, о томе у кривичном поступку, нигде нема ни спомена.

Казнени закон тачно је одредио тежину окова за оне кривце, који су извршним пресудама судским осуђени на робију, и послати на издржавање казне, а међу тим нигде није одређена тежина гвожђа, које се не меће на ноге кривцима, него оптуженима, за које се још не зна: је су ли криви, и да ли ће их судови осудити.

Док је у нашим казним заводима лак оков од две, а тежак од четири оке, дотле се и код иследних власти, а и код наших првостепених судова налазе и така гвожђа, која својом тежином далеко надмашују тежак оков из § 14 казн. зак.

Ово најбоље потврђују оне многе слике окованих људи, које се налазе у „Полицијском Гласнику.“

Осуђеном на робију одређују тежину окова закон, и судска пресуда, а оптуженом, који је само под истрагом, било код иследне полицијске власти, било код суда, тежину окова често одређује воља државних органа, чиновника или апсанције, или најзад и прост случај, какав се оков деси при руци.

Често се дешавало и то, да је поручивано нарочито тешко гвожђе, којим ће се какав тежи злочинац оковати,¹⁾ јер се мисли, да је у тежини гвожђа најбоље јемство, да кривац неће побећи из притвора с тога, што је махом тако тешко, да он једва може да корача, а из бегство не може ни мислити.

Ми налазимо, да оваква практика, по којој иследне полицијске власти а и судови, окувају оптужене у гвожђа, која су тежа од 4 оке, нема нигде ослонца у закону, и да се ни чим не може правдати.

Окување људи и онако се не може правдати²⁾. Али и ако у кривичном поступку постоји празнина у томе, што није тачно одређена тежина окова, који се могу употребити за време истраге, — сама та празнина још не даје државним органима то право, да они сами по

¹⁾ За једног разбојника, Милана из Раброва, пре више година, поручено је нарочито тешко гвожђе, но при свем том, он је побегао из притвора пожарничког суда са тим гвожђем и апсанцијом који га је чувао.

²⁾ Госп. Дим. Г. Радовић. Теорија казног поступка, Стр. 214.

своме нахођењу одређују тежину окова без икаква обзира на постојећи закон — § 14 казн. закона.

Државни органи позвани су само да примењују закон, који је прописала законодавна власт, а не да сами прописују законе, јер то није њихов посао.

Кад је § 14. казн. зак. прописана тежина окова за осуђене на робију, нема никаквих разлога, да се од тога одступа онда, кад су у питању оптужени, и да се оптужени окивају у много теже гвожђе, но што га носе осуђени робијашаи.

Државни органи морају се при одређивању тежине гвожђа кретати у границама, које је обележио § 14. — јер кад би им се допустило, да они сами и даље одређују тежину окова, како би се могло забранити и друкче окивање да се на пример некое метне гвоздена карика на врат, па кратким ланцем прикује за патос,³⁾ или да се двојица њих окују у једно исто гвожђе, или да се више њих закују за један исти ланац.

Кад су у закону о поступку судском у кривичним делима прописане многе одредбе, којима се иде на то, да се оптужени заштити од незнања, самовоље или претеране ревности последника, крајње је време, да се једном и ово питање о окуву за време истраге тако регулише, како више неће зависити од воље појединих.

На завршетку, споменућемо још и ово:

Ни у казненом закону, ни у закону о поступку судском у кривичним делима, нема ни једне одредбе о томе, да се оптуженима, или осуђеним кривцима, може метати гвожђе и на руке.

Оков, о коме доноси одредбе казнени закон, — меће се на ноге.

Али, кад се прелиста „Полицијски Гласник“ види се, да у њему има више слика људи, који *и на рукама носе гвожђе као и на ногама*. Некима су руке тако утегнуте, да не могу апсолутно ништа радити.

Кад човек посматра ове слике, онда му пада на ум питање: кад закон није прописао, да се осуђенима или оптуженима меће гвожђе на руке, — како поједини полицијски чиновници могу људима метати на руке тако зване „лисице?“

³⁾ Овако је нешто већ и чињено при чапанском првостепеном суду приликом ислеђивања по кривци о убијству учитеља Вацковића. Ур.

Ми држимо, да они то чине на своју одговорност, и да нема никаквих разлога, да се на те лисице и даље равнодушно гледа, него да их треба забранити, — као једну злоупотребу, и то што пре.

Ник. Капетановић.

О БЕЗОПАСНОМ ПОКУШАЈУ

ОД

Д-РА М. МИЉКОВИЋА

У В О Д

Од колике је важности у Кривичном Праву питање о покушају, познато је и правнику теоретичару и практичару. С тога је излишно доказивати важност самога питања.

Страна књижевност је препуна расправа о овом питању, а и у нас постоји једна монографија о покушају од г. Јов. Авакумовића, која је израђена и брижљиво и исцрпно. Па при свем том, питање о покушају још увек је контроверзно, и оно се расправља непрестано од стране криминалиста.

Највише се води спор око тога, који се покушај има сматрати као опасни по неко нападнуто право, т.ј. када је покушај кажњив?

У овоме питању научари нису потпуно сложни, и данас су подељени у главном у два тора: тзв. *субјективисте* и *објективисте*.

С тога смо се и решили, да ово питање расветлимо и расправимо, према данашњем стању криминално-правне књижевности, а у неколико и позитивнога законодавства.

Ово питање познато је у немачкој књижевности обично под техничким изразом „untauglicher Versuch“ (неподобан покушај); међу тим, ми смо овој расправи дали наслов „О безопасном покушају“. Који је од ова два назива подеснији, показаће се у току саме расправе.

Да би питање, које смо изабрали за нашу тему, могли што боље испитати и расветлити, ми смо принуђени да најуре расправимо нека претходна питања,

која ће допринети што бољем схватању и решењу самога главног питања.

I О кривици у опште и зашто држава казни кривично дело?

Свака кривица претпоставља извесан напад на права или интересе, који су законом заштићени. Повреду тих права или интереса, као што је познато, може извршити само подобно лице, под нарочитим законским погодбама.

Држава, у своме интересу, штити од нападаја и повреде извесна права како својих грађана тако и своја, као целине, те прописује извесне казне за оне, који вређају та права.

Да би добили појам кривице, потребне су у главном ове погодбе :

1. лице, подобно да учини кривично дело; *)
2. воља да се произведе извесна промена у спољњем свету, у којој се промени налази опасност за нечија права и интересе;

3. воља ова мора бити изражена у некој спољној радњи, јер су свачије мисли слободне — *cogitationis penam nemo patitur*;

4. радња, коју дотични предузима, треба да има извесног дејства, т.ј. или да произведе какву повреду права или интереса, која је законом забрањена, или бар такву опасност, да је било блиске могућности или вероватности, да повреда може наступити;

5. предузета радња и успех морају стајати у изречној вези, т.ј. онај, који предузима извесну радњу, треба да је врши намерно, очекујући последице, које су услед радње произишле.

Да би добили што бољу и јаснију слику о кривици, навешћемо и који пример.

На пр. за појам крађе тражи закон, да неко узме туђу покретну ствар, у намери да је себи противзаконно присвоји. Ако, дакле, неко оде у туђ стан, у намери да узме ствар, за коју зна да није његова, па то и изврши, и себи ствар присвоји, он је извршио крађу. Воља његова обелодањена је у спољњој радњи; ова радња је произвела промену у спољњем свету тиме, што је повређено туђе право својине; и радња стоји потпуно у

*) Пошто је расправа намењена правничком свету, сматрамо за излишно, да детаљно изложемо: у чему се састоји ова подобност.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

узрочној вези са успехом, јер је на тај успех намерно и управљена била. Видимо дакле да се у овоме примеру налазе све оне погодбе, које се траже за појам кривице.

Но има случајева, где радња дотичног лица не производи оне последице, које је он желео, и ако је он предузео све оно, што је држао као потребно. Узмимо исти пример, који наведосмо. Упути се неко у туђ стан, у намери да украде неку ствар. Увуче се кришом у собу, и таман је хтео да узме намерену ствар, буде у томе спречен и ухваћен. Овде је изостао успех, који је учинилац хтео да постигне, па закон ипак ову радњу сматра као кривицу и казни је. А зашто? — Зато, што је учинилац својом радњом довео у опасност туђе право својине.

Као што се види, не тражи се свуда и повреда некога права или интереса, већ је по некад довољно и то, да се нечије право доведе у блиску опасност.

Овим смо у кратко дали појам о кривици, а сада је на реду да одговоримо на питање: зашто држава казни кривично дело?

Познато је свакоме правнику у опште, да је питање о казни такође једно од веома спорних питања. Довољно је да напоменемо само то, да у главном постоје три групе теоријске, од којих опет свака група има неколико теорија о казни. Те теоријске групе, које расправљају питање о бићу и циљу казне, познате су под именом: *абсоlutне, релативне и спојне или мешовите теорије*.

Ми се нећемо упуштати у апстрактно расправљање ових теорија, јер то није ни циљ ове расправе; већ ћемо гледати да на постављено питање одговоримо више са гледишта емпиричког.

Искуство је основа науци у опште, а у толико пре оној грани науке, која има непосредно везе са практичним животом.

Искуство је показало, да циљ казне не може бити ни у томе, да се кривац застраши, нити остали грађани, да не би грешили; даље: искуство је показало, да казна слабо или никако упливише на поправку злочинца, и да она није средство за сузбијање злочиначке воље. А да циљ казне није освета, коју држава врши над злочинцем ради неког задовољења осећаја правичности, о томе данас не може више бити ни говора, када се неуморним истраживањем дошло до сазнања о правим узроцима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

злочина. Узрок казни лежи у нечем другом, и ми ћемо одмах прећи на истраживање тога узрока.

Пре него што би одговорили на постављено питање, неће бити с горега да напоменемо, да је један од најважнијих задатака државе: заштита права и правних интереса како појединца, тако и целине. Ово је основа сваке државе, и без тога се не да држава ни замислити. Када држава не би одредила границе слободи кретања наших грађана, онда би се ова слобода изметнула у анархију, и појам права био би плузоран. Држави је дужност, дакле, да одреди границе слободи кретања и да се стара, да се оне не прекорачују. Свако прекорачење ових граница повлачи за собом извесну повреду права или животних интереса нечијих, и држава је дужна да овоме стане на пут. Она то данас чини путем писаних закона, забрањујући извесне радње, којима се вређају поједина права, и прописујући нарочите казне за оне, који то чине.

Када загледамо ма у коју одредбу казненог законика, ми видимо, да се сваком таквом одредбом забрањује извесна радња, или се на против тражи, у извесним приликама, да се нешто мора учинити. И у једном и у другом случају закон прописује казну, ако се противно учини.

Питање је сада: зашто закон забрањује, или, зашто налаже извесну радњу? Одговор на ово питање сам по себи долази, када прочитамо дотичну законску одредбу, и потражимо узрока њеном прописивању. Наведимо по један пример из казненог законика, па ћемо лако доћи до одговора на предње питање,

У § 155. нашег казн. зак. вели се: „Ко хотично и с предумишљајем човека убије, да се казни смрћу“.

А § 184. казн. зак. гласи: „Лекар, који би у случају велике нужде и опасности, позван био, па би без довољног узрока своју помоћ отказао, да се казни“.....

У првом примеру имамо случај, где се забрањује радња, којом се човек лишава живота. Очигледно је законодавац хтео овом одредбом да заштити једно најбитније и најприродније право, а то је: право човека на живот. У другом примеру видимо, где закон опет тражи извесну позитивну радњу од лекара. У случају невршења прописане радње, прописује се казна и то с тога, што

се такође хоће да сачува од опасности било живот или у опште интегритет тела човечјег.

Узели ма који пример из казн. зак., видећемо, да је законодавац ишао на то, да казном заштити какво право или животни интерес, било појединца или целине.

Па чиме држава заштићује права ова од повреде и опасности, која им прети? — Казном.

Држава је пронашла извесно средство, које се састоји у неком злу, које постизава кривца, и од кога се држава нада да ће бити у стању да задржи грађане од вређања туђих права, или да бар други пут неће више грешити. То зло названо је *казном*.

Историја казне показује нам, да је она заиста извесно зло, и што се више враћамо у прошлост, то је и то зло било све веће. Но са поступним напретком цивилизације дошло се и на овом пољу до бољитка. Увидело се, да и поред најскромнијих казни злочин постоји, и у место да број злочинаца опада, он расте.

Циљ ове расправе није, да испитује узроке злочина и његов однос према казни, те се с тога не можемо упуштати у дубље разлагање ове теме. Главно је, што ми хоћемо да утврдимо, да казни није циљ освета ни малтретирање кривца, већ у главном одвајање из средине, за коју је он опасан.

Може бити, да казна донекле утиче на остале, и да их уздржава од злочина (генерална превенција), а исто тако да утиче и на самога злочинца (специјална превенција); али искуство нам показује, да тај утицај до сада није бог зна како повољан био.

Главно је да се казном иде на то, да се злочинац уклони из друштва, за које је он опасан, и то или заувек, или за извесно време, ако се држи да се може поправити.

Има до душе и случајева, где се кривац не уклања из друштва, као на пр. новчана казна, или губитак чина или звања, где се кривац издваја само из извесног ужег круга друштвеног, у коме се он као штетан показао. Но ово су нарочите кривице, код којих се оволика реакција од стране државе сматра као довољна. Али код огромног броја кривичних дела, злочинац се осуђује на казну, услед које се уклања из друштва.

Ово уклањање злочинца доказ је да је он опасан по друштво, *и та опасност је, дакле, узрок, што га држава казни*

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Овим смо одговорили на прво питање. А сада пређимо на друго:

II Зашто се казни покушај?

Као што је познато, покушај се сматра да постоји онда, када онај, који се решио да нападне нечије право, својом радњом није постигао што је желео, већ је кривично дело само започето остало, независно од воље злочинаца.

С тога баш и јесте умесно да се запитамо: зашто казнени законик одређује казну и за покушај?

Одмах на овоме месту треба да напоменемо, да покушај није кажњив код свих кривичних дела, већ само код свих злочиних дела у ужем смислу, код преступа само изузетно, где се у закону изреком наређује, а код иступа се никако не казни.

Узрок овоме очевидан је. Дела која казн. законик увршћује у ред злочина, такве су природе, да се њима вређају најбитнија права и животни интереси, те од њих прети општа опасност друштву. Преступна дела већ су мањег значаја и од мање опасности по друштво, те се с тога и њихов покушај казни изузетно, т.ј. у случајевима, који су по својој особини слични злочину. А иступна дела су од тако незнатног значаја по интересе друштвене, и потичу или из нехата, те према томе не би ни могло бити покушаја, или се у њима огледа извесна непослушност према наредбама власти, да је овде било немогуће узети, да ће и покушај довести неке правне интересе у опасност.

Као што видимо, законодавац није нашао за сходно да пропише казну за покушај код свих кривичних дела, већ само код извесних, а у томе је био руковођен опасношћу, која грози извесним правима и правним интересима. Није све једно: да ли је неко наперио на кога напуњен револвер, или је подигао штап да га удари.

Па када је опасност, која од нечије радње прети извесним правима, била меродавна за прописивање казне код покушаја у опште, нема сумње да је та опасност и узрок, што се покушај код извесних кривич. дела казни.

Али баш у овоме питању нису могли сви да се сложе, јер су неки обраћали сву своју пажњу на субјективну, а други на објективну страну кривичнога дела.

Ми ћемо сада изложити у кратко разлоге једних и других, па ћемо онда изрећи свој суд о томе, које је мишљење правилније.

III Покушај са гледишта субјективне и објективне теорије.

Ми смо још у почетку ове расправе изложили погодбе, које су потребне за појам кривичног дела. Видели смо да је потребно, да учинилац кривичнога дела своју злочиначку вољу обелодани у извесној радњи, која треба да изазове жељени успех.

Код покушаја траже се све горње погодбе, сем успеха. С тога на први поглед и изгледа чудно, зашто се покушај казни. Ми смо, међу тим, ово раније већ објаснили, и држимо да је објашњење било доста јасно, и да је одговор основан на целисходности казне.

Но као што рекосмо, субјективна теорија о покушају заступа једно, а објективна друго гледиште.

А. Субјективна теорија о покушају. Субјективна теорија налази основ кажњењу покушаја у личности кривичевој. Казна има задатак да сузбија злочиначку или противправну вољу, која се огледа у извршењу злочиначке намере. Намера у покушају није извршена, али се она показује у спољној радњи, којом се тежи да постигне оно, што се жели.

Субјективисте не гледају на објективну страну дела, на квалитет предузете радње, већ само на то, да ли је злочиначка воља отпочела да се манифестује у спољној радњи.

Пример: Ако би нека девојка, у заблуди трудноће, употребила неко средство за побацивање. У овом случају би, према схватању субјективиста било покушаја, и ако недостаје једна битна погодба за појам кривичнога дела, а то је: предмет или право, које се напада. Код побацивања предмет кривичнога дела, био би зачетак детета (foetus), који законодавац као свестрани будући живот хоће да заштити. Према томе, када трудноћа не постоји, нема ни предмета за повреду, дакле ни кривичнога дела.

Исти такав случај, према субјективној теорији, био би и онда, када би неко пуцао на некога, држећи да овај спава, а међу тим овај би био мртав. Ни овде нема кривичнога дела, па ни покушаја, јер живот, који би

требао да буде предмет напада, није постојао у тренутку самога напада.

Као што се из ова два примера види, консеквенције субјективне теорије воде до абсурдности, те би готово свако даље доказивање о њеној погрешности излишно било.

Но ми ћемо се ипак мало више позабавити овом теоријом већ и с тога, што је она нашла својих присталица и бранилаца.

Први представник ове теорије је немачки криминалиста *Бурџ*,¹⁾ коме је се придружила и општа седница немачког највишег суда (*Reichsgericht-a*) од 24. маја 1880 године. Ово мишљење има приличан број својих заступника и бранилаца, као што су: *Хелшнер*,²⁾ *Јанка*,³⁾ *Ламаи*⁴⁾ и још неке криминалисте.

Ми ћемо сада навести неке главније разлоге заступника ове теорије, а затим ћемо изнети и своје мишљење о овоме питању, па ћемо оставити читаоцима да сами пресуде, које се мишљење више приближује истини. Као доказ за основаност своје теорије наводе њени браниоци следеће:

„Покушај је увек плод заблуде односно последица, које ће наступити услед предузете радње, т. ј. покушај је резултат погрешног мишљења, да је радња, којом се жели да оствари намера, сходна или подобна: међу тим се она показала као неподобна. Радња, која се предузима ради постигнућа извесног успеха, може бити у опште или само подобна или неподобна, т. ј. или је *каузална* или *некаузална*, а не може никако бити мање или више некаузална. С тога је веома погрешно правити разлику између апсолутне и релативне неподобности средстава или предмета. Покушај се у опште састоји у изражавању злочиначке воље, а ова је изражена и у тзв. неподобном покушају. Објективне стране кривичног дела у опште и нема код покушаја. Па, пошто се сваки покушај састоји у заблуди односно каузалности предузете радње, то ова заблуда не може бити довољан узрок, да се поједини случајеви покушаја не казне“.

1) *v. Buri*, Beiträge zur Theorie des Strafrechts und zum Strafgesetzbuch 1894.

2) *Hälschner*, Das gemeine deutsche Strafrecht I. 1881.

3) *Janka*, Das österr. Strafrecht, 1890. (хрватски превод др. Шиловића).

4) *Lammasch*, Zeitschrift für die gesam. Strafrechtswissenschaft, Bd. XIV. 1894.

Поред ових разлога налази се у пресуди*) удружених кривичних одељења највишег немачког суда и овај разлог:

„Нема сумње, да је казна код покушаја управљена противу злочиначке воље, док је на против код свршенога дела управљена противу успеха, који је резултат злочиначке воље“.

Као што видимо, заступници субјективне теорије наводе пре свега: да се дотични виновник код покушаја налази увек у заблуди односно последица или успеха. Да ово није увек случај, навешћемо одмах и један пример. Неко жели да отрује некога, али, не знајући, тачно колика је количина отрова, потребна, да такву дозу, да покушај остане без успеха. Међу тим тровач ни сам није знао да ли ће тровање бити успешно или не, већ је то покушај на срећу. Или, неко се реши да убије извесно лице и пуца на њ' у растојању од 100 корака, ма да зна да у том одстојању не може увек погодити у мету. Дакле, у оба ова случаја видимо, да учинилац није био у заблуди односно своје радње и успеха, већ да је знао, да му радња може остати и неуспешна.

Што се тиче навода: да радња предузета у извесном циљу може били или само каузална или некаузална, а не релативно некаузална, другим речима, да је радња код покушаја увек некаузална, ни у томе не видимо никакав разлог, да не треба правити разлику између покушаја и покушаја. Та околност, што се вели да је покушај некаузалан, пре би био разлог да се покушај у опште не казни, него да се сваки без разлике казни. Али и саме објективисте видећи, да би некажњење покушаја у опште било нецелисходно, прибегли су идеји сузбијања злочиначке воље, те траже да се сваки покушај без разлике казни.

Из изложенога није тешко увидети, да су до сада наведени разлози субјективиста неосновани. У многим случајевима злочинац предузима своју радњу, и ако није сасвим уверен у њен потпун успех. И баш зато, што субјективисте погрешно држе, да је злочинац код свакога у заблуди односно успеха, они из тога изводе и друге погрешне консеквенције. Они веле: кад дотични

*) *Reichsgericht* као највиши суд у Немачкој Царевини врши, поред своје функције као касациони суд, још и функцију суда I. и II. степена, према надлежности, која му је за извесне кривце законом одређена. Отуда долази да овај суд изриче и пресуде као суд I и II степена.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

својом радњом није постигао што је желео, значи да је та радња била неподобна. Сваки покушај је, према томе, последица неподобности предузете радње, те стога се и не може правити разлика између подобних и неподобних средстава.

Ми ћемо, када будемо говорили о објективној теорији, изнети опширне разлоге противу субјективиста и њиховог схватања покушаја. За сада ћемо напоменути само толико, да се у пракци најлакше да видети, да сва средства нису подједнако подесна и подобна за постигнуће извесног циља или успеха, као и то, да има средстава, која су апсолутно неподобна за извршење неког кривичног дела. Шећером се нико не може отровати, као што се ни из пушке, напуњене ћор-фишеком не може нико убити.

Између осталих криминалиста, који су браниоци субјективне теорије, истиче се и један одличан представник новије школе, италијански криминалиста *Гарофало*⁵⁾ као њен бранилац. Он вели, да када је злочиначка намера доказана, радња треба да се казни, па ма каквим средствима била предузета, сем ако би се по средствима, која су употребљена, видело, да је учинилац неподобан да изврши кривично дело.

У предњем наводу налази се велика противуречност. Најпре се вели, да је све једно какво је средство употребљено, а за тим се тражи да су средства такве природе, да се из њих огледа подобност дотичнога за злочинца. Јасно је, дакле, да је Гарофало увидео лабаву основу субјективне теорије, те тражи нарочиту подобност злочинчеву.*) Па у чему ће се огледати та подобност, ако не у средствима за извршење кривичнога дела?

Види се, дакле, да је највећа грешка субјективиста у томе, што се одвећ слепо држе злочиначке воље, и што једино у њој гледају опасност по друштво. Нема сумње да је злочиначка воља веома важан, али не и искључиви фактор при чињењу кривичних дела; али та воља мора бити тако манифестована, да од ње има конкретне опасности по права и интересе друштвене. Нема ли тога, злочиначка воља има се сматрати као претња једнога немоћног према цину, преко које се готово с подсмехом прелази.

⁵⁾ Mittheilungen der intern. krim. Vereinigung, IV Bd. Heft 2. 1893.

*) Ову подобност не треба идентификовати са кривичном урачуљивошћу.

Да би се субјективној теорији достојно одужили, навешћемо још једнога од новијих њених бранилаца, а то је *д-р Александар Николаџони.*⁶⁾ У своме мишљењу односно „утицаја новијих погледа кривичнога права на законодавство према покушају и саучешћу,“ он је у главном изнео ове погледе :

„Узрок за кажњење покушаја треба тражити у психичком стању учиниоца, за време када предузима покушај. Објективна страна дела мора се само у толико узети у обзир, у колико се злочиначка воља једино у радњи оличава, те се отуда може извести закључак о психичком стању.“

„Полазећи са овога гледишта, доћићемо до закључка, да покушај злочинца треба само онда казнити, ако предузета радња, која је остала у покушају, даје доказа, да је општа превенција, која је циљ казни. законика, остала безуспешна; и да противу чињења злочина треба нових мотива, који се састоје у извршењу казне, да би се дотични задржао од поновљена покушаја, који би тада могао испасти за руком и довести у опасност правни поредак.“

„Овај доказ сматра се да постоји, када дотични учини све оно, *што је по његовом мишљењу потребно*, па да наступи успех, и ако тај успех изостане услед узрока, који не зависе од његове воље; или ако се према личности учиниоца, или из околности радње може закључити, да је учинилац човек, који је у стању не само да оцени злочино дело, да начини план и да се реши, већ да располаже и потребном енергијом воље, да дело изврши.“

Према реченоме сваки свршени покушај кажњив је.

Пошто се узрок кажњивости покушаја налази искључиво у учиниоцу, и казна се односи само на учиниоца, а не на објективну страну дела, и пошто је психички део покушане радње исти, као и код свршеног дела, то покушај треба исто тако казнити, као и свршено дело.

Даље, пошто психичка страна покушаја остаје иста, било дело покушано с неподобним средством или на неподобном предмету, то ни то не би био разлог да се покушај не казни.

⁶⁾ Mittheilungen der intern. krim. Vereinigung, Bd. V. Heft 2. 1895.

Казнени законик, који би се оснивао на повољнијим погледима кривичнога права, у место сваке дефиниције покушаја, требало би да садржи ове одредбе:

1. Сваки покушај казниће се истом казном као и свршено кривично дело, ако је злочинац учинио све, што држи да је потребно за постигнуће жељеног успеха, или, ако се према његовој личности или околностима, под којима је радња предузета, мора закључити да је од извршења дела тиме задржан, што су наступиле околности, које он није био у стању да отклони.

„2. Ако би покушај, који није свршен, сачињавао какво друго дело, а не оно које је намеравао, онда да се учинилац казни казном, која је прописана за то кривично дело.“

Као што се види и овај писац стоји на чисто субјективном гледишту. Обузет мишљу, да је кривично дело израз психичке стране злочинчеве, и да казна треба да је управљена само противу злочиначке воље, чим се ова ма у колико манифестује, он се даље ни мало не брине о објективној страни дела.

Писац овај тражи такву радњу, која је *по мишљењу учиниоцевом довољна* да се постигне жељени успех, па овај изостане, независно од воље његове. Узмимо као пример, да нека жена хоће постепено да трује свога мужа. У том циљу иде каквој баби, која зна да даје упуства и средства у томе погледу. Баба ова да жени неку траву с упуством, да сваки дан даје мужу по мало те траве куване у кафи. Муж ухвати жену у тој радњи, али се испитивањем докаже, да та трава њена нема никаквог дејства. Овде заиста постоји злочиначка воља и жена је учинила све што је знала и могла, да би циљ постигла. Па при свем том држимо, да би било неумесно узети да постоји покушај убиства, када по живот мужа није било никакве опасности. Није довољно само да у некога постоји злочиначка воља и да се ова манифестује ма у каквој радњи, већ та радња треба да је предузета на такав начин, да од ње заиста прети опасност неком праву. У наведеном случају те опасности било би само тада, да је жена набавила правога отрова, а не да се ослања на другога, да јој тај набави отрова, или кад је то већ учинила, онда треба да је се сходним начином уверила о дејству т. з. отровне биљке.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У том случају тек могла би се злочиначка воља сматрати као опасна по живот и казнити.

Б. *Објективна теорија о покушају*. Ова теорија полази са ове тачке гледишта: право нема никаква посла са нечијом жељом или вољом (*cogitationis roenon nemo patitur*). Тек када се воља објективира, т. ј. када се она обелодани на тај начин, да хоће да задре у сферу туђег права или интереса, онда она постаје од значаја за право. Разуме се, да код покушаја предузета радња никада не даје онај резултат, који је злочинац желео, али та радња може да доведе у опасност, по кад што веома блиску, нечије право или интерес, или интерес целине. Услед тога што се злочиначка воља не објективира увек на тај начин, да се њоме какво право доводи у опасност, дошло се на мисао, да се сваки покушај не казни. Као што смо већ раније напоменули, покушај се код преступа казни само изузетно, а код иступа никако. Као разлог навели смо то, што покушај код тих дела није опасан по појединца и друштво. Још *Фајербах* почео је правити разлику између опасног и безопасног покушаја, и он се управо и сматра као творац објективне теорије. Услед тога се почела правити разлика између подобног и неподобног средства и предмета. А доцније опет прављена је разлика између апсолутно и релативно неподобних средстава и предмета. Но о томе биће говора доцније.

Главна је, дакле, да се по овој теорији тражи за појам покушаја, да предузета радња ствара објективну опасност по извесно право или интерес. Тражи се, дакле, да је предузета радња управљена противу извесног права, да то право није поништено услед нечега, што није зависило од воље учиниоаче, или да је то право бар доведено у извесну опасност.

Ако се на ову објективну страну дела не би обзирало, већ ако би се узимала у оцену само субјективна страна, т. ј. психичка страна злочинца, онда би се морао казнити не само сваки покушај, већ и свака припрема, и то подједнаком казном, јер је злочиначка воља увек једна и иста, како код покушаја тако и код припреме.

Субјективисте тврде да код покушаја и нема никакве објективне опасности, пошто жељеног успеха нема, већ да је опасност субјективна у томе, што има могућ-

ности, да злочинац може дело поново предузети и извршити.

Када би се за моменат претпоставило, да казна постоји једино зарад сузбијања злочиначке воље, онда би се опет морала узети у оцену и објективна страна дела, јер од ње зависи хоће ли се нешто сматрати као злочин, и да ли је дотични опасан по друштво. Субјективна опасност стоји увек у вези са објективном, т. ј. гледа се: какво право дотични напада и начин на који то чини. Да објаснимо ово примером. Неко се на пример реши да краде. За сада још нема од њега никакве опасности. Тек кад он предузме неку радњу, којом иде на остварење своје жеље, настаје од њега извесна опасност по најпре субјективна, али уједно и објективна, т. ј. опасност по туђу својину. И ако је предузета радња била такве природе, да је остварење намере блиско или веома могуће било, онда је и објективна и субјективна опасност ту; нема ли објективне, онда нема ни субјективне опасности. Чим од неке личности не грози ничијем праву опасност, и сама је личност безопасна.

Цео овај спор између заступника ових двеју теорија потекао је отуда, што субјективисте, гледајући на злочиначку вољу, као нешто засебно, траже да се казни сваки покушај без разлике. Док, међу тим, објективисте гледајући на казну као на заштиту права и правних интереса, налазе да је опасност од злочиначке воље само онда, када она угрожава какво право или интересе. А опасност та постоји само онда, када се воља злочиначка манифестује на такав начин, да је била веома блиска могућност за повреду дотичнога права.

Ако бацимо један општи поглед на ове две прогивничке теорије, онда добијамо овакав резултат посматрања:

1. Субјективна теорија обраћа своју пажњу само на злочиначку вољу, без обзира на предузету радњу, којом жели да се постигне успех.

2. Објективна теорија не пренебрегава злочиначку вољу, али она је испитује и тражи у објективној страни дела.

3. Субјективна теорија сматра да је злочиначка воља по себи већ опасна, те с тога не гледа на каквоћу предузете радње, односно на средства, којима се хоће да изврши дело, а ни на предмет, на коме хоће оно да се изврши.

4. Објективна теорија налази да је злочиначка воља само онда опасна, када се она оличава на такав начин, да од предузете радње прети опасност нечијем праву или интересу. На пр. Ако неко пуца на некога, који је мртав, држећи да спава, био би по субјективној теорији одговоран за покушај убиства, јер је предузетом радњом доказао злочиначку вољу. А по објективној теорији покушаја убиства не би било, јер није никакво право нападнуто ни у опасност доведено, пошто у тренутку напада живота већ није било. Излишно је правницима и напомињати да би у наведеном примеру могло бити друге засебне кривице, на пр. нагрђивање мртваца.

5. Према субјективној теорији покушај би требало казнити код свих кривичних дела без разлике, па и код сваке припреме, само ако је она доказана, јер злочиначка воља постоји у свима овим случајевима подједнако.

6. Објективна теорија, међу тим, одобрава кажњене покушаја само тежих кривичних дела, као код злочина и изузетно код тешких преступних дела, а код иступа никако. Разлог за ово лежи у мањој или већој опасности по друштво, као што смо то већ раније објаснили.

7. Субјективна теорија тражи уз то оправдања и у моралној страни, што хоће да сузбије сасвим и сваку злочиначку помисао.

8. Објективна теорија не иде тако далеко, јер налази да би, у огромном броју случајева, тешко било несумњиво доказати намеру оптуженога, а нарочито када се радња предузме на предмету сасвим неподобним средством.

Може се поуздано рећи, да данас објективна теорија преовлађује и у теорији и у пракци. Она има много више својих заступника у теорији него субјективна. Ми ћемо навести само неколико важнијих њених представника. У ове спадају: *Бернер*,⁷⁾ *Биндинг*,⁸⁾ *Баумгартен*,⁹⁾ *Мајер*,¹⁰⁾ *Меркел*,¹¹⁾ *Лист*,¹²⁾ и многе друге криминалисте, чија би имена било излишно напомињати, поред већ наведених, која спадају у велике научне ауторитете.

⁷⁾ *Berner*, Lehrbuch des d. Strafrechts, 1895.

⁸⁾ *Binding*, Handbuch des d. Strafrechts I. 1885.

⁹⁾ *Baumgarten*, Die Lehre vom Versuch des Verbrechens, 1888.

¹⁰⁾ *Meyer*, Lehrb. des d. Strafrechts 1895.

¹¹⁾ *Merkel*, Lehrb. des Strafrechts 1898.

¹²⁾ *List*, Lehrbuch des d. Strafrechts I. 1889.

Ми смо се потрудили, да у главним потезима изнесемо мишљење субјективне и објективне теорије о покушају, и као што се у самом току излагања могло видети, ми усвајамо разлоге објективне теорије, јер налазимо да је она рационалнија. Међу тим остављамо читаоцима да упореде разлоге једне и друге теорије, па нека према својој оцени усвоје ону теорију, која их може више придобити.

IV. Који се покушај сматра као безопасан?

Још у римском праву налазе се извесни трагови разликовања између свршеног дела и покушаја. Римљани нису, до душе, били дошли до тога, да поставе неке опште основе о покушају, али су код појединих кривичних дела правили разлику између подобног и неподобног покушаја. Поједина партикуларна немачка законодавства у средњем веку (*Volksrechte*) казне извесне нападе на тело и живот, али не као покушај, већ као засебне злочине. А нека опет (*Stadt- und Landrechte*) казне и покушај као свршено дело. Највећа заслуга за постанак и развиће појма о покушају припада италијанским писцима. Они дају овакав појам о покушају: „*Cogitare, agere, sed non perficere,*“ те су захтевали да се блаже казни. Отуда је даље ова мисао примљена и у опште немачко право. Овде се усваја у опште блажа казна за покушај. Али у овом столећу поједини казнени законици немачки, као баварски и пруски, усвајају одредбе францускога *Code pénal-a*, те изједначају покушај са свршеним делом. Међу тим садањи немачки законик казни покушај блаже него свршено дело.

У овом столећу Фајербах први покреће питање о томе: да ли треба казнити сваки покушај? Он држи, да се казни само *опасан покушај*. Услед тога се почела правити разлика између подобних и неподобних средстава и предмета покушаја, а доцније су почели правити разлику између *апсолутно* и *релативно* неподобних средстава и предмета.

Једни су за то, да се казни релативно неподобан покушај, а апсолутно неподобан да се не казни; а други — субјективисте — траже да се казни и апсолутно и релативно неподобан покушај.

Под апсолутно неподобним предметом разуме се такав предмет, на коме се ни у ком случају не може из-

вршити кривично дело, па ма какву радњу предузео дотични и ма под каквим погодбама.

А под релативно неподобним предметом разуме се предмет на коме је у опште могуће извршити кривично дело, али је успех изостао с тога, што је дело предузето под извесном околношћу, која предмет чини неподобним за извршење кривичног дела.

Да наведемо за ово примере.

Ако неко пуца на неко дрво, у мраку, држећи да је то човек, — онда би сво био случај апсолутне неподобности предмета. А ако неко пуца на човека, који носи панцир, који зрно из пушке не може да пробије, онда би то, по мишљењу дотичних писаца, био релативно неподобан предмет.

Што се тиче подобности средстава, о њима постоји ово мишљење: Апсолутно неподобно средство је оно, које ни у ком случају, ма како радња предузета била, не може да произведе жељени успех. А релативно неподобно средство сматра се да је оно, којим би се могао постићи жељени успех, када би се оно употребило како треба, као са нарочитом пажњом или вештином и т. д. На пр. неко употреби зарад тровања неку траву, без отровног дејства. У том случају било би апсолутно неподобно средство. Или, ако неко хоће кога да отрује, па му да недовољну дозу отрова. У овом случају имали би релативно неподобно средство.

Као што смо већ напред видели, субјективисте одбацују свако разликовање између предмета и средстава, и оглашују сваки покушај као кажњив. Код објективиста ствар већ стоји друкчије, и они праве разлику како између подобности предмета, тако и средстава. Ово је сасвим природна последица њихове теорије, пошто они гледају на конкретну опасност, која од предузете радње прети, а ова се обично огледа или у предмету, који је нападнут, или у средству којим се радња предузела.

И ако у главном опасност за неко право или интерес зависи од средства, којим се оно напада, или од предмета, на који је напад упућен, опет за то ми држимо, да ово није увек довољно мерило за оцену опасности у конкретном случају, и да се сви случајеви покушаја не могу подвести под ову формулу апсолутне и релативне неподобности предмета и средстава. Ми ћемо се, дакле, потрудити да примерима докажемо, да је за

оцену кажњивости покушаја најрационалније узети конкретну опасност за извесно право од предузете радње злочинаца.

Да отпочнемо најпре са неподобношћу предмета. Наводе се често као примери апсолутне неподобности предмета :

1. Кад ко пуца у заблуди на сенку, дрво или какву мртву ствар, држећи да је то човек, кога хоће да убије;

2. Кад би женска, држећи погрешно да је трудна, узимала што за побацивање;

3. Кад би ко хтео да украде неку ствар, држећи да је туђа, а она је међу тим његова; и т. д.

У свима наведеним и њима сличним примерима нема смисла у опште ни говорити о некој подобности или неподобности предмета, јер покушај је могућ само тада, када се напада на неко право или интерес, који постоје. А када неко право или интерес не постоји, оно се не може ни нападати, ни доводити у опасност.

С тога о апсолутној неподобности предмета при покушају не би требало ни говорити, већ гледати на то, да ли је у опште исто право нападнуто било, или не. Побацивање на пр. представља трудноћу, т. ј. зачетак детета у утроби, и радња је управљена на уништење тога зачетка, као на будући живот. Закон је хтео да обезбеди право на живот, који би се из зачетка развио. Чим нема зачетка, нема ни напада на живот.

Исто тако је незгодно наводити и примере за релативну неподобност предмета. Ево тих примера :

1. Када би ко дао отрова човеку, који је по својој природи, или због раније постепене употребе исте врсте отрова, постао непријемљив за ту врсту отрова;

2. Када би ко из обичне пушке или револвера пуцао на човека, који би имао оклоп око себе, те тиме био обезбеђен од удара са онаквим смртоносним оруђем како је употребљено било, а због оклопа не само не би могао погинути, већ ни рањен бити.¹³⁾

Држимо да неће бити тешко увидети, да ни овде нема никакве па ни релативне неподобности предмета. У оба наведена случаја напада се на живот човечи, дакле на право, које постоји и које је могуће повредити или уништити. У место гледања на т. зв. подобност

¹³⁾ „Покушај“ од Ј. Ђ. Авакумовића. Београд 1884.

или неподобност, овде би требало гледати на то, да ли је радња, предузета противу живота дотичнога, произвела блиску опасност за његов живот, који је био предмет напада.

Да није све једно, које ће се теорије држати, при оцени покушаја, показаћемо одмах наведеним примерима. Тако у првом случају — тровања — ако је покушај остао без икаквих знакова тровања, дакле је дотични био сасвим ван опасности за свој живот, онда би, по теорији о опасности покушаја, овај случај спадао у безопасан покушај, те се не би казнио. А по теорији оних, који праве разлику између апсолутне и релативне неподобности, покушај овај био би кажњив, пошто се релативна неподобност казни. У другом случају, међу тим, постојала би одговорност за покушај убиства у сваком случају. По теорији о подобности и неподобности с тога, што у овом случају има т. зв. релативне подобности, а по другој теорији кажњивост постоји с тога, што је опасност по живот постојала, јер је дотични могао бити погођен у главу и погинути.

Из наведених примера види се, да је разликовање апсолутне и релативне подобности или неподобности предмета неподесно мерило за оцену покушаја. То увиђају и сами они, који праве ову разлику о подобности и неподобности, па веле, да не треба с тим мешати и случајеве са *променом предмета* као и са *оскудицом предмета*. И ове случајеве наводи у својој књизи г. Авакумовић. Тако на пр. пуца неко на Јована, држећи да је то Павле, кога је хтео да убије. У овом случају дакле не може такође бити говора о неподобности предмета, већ је ту просто заблуда у личности. Главно је овде, да је нечији живот био у блиској опасности.

Пример са оскудицом предмета био би овај: Неко хоће да украде извесну ствар и уђе у туђу кућу, али не нађе дотичну ствар у просторији, у којој је он држао да се та нарочита ствар налази. — И ако би овде, узев строго по теорији о подобности и неподобности предмета, могло изићи да нема покушаја, јер нема предмета за крађу — дакле апсолутна неподобност предмета — треба ипак узети да постоји покушај. Уласком у туђу зграду и тражењем дотичне ствари, доведена је у блиску опасност туђа влаштина, која постоји, али злочинац случајно није на њу наишао. А можда би најзад крадљивац

и нашао ствар, да није ухваћен и спречен у даљем тражењу. И г. Авакумовић налази да овде има покушаја, као и то, да би, гледајући на подобност и неподобност предмета могло бити збрке и забуне.

С тога држимо да ово разликовање подобности и неподобности предмета треба одбацити и усвојити основ *конкретне опасности по извесно право или интерес.*

Не стоји боље ни са разликовањем средстава на пододна и непододна. Као што смо раније напоменули и средства се разликују на *апсолутно* и *релативно непододна*. У овоме разликовању средстава на пододна и непододна чињена је замерка од многих. Тако неки веле, да апсолутно непододних средстава и нема, и да свако средство може допринети извршењу каквог кривичног дела, када се употреби како треба. Ну браниоци овога мишљења заборављају, да је овде увек у питању: да ли је неко средство пододно за извршење дотичнога кривичнога дела непосредно, а не: да ли је оно могло нешто или у неколико допринети извршењу кривичнога дела? Ако би неко на пр. помоћу бонбона успео да превари неку девојчицу, те да над њом изврши блуд, нико неће ваљада тврдити, да су бонбоне средство за извршење блуда.

Субјективисте опет веле, да је код покушаја свако средство непододно, јер би иначе морало бити успеха. С тога они и не праве разлику међу средствима. Овај разлог субјективиста није ништа друго него обичан софизам. Они не праве разлику између средства по себи и начина, на који је оно употребљено. Када ко пуца из пуне пушке на кога, па га не погоди, неће се моћи тврдити да је пуна пушка непододно средство за убиство, већ или да злочинац није добро гађао, или да је дотични у одсудном тренутку одскочио у страну и т. д. Не може се, дакле, ни у ком случају тврдити да нема разлике међу средствима, којима се предузима вршење каквога злочина.

Но сада наступа питање: да ли разликовање средстава на апсолутно и релативно непододна може увек бити тачно мерило да ли постоји кажњив покушај, т.ј. да ли је неко право било у блиској опасности?

Примери злочина и начини њихова извршења тако су многобројни и разноврсни у практичном животу, да је немогуће поставити једно опште мерило: шта је ап-

солутно, а шта релативно неподобно средство. Често пута би неко средство, узето само по себи, изгледало апсолутно неподобно, а оно би у ствари било подобно за извршење злочина, и обратно. Међу тим није само средство главни фактор за извршење злочина, већ ово зависи од вештине, пажљивости, окретности и т. д., једном речи, од подобности самога злочинца. Главнио, на што се при оцењивању покушаја мора обратити пажња, то је: је ли у опште нападнуто било какво право или интерес, и да ли се оно налазило у ближој или удаљенијој опасности? Наравно да ће често пута ова опасност зависити од употребљеног средства за извршење злочина, али више пута од саме радње и начина, на који је радња предузета. Ну у сваком конкретном случају моћиће се доста лако оценити конкретна опасност, док би се, гледајући на т.зв. апсолутну и релативну подобност средства, често стварала забуна, која би водила неправилном решењу случаја. Ово ћемо најбоље објаснити примерима. Да узмемо пример, који смо раније навели. Неко да извесну количину отрова некое, који је на тај отров дужом употребом навикао и постао за њу имум. Покушај остане сасвим безуспешан. Ако би се овде гледало на подобност средства, оно се ни у ком случају не сме огласити као у апсолутно, већ само као релативно неподобно. Отров је свако подобно средство за лишење живота, ако се употреби у довољној мери. А кад је неко навикао на извесну количину таквог отрова, онда за њ' треба већа количина, па да произведе дејство. С тога би у овом случају употребљени отров морао бити оглашен као средство релативно неподобно. А у том случају дотични би морао бити осуђен. Међу тим држимо, да би ово било погрешно схватање. Овде је главно питање: је ли живот дотичнога био у опасности? Прави одговор је: није. Опасности није било никакве, јер је дотични имум према употребљеној количини отрова. Према томе покушај би био безопасан и некажљив. — Узмимо још један пример: А хоће да убије Б ножем. Незнајући А да Б носи панцирску кошуљу, нападне на овога пожем, ударајући га по грудима и леђима. Покушај остане без успеха, и у том тренутку злочинац буде ухваћен. На? питање: је ли нож у овом случају био подобно средство морало би се одговорити: нож је био релативно неподобно средство. А ево зашто. Предмет напада није био

панцир, већ живот. И да је нападач знао да дотични носи панцирску кошуљу, он би покушао да га закоље. Нож, дакле, није био апсолутно, већ релативно неподбно средство. Према томе би, по тесрији о подобности средстава, овај покушај био кажњив. Међу тим и овај је случај сличан са прво наведеном. Опасности за живот није било, — то с тога, што нападач није знао за панцир, те је ударао све по местима, која су била заштићена. А у првом случају опет тровач није знао, да је дотични према оном отрову донекле имун, те би онда употребио већу количину. Дакле, опасности по живот није било, те не би било ни кажњива покушаја.

Као што наведени примери показују, теорија о подобности и неподбности предмета и средстава није поуздана за оцену опасности покушаја, те је с тога многи с правом одбацују. Према томе остаје да се у сваком случају констатује: је ли нападнуто извесно право и је ли оно било у конкретној опасности?

Па, када ће се сматрати покушај као опасан?

Покушај се сматра као опасан онда, када услед предузете радње наступи конкретна опасност за нападнуто право или интерес.

Професор Лист даје сличну дефиницију овој предњој, и она гласи: „Покушај је опасан, ако је услед покушане радње била блиска могућност за постигнуће успеха.“ — За оцену опасности покушаја потребно је имати у виду ове околности, под којима је радња предузета, а нарочито сам тренутак, када је радња управљена била на повреду дотичнога права. Мора се мотрити на то: да ли је било конкретне опасности, т.ј. да ли је у тренутку предузете радње постојала опасност за повреду извесног права? На пр. ако нека женска узме средство за побацивање, а није у томе тренутку била трудна, ту нема опасности од покушаја с тога, што и не постоји право, које хоће да се заштити. Ако би узето средство могло имати штетних последица за какву будућу трудноћу, неће се узимати у обзир с тога, што радња код покушаја мора бити управљена на извесно конкретно право, а не на оно, које ће можда тек наступити. Меродавна је, дакле, конкретна а не евентуална опасност. Према овоме безопасан је покушај онда, када предузета радња по себи, без обзира на неке непредвиђене околности и сметње није могла никако произвести жељени успех — повреду нападнутог права или интереса. Када

неко на пр. пуца из револвера на некога, који је од њега 2000 метара далеко. Или, када би неко некога проклео, желећи му смрт, и т. д. Овде би био покушај безопасан.

Ми држимо, да смо прилично успели да докажемо, да је за оцену покушаја најбоље мерило конкретна опасност за нападнуто право. Из самога циља казне у опште, а код покушаја на по се, види се, да је наше схватање покушаја тачније и целисходније. И разлози а и наведени примери најбољи су доказ за то.

А да ово тврђење није основано само на голој теорији, ми ћемо се потрудити, да у идућем одељку докажемо, да и позитивно законодавство стоји на истом становишту.

V Које гледиште заузима наш казн. законик према покушају?

На првом месту треба да расправимо питање: да ли је наш казн. законик усвојио огледиште субјективне или објективне теорије, т. ј. да ли се по нашем казн. закону казни сваки покушај без разлике, или само онај, од кога прети извесна опасност неком праву или интересу?

Ради што правилнијег решења овога питања потребно је да наведемо дефиницију, коју је наш законодавац дао за покушај, јер ће се већ из ње моћи видети, на коме је становишту био наш законодавац при грађењу казн. законика.

§ 41. казн. зак. који говори о покушају, гласи овако:

„Покушај злочинства и преступљења узима се онда, кад ко учини дело, којим је извршење самог злочинства и преступљења започето, па се злочинство или преступљење не изврши због другог чега, што није стајало од воље онога, који га је започео вршити“.

Законодавац, дакле, тражи радњу, којом се извршење кривич. дела започиње. Јасно је, према томе, да наш казн. законик није на становишту субјективне теорије, која усваја да има покушаја, чим се манифестује злочиначка воља у некој радњи, без обзира на то, да ли се том радњом отпочиње извршење кривичног дела, или не. Када би неко пуцао, у намери убиства, на мртвог човека, држећи да спава, ту би по субјективној теорији било покушаја. Међу тим по нашем казн. закону не би га било, јер предузетом радњом не би било започето извршење убиства, пошто нема у опште права

или интереса, које би било предмет напада а то је живот. Из саме дефиниције, дакле, види се јасно, да је наш законодавац усвојио објективну теорију.

Но ми имамо и других доказа у нашем казн. зак. да се он налази на становишту објективне теорије. Као што смо на своме месту изложили, субјективисте, гледајући искључиво на злочиначку вољу, траже казне за сваки покушај без разлике. То тражи, у осталом и сама доследност. Међу тим, према § 42. нашег казн. зак. покушај се у нас казни увек само код злочинствава, а код престапа само у случајевима, у којима то закон изреком каже. Припрема се, према § 43. казн. зак. по правилу не казни, осим кад закон и за та дела казну одређује. А која су то дела, ми ћемо мало доцније напоменути. Сем наведенога морамо још и то напоменути, да се покушај, према § 44. казн. зак. казни у опште блаже од свршеног дела. Код престапа казна покушаја не може бити већа од 4. месеца (§ 45 казн. зак.).

Из свега изложенога јасно изилази, да се наш законодавац при одређивању казне за покушај није руководио само субјективном страном дела, већ је гледао и на објективну страну, т.ј. гледао је и на то, да ли је злочиначка воља била у стању да неко право доведе у опасност, т.ј. да створи могућност, да може дотично право бити повређено. У колико је та могућност већа, дакле, у колико је и опасност по дотично право већа, у толико је и казна већа. Субјективна страна, или злочиначка воља, свакојако је важан фактор при оцењивању кривичних дела у опште, па и код покушаја, али се она мора манифестовати у таквој радњи, да се њоме доведе неко право у конкретну опасност. Што мања опасност од предузете радње, мања и казна, тако да законодавац најзад налази, да у извесним случајевима не треба покушај ни казнити.

Из наведенога могао је лако сваки увидети, да је наш законодавац усвојио објективну теорију о покушају. Када то не би био случај, наш казн. законик морао би, пре свега, казнити покушај као и свршено дело. Затим би морао казнити сваки покушај, па и припремне радње, и то све подједнако, — јер је субјективна страна дела у свима тим случајевима подједнака.

Поменуто је раније да наш казн. законик казни припремне радње изузетно, и то у случајевима који се

изреком помињу. Ти случајеви помињу се у §§ 88. 89. и 90. казн. зак. и односе се на издајничка предузећа. Мотив за кажњење припремне радње код ових дела није никакав други до тај, што од таквих дела прети велика опасност држави и државној безбедности. Сем тога у § 97. казн. зак. одређује се казна за онога, који би војника или грађанина, кад га закон под барјак позива, подговарао да не следује позиву, или да откаже покорност заповедницима. Не тражи се, дакле, да је дотични у своме наговарању успео, па се ипак казни. И овде је побуда законодавчева у опасности, која би од свршеног дела могла наступити по државу од оваквог дела, те је прописао казну за наговарање, као дело *sui generis*, а оно би се могло сматрати као припрема за главно дело.

Има сличних одредаба и у нашем војно-судском законнику, који такође прописује казне за само наговарање или дражење против претпостављених старешина.

Познато је, да је нашем казн. законнику служио као образац бив. пруски казн. законик од 11. априла 1851 г., који је опет био основа садањем законнику за Немачку Царевину. Ово се у осталом лако може доказати употребљавањем појединих законских одредаба. Као доказ да је опасност од појединих злочина руководила законодавца да пропише казне и за покушај код извесних крив. дела, па и за припремне радње, цитира *Росиберг* у својој расправи¹⁴⁾ извесна места из побуда немачког казн. законика. Из ових побуда веома се јасно види, да су припрема и покушај кажњиви због опасности, која од њих прети у конкретном случају извесном праву или интересу, па пошто је и наш законодавац усвојио исте одредбе, то је доказ да су и њега исте побуде руководиле.

Ми држимо, да смо изнели довољно доказа, да је при оцењивању покушаја и одређивању казне меродавна објективна опасност само у толико, у колико се она огледа у предузетој радњи.

Према томе, ми смо своју тему исцрпели, и, пре но што ову расправу завршимо, нека нам се допусти да бацимо један кратак поглед на наше излагање и да речемо своју завршну реч.

¹⁴⁾ Über die Strafbarkeit des untaugl. Versuchs, Zeitschrift für die gesamt. Strafrechtswissenschaft, књ. XX, св. 6. 1900

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ЗАВРШНА РЕЧ

Циљ ове расправе био је да пред наш правнички свет изнесе једно спорно питање из области Кривичнога Права, а то је питање о т. зв. *неиодобном*, или, као што га ми зовемо, *безопасном покушају*. Хоће ли се у конкретном случају узети да има кажњивог покушаја или не, од огромног је значаја и по појединца и по државу. Па и поред толике важности мишљења су у томе питању веома подељена, као што смо то у току расправе показали. Шта више у самој Немачкој, чији казн. законик очигледно стоји на објективном гледишту, има доста бранилаца субјективне теорије, па и сам њихов највиши земаљски суд (*Reichsgericht*) заступа ово мишљење. Француски казн. законик је, до душе, поставио правило: да се покушај казни као и свршено кривично дело. Ово је потекло отуда, што се француско законодавство угледало било на римско право, у кога још и не беше развијен прави појам о покушају. Римско право је само код неких дела кривичних одређивало исту казну за покушај као и за свршено дело (код тежих злочина), а иначе је одређивало блажу казну. Противу ове строгости француског законодавства су и многи важнији француски научари, као: *Ели*, *Ортоган* и *Роси*. Ово правило о кажњењу покушаја било је прешло и у законодавство неких немачких држава, но садањи казн. законик, који вреди за целокупну Немачку Царевину, усвојио је основ блаже казне за покушај. — И наш казн. законик усвојио је изреком основ блаже казне код покушаја, него што је прописана за свршено дело. И ми налазимо да је овај основ са свим на свом месту.

Па откуда онда постоје ова различна схватања? То баш и јесте интересно питање, и ми ћемо се потрудити да на њ' и одговоримо.

Држимо да нећемо ни мало погрешити, ако узрок субјективистичком схватању покушаја потражимо у тако званој новијој или позитивној криминалистичкој школи. Заступници ове школе, ослањајући се на антрополошка и психолошка истраживања код злочинаца, налазе, да извесна лица, због-својих физичких и психичких особина, управо аномалија, носе у себи злочиначку клицу. Изазвани ма каквим спољним утицајем, они постају злочинцима. Њихова психа реагује на спољне утиске непра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вилно, те у њих изазива злочиначку вољу, која је опасна по друштво. С тога они у тој психичкој или субјективној страни и гледају сву опасност по друштво.

Ми нисмо противник ове новије школе или правца, и признаћемо, да су многи резултати испитивања те школе открили по неку научну истину, и ако се опет с друге стране многи резултати не могу као истинити примити. Но, у главном, ова новија школа отворила је нов хоризонт науци Криминалнога Права, услед чега се данас у опште имају други појмови о кривици и казни. То је неоспорна заслуга те школе.

Нема сумње, да се, при оцени кривичнога дела, психичка страна злочинчева мора што боље оценити, те да се према томе оцени и његова опасност по друштво. А шта ће нам бити меродавно за оцену те његове опасности, ако не дело или радња, коју је извршио.

Субјективна и објективна страна дела не могу се никако одвојити. Сама субјективна страна, или злочиначка воља, по себи још ништа не значи. Тек кад се она обелодани у некој радњи, она добија свој значај. У колико је радњом потврђено извесно право, или је било веће опасности за повреду тога права, у толико и злочиначка воља постаје опаснија по друштво. Када злочиначка воља није повредила никакво право, или шта више није било ни блиске могућности за повреду дотичнога права, онда је она и беспасна.

Као год што никоме, па ни субјективистима, не би пало на ум да захтевају да се казни неко, који би имао на себи све знаке јавнога злочинца, исто се тако не може усвојити гледиште, да треба казнити и удалити из друштва онога, који манифестује злочиначку вољу ма на који начин. Да ли је опасан по друштво глупак, који држи да може некога отровати шећером? Или, да ли је опасан онај, који држи да може из револвера убити човека, који је од њега удаљен 2000 и више метара.

Као што рекосмо, ми држимо да је оваквом схватању покушаја узрок у резултатима новије криминалне школе, која иначе има својих непобитних заслуга.

И с тога баш, што се мишљење субјективне теорије почело све више ширити, ми смо сматрали за дужност да скренемо пажњу на опасност, која би могла потећи отуда, ако би се ово мишљење и у нас почело одомаћивати.

Морамо, на жалост, поменути, да има новијих законодавстава, као норвешко и швајцарско, која су усвојила начело, да се казни и покушај са неподобним средством и на неподобном предмету. Ова неупутност ублажава се у неколико тиме, што се покушај блаже казни од свршенога дела.

Може бити да је правна свест код тих народа тако одгајена, да се она буни и противу најслабијег покушаја да се чије право угрози. Но ми при свем том држимо, да је оваква превенција излишна, и да не би одговарала правној свести нашега народа.

КО ЈЕ ЈАЧИ У ПРАВУ СВОЈИНЕ НА НЕПОКРЕТНОСТ

да ли онај, који има уредну тапију за доказ својине истога;
или онај, коме је то право за исто имање признато судском
пресудом, која замењује тапију?

(ЈЕДАН СЛУЧАЈ ИЗ ПОЛИЦИЈСКЕ ПРАКСЕ)

Случај, који ћемо у редовима овога чланка саопштити нашим читаоцима, јесте, у низу осталих, још један доказ више, да је већ једном настала крајња потреба, да се установе „баштинске књиге.“

Давно је то било — још 13. јула 1850. год. — како нам је Мин. Правде казало: „да ће, до установљења баштинских књига, (дакле привремено) имати ону исту важност судом потврђена тапија и друга уговорна писмена о преносу непокретног имања, коју ће имати и у баштинења; — па ево од тада прође 50 година, а баштинске књиге не добисмо.

Нема спора, сваком иоле мисленом човеку јасна је ствар, од колике је важности за једну правно уређену државу и за њен и њених грађана јавни кредит то, кад се зна, да је у њој питање о својини непокретности сигурно и обезбеђено установом баштинских књига.

Па ипак преко свега овога још ни данас, дакле у времену, кад је јаван и приватан живот заснован готово искључиво на кредиту, ни данас, велимо, нико озбиљно не мисли, да је ова установа баштинских књига данашњи насушни хлеб нашем како државном тако и приватном животу, и да треба приступити што пре остварењу њеном.

Не будемо ли установили што скорије ове баштинске књиге, више је него сигурно, да ће перманентно и sukcesивно нестајати и најзад са свим нестати хипотекарног права код нас, а с њим и све хипотекарне установе кредита. А да нестајање овога права и установка везаних за њ у опште, па и за нашу државу на по се, има судбоносног значаја, јасна је ствар, јер лични кредит није и неће никада моћи сâм, без хипотекарног, одржавати ни државно-привредни, ни приватно-привредни живот наш.

Рекли смо, да ће случај, који саопштавамо читаоцима, у редовима овога чланка, документовати потребу ових књига; па с тога да пређемо на саму ствар.

Милан Илић закључи уговор о продаји и куповини свога непокретног добра са Војом Лукићем тако, да му Воја, као купац да куповну цену у 20.000 дин. у року од 20 дана од дана закљученог уговора, а Милан, продавац опет, да тога дана, кад буде примио новац, пренесе тапију код суда на купца. И за бољу безбедност испуњења овог уговора, купац да продавцу Милану 500 динара капаре.

У току ових 20 дана Милану се јави боља прилика да прода кућу. Никола Јовановић понуди му 22.000 дин. за то исто његово непокретно имање, које је продао Воји са почеком, и то тако, да му куповну цену исплати одмах.

Продавац Милан не обзирући се на једну већ свршену продају и куповину овога имања, пристане да Николи, новонојављеном купцу, уступи имање по цену од 22.000 динара. И заиста прими ову суму од Николе, а тапију пренесе код првостепеног суда на овога по праву куповине и продаје, и Никола на тај начин законим путем постане господар овога имања.

Кад је дошао рок испуњењу уговора, који је продавац Милан био закључио са првим купцем Војом, разуме се да продавац није могао уговор испунити са горњег разлога, што је пренос тапије извршио био на другог купца Николу Јовановића.

Услед тога Воја Лукић буде принуђен да поведе парницу противу Милана Илића за испуњење уговора о продаји и куповини непокретног добра, тражећи да суд пресуди да је Милан, као продавац, по реченом уговору дужан да му у извесном року изврши пренос тапије на

њeга, пошто је 20-ог дана по уговору положио куповну цену у 19.500 дин. у судске руке, и тиме испунио оно, што се уговором од њeга тражило, а на случај да он у том року тапију на њeга не пренесе, да суд пресуди, да му пресуда замени тапију, на основу које би се убаштинио.

И после свршеног извиђања Воја Лукић заиста добије парницу и суд пресуди, да је продавац дужан да Воји пренесе тапију у означеном року у пресуди; у противном после тога рока Воји ће служити пресуда у место тапије.

Ова пресуда постане извршна, и на основу ове пресуде купац Воја заузме имање, и почне њиме самостално располагати.

Међутим Никола као господар и држалац имања по тапији подигне кривичну тужбу противу Воје Лукића за самовлашће, што је овај самовласно заузео његово добро, тражећи да се Воја по закону казни за самовлашће, и да се одмах уклони из његова имања, а за доказ својине овога имања поднесе тапију.

На саслушању код полиц. власти Воја изјави, да је он збиља заузео имање, али не, као што то Никола представља, самовласно, већ на основу извршне судске пресуде, која му служи у место тапије, за доказ чега је поднео пресуду извршну.

Као што виде читаоци, обојица: и Никола и Воја имају потпуно пуноважне доказе на једну исту непокретност. Замислите да је купац Воја на основу ове пресуде тражио, да му суд изда тапија и да је ову добио, — онда би имали за једно непокретно добро две тапије, обе уредне и по закону издате.

Настаје питање сада: кад би било баштинских књига, да ли би се Воја могао убаштинити на основу пресуде, у којој стоји да му она замењује тапију? —

— Свакојачко да не би могао, јер би суд према својим књигама увидео, да је ово имање уредним преносом прешло на основу куповине и продаје на Николу Јовановића, и Воју би одбио од тражења убаштињења.

Сад, што је Воја водио једну излишну парницу, у којој продавац није имао правног интереса да се брани, то није била ствар суда, већ његова.

Из овога опет лако је разумети, да је правилно овај случај расправила полицијска власт, што је Воју упутила

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

на парницу противу Николе, јер је он слабији у праву, кад се види да је пресуда донета после преноса тапије на Николу; па не само то, него и за то, што је тапија и једини пуноважан доказ о својини непокретности т. ј. — о убаштињењу; међу тим пресуда представља само право, на основу којег се може тражити убаштињење, а никако и пуноважан доказ да се дотични и убаштињено; а друго и за то, што пресуда показује расправљен однос, не између Николе Јовановића који има тапију и Воје Лукића, који има пресуду, који дакле полажу право својине на исто непокретно имање, по овим доказима, већ између Милана Илића и Воје Лукића, односно испуњења уговора, чији се односи ни у колико не тичу Николе, кад он — Никола — има тапију као потпуно пуноважан доказ о својини непокретности.

А из свега овога јасно је: да је онај, који има тапију као доказ својине извесног непокретног добра, јачи у праву својине од сваког другог, који би право својине на истом имању доказивао ма каквом другом исправом, па ма и извршном судском пресудом, у којој би стојало да дотичноме до убаштињења она — пресуда — служи у место тапије.

Новембра 1900.

Београд

Ђ. Карајовановић

адвокат

КОМИСИОН

— ЈЕДНА ГЛАВА ИЗ ТРГОВАЧКОГ ПРАВА —
по Гринхубу, Полцеру и Др.

(одломак из ТЕМАТА)

У В О Д

1. — I. Историјски развитак комисионског посла. — Једно од највећих помоћних средстава данашњег модерног трговачког саобраћаја без сумње је и комисионски посао, који се јавља прилично позно. Ова врста трговачког посла, која је данас тако јако раширена, била

је народима *Старога Века* са свим непозната.¹⁾ Римљани, услед њихове рђаве организације привредног рада и услед неразвијене трговине, трговачког саобраћаја, — који је за дуго подмириван употребом послуге и робова као *institor-a*, — а имајући при том врло добро развијено приватно право,²⁾ нису познавали комисионску трговину, као што она данас у модерном саобраћају постоји, нити правне прописе, који би је регулисали. Ну ипак за то прве правне знаке данашњег комисионског посла већ у Римском Праву налазимо. Модерни комисионар не разликује се јако по своје правном типу од римског пуномоћника (*мандатора*)³⁾.

2. — У *Средњем Веку* налазимо тек зачетке комисионске трговине. Дуго су времена тај циљ подмиривала *acomenda*, *acomandita* или *commenda* као и *implicita*,⁴⁾ која су овима у суштини била слична. *Acomenda* био је уговор, по коме је неком (обично *sampson*-има — *bancherii*, *banchi*, — *Средњег Века*, то је и био посао) новац или роба поверена, да би с њом водио прекоморску трговину. Комисионар је добивао извесну провизију, а комитент добитак од посла. Оваки послови већ су се год. 1191. обављали у *Венови*, али примену своју почеше губити већ у *XVI* веку, а у *XVII* нема их никако.⁵⁾

Међу тим, кад се трговачки саобраћај почео живље развијати и трговачке спекулације ширити се и у стране земље, било је сваком трговцу тешко, да ради трговине дуже време одсуствује од свога трговачког центра, те је се помагао тиме што је по важнијим трговачким центрима постављао своје људе, *institor-e* и *factor-e*⁶⁾ који су место њега трговали. Ова је институција поред својих добрих страна имала и хрђавих. Док је принципал с једне стране морао у фактора имати велико поверење, јер је овај имао у рукама његов привредни успех и могао га, злоупотребљујући дато му поверење, имовно, материјално, оштетити; докле је, с друге стране, морала се фактору,

1) Сп. Радојчић, проф. В. Ш.: »Предавања из тргов права«, стр. 269.

2) Сп. Радојчић, Трг. право и његов истор. развитак. Београд.

3) Grünhut у Endemann-овом Hdb. св. III. стр. 157.

4) Упор. Goldschmidt, de societate en commandite стр. 4:;

5) Dr. G. M. Kletke. Encyclopädie d. gesamtten europ. Wechselrechts св. I. § 23. стр. 28.

6) Grünhut у End. Hdb. св. III. стр. 158.

пошто је он био стално постављен, давати уговорена награда, па било у послу, који је за принципала закључио, успеха или не било, те би резултат био мањи по учињени трошкови.⁷⁾

3. — Двогуби обзири: *штедње* и *пажње*, морали су томе водити да се нађе средство, којим би било могуће добити с једне стране све користи, које су с институцијом фактора скопчане, а с друге стране умањити опасности и штете, које од ње долазе. И то се средство нашло у томе, да трговац своје послове на каквом другом, удаљеном месту, место преко *institor*-а и *factor*-а врши помоћу каквог *кореспондента*, који би познавајући одношаје свога места био постављен за сваку операцију једног посла и уговарао и радио у *своје име*. Он би у исто време био дужан да ради у смислу датих му специјалних инструкција, да прима налоге од разних трговаца, и да се једном умереном провизијом задовољи, која би се одредила сразмерно извршеном послу. — Тако је постао комисионски посао.⁸⁾

4. — Кад се комисионска трговина почела у правом смислу водити, и како се усавршавала, не може се тачно рећи; врло је вероватно, да јачи развитак њен стоји у вези с увођењем и ширењем *исмоносне поште* у XVI в., пошто је пошта један од битних помагача њених.⁹⁾

5. — Са јачим развитком трговачког саобраћа и комисионске трговине осећала је се све више потреба за још једном установом. Трговцу, кад има робу да шиље, није могуће у свако доба исту и да прати, и да се стара о њеном извозу, провозу или увозу, да плаћа царине, и т. д., и он се у таквом случају помаже *спедицијом*, т.ј. поверава робу једном човеку — шпедитеру, који се по занимању обично тим послом бави, и који се уз извесну провизију брине о роби, па евентуално чак и о томе, да је према налогу и препрода. — То су т. зв. комисионари за продају,¹⁰⁾ а о њима ће мо доцније говорити.

7) Grünhut у End. Hdb. III. стр. 158.

8) Jdem, стр. 158.

9) Grünhut код End. стр. 158; Радојчић, Предавања стр. 269.

10) Grünhut код End. стр. 159; Lepa у Ztschr. f. H. R. XXIV. стр. 438. — Опширније у истор. развиту код: Grünhut-a. Das Recht des Commissionshandels стр. 1. и даље; Lewin, Ueber das Commissionsgeschäft im Hansagebiete (Diss.); Goldschmidt, Universalgesch. d. H. R. 1. стр. 21, 78, 259.

6. — II. Економски значај комисионског посла. — Од најјачег утицаја на развитак комисионског посла, биле су разнолике *економне користи*, које се добијају од закључења каквог трговачког посла преко комисионара. Тиме, што овај ради у своје име не као заступник, — што је један врло важан разлог — осигурана је комисионском послу једна од најзначајнијих улога у трговачком саобраћају, и отклоњен читав низ штетних последица, које су нераздвојно скопчане с посредовањем разних трговачких заступника, као прокуриста, трговачких пуномоћника, путника и агената. — Користи, пак, које се добијају од комисионског посла јесу ове:

7. — а) Ако се какав трговачки посао закључи преко заступника (прокуристе, трг. пуномоћника, трг. путника или агента) принципал, одн. властодавац, *не остаје непознат*, и не може према томе да оперише *incognito*; заступник ради увек у име принципала, одн. властодавца, и он га мора било изречно или прећутно одати, ма да принципал, одн. властодавац, има увек јака интереса, да нико трећи не зна његове пословне односе и операције. — Кад се, пак, посао закључи преко комисионара, комитент се на првом месту користи *тајном*, јер комисионар ради у своје име, и он није принуђен, да налогодавца именује за чији рачун он ради, а није ни дужан, да задовољи голу радозналост трећег лица; него, на против, он је по сопственој дужности обвезан да ћути.¹¹⁾ На тај начин намеравање спекулације комитентове остају за времена у тајности, а познато је већ, да је тајност у трговачким пословима често врло нужна.¹²⁾

8. — б) Кад се посао закључи преко заступника, *обвезује овај само властодавца а не и себе*. Треће лице, које хоће да са заступником уговара, а при томе непознато му је детаљно стање и кредит самог властодавца, принуђено је, да би се од евентуалне штете сачувало а која би можда од тога његовог незнања настала, да се с једне стране информише о привредном стању, о подобности плаћања и часности онога непознатог властодавца, који у другом месту живи, а с друге стране да се увери, да тај заступник, који с њиме уговара, има доиста пуномоћство, као и да тај заступник, који само

¹¹⁾ Радојчић, Предавања стр. 268.

¹²⁾ Grünhut у End. Hdb. III. стр. 160.

власнодоавца обвезује а не и себе, има доиста и овлашћење, да власнодоавца може обвезати.¹³⁾ Из тога излази, да заступник *врло лагано и споро* закључује трговачки посао, и та спорост јако дејствује и штети саму трговину, јер у трговачком саобраћају често сав успех зависи од тога, да ли се неко брзо решио у згодном тренутку, те се због тога може врло лако пропустити и најповољнија прилика за намеравану трговачку операцију. — На против, при закључењу с комисионаром, пошто комисионар у своје име ради, треће се лице не мора да извештава о трговачком гласу и способности плаћања комитента, нити да се уверава о егзистенцији самога пуномоћства, јер се њему за закључени посао *обвезује комисионар*, а не власнодоавца. А, пошто даље, комисионар живи у самом месту где се посао закључује, дакле онде, где је и довољно познат, то се *лако сазнаје његова подобност плаћања*, која је у исто време и једина гаранција трећем уговорачу, те се према томе сам посао може брже и лакше, и онако закључити, како се и намерава. Тим је комисионар у положају, да у интересу комитентовом употреби повољан моменат и посао закључи.¹⁴⁾

9. — с) Поред тога, често се дешава, да је *кредитна моћ комитентова непозната* на оном другом месту, где је комисионар у пословним везама. И онда, преко комисионара, чији је кредит већ познат у том месту, може се комитент да користи кредитом комисионаревим, и тако да сам посао лакше закључи. На тај начин, комитенту се пружа могућност, да и на оним местима предузима своје трговачке операције, на којима је он са свим непознат, где чак не ужива никакав кредит, и где би каквом његовом заступнику било тешко, па шта више и немогуће, да ма какав посао за комитента — принципала — закључи.¹⁵⁾

10. — d) Као што комисионар може ставити на расположење комитенту свој кредит, тако исто може и свој *капитал*, јер комисионар обвезује сам себе према трећем лицу, с којим он посао за рачун комитента за-

¹³⁾ Уговарање са прокуристом, који има законом прописано пуномоћство, по нем. трг. закону (чл. 42.) за треће је лице потпуно сигурно.

¹⁴⁾ Grünhut у End. Hdb. III. § 312. стр. 160

¹⁵⁾ Jdem, стр. 161.

кључује, а не и комитента. Према томе, он може, ако му је роба на продају послата, дати комитенту *капару* за комисионо добро, пошто се он, с обзиром на продајну цену према трећем купцу сам као поверилац јавља. Тиме је у стању комитент са добијеном вредношћу у напред — *anticipando* — за комисионо добро да свој капитал што више умножи, пре још, но што се трећем и продало.¹⁶⁾ — Ово давање капаре обично је код комисионара за продају, т. зв. *консињатара*.¹⁷⁾

11. — е) Употребом комисиона, комитент се користи и оним *бонификацијама*, које комисионар има да захвали месту закључења посла, својим пословним везама и своме специјалном знању месних прилика.¹⁸⁾

12. — ф) Сем тога, често се дешава, да је властодавац принуђен, услед неизвршења закљученог посла од стране трећег лица, а који је посао закључио његов пуномоћник, тражити извршење — тужбом код суда. Комисионар на против, пошто увек у своје име ради *не потребује никакво нарочито пуномоћство*, да би активно, или, по потреби и пасивно пред судом комитента заступао. Он може испуњење посла, који је у своје име закључио, а за рачун комитента, тражити у своје име.¹⁹⁾

13. — г) Пошто комисионар ради у своје име, то он никад не може задужити комитента већ само себе, док је пуномоћник према своме властодавцу у таком положају, да може чинити *злоупотребе* с пуномоћством, да ради противно добивеном налогу, па чак, ако хоће, и да свога властодавца на основу пуномоћства обвезе и задужи.²⁰⁾

14. — Све ове користи, које се употребом комисионара добијају, као: тајност посла, брзина и сигурност закључења посла, коришћење кредита и капитала комисионаревог од стране комитента, олакшано потраживање код суда, заштита од злоупотреба с пуномоћством, — све то даје комисионском послу ту могућност, да доиста увећа тргов. саобраћај и не вели се претерано,

¹⁶⁾ Jdem, стр. 161.

¹⁷⁾ Радојчић, Предавања стр. 268.

¹⁸⁾ Grünhut у End. Hdb. III. стр. 161.

¹⁹⁾ Jdem, стр. 161.

²⁰⁾ Jdem, стр. 161.

кад се каже: да је комисионар као нераздвојни посредник комисионског посла, — душа модерне трговине.²¹⁾

15. — III. Позитивно законодавство о комисиону. — Као што се обично каже, да је позитивно законодавство огледало културе једног народа, тако се још пре може рећи, да трговачко законодавство показује степен, на који се култура једнога народа испела. У колико је оно боље и савременије, у толико је степен културе дотичног народа виши и модернији. И заиста, ми видимо, да је се трговачко право прво кодификовало у Француској, у земљи, која је увек предњачила својом културом осталим народима.

Што се тиче, пак, питања о комисиону, тек су правне одредбе његове у овом веку нашле места у закону, прво у Француском *Code de commerce*, па за тим и у законима осталих држава. *Ордонанса* од 1673. год., као један важан француски законски споменик, који је заједно с осталим мање важнијим ордонансама подмиривао потребу трговачког законика, без мало све до Наполеонове кодификације прив. права, — нема у себи апсолутно никакве одредбе о комисиону.²²⁾ Тек са појавом Наполеоновог *Code de commerce*, који је почео важити у Француској од 1. јануара 1808. год. прописане су одредбе, које регулишу комисион, и то у чл. 91—95 (96—102). —

Наш трговачки законик, од 26. јануара 1860. год., прост је превод француског *Code de commerce*. Од кад је пак издан, па до данас врло је мало попуњиван и већином садржи оне прописе, који су били познати до 1808. г.²³⁾ кад је, као што рекосмо, био издан *Code de commerce*. Од тога времена правно стање у трговачком саобраћају у многеме се изменило, те је желети, да се и код нас почне једном озбиљније помишљати на израду једног модерног трговачког законика. — Правне одредбе нашег трг. зак. о комисиону садрже §§ 53—61 (§ § 62 до 68).

²¹⁾ Jacques Savary, *Se parfait négociant* II. ed. (Paris 1679) II. deo III. књ. гл. I. стр. 209: „Il n' y a rien que maintienne tant le commerce que les commissionnaires ou correspondants.“

²²⁾ P. Bravard — Veyrières: *Manuel de droit commercial*, (III. из.) књ. I. стр. 158.

²³⁾ Радојчић, стр. 239.

Трговачки пак законици других држава, нарочито они, који су новији, далеко су потпунији. У томе се нарочито, поред шпанског и италијанског, одликује *немачки трговачки законик* од 1861. год., као и најновији, ове године (1897) издани *»Трговачки законик за Немачку Царевину,«*²⁴⁾ који ће тек од 1. јануара 1900. год. почети да важи у целини. Одредбе о комисиону врло су јасно и тачно прецизиране, тако да се може слободно рећи, да стоји на висини захтева модерне правне науке. О комисиону се говори у чл. 370—378 (чл. 379—389.) — То је исто случај и с *аустријским тргов. закоником*, који је исти као и у Немачкој.

Одредбе о комисиону тако исто су, према модерним захтевима данашње правне науке унете и у *мађарски трговински законик* (§§ 368—383), као и у *трговачки законик за Босну и Херцеговину* од 1882. год. (§§ 381 до 396.)²⁵⁾ што би требало да буде подстрек и нама, да порадимо, да би и наш трг. зак. могао стати у ред осталих модерних трг. закона јевропских држава.²⁶⁾

А.

О КОМИСИОНСКОМ ПОСЛУ У ОПШТЕ

І. Појам, правна природа и предмет комисионског посла.

16. — Појам. — Наш трг. зак. не даје, као и многи други старији трговачки законици, дефиницију *комисионског посла*, него само **комисионара**.²⁷⁾ Тако по § 58.

²⁴⁾ Види приказ Dr. А. Алкалаја у пр. год. *»Бранича«*.

²⁵⁾ А. Engelmann. Das alte und das neue bürgerl. Recht mit Einschluss des Handelsrechts, (1897), стр. 16.

²⁶⁾ Интересантно је за карактеристику прилика и времена у коме живимо, да поменемо ово: Пре кратког времена помишљало се озбиљно на надлежном месту о основној преради нашег специјалног прив. права, па се чак у тој намери приступило одмах и изради законског пројекта, ако се не варамо, закона о стечају. Кад је после шестомесечног озбиљног комисијског рада пројекат био готов, који је без претеривања, може се рећи, стајао на висини захтева савремене правне науке, а и одговарао потпуно нашим потребама, министар га поднесе скупуштини и ова га у целини прими. Ну одмах за тим деси се политичка промена, која је одвукла за собом и пројекат. (Или боље: тај нацрт је формално и био повод промени. — Ур.)

²⁷⁾ Па и неки новији: нем. трг. зак. али је ово изузетак, јер остали новији трг. законици говоре о самом комисионском послу. Тако *Codice di Commercio del Regno d' Italia*, у § 380.: *»La Commissione ha per oggetto la trattazione di affari commerciali per conto del committente a nome del commissario.«* — Тако и *шпански Codice de Comercio* у чл. 224.: *»Se reputará Commission mercantil el mandato, Cuanto tenga por objeto un acto u operación*

нашег трг. зак.: *„набављач или комисионар онај је, који ради под својим сопственим или по ортачким именом за рачун другог, наручитеља (комитента).“*²⁸⁾

Према овоме под **КОМИСИОНСКИМ ПОСЛОМ** разуме се: онај (релативан) трговачки посао, који једно лице (комисионар) у своје име, а за рачун другог лица (налогодавца — комитента) уз извесну награду изврши. Лице, које такве послове обично по занимању (*gewerbemässig*) врши, зове се **КОМИСИОНАР**, а лице по чијем се налогу и за чији рачун посао врши, **КОМИТЕНТ**.²⁹⁾

Комисионски се уговор, дакле, састоји у томе: што један уговарач (комитент) издаје налог, а други (комисионар) се пак обвезује, да за рачун првога, али у своје име — под сопственом или ортачком фирмом — изврши један или више (апсолутних или релативних) послова трговачких а за извесну награду.³⁰⁾

Према овоме, комисионар има права на извесну накнаду, провизију, за извршени посао. Ну, ако би се десило, да је *бесплатност посла* изречно условљена, ту онда *не постоји* комисионски уговор, већ под извесним околностима један трговачко-правни и бесплатни налог, чије извршење може бити за комитента трговачки посао.

Односно, пак, израза законског „под ортачким именом“, могло би се мислити, да комисионарем може бити само јавно трговачко друштво, или и командитно друштво, пошто само та два друштва имају своје заједничко ортачко име; али, свакојачко, не треба се тако строго држати тога израза, јер пре свега и безимена друштва и ако немају баш ортачко име, ипак имају свој нарочити назив, а за тим она су по својој природи потпуно подесна за вршење комисионског посла.³¹⁾

de commerce y sea o' agente mediador del comercio et comitante o' el Commissionista.“ — *Нови нем. трг. зак.* који ступа у живот 1. I. 1900. задржава у неколико стари метод, јер даје одредбу комисионара а не комисионског посла: *Kommissionär ist, wer es gewerbemässig übernimmt Waren oder Wertpapiere für Rechnung eines Anderen (Kommittenten) im eigenen Namen zu kaufen oder zu verkaufen“*. Према томе нови нем. трг. зак. разликује само две врсте комисионског посла.

²⁸⁾ Code de Commerce, art. 91.: „Le commissionaire est celui qui agit en son propre nom, ou sous un nom social, pour le compte d'un commettant.“

²⁹⁾ Dr. Hermann Staub, Kommentar z. allg. deutsch. Handelsgesetzbuch. art. 360.; Dr. Carl Gareis, Das deutsche Handelsrecht, стр. 368.

³⁰⁾ Grünhut y End. Hbd., стр. 162 и даље.

³¹⁾ Радојчић, Предавања, стр. 263.

17. Правна природа и предмет комисионског посла. — Из онога што смо мало час рекли, излази, да је комисионски уговор по својој правној природи доста *сличан уговору о пуномоћству*.³²⁾ Али, пошто комисионар не ради као иначе какав пуномоћник у име и с капиталом и кредитом комитентовим, већ у своје име и својим капиталом и кредитом, па с тога и према самом закљученом послу има са свим други правни интерес, него какав пуномоћник, то је сасвим природно, што је комисионски уговор према пуномоћству морао добити знатно модифицирани карактер. Пре свега, комисионски је уговор увек *теретан, конценсуалан*, док је уговор пуномоћства по правилу *добročин*, а по нарочитом споразуму уговорних страна *теретан*; после пуномоћник има увек за задатак, да за рачун свога властодавца изврши какав *грађанско-правни посао*, док се комисионару увек поверава вршење *трговачко-правних послова*.³³⁾ Сем тога да би се какав уговор о извршењу туђег трговачког посла, могао сматрати за комисионски уговор и као такав могао доћи под одредбе трг. закона, потребно је, да је тај уговор закључило лице, које се обично бави вршењем тога посла,³⁴⁾ јер комисионски уговор само се онда може сматрати као трг. посао, ако се комисионски посао врши као предузеће, дакле, кад је вршење комисионских послова обично и *редовно занимање лицу*, које се уговором обвезује да изврши какав трговачки посао за рачун другог лица.³⁵⁾

18. — Комисионар је по природи свога посла у неколико сличан с другим помоћним лицима у трговачком саобраћају и то с трговачким помоћницима (калфами), трг. посредницима и агентима, јер сви они врше трговачке послове за туђ рачун. Али и међу њима има поред битне разлике, да само комисионар ради у своје име, а остали не, још и ове:

а) Комисионар је *цопуно независан* од свога комитента, и од њега прима да врши само онај посао, који му је у вољи, т. ј. који хоће; трговачки помоћник, на

³²⁾ Grünhut у End. Hdb. III. стр. 164.

³³⁾ Радојичић, Предавања, стр. 263.

³⁴⁾ В. тач. 3. § 17. зак. о устројству трг. суда.

³⁵⁾ Радојичић, Предавања стр. 264. — Даље, врло важно делце: Die Rechtliche Natur des Commissions-geschäfts von d-r iur Hans Wendelt, Berlin 1897 год. стр. 14. и даље.

против, зависи од свога принципала и мора вршити сваки посао, без обзира на врсту и број;

b) Комитент се служи комисионаром, да би овај за његов рачун свршио посао *на другом месту*; док се трговачки посредници (маклери) употребљавају само онда, кад имају да изврше какав трговачки посао у самоме месту, где комитент живи;

c) Комисионар са својим услугама стоји на расположењу *свима трговцима*, којима је он потребан; трговачки агенти, на против раде само за једну или највише за неколико трговачких кућа, и не врше разне трговачке послове, него се понекад чак ограничавају само на то, да доведу у везу трговца из места у коме живи с трговачком кућом коју представља. Дешава се, пак, по неки пут, да и трговачки агент, а за рачун куће, коју представља, с трговцем из места и сам уговор закључи. Према томе он ради час као посредник час опет као пуномоћник³⁶⁾.

19. — Односно правне природе каквог комисионског посла често се дешава да о томе одлучи, према свом схватању сам комисионар. Тако, ако би се претпоставило, да је довољно, да се наложени посао може сасвим с гледишта комисионарева квалификовати као трговачки посао, то би се на крају дошло на то: да је сваки налог послат комисионару, чим је он управљен на какав посао, који би по природи својој могао припадати каквој врсти трговине — комисион, јер, пошто је комисионар трговац, то сваки такав посао, који му је као комисионару, трговцу наложен, изгледа за њега као презумитивни трговачки посао.³⁷⁾ Ако би се пак узело, да би довољно било, ако се наложени посао са гледишта трећег уговорача може као трговачки посао квалификовати, то би се опет дошло на то, да ако је какав посао наложен од стране налогодавца, да се има као нетрговачки посао сматрати, постаје неизвесно: да ли у опште постоји какав налог да се трговачки посао закључи, или не; те од воље налогопримца — комисионара — често зависи да он одлучи, по начину извршења тога посла, о правној природи налога и посла, који је за рачун налогодавца а у своје име свршио.

20. — Ако би, пак, налогодавац тражио да се наложени посао *у његово име* закључи, дужан је да то из-

³⁶⁾ Радојичић, Предавања, стр. 264—265.

³⁷⁾ D-r Hans, Wendelt, Die rechtl.-Natur d. Comm.-Geschäfts, стр. 15. и даље.

речно или прећутно изјави. У таквом случају нема уговора комисионског, него постоји само трговачко правно пуномоћство.³⁸⁾ Јер, комисионар не добија „обичан“ налог већ „квалификовани“, чија је карактеристична црта та, што налогопримац ради у своје име. Не достаје ли овај критеријум, да налогопримац — комисионар ради у своје име, неће бити ни комисионског уговора, већ само обичног трговачко-правног пуномоћства.³⁹⁾

Тако исто често се пута дешава, да је тешко одредити: постоји ли у опште какав комисионски уговор, или не. То је случај кад налогодавац не познаје добро језик, или пак нетачно употреби поједине изразе, што се често дешава у саобраћајном животу те се не може прецизно одредити, да ли постоји заиста комисионски уговор, или какав други у форми комисиона намишљени уговор.⁴⁰⁾ Из тога се опет рађају спорова о томе: какав је посао од странака у опште намеравањем,⁴¹⁾ и интерпретише се налог, јер се обично узима, да посао, који комисионар у своје име а за рачун другог закључује, мора бити трговачки посао,⁴²⁾ без обзира на то је ли то: какав апсолутан, субјективан или акцесоран трговачки посао⁴³⁾.

Јов. Б. М.

О НАДЛЕЖНОСТИ ИЗБОРНОГ СУДА.*)

Има тридесет и пет година, од како важи наш Закон о поступку судском у грађанским парницама, који

³⁸⁾ Idem, стр. 167.

³⁹⁾ Laband, у Zeitschr. f. Handelsrecht X. св., стр. 212.

⁴⁰⁾ Hans Wendelt, D. rechtliche Natur d. Comm.-Geschäfts, стр. 16—17.

⁴¹⁾ Упор. v. Canstein у Ztschr. f. d. Priv. u. öffentl. Recht der Gegenwart, III. стр. 679; Gad, Handbuch d. allg. deutschen Handelsrechts. I. стр. 263; F. Meier, у Busch-овом Arch. св. 30. стр. 51, и даље.

⁴²⁾ В. v. Hahn, Comm. II. § 10. чл. 360; Staub, Comm. § 2. чл. 360; Cosack, Н. R. (I. изд.) стр. 166. — Друкче: Goldschmidt, Н. R. § 54.; Puchelt, Comm. II. Нр. 8. чл. 360; Grünhut, Commisionshandel § 5.

⁴³⁾ в. Hahn. Comm. II. § 10. чл. 360; Staub., Gomm. § 2. чл. 360.

*) Ма да се са поштованим писцем до краја на слажемо, ипак је основна мисао чланка вредна пажње, јер је примена одредаба грађанског судског поступка о изборном суду, доиста до те мере ограничила улогу овога последњег, у погледу надлежности, да је по готову пропала она основна замисао законодавца, са којом је та установа створена.
Уредништво.

закон поред осталих судова, говори и о избраном суду и обележава његову *надлежност*. И ако су прописи, који говоре о овоме суду, одвећ јасни, опет за свих тридесет и пет година непрестано наше власти па чак и судови греше у питању: *какву надлежност има избрани суд?*

Оне су сматрале да избрани суд има само *једну надлежност*, и то само ону; где је избрани суд надлежан за све парнице, само ако на њега пристану све запарничене странке да им суди и пресуди извесни спор; — која *надлежност* може се назвати сасвим правилно *вољна надлежност*; и за то наше власти држећи да друге надлежности избрани суд и нема него само ову *вољну*, кад се све запарничене странке сложе, — грешиле су толики низ година и тиме се ништио онај циљ законодавца који је тежио да постигне другом надлежношћу, која није *вољна* него тако рећи, *принудна надлежност*, а која не зависи од *узајамне воље свију запарничених странака* већ од воље једне странке.

Важност самога питања с једне стране, а с друге погрешна примена закона, којом се, тако рећи, поништава корисна установа избраног суда, покренула нас је да у заштиту ове народне установе проговоримо неколико речи, те да на тај начин изазовемо једну дискусију.

И српска држава, као и све друге образоване државе, поштовала је онај основ који је науком исказан а још пре ње утврђен народним уверењем, и по коме: *„правда држи земље и градове;“* па је увела законе према духу свога народа, којима је обележено и ујамчено сва чије право у држави; а тако исто увела је и судове угледајући се на остале велике државе који ће ове законе извршивати и најпоузданије одржавати и чувати биће правде, као јединог и најмоћнијег чувара њевог.

Али наша држава, познавајући правне прилике и односе свога народа, поред својих модерних судова, у које она сама бира судије од стручних људи и поставља их, завела је и установу избраног суда, у облику народног суда, у који сами парничари бирају судије из простих људи и постављају их, и рекла својим држављанима: *„ако држите да вам модерни државни судови, у које сама држава поставља стручне судије, а који извиђају и суде спорове по прописима закона, неће давати поуздану и брзу правду, ево вам избрани суд, у који постављате сами судије од својих и простих људи, а који*

извиђају и суде спорове просто и брзо; па бирајте који хоћете од ова два.“

Држава, дакле, дала је своме народу на вољу да држављанин у своме повређеном праву може тражити заштиту код кога оће од ова два суда, у коме има више вере, или у суду, у који сама држава бира и поставља стручне судије, или у суду, у који сами парничари бирају и постављају судије од својих и себи равних људи.

Ово начело законодавац је исказао у закону о поступку судском у грађанским парницама § 433, који гласи:

»који су парничари власни поравнати се могу се сложити, да им парницу, о којој по закону равнању места има, расправи избрани суд;“

и ова надлежност избраног суда сматрала се и сматра као *вољна надлежност*, пошто зависи од воље парничних странака, и наше власти односно ове надлежности нису грешиле; оне нису никад хтеле саставити избрани суд на захтев једне странке, ако на то све не би пристале; а кад би пристале, она би им тада дала избрани суд; и заиста то је правилно било.

Али, оне су ову надлежност примењивале и за оне спорове, за које је једино надлежан избрани суд, а сви други судови искључени, па су и код ових спорова сматрале да треба да пристану на избрани суд све парничне странке, и ако је код ових парница довољно, да само једна парнична страна затражи састав избраног суда, тада је власт дужна да га састави без икаквог обзира на то што противна странка не би пристала, пошто ова надлежност није као она прва *вољна* него је *принудна*.

Ово је, дакле, то триестпетогодишње грешење наших власти па чак и судова, што нису правили разлику између ове две надлежности, него су узимали обадве као једну, па нису никад хтели саставити избрани суд, док на њега не пристану све парничне странке.

Принудну надлежност избраног суда законодавац је исказао у истом закону § 434; који гласи:

»у следећим случајима судиће *увек* избрани суд, кад год предмет прелази вредност суђења општинских судова:

- 1, о потрици ма колико велика штета била, па ма и кривице било о којој би имао судити окружни суд;

- 2, кад је спор о синору између појединих општина, без призрења на вредност предмета;
- 3, о накнади штете због порушеног уговора о спреги;
- 4, распра о стоки, кад је случај да се она помешала или да се ко упозна у стоку;
- 5, распре, које би се породиле о деоби ортака у почасним радњама — § 47. трг. зак.
6. распре при деоби имања између задругара у колико би се само њих тицало.“

Ова надлежност избраног суда има се сматрати као *принудна* а не *вољна*, јер као што је напред речено: код ове принудне надлежности није потребан пристанак свију парничних странака него је довољно да само једна странка затражи избрани суд, и власт је дужна да му га да, без обзира на то што противна странка не би пристала; пошто је за ове спорове апсолутно искључена надлежност свију других судова у држави, и пошто су исти потчињени под искључну надлежност само избраног суда; а кад би се допустило власти да она и за овакве спорове одбија тражиоца избраног суда и упућује на државне судове да државни судови претходно пресуде о *постојању потрице*, или *постојању синора*, или *постојању уговора спреге*, или *постојању здруженог стања* и т. д.; онда би овај потражилац избраног суда остао без суда у држави; пошто му се избрани суд не да, а пошто је уз то искључена надлежност осталих судова.

Власти су оваквим питањима свагда одбијале потражиоца избраног суда, кад би год противна странка изјавила: *да не пристаје на избрани суд* за што не признаје *постојање потрице*, или *постојање синора*, или *постојање уговора о спреги*, или *постојање задружног стања* и т. д.; јер су власти држале, да претходно треба државни судови да утврде постојање правног одношаја између парничних странака, на пример, постојање ортаклука, постојање задруге и т. д. а избрани суд има само да изврши *деобу*.

Овим својим тумачењем наше власти поништиле су у основу ону жељу и тежњу законодавца, коју је исказао у § 434. закона о поступку судском у грађанским парницама, где је законодавац јасно и одређено изрекао: да ће поменутих шест спорова свагда судити избрани суд; а тај основ је поставио законодавац за то, што је добро познавао правне прилике и односе свога народа,

и знао је: да спорови о *потрици*, о *синору*, о *спреги*, о *деоби задругара* и т. д., могу, ако се брзо не сврше, произвести страшне последице за саме парничаре, као што су: тешке злоставе, тешке повреде тела па и сама убијства; — па је за то законодавац желео и тежко да се оваки спорови суде на лицу места од простих људи који су способнији за природу таквих спорова него стручне државне судије; и што је најглавније да се такви спорови *простим извиђањем и суђењем* сврше брзо, најдаље за два до три месеца, и том брзином отклони свака опасност која би могла наступити између парничних странака.

Погрешна примена ових законских прописа довела је дотле, да се од једне кратке парнице код избраног суда, која би се свршила за два до три месеца, градиле две парнице; једна код државног суда која траје по неколико година и једна код избраног суда, дакле противно тежњи и намери законодавца.

Не може издржати критику ни разлог наших полицијских власти: да претходно државни судови утврде *постојање потрице, синора, уговор спреге, задруге*, па да се тек после овога саставља избрани суд могло би се запитати: шта има после избрани суд да суди, кад спор пређе кроз државне судове, и на што та двострука надлежност, која задаје два посла место једнога и то у парницама, које по тежњи законодавца, израженој и установи избраног суда, имају да суде ствари најхитније врсте, ствари, које, ако остану дуже нерасправљене, доводе до крвопролића.

Не може се никако претпоставити да избране судије као прости људи неће знати шта је *потрица, синор, уговор спреге, задружно стање*; те да би отуда поникла бојазан, да ће пресуде избраног суда бити погрешне; јер је о томе пре свега, водио строгу бригу сами законодавац; а за тим пресуде избраног суда подлеже оцени државних судова првостепеног и касационог суда, којима је дато право §-ом 444. истог закона, да могу уништити пресуду избраног суда, кад нађу да иста не одговара закону. И напоследку, свака брига оних који примењују законе у овоме питању, да ли ће пресуда избраног суда бити погрешна или неће, била би излишна и за то, што и пресуде државних судова могу по неки пут бити погрешне, али опет за то наше правосуђе стоји на достојној висини својој.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Из свега што смо доведе навели излази то: да су полицијске власти у напред изнетих шест врсти спорова свагда дужне саставити избрани суд и на захтев само једног парничара, без обзира на то што противна страна не би на ово пристала, поричући фактичко стање спора.

Не можемо, а да и на завршетку не кажемо, да је ово дуго грешење полицијских власти у овом питању причињавало недогледне штете нашем сеоском сталезу, јер сељак, не могући брзо доћи до свога права, морао је сам себи давати задовољења на недопуштен начин, из чега су често потицале страшне злоставе, повреде, па чак и убиства између парничних странака; око потрице, синора, спреге, задружне деобе и т. д.; — а то нас је највише и нагнало да поведемо јавну расправу овога питања.

22. Јуна 1900 год.
Београд.

Ст. Добривојевић
АДВОКАТ.

ДА ЛИ ВРЕДИ МЕНИЦА

НА КОЈОЈ НЕМА ДАН, МЕСЕЦ И ГОДИНА ИЗДАЊА?

У прошлој свесци „Бранича“ у бр. XX. „Из Суднице“ изнет је један случај, да су две менице на којима није било означено време издања, сматране као важеће од стране београдског трговачког суда и Касационог Суда, јер су по њима одобрили забрану на покретност дужника.

Ја држим да је овако разумевање дотичних законских преписа погрешно. — У § 80. тргов. законика побројане су све погодбе које мора имати вучена меница, па у тач. 6. тога §-а стоји, да меница мора садржавати: „место, дан, месец и годину издања,“ а §. 81. трг. зак. изречно прописује, да „*ако који од ових (у горњем §-у побројаних) изискиваних услова оскудева на меници, то онда није меница, нити меничне обавезности има.*“

Дакле закон је у том погледу са свим јасан, и по томе, меница на којој нема времена издања, не може се сматрати као меница, као пуноважна исправа, и онда

одлука судска, којом је одобрена забрана по таквој једној неважећој меници, није била саобразна закону.

Не само да је закон у овом погледу и сувише јасан, но су и коментатори нашег тргов. зак. у томе погледу врло прецизни. Тако г. д-р Стојан Вељковић у своме објашњењу трговачког законика (стр. 325—326) каже: „Меница је исправа, код које се више него ли код осталих исправа гледа на форму. А почем је код менице оно, што је написано, значај који једино решава о садржини и обиму меничне обавезности, то можемо рећи слободно, да се писмена менична изјашњења морају најтачније изложити, и да највећи позор ваља обратити на то, има ли оних значаја, који се за важност менице захтевају. У колико су важнија сљедства меничног акта, у толико брижљивије треба испитати, да ли се налазе законити услови за важност меничног акта.“ „Означење времена (стр. 345) издања понајвише из унутрашњих узрока не сме се изоставити.“ „Ако некој меници недостаје било који од наведених под 1—7. значаја, онда она не важи. Поседак је томе, да и сви преноси, приједи, нарочита јемства и из менице произлазећа посредовања падају и не важе.“

Тако исто и г. Мил. Туцаковић, у своме „Меничном Праву“ на страни 97 и 98. вели овако: „По све друкчије је, ако у меници недостаје који од изложених битних саставака њене форме. Они исти разлози, који су диктовали да се за меницу пропише тачна форма, налази су и да се пропише шта бива, ако те форме нема. Без ове последње одредбе била би илузорна и она прва. И тако, пропис §. 80. тргов. зак., који набраја битне саставке менице, налази своју потврду или основу своје практичне важности у пропису §. 81. истог закона који каже: да оно писмено, на којем недостаје ма какав битан саставак менични, није меница, и да сва изјашњења на њему стављена немају меничну важност.“

„Ово је правило апсолутно: ма какав био битан недостатак менице, ма који од изискиваних услова оскудевао на меници, он је материјални узрок неважности њеној. Писмено, које је названо меницом, ако нема све напред побројане битне саставке, није меница, нити меничне обавезности има.“

Па кад једно такво писмено није меница, онда је природно, да и сва остала изјашњења на њему стављена

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

немају меничне важности. На меници која н. пр. нема ремитента, стављени акцепт, пренос, авал и т. д. не могу имати никакве меничне важности. Јер кад не вреди меница као сама основа, онда се по себи разуме, да не може вредети ни све остало што на таквој невредећој основи почива.

У осталом има случајева где се наша судска пракса тачно и скрупулозно придржавала ових наредба.

За пример да наведемо случај, који је приказао г. Стеван Максимовић у својој „Новој Збирци,“ стр. 254. У овом случају општа седница Касац. Суда одлучила је, да меница, на којој није означено: у чему је вредност примљена, нема меничне вредности по пропису §. 81. тргов. зак. Разлози су били ови: „Кад је у тач. 9. §. 80. тргов. зак. прописано, да меница мора садржавати не само примљену вредност но и то, у чему је та вредност примљена, да ли у новцу, или еспапу, или рачуну, или на други који начин, и кад се у §. 81. тргов. зак. сасвим јасно и одређено прописује: „ако које од изискиваних (разуме се у §. 80. тргов. зак. изложених) услова оскудева на меници, то онда није меница нити меничне обавезности има; — Суд није могао меницу у којој није изложено у чему је вредност примљена, сматрати за меницу, нити придавати јој меничне обавезности; те стога разлози Апелационог Суда наведени за његово суђење према законским прописима не стоје, и то тим мање, што ни сам Апелациони Суд не доводи у сумњу, да по пропису тач. 9. §. 80. тргов. зак. меница мора садржавати: у чему је вредност примљена, него само налази, да тај законски пропис није од толике важности да би због оскудице тог услова, што у меници није казао, у чему је вредност примљена, требало изрећи, да меница није меница и да нема меничне обавезности, које мишљење као противно јасним речима законских прописа не може опстати.“

Исто је тако одлучила општа седница Касац. Суда и у оном случају приказаном на стр. 235. наведене „Нове Збирке“ г. Максимовића, нашавши, не само, да меница, на којој нема потписа издавача у смислу §. 81. трг. зак. не важи; но шта више, да ако је меница једном предата Суду за наплату без потписа издаваоца, она постаје апсолутно неважећа, јер на њену важност не може имати утицаја ни доцније стављени потпис издавачев.

Пошто је дакле наведена одлука о којој је реч у прошлој свесци „Бранича“ противна и самим одлукама Касац. Суда и јасним законским прописима, то је желети да се у интересу нашег једнообразног суђења, таква одлука у будуће не понови. Мора се уз то сажаљевати, да наш највиши суд доноси, чак и у тако законски јасно одређеним случајевима овако у основу противне пресуде. Где је онда јемство, да ће у нашој зимљи бити, по истим законима, пра́во и сутра оно, што је тако било јуче и што је тако данас?¹⁾

А.

О ЗАШТИТИ УМНОГ ВЛАСНИШТВА

У НОРВЕШКОЈ

Првог јануара 1894. ступио је у живот у Норвешкој, на заштиту умног власништва, закон — мислимо онај од 4. јула 1893., о правима списатеља и уметника — који није бог зна каквих суштином нових одредаба, у овом предмету, створио, али је опет стога важан, што је у једно прибрао два већ постојећа закона, те тако од њих створио једну целину. Јер после укинућа наредбе од 7. јануара 1741. (која у Норвешкој беше остала у сили и после оцепљења од Данске), тек после укидања закона од 12. октобра 1857. о власничком праву уметника, настаде питање о правоћности следећих закона, односећих се на заштиту умног власништва до горенапоменутог рока (1. јануара 1894.): 1.) закон од 8. јуна 1876. о заштити тако званог књижевног права државине; 2.) закон од 12. маја 1877. о заштити државинског права уметника; 3.) закон од истога дана о заштити фотографских радова; и 4.) закон од 20. јуна 1882. односно увођења једног издавачког регистра и обавезног опремања штампаних егземплара универзитетској библиотеци. Док су ова последња два закона и данас у сили, стопљена су прва два, као што на више рекосмо, у један једини

¹⁾ Ми би се јако обрадовали, кад би бар који од судија нашег највишег суда хтео да проговори о овоме оштем питању коју реч. Ступци нашег листа су за то широм отворени и то, разуме се, за сва гледишта.

закон, на име закон од 4. јула 1893., који је у главном усвојио, и ако преиначеним текстом, установе обојих, само што им је дао бистријег и прецизнијег израза.

У свом првом делу бави се закон у 24 параграфа (дотични је закон од 8. јуна 1876. обухватао 48 параграфа) о праву списатеља на њихове књижевне производе, уређује у II-гом делу у 10 параграфа (односно је закон од 12. маја 1877. обухватао њих 18) право уметника на њихове умотворине, и завршује назначујући у III-ћем делу у 5 параграфа неколико општих одредаба.

Али да се обазремо поближе на метеријалну садржину појединих глава.

I.

О ауторском праву на дела књижевна.

а) Почетак, замашај и предмет сачинитељског права.

Пре свега, аутору припада искључиво право, да своје књижевне производе рукописним умножавањем, или путем механичне или хемичне репродукције, па онда драматичком или мимичком представом или на ма који други начин усмено објављује. Ипак је ли дело једном предано јавности, тад је његово јавно читање и рецитирање допуштено, у колико ово последње не би заузело облик драматичке представе, или би се сачинитељ на челу своје књиге, односно у почетку свога дела, против тога особитом напоменом оградио. Исто тако припада сачинитељу искључиво право публикације било ма којим начином: 1.) усмених предавања; 2.) музикалних композиција, ну и овде је јавно критиковање у колико се ради о већ проглашеној композицији, а употреба не следи драматским путем, допуштено, ако то право сачинитељ није за себе задржао особитом напоменом на насловном листу или на челу свога саставка; 3.) напослетку математичких, географских, топографских, природословних и осталих цртежа, као год и графичких и пластичких радова, у колико се по својим карактеристичким обележјима не могу сматрати као уметничка дела. Издавачима новина и других периодичних публикација, односно дела, што су саставили по самосталним радовима разних сачинитеља и аутора, припада исто искључиво право да укупно дело публикују, као и појединим ауторима за своје репродукције. Без приволе особе, којој припада ауторско право

није допуштен превод извесног дела на други дијалект истога језика (т. ј. онога, на ком је дело написано, бива проглашено у оригиналу) и његово пуштање у јавност. При томе треба имати особито на уму, како закон у овом погледу сматра норвешки, дански и шведски језик као проста наречја једног истог језика. Такође без допуштења сачинитеља није у опште допуштен у међувремену од 10 година по измаку прве године од прве публикације, превод једног оригиналног дела ма на који језик. Баш у томе, што је тачно одређено да се забранбени рок има бројати концем године, у којој је дело изашло на јавност, баш у томе лежи вредност и неоспорни напредак овога закона над онима од 8. јуна 1876. и 12. маја 1877. У овим законима није, на име, изрично установљено било кад се тај рок започиње, околност, која је давала повода многим неподобностима и погрешкама. За она дела, која се у свескама издају, једногодишњи односно десетогодишњи рок почиње да се броји издањем последње оригиналне свеске. Пу има ли се једно дело издати у неколико издања у више књига, то се онда сваког пута поједине књиге сматрају као особита дела, која стоје за себе; то исто вреди за извештаје или свеске, што их издају књижевна или научна друштва. Овлашћени преводилац ужива за свој превод једнако право као и сачинитељ за своје изворно дело. Ако је више сачинитеља на једноме делу радило, и то тако, да прилози појединих међу њима не сачињавају одређене делове у целини, тада је за прво проглашење дела потребно одобрење свих појединих сарадника. То исто вреди и за случај, кад би се таково заједничко дело разних сачинитеља имало на други начин обнародовати; н. пр. путем представе место штампе, или обратно. Је ли ауторско право наследним путем прешло на више особа, у том случају право издања допуштења за гореречене публикације припада особама на то овлашћеним по опоруци. Кад у односној опоруци не би било таквог овлашћења, онда право о ком је говор прелази на удовицу — ако у опште има удовице, или ако није по среди развод брака или подела добара —; у овом случају врше то право сви наследници у заједници, али се у том случају хоће да су исти увек сагласни. Ово правило вреди и за дела, на којима је радило више сачинитеља. Је ли право издања услед добровољног или присилног уступа прешло на више особа

скупа, то је онда свака од њих власна да захтева проглашење дела. Не могу ли те особе да се сагласе о начину или погодбама издања, онда је свакој појединој од њих просто да се обрати за пресуду на суд у Христијанији. Добитак добивен од дотичног издања дели се међу онима, који имају права, сразмерно према њиховим оправданим захтевима. Кад међу ауторима једног дела не би било уговора, у којој мери да појединима од њих припада ауторско право, онда добитак треба да буде подељен на једнаке делове. Предстојеће одредбе важе у истој мери за музикално-драматска дела и за музичке композиције са текстом, у колико се ради о приказивању, инсценирању или проглашењу текста и музике, дачим сачинитељ текста и композитор врше сами за себе и сваки на по се — дакле без текста или без музике, — право обнародовања својих умотворина. Предметом сачинитељског права не могу никад бити: закони, административне одлуке, судбене пресуде и сличне јавне исправе. То исто, буди речено, и за претресања уставних корпорација, муниципалних већа, црквених области, за беседе одржане пред судом и за друге говоре политичког садржаја изречене на јавним састанцима.

б) Уступ сачинитељског права.

Сваки је аутор властан да право на издавање својих дела уступи у целини или делимице трећој особи. У овом случају ова има право да дело уступљено изда само под погодбама стављеним од сачинитеља, т. ј. ако је сачинитељ допустио издање са штампом, тад закупник не може да дело на пр. даде и представљати у преводу. Та права остају задржана сачинитељу, осим ако би у уступу изрично и на то пристао. Такође није властан закупник издавачког права да без одобрења сачинитељева изводи на делу какве промене. Није ли у уступу што противно уговорено, то је издавач властан да само једно издање дотичног дела приреди, али и то не више него у хиљаду примерака. Са своје стране сачинитељ, док се ово издање не распрода, нема право да ново издање у свет пушта. Са уступом права приказивања једног драматичког или мимичког дела или једног музикалног драмата, односно једне чисто музикалне композиције, скопчано је прећутно — претпостављајући увек, да није што год изрично о томе уговорено у односном

уступу — и закупничково право да односно дело свуда и колико год пута жели, приказује (представља), само што није овлашћен да то своје право даље уступа. На против, може се сачинитељ, у пркос таквом уступу, ако се изрично није тога права одрекао, да своје дело на по се сам даде представити, па чак и да једнако уступи још и другим особама. Је ли пак сачинитељ права на своје дело потпуно и у целини уступио трећој особи, тако да је у уступу изрично утврђено, да за трајања уступљеног рока ни сачинитељ лично неће моћи дотично дело приказивати, нити га другоме више уступати, у том случају, ако се закупник кроз првих пет година по закупу не постара, да се дело представи, његово право пропада. По сачинитељевој смрти ступају у живот опште наследне одредбе и у погледу ауторског права. У погледу својих неизданих дела допуштено је сачинитељу да у опоруци одреди, да се иста до измака извесног рока не издају на јавност; само што тај рок не може да премаши педесет година, и што у том случају мора да буде назначен по имену извршитељ опоруке. Овде налазе сходне примене одредбе закона од 12. октобра 1857. о особама одсутним или ишчезлим. Ако је какво дело сарадњом више аутора на такав начин састављено било да су исти радили заједнички, а не сваки на по се свој прилог допринео, те кад би један од њих умро без наследника, а није пренео на трећу особу своја ауторска права, у том случају — не узимајући овде у рачун права каквих вјеровника — прелазио њему дотле спадајући део на његове сараднике, односно на њихове законите наследнике. Кад се после смрти једног аутора не би нико пријавио, да иште за се права на његова дела, тад иста постају општа својина. Док једно дело није предато на јавност, путем штампе или путем представе, немају случајни вјеровници сачинитеља, или његових наследника, никаква права на односне рукописе. Ал' и кад је једно такво дело већ и обнародовано, немају вјеровници *за живота сачинитеља* никаква права. да ново издање истога дела добију судбеним путем; тек након смрти сачинитељеве наступа за наследну масу право приређења таквог новог издања, као што и сва остала баштина.

в) Повреда сачинитељског права.

Повредом сачинитељског права не сматра се само непреиначена репродукција извесног дела, него се по-

вредом сачинитељског права сматра и то, кад се прекрађивањем, додавањем или прекрајањем — а овде спада и драматизовање или дотеривање становитих умотворина на други књижевни или уметнички клуб — тежи затим, да се створи неко ново, само по себи оригинално дело. Допуштено је ипак — наравно увек уз тачно назначење извора — : 1.) увршћивати поједине делове из већ обнародованих дела у радове, који се по својој укупној садржини могу сматрати оригиналним; 2.) употребљавати разне делове већ обнародованих саставака након десет година — бројећи такође од измене оне године, у којој је употребљено дело први пут издано, — за разне црквене, школске и у опште за све колекције различитих аутора и композитора, намењене за циљеве јавне просвете; 3.) прештамповати кратке делове песничких саставака, у колико су исти већ штампом издати, да служе као текст за музикалне композиције или да се у то име употребе на јавним представама музикалних композиција; 4.) репродуцирати штампом у ограниченој мери поједине делове књижевних дела — била иста у песми или у прози тек да су већ штампана, и то бар две године раније, — да служе као илустрациони текст за уметничке радове цртача и сликара. Ако репродукција није изрично забрањена, онда је за поједине новинарске чланке и вести, уз навод извора, треба сматрати дозвољеном. Казнене одредбе за почињене повреде сачинитељског права строжије су делимице у овом закону него у пређашњем. Ми ћемо у кратко споменути само неке опште. Сви егземплари становитог против одредбама овога закона сачињеног дела, бивају, наравно, конфисковани; а, кад се то даје извести, само онај део узапћеног дела у ком је садржан плагијат. Иста је судба намењена, или бар морају бити учињене неупотребљивим све односне нацртне матице (урезане у камену, дрвету или гвожђу) и сличне штампарске справе. Ну странци која је била оштећена таквим преступним поступањем, припада право да, уз накнаду голог материјала, заштите за се узапћене предмете. То исто вреди за незаконито употребљене партитуре и остали прибор, што се потребан приказује за јавне представе драматичких, музикалних или драматско-музикалних дела. Је ли се преступ против ауторова права догодио у очитој доброј вери, то се онда заводима или друштвима, не може захтевати издатак и уништење не-

овлашћено приређених егземплара и у исту сврху употребљених штампарских справа, кад би дотични преступник предао све то у секвестар да застаре сачинитељева права. Ко буде ухваћен да једно дело — смишљено или не — уз преступ овога закона прештампа, или ако се дело без овлашћења, у туђини штампано, исто унесе у Норвешку, потпада исто као и онај, који би слично дело смишљено продавао, протуривао или давао под кирију, под новчану глобу од 100 до 2000 круна (круна вреди 1,388 дин.), осим случаја, кад би га још већа казна постигла. Ипак за продаваче, растуриваче или даваоце у најам дела, која би трећа особа неовлашћено прештампала или унела, може та глоба да буде спуштена само на 20 круна. Незаконито представљање драматичних дела казни се новчаном глобом од 20 до 500 круна. У сваком случају дужан је преступник, осим подмирене глобе, да сачинитељу, односно држатељу сачинитељског права, накнади претрпљену штету; али ако је случајно преступ учињен bona fide, онда оштећена страна има тек право на накнаду фактично примљеног добитка. Прештампвање новинарских чланака без навода дотичног извора, казни се, у осталом, са глобом само од 2 до 100 круна, без икаквог говора о конфискацији или накнади штета.

г) Застаревање ауторског права.

Ауторско право припада сачинитељу док је год он у животу, а застарује, педесет година након његове смрти. У случају више сачинитеља једног истог дела, тај се рок броји од смрти последњег између њих, који је остале надживео ако наиме нису дело на становите чести израдили, по чем би се њихова узајамна права могла разилазити; ну ако је дело већ било обнародовано, то се не могу узети у обзир него само они сачинитељи, чија су имена назначена на издању. Анонимно или под псевдонимом издата дела, као год и она, односно којих сачинитељско право припада знанственим заводима или друштвима, уживају заштиту закона против незаконитој репродукцији само за педесет година по измаку године њихове прве публикације. За анонимна и псевдонимна дела закон допушта потпуно признање ауторског права, кад се сачинитељ пре измака наведених педесет година пријави својим именом, или да онај, који је овлашћен на ново издање, именује на насловном листу тога издања

или друкчије објави начином прописаним за законске заштите.

II.

О ауторском праву код уметника

Сваки је уметник, — да пређемо на други део нашега закона — властан на искључиво репродуцирање својих оригиналних уметничких умотвора, или на уступање или обнародовање појединих делова својих дела. Према томе, без допуштења творца-уметника, не могу бити употребљени ни његови цртежи, модели и т. д., па било то у оригиналу или у копији у сврхе градитељства. Ко ипак једно оригинално уметничко дело, допуштењем сачинитеља, изда у другом уметничком облику, ужива на то своје дело једнака сачинитељска права, као на дело изворно. Односно оних дела, на којима је више уметника заједно радило, вреде, што се сачинитељског права тиче, иста правила као и у сличним случајевима код заједнички израђених дела књижевних, као што смо видели раније. И уметник је властан да уступи трећима у целини или само делимице права што му припадају на његове властите умотворине. При оскудици међусобних уговора није у уступу самога дела искључено и право издавања његових репродукција; то право остаје задржано сачинитељу. Ради ли се ипак о таквим делима сликарске и вајарске струке, која се по наруџбини трећих издају, као што су н. пр. ликови или попрсја, у том се случају сачинитељско право може да врши само уз одобрење односног наручитеља. Уступи ли један уметник право репродуковање једног оригинала само за одређену сврху обраде, то се наравно, друкчија употреба истог дела не може допустити. Изложи ли који уметник своје дело на продају или на јавно посматрање, неће моћи случајни вјеровници да добију судбеним путем продајно право све дотле, док уметник не буде изјавио да је дело готово и да га пушта у јавност. Настану ли међу наследницима или вјеровницима једног преминулог уметника, или међу првима међусобна неспоразумљења или размирице о томе, која дела, нацрти, студије и т. д. могу бити употребљени за продају, то је свакој појединој од спорних странака допуштено, да питање поднесе на решење министру за богословље и јавну наставу. У оста-

лом вреде и овде одредбе, које владају за ауторско право сачинитеља књижевних дела. Репродукција или употреба другоме припадајућих уметничких дела, не бива допуштена ни онда, кад би дотичник намеран био да свој образ пречини из другог материјала, па ни онда кад би своју репродукцију израдио посредно, на име, по каквој овлашћеној копији, или кад би оригинал имитовао незнатнијим променама, додацима или одузецима, тако да његов рад не би сам по себи представљао ново, оригинално уметничко дело. Допуштено је ипак поједина ремек-дела штампом репродуковати у књигама уметничке критике и повести, али то мора да следује у дотичном тексту, а и сврху тумачења и објашњења самога текста и увек уз навод имена односног уметника. Преступци против овог последњег прописа потпадају казни од 2 до 100 круна новчане глобе. Толико у погледу узапћења, уништења, накнаде штета и т. д. поводом недопуштене репродукције уметничких дела, колико у погледу трајања сачинитељског права за творце или творца једног уметничког дела, вреди оно исто, што смо на више казали за саставке литерарне.

III.

Опште установе.

Ради повреде ауторског права поступа се једино на предлог оштећене странке. За анонимна или под псевдонимом издата дела сматра се — кад не би што противно доказано било — на насловном листу назначени издавач (накладник) као овлашћен да подигне тражбу за прогањање кривца. Ну та тражба има бити приказана у прописаном року од једне до три године дана — према односном случају — бројећи од дана у ком је оштећеник био обавештен о учињеном преступку. Искључен од ове одредбе остаје поступак, што се предузимље ради узапћења, који може бити пооштрен, док се незаконите репродукције, односно предмети који су за њих служили, налазе у краљевини. Додани закон вреди толико за сва дела норвешких држављана, колико такође и за дела иноземаца издата од норвешких издавача. Уз претпоставку узајамности могу поједине или чак и укупне одредбе овога закона краљевском одлуком бити протегнуте и на дела сачињена од иноземаца без обзира на то, јесу ли иста у Норвешкој издата или не.

Ако дакле закон, као што ћемо при свршетку још једном поновити, није особитих новина увео, него се ограничио на неки начин да среди и уједини оно што је већ постојало, то је опет њиме одстрањена многа препона, која је на путу стајала, да и Норвешка приступи Бернској заједници; а ако се тај приступ, ради устезања Данске да се придружи овој заједници, није још фактично извео, надати се је ипак да ће се то збити у недалекој будућности.

Задар

Д-р Владимир Папаџава.

БЕРДАПСКЕ ТАКСЕ И МЕЂУНАРОДНО ПРАВО

У међународним европским односима Дунавско Питање добило је у последње време поново значај јевропског питања, и то нарочито од дана (2|14 јула 1899), кад су објављени правилници угарске владе о пловидби кроз Бердап.

Како је тим поступком угарске владе донета једнострана одлука једне државе одн. њенога министарства трговине, за једну међународну реку *par excellence*, на којој је интересована цела Европа, а у првом реду њене обалске државе; како су њиме уз то угрожени битни и животни интереси држава у питању, то се и дневна и повремена одн. стручна штампа већ од појаве тих правилника бави живо овим питањем, а уз то је оно постало предмет расправљања и по самим народним представништвима појединих земаља; па и сам аустријски парламенат није могао на ино, већ је у својим делегацијама крајем прошле и почетком ове године тражио од заједничког председника министарства, Графа Голуховског, објашњење о томе: како имају да се разумеју правилници угарскога министарства трговине, и како су ови донети: т. ј. да ли споразумно с аустријском владом? И Граф Голуховски није био у стању, да на ово питање даде потпуно одређен и јасан одговор. Уз то су и владе Русије и Француске уложиле протест против овога правилника, којим се вређају међународним уго-

ворима зајемчена права европских држава, а против њега је устала најодлучније Румунија. Као и раније (1883), Србија је и овом приликом пропустила, да се удружи са суседном краљевином у овом животном питању, и ми знамо само толико, да је почетком ове године наша влада одредила једно изасланство, које би с изасланицима осталих заинтересованих држава имало да га проучи.

У стручној књижевности претресали су ово питање на првом месту румунски правници. Тако ми имамо од њих о њему три исцрпне расправе. Прва је од Ј. Т. Гике, изишла је прошле године у Паризу под насловом *Les droits de péage aux Portes de Fer*; друга је од П. Б. Кантелија, и штампана је ове године у Букурешту под насловом *La question des taxes de péage aux Portes de Fer*; трећу је написао сам пређашњи председник румунског министарства и главни тајник румунске Академије Наука Д. Стурза, и штампао је у Берлину под насловом *La question de Portes de Fer et des Cataractes du Danube*,¹⁾ У бечком часопису „Danubius“ изашли су о томе такође неколики чланци. Најпосле је професор консулске академије у Бечу, Ј. Блоцишевски, штампао расправу *Les taxes de péage aux Portes de Fer* у париској „Revue générale de Droit International Public“ за ову годину, у којој се трудио да бар донекле брани поступак угарске владе. —

Сматрамо за своју дужност, да у кратким потезима²⁾ изнесемо ово питање пред читаоце нашег листа, — служећи се при томе у првом реду књигом Д. Стурзе и грађом коју је он у њој прибранио из међународних уговора. То нам се чини тим оправданијим и потребнијим, што је не само наша земља у њему у велико интересована, већ што је оно и с научног гледишта врло важно

¹⁾ Видети о томе делу наш приказ у *Revue de Droit International et de la législation Comparée* за 1899. стр. 566—567.

²⁾ Ко би желео да се што ближе упозна с овим и практично и теоријски важним питањем, нека узме: *Engelhardt Ed. Du régime conventionne des fleuves internationaux*. Paris 1879. — *Caratheodory Et. Das Stromgebietsrecht und die internationale Flussschiffahrt* у Ф. Холцендорфљевом *Handbuch-у des Völkerrechts*, књ. II, стр. 277—406. — *Vernesco Const. Des fleuves en Droit International*, Paris 1888. — *Orban P. Etude de Droit Fluvial International*, Paris 1896. — *Казанскии*, Међународне реке, Историја и теорија међународног речног права (руски) 1895. — *Форштејтера А. Л. Дунай какъ международная рѣка*, Москва 1890. — *von Holtendorff Fr. Les droits riverains de la Roumanie sur le Danube*, Leipsig 1884. (consulства de Droit International — и немачки) — Српски: *Риваје - Весник*, Основи Међународнога Права, књ. I. Београд 1897, стр. 249—257. У овим делима ће наћи даљу потребну књижевност, нарочито код Каратеодорија.

те читаоци једног правног часописа у нас треба да буду о њему, бар у главнијим, потезима упознати.

I.

Кад су 1854. утирани путови за сазивање Парискога Конгреса, онда су крајем децембра представници Аустро-Угарске, Велике Британије и Француске нарочито истакли у једној споменици, да Дунавско Питање треба да буде једно од главних, које ће имати да се расправи и реши приликом закључивања уговора о миру. Уз то је марта 1855., повереник Аустро-Угарске, Граф Буол-Шауенштајн захтевао у своме говору приликом отварања конференције, држане у Бечу „да се зајемчи и обезбеди потпуна слобода Дунава, и то поузданим средствима и надзором једног заједничког сталног тела.“

Париски уговор од 18|30 марта 1856. уредио је у пет својих чланака (XV—XIX) питање о пловидби по Дунаву. Пошто се у њему (чл. XV) изјавило: да ће се и на ову реку и на њена ушћа од сад примењивати основи, који су Бечким Уговором (1815) утврђени с погледом на пловидбу по рекама, које раздвајају разне државне области; да ова одредба образује по тада саставни део јавног европског права, и да је седам сила, потписница овога уговора, узимају под своју заштиту, — уговор прописује: „да ће се полицијски и здравствени правилници у циљу безбедности држава, кроз које или између којих протиче ова река, изградити и уредити тако, да се њима, колико се год узмогне, иде на руку саобраћају бродова;“ — да се „сем ових правилника неће стварати никакве сметње ни препреке слободној пловидби,“ и да ће се уз то „отклонити препоне, ма које врсте ове биле, које још стају на пут потпуној примени бечкога правилника на Дунав.“

Одредбе пак бечкога уговора с погледом на међународну речну пловидбу у овоме су:

Чл. CVIII. Силе, чије државне области раздваја, или кроз њих тече, једна иста пловна река, обвезују се, да *уреди договорно* све што се односи на пловидбу по овој реци. Оне ће тога ради именовати изасланике, који ће се састати најдаље десет месеци пошто се разиђе конгрес, и који ће узети за подлогу својим пословима основе утврђене у члановима што иду.

Чл. СІХ. Пловидба по целом току река, побројаних у претходном члану, од тачке где свака од њих постаје пловном до њенога ушћа, биће потпуно слободна, и не може се ником забранити у погледу трговине. Разуме се по себи, да се ваља управљати по уредбама о полицији ове пловидбе, које ће се удесити на једнак начин за све, и *што повољније за трговину свих народа.*

Чл. СХ. Систем што се буде установио, како за наплаћивање дажбина тако и за одржавање полиције, биће колико је год могуће једнак за цео ток реке, и важиће такође, мањ ако особите прилике ово не допуштају, и за оне њене огранке и уточице, који у свом пловном току раздвајају разне државе или теку кроз њих.

Чл. СХІ. Дажбине на пловидбу утврдиће се на начин једнак, непроменљив, и доста независан од разне каквоће робе, да се не би морао подвргавати тачном прегледању сав товар брода, сем случаја какве кривице и кријумчарења. Количина ових дажбина, које ни у ком случају не смеју бити веће од досадашњих, одредиће се према месним приликама, које не допуштају да се у том погледу постави једно опште правило. Пошто се тарифа једном утврди, *смеће се увећавати само по заједничком споразуму прибрежних држава;* а не могу се ударити на пловидбу никакви други намети, сем дажбина што су утврђене у уредби.

Чл. СХІІІ. Свака обалска држава стараће се о одржавању путова за вучу лађа, који пролазе кроз њену област, и извршиваће потребне радове у речном кориту, да се не би спречавала пловидба. Уредбом што ће се издати одредиће се, како ће прибрежне државе бити дужне да суделују у овим радовима у случајевима, кад ове обале припадају разним владама.

Чл. СХІV. Неће се нигде заводити дажбине на случајно или принудно задржавање. Што се тиче оних које већ постоје, оне ће се задржати само тако, ако обалске државе нађу да су потребне или корисне пловидби и трговини у опште; *ну при томе се неће узимати у обзир посебни интерес места или покрајине где су заведене.*

Чл. СХV. Царине обалских држава неће имати ничега заједничког с пловидбеним дажбинама. Издаће се правила, како да се предупреди, да се вршењем царинске службе не праве сматње пловидби. Али ће се строгом

полицијом на обали мотрити на сваки покушај становника, да кријумчаре помоћу лађара.

Чл. СХVI. Све што је означено у предходним члановима, одредиће се *заједничком уредбом*, која ће обухватити и све оно што би било потребно да се утврди доцније. Једном утврђена уредба моћи ће се мењати *само по пристанку свих обалских држава*, и оне ће се старати о њеном извршењу на начин подесан с приликама и околностима места.

Да би се примена ових основа обезбедила и за пловидбу на Дунаву, Париским Уговором одређено је (чл. XV) »да се ови нарочито неће моћи ударати никакви намети,« да се овде нарочито неће моћи ударати на робу која би се налазила на бродовима;«... да ће се даље (чл. XVI. и XVII) »у циљу обезбеде и олакшања пловидбе извршити потребни радови«... и да ће се »река ставити у најбоље прилике за пловидбу.« У уговору се уз то пристаје »да ће се у сврси подмиривања издатака на ове радове моћи ударити пристојни намети (d' un taux convenable) под погодбом да и овде, као и у свима другим питањима, бродови свих народа стоје потпуно на истој ноzi.« Париским Уговором установљена су уз то два међународна изасланства, од којих је једно *европско* за утоку саме реке (чл. XVI.) и које нас се овде више не тиче, а друго *обалско* за њен остатак (чл. XVII). Прво се сматра као привремено; друго је по самој својој природи стално.

Обалско изасланство састоји се из седам чланова, изасланика Аустроугарске, Баварске, Турске и Виртемберга, за тим Молдавије, Влашке и Србије. Представници првих звали су се »делегати,« док су се представници последњих држава у овоме уговору назвали »комесарима,« чиме је јамачно хтела да се обележи међународноправна разлика између самосталних и полусамосталних држава, и ако овим последњим није могло да се спори право да суделују у стварању одредаба за пловидбу на реци, која додирује њихову државну област. На жалост ово обалско изасланство није никад ни ступило у живот, по што није могло да се дође до споразума о примени основа слободне пловидбе на овој тако важној реци.

Како нису могли да се задовоље захтеви разних заинтересованих страна у овом питању, то је и пловид-

бени акт од 7 новембра 1857, који је био поднет 1858 париској конференцији, остао мртво слово на артији, пошто се нашло да он не одговара ни основима Бечкога нити онима Парискога (1814) конгреса, нити пак онима који су о њима утврђени у Паризу 1856. И тако су одредбе тога акта остале неизвршене, а још год. 1866 изјавио је изасланик Аустроугарске на конференцији, која је опет држана у Паризу „да ће влада његове земље, улазећи у преговоре с осталим силама о овоме питању, настати и на тома, да се васпостави и поново уреди обалско изасланство; додајући к томе, да се по себи разуме, да ће гледишта, изнета 1858 о правилнику, његова влада најозбиљније проучити, и да ће резултат тога проучавања што пре саопштити силама.“

Лондонски уговор од 1871 истиче тек површно борбу, која се повела против намере „да се и на Дунав примене основи „Бечкога Конгреса,“ које је Париски Уговор прогласио да „образују саставни део европског јавног права.“ Лондонски чл. IX, који се на ову ствар односи, гласи овако: „Пошто обалске државе Дунава у оним деловима, где ђердапски брзаци и водопади сметају редовној и правилној пловидби, задржавају право да се међусобно споразумеју о отклањању ових препрека, то им високе стране уговорнице још од сад признају право, да ударају извештај намет на све бродове без обзира на заставу ових, докле год се не подмире издаци учињени за отклањање ових препрека, изјављујући у исто време, да чл. XV парискога уговора губи своју важност за тај део реке за време, потребно ради подмирења и исплате дуга, који би се у ту сврху учинио.“ Али ма да је чланом V овога уговора изречно било утврђено, „да ће се погодбе за састав обалског изасланства, утначене чланом XVII Париског Уговора од 1856. обележити претходним споразумом обалских држава, не крњећи при том право трију подунавских кнежевина,“ и да ће се силе потписнице накнадно споразумети „на случај потребе, да се поменути чл. XVII мења; ма да уз то није донета никаква измена у смислу сужавања појма „обалске државе,“ по којој би се могле дунавске кнежевине искључити из овог заједничког рада, — ипак су две од ових држава, Аустроугарска и Турска, ушле у споразум год. 1873 о томе, да решавају саме о примени члана VI Лондонског Уговора При томе се о Србији ни о Румунији није

водио никакав рачун, а год. 1874 поднет је великим силама извештај тога аустријско-турскога споразумевања, који у Београду и у Букурешту чак није ни саопштен. Тако се исто учинило с извештајем са стране позватих стручњака од год. 1879, ма да су радови који би по њиховом мишљењу имали да се предузимљу, имали да се врше на српском и румунском земљишту.

Берлински Уговор од 1878, који за владу аустроугарске садржи европско овлашћење (Чл. LVII) за извршење потребних радова у циљу отклањања сметња за пловидбу на Бердапу и његовим брзацима,“ утврђује, не хотећи нанети иштрба „слободи пловидбе на Дунаву, признатој од европског конгреса“ (чл. LII), да на против жели да се донесу одредбе, којима би се овој појачала већ обезбеђена јемства.“ У погледу на Бердап овим уговором одређује се у чл. LVII ово: „Извршење радова, намењено отклањању препрека на Бердапу и брзацима, поверава се Аустроугарској. (Остале) обалске државе на овом речном делу пружиће јој све олакшице, потребне ради извршења ових послова. Одредбе чл. VI Лондонског Уговора (од 1871), донете у сврси подмирења издатака на ове радове задржавају се у корист Аустроугарске.“ У чл. LVI Берлинскога Уговора налази се у осталом довољан доказ, да тада нису хтеле да се сужавају права осталих обалских држава више, него што је било потребно.“ Још пре закључења Берлинског Уговора, Аустроугарска је међутим закључила (14/26 јуна) нарочиту нагодбу са Србијом, која гласи: „Пошто Аустроугарска узима на себе, да изврши радове око регулисања Бердапа и брзака изнад Оршаве, не тражећи за то финансијскога суделовања кнежевине, то се ова обвезује да јој пружи све олакшице, које би се могле захтевати у интересу вршења ових радова, и у колико би било потребно да се привремено помогне српским земљиштем. С обзиром на пловидбу кроз Бердап Србији се зајемчава право највећма повлашћене државе.“

(СВРШИТЕ СЕ)

д-р М. Р. Веснић

ПОКУШАЈ ИЛИ ПРИПРЕМНЕ МЕРЕ?

Извесна лица оптужена су првостепеноме суду К. за то: „што су била у саучешћу са неким лицима, из „Бугарске, у покушају прављења лажног папирног новца — српске новчанице од по десет динара.“ Дело није извршено, јер су зликовци ухваћени у Софији, пре него што су употребили камен, на коме је била израђена гравира новчанице. Литограф, неки немац, по имену Прајснер, коме су злочинци дали камен да на истом изради гравире новчанице, показао је ово нашем заступнику у Софији, и кад је са израдом нацрта био готов, и злочинци дошли да приме камен да га пренесу у Србију, полиција их похвата. Код ухваћених лица у Софији нађена су оловна слова и цифре, дрвени клише за „васердрук“ и два комадића чисте хартије без икаквог отиска на истима, у величини праве новчанице и нешто слична у боји с њом. Лица, којима је судио српски суд оптужена су као саучасници с тога, што су они дали новац за набавку материјала, и набавили камен, помоћу кога су се имале правити лажне новчанице. Иследна власт квалификовала је њихову кривицу као покушај дела из § 145. каз. зак. — прављења лажног новца — и тражила казну по овом и §§ 41. у вези са 44. пом. законика.

Суд је ослободио оптужене од стављања под суд.

„По § 41. каз. зак. — каже се у побудама решења „првостеп. суда — покушај злочинства или преступљења онда је, кад се учини дело, којим је извршење самог „злочинства или преступљења *започето*, па се злочинство или преступљење не изврши због другог чега, што „није стајало од воље онога, који га је започео вршити.

„По овоме пропису за појам покушаји прављења „лажног новца потребно је, да је предузета радња, којом „се започиње само прављење новца, а то значи: да су „сви алати, хартија и боја спремни, и да се приступи „раду, и започне само прављење новца, па у томе спречи. „У овом случају нема доказа да су оптужени почели „правити новац; шта више рефератом Краљевског заступништва у Бугарској и исказом куртихарда Прајснера, који је резао камен, утврђено је: да ниједна „новчаница није израђена, и да посао није био ни за-

»почет, но, да се само камен спремао, па да се пренесе
»у Србију, где би се и новац израђивао.

»Ово све само су припремне радње, које по § 43.
»каз. зак. нису казниме; шта више није све ни било
»спремно за рад, јер нема пресе, боје, ваљак за боју,
»па ни хартије, но су оптужени похватани и затворени
»у тренутку кад им се израђени камен требао предати
»од стране Прајснера.

»Са наведеног суд сматра да овде нема дела прав-
»љења лажног новца, ни покушаја истог, које би било
»казнимо по § 145. у вези са §§ 41. и 44. каз. зак. за
»које би се оптужени, као саучасници могли ставити
»под суд«.

Примедбама Касационог суда од 4. Јуна. 1899., г.
№ 5038. поништено је ово решење првостепеног суда
из ових разлога:

»Суд погрешно налази у разлозима свог решења,
»да су оптужени извршили припремне радње, које по
»§ 43. каз. зак. нису казниме, јер би овоме имало места
»само у том случају: да оптужени своју намеру за из-
»вршење дела нису у остварење привели.

»По § 43. каз. зак. покушај је онда, кад ко учини
»дело, којим је извршење самог злочинства или преступ-
»љења започето, што значи: да закон казни све оно,
»што се услед решености кривца остварава и намеру
»његову за извршење дела обелодањује. Према томе,
»кад је у овоме случају протоколом комисијским № 6474.
»утврђено: да су оптужени набавили два литографска
»камена, и то: један, на коме се налази нацрт новча-
»нице, и други на који се пренаша отисак новчанице
»са првог камена; оловна слова и цифре, дрвено клише
»за »васер-друк« и две хартије величине новчанице; и
»да се овим материјалом могу израђивати новчанице од
»десет дивара, које се не могу разликовати од истини-
»тих, онда се код таквог стања ствари има узети да су
»оптужени извршили радњу, којом је започето извршење
»дела из § 145. каз. зак. које је остало не извршено
»против њихове воље, па стога је суд неумесно решио:
»да се оптужени за овај покушај не ставе под суд.«

Првостепени суд није усвојио ове примедбе, из ових
разлога:

»Да се каква радња извесног лица може сматрати
»као покушај каквог кривичног дела, у опште, потребно

»је: да она стоји у тако чврстој, тесној и видљивој вези
»са намераваним кривичним делом, да се без икакве
»сумње може узети: да је против правна воља за из-
»вршење злочина јасно обелодањена. Све друго, што је
»учинилац предузео пре *главне*, непосредне радње, којом
»се почиње само извршење дела, то су *припремне мере*,
»које у опште узев, нису казниме, осим случајева, где
»то закон изрично налаже.

Не може се дакле, узети: »да закон казни све оно
»што се услед решимости кривца остварава и намеру
»његову за извршење дела обелодањује, и као што се
»узима у поменутих примедбама, јер такво схватање води
»до закључка да су казниме и све припремне мере, које
»се као што је наведено, казне само у извесним кри-
»вичним делима.

»Све оно, што су оптужени по овом делу урадили,
»није она поменута главна радња, којом би се почињало
»само извршење дела: прављења лажног новца, пре које
»учинилац вољно може одустати од намере. Спремљени
»материјал за прављење лажног новца оптужени су
»имали, као што се види из акта № 5180, пренети у
»Србију и ту извршити само дело. Но, да исто буде *свр-*
»*шено*, потребно је још да се гравирани камен премаже
»бојом, на исти намести хартија, притисне ваљак, и почне
»пресовање. Главна и непосредна радња, *из које се је-*
»*дино несумњиво* може да види противправна воља за
»овај злочин у овоме случају, није извршена, и према
»томе погрешно се узима у поменутих примедбама да
»су оптужени своју намеру за извршење дела привели
»остварење. Покушај овог дела био би онда, да су оп-
»тужени спремљени камен премазали бојом, и на исти
»метнули хартију, притисли ваљак, и пре него је из-
»рађена сама новчаница, спречени у извршењу дела неза-
»висно од своје воље. Таква радња показивала би несум-
»њиву намеру за овај злочин и искључивала би апсолутно
»сваку претпоставку о вољном одустајању кривца од
»злочина, а те радње овде нема. Све што су оптужени
»дотле урадили, то су *припремне мере*, за које у кри-
»вичном закону за оваква дела није прописана ни пред-
»виђена казна.

»Према изложеноме, овде нема покушаја дела прав-
»љења лажног новца, нити у опште дела казнимог по
»закону; у прилог овога схватања о овом питању суд

»је слободан напоменути: да је и досадањом јуриспруденцијом Касационог суда и судском практиком исто овако расправљено, што тврди одлука Касационог суда од 12. Септембра 1897 г. № 3097 по кривици Николе Бадовића, ножара из Крагујевца, због прављења лажног новца.«

Одлуком опште седнице Касационог суда одобрено је решење првостепеног суда, а примедбе одељења одбачене.

И ако, дакле, изгледа на први поглед, да се озбиљност противправне воље за овај злочин огледа и у самој спреми оруђа, помоћу којих се може извршити, ипак се за то ова спрема још не може сматрати као покушај, као што смо видели, из горњих разлога првостепеног суда, јер одстоји далеко од самог извршења дела. Ну, треба прописати казну и за саме припремне мере код овог злочина. Овај је злочин опасан за имовину и особно-правни саобраћај, по својим последицама. Пошто се спреми све оно, помоћу чега се може извршити, као што су калупи, боја, преса и друга оруђа, онај, ко то уради, може лако да се реши и на само дело, ма да рецимо у почетку и нема намеру за то. За што, на послетку, не узаконити казну, и за саму ту радњу, као што је прављење калуца, помоћу којих се може правити лажан новац, баш да није покушана ни употреба истих, кад је сама ова радња по себи неморална, јер зна се ко има право ковања новца? Извесно је, да ова радња не потиче ни из каквих чистих побуда, а из ње може да произађе зло. Држава има право да казни све оно, из чега се могу појавити зле последице по чије право и исто нарушити. Треба прописати казну као за дело *sui generis* и за саме ове поменуте радње: прављење калуца и набавку оруђа, којим се може извршити овај злочин, ма да није покушан, како би се репресијом и самих припремних мера поузданије предупредио овај злочин противу имовине. У §§ 145. и 146. каз. зак. сада нема те казне, јер се по њима ово дело казни као свршено или покушано. Међу тим, као што смо видели: »дела којима се ко само спрема да учини злочинства или преступљења неће се казнити« (§ 43. пом. зак.). Но, кад се у ком случају нађе да ово дело није ни покушано, као што је било у овоме, треба да има казне и за саме оне радње, које показују спремину за исто. У томе смислу, мислим, да треба допунити ове

§§-е (145 и 146) и узаконити казну и за све оно што се показује као спрема за извршење овог дела, као што је: прављење калупа и набавка оруђа, којим се може извршити, ма да није покушано само извршење овог дела. Таквом једном допуном, ових §§-а, у којој би била прописана казна и за саме припремне мере за овај злочин, добила би се већа заштита противу криминалитета овог дела.*

Милош М. Станојевић.

НАЦРТ

Закона о судијама.¹⁾

Г.

Који могу бити судије и председници.

Чл. 1. да гласи:

Чл. 1.

Судија у првостепеном суду може бити онај српски грађанин, који има све законске услове за државну службу, који је свршио редовно правни факултет у Србији или на страни, и који је провео у државној служби

*) Статистика кривичног суђења (статистички годишњак за 1896—1897 стр. 542.) показује да је у 1888 години било пред судовима оптужених за ово дело 27. (мушких и женских укупно). У 1889 г. 27 (такође мушких и женских укупно). У 1890 г. 39 мушких 2 женска свега 41 у

1891 » 50	» 3	»	» 53 »
1892 » 43	» 1	»	» 44 »
1893 » 34	» 2	»	» 36 »
1894 » 35	» 2	»	» 37 »
1895 » 48	» 1	»	» 49 »
1896 » 26	» 1	»	» 27 »
1897 » 28	» 1	»	» 29

Просечно 36.6 за десет година или 3.16 за једну годину, или 0.32 на сто кривичних дела у опште на једну годину. Ако упоредимо ове бројеве са бројем опасних крађа у овим годинама, као једним од најчешћих злочина, онда видимо да овај злочин прављење лажног новца — стоји према опасној крађи као 1 : 3 што значи да је предложена мера противу растења криминалитета овог злочина преко потребна.

¹⁾ У ранијим свескама Бранича саопштили смо нашим читаоцима нацрт закона о судијама Г. Лазе Поповића. Овде им саопштавамо у целини исто тако нацрт о истоме предмету, који је по наредби данашњег Министра Правде г. Настаса Антоновића израђе ну подручном му министарству. То чинимо с тога што смо уверени да се велики број наших читалаца интересује овим питањем. Ако нас скуштински рад не претече, ми ћемо се у нарочитом чланку осврнути на овај нацрт.

Уреди. „Бранича“

најмање 7. година као указни чиновник, или је био 2 године професор права на Великој Школи, или 5 година јавни правозаступник у Србији.

Судије у првостепеним судовима морају имати 25. година, а у вишим 30. година старости (чл. 113. Устава).

Чл. 2. да гласи:

Чл. 2.

За председнике у првостепеним судовима тражи се још да су служили пет година: као судије првостепених судова, или као секретари Министарства Правде или као професори права на Великој Школи, или три године начелници Министарства Правде; или да су били 10. година јавни правозаступници у Србији.

Тако исто могу бити председници првостепених судова и они чиновници — свршени правници — других струка државне службе, који су били најмање једну годину судије првостепених судова или две године јавни правозаступници, а имају 16. година указне службе.

Чл. 3. да гласи:

Чл. 3.

Судије (чланови) Апелационог Суда могу бити они који су били седам година: судије првостепених судова или секретари Министарства Правде или виших судова, или професори права на Великој Школи, или четири године начелници Министарства Правде, или 15. година јавни правозаступници у Србији; а могу бити и они чиновници — свршени правници — других струка државне службе, који су били најмање две године судије или четири године јавни правозаступници, а имају 18. година указне службе.

Чл. 4. да гласи:

Чл. 4.

Председници Касационог и Апелационог Суда и судије (чланови) Касационог Суда могу бити они који су служили 10. година: као судије првостепених судова или као секретари Министарства Правде или виших судова, или као професори права на Великој Школи; или су били 18 година јавни правозаступници у Србији; или

су служили 5 година као судије Апелационог суда или као начелници Министарства Правде, или су били Министри, а имају услова из чл. 1. овог закона.

Тако исто могу бити бирани и постављени на ова звања и они чиновници — свршени правници — других струка државне службе, који су били најмање три године судије или шест година јавни правозаступници а имају 24 године указне службе.

Чл. 5 да гласи:

Чл. 5.

За квалификацију по чл. 2., чл. 3. и чл. 4. овог закона могу се године проведене у тамо именованим положајима комбиновати и сумирати, ако се тим наређењима тражи подједнак број година за те положаје; или се могу допунити године тих положаја са годинама проведеним у положају за који се тражи мањи број година. (Адвокатске године не могу допуњавати судијске, а судијске могу допуњавати адвокатске; или судијске не могу допуњавати године начелника Министарства Правде а, обратно, године начелника Министарства Правде могу допуњавати године судијске).

Чл. 6. да гласи:

Чл. 6.

Не могу бити бирани ни постављени за председника ни за судију ма кога суда они, који су дисциплинарном осудом отпуштени из државне службе, или који су пресудом редовних судова за просте, неполитичне, злочине или за безчастеће преступе били осуђивани, или ослобођени из недостатка доказа. —

Исто тако, судија који би био ослобођен из недостатка доказа за дела означена у предњем одељку укљониће се указом из судске струке.

Чл. 7. да гласи:

Чл. 7.

Немогу бити судије заједно у једном суду сродници по крви у правој линији, у ком било степену, у побочној до четвртог степена завршно. Кад се међу судијама деси овако сродство, указом, на предлог Министра, пре-

мешта се у други суд или другу струку онај судија који је по рангу млађи.

II

О постављању судија.

Чл. 8. да гласи :

Чл. 8.

Председника Касационог Суда поставља Краљ указом на предлог Министра правде.

Све остале председнике судовâ и судије свију судовâ поставља Краљ указом од изабраних кандидата.

Ове кандидате бира нарочити одбор, у састав којег улазе : Министар Правде (као председник одбора), председник Касационог Суда, члан Државног Савета — правник — који је по рангу најстарији, председник Апелационог Суда, начелник Министарства Правде, професор права на Великој Школи који је по рангу најстарији и председник адвокатског удружења — јавни правозаступник — дотле, док се законом не установи адвокатска комора а тада њен председник.

Ако би који од ових чланова био одсутан или спречен, замениће га у одбору за избор најстарији по рангу чиновник — правник — у надлештву, где је који са службом : Министра Правде његов заступник ; председника адвокатског удружења најстарији по постављењу јавни правозаступник, а председника коморе његов заменик.

За свако упражњено место, на позив Министра Правде, изабраће одбор тајним гласањем по два кандидата, од којих Краљ бира једног, и на предлог Министра Правде, поставља га указом на то место и звање.

За пуноважан избор кандидата тражи се проста већина. Ако су гласови подељени, да нема већине, врши се одмах ужи избор све дотле, док се већина не добије.

III

О сталности судија.

Чл. 9. да гласи :

Чл. 9.

Судије и председници судовâ у својим звањима стални су. Они не могу бити ни отпуштени из службе, ни пре-

мештени са свога звања и места, ни пензионисани, сем у случајима придвиђеним овим законом.

IV

О премештају судија.

Чл. 10. да гласи:

Чл. 10.

Судија или председник суда може бити премештен из суда, где је са службом, у други суд или у другу струку, само у овим случајевима:

1. По писменој молби или писменом пристанку његовом.

2. Због сродства казаног у чл. 7. овога закона;

3. По дисциплинској казни (чл. 21. овог закона); и

4. Кад се законодавним путем укине тај суд.

V

О пензионисању судија.

Чл. 11. да гласи:

Чл. 11.

Судије и председници судова ставиће се одмах у пенсију у овим случајима:

1. Председници Касационог и Апелационог Суда кад наврше 70. година старости; судије Касационог и Апелационог Суда и председници првостепених судова, кад наврше 65. година старости: и судије првостепенних судова, кад наврше 60 година старости.

2. Услед душевне или телесне неспособности, која се има надлежно од три лекара констатовати и мишљење ових лекара од Главног Санитетског Савета утврдити.

3. Услед дисциплинских или судских осуда.

А може се ставити у пенсију и

4. Кад кб сâм писмено захтева, а по закону о чиновницима грађанског реда има права на пенсију.

VI

О одговорности судије.

Чл. 12. да гласи:

(По старом чл. 26.)

Чл. 12.

За злочинства и преступљења, у званичној дужности, судија ће подлежати суђењу редовних судова.

Исто тако редовни судови судиће и за накнаду штете, која би се учинила кривицом судије у званичној дужности.

И за дисциплинарна истуђења судија ће се казнити по прописима овог закона.

Чл. 13. да гласи:

(По старом чл. 27.)

Чл. 13.

Тужба, било за кривице изложене у првом ставу предидућег члана, било за накнаду штете, подноси се написмено Министру Правде или непосредно Касационом Суду. Приватни тужилац дужан је у тужби именовати судију кога тужи, јасно разложити зашто га тужи, и поднети било у оригиналу или у потврђеном препису доказе о његовој одговорности. Ако су докази сведоци, онда треба да означи име и презиме свакога сведока, где се налази и шта ће му који сведок да осведочи.

Тужба оваква подноси се у двоје.

Што је год казано овде о тужби приватног тужиоца, вреди и о тужби, која би се, по званичној дужности, од стране Министра Правде против ког судије имала да подигне.

Чл. 14. да гласи:

(По старом чл. 28.)

Чл. 14.

Министар Правде у року од 15. дана од пријема тужбе спровешће тужбу заједно са поднесеним преписом и свима доказима Касационом Суду да реши:

Да ли има основа, да се тужени судија даде под суд, било за саму кривицу или за накнаду штете.

Ако је тужба предата непосредно Касационом Суду, Касациони Суд извештава о томе Министра Правде.

Чл. 15. да гласи:

Чл. 15.

Касациони Суд, кад прими тужбу, најдаље за три дана од пријема, доставиће дупликат исте туженоме на одговор, и одредиће му, за то рок, који не сме бити краћи од 5. ни дужи од 20. дана.

Кад одређени рок прође, и ако не буде тужени одговорио на тужбу, Касациони Суд у општој седници решава о поднетој тужби најдаље за 10. дана.

Ако у овом случају буду један или више судија Касационог Суда оптужени, решаваће о поднетој тужби остале судије, без обзира на број судија, који је потребан за општу седницу по § 13. устројства Касационог Суда; а ако буду оптужени више од половине судија Касационог Суда, онда ће се предати предмет изборном одбору, предвиђеном у чл. 8. овог закона, да он о поднетој тужби реши и даље учини по чл. 16.

Чл. 16. да гласи:

(По старом чл. 30.)

Чл. 16.

Ако Касациони Суд реши да има места давању судије под суд, одредиће у исто време и суд, који ће дело судити; и о томе известиће приватнога тужиоца, туженог судију и Министра Правде.

Решење ово доставља се, уз спровод како тужбе тако и свију других акта, одређеном суду.

Чл. 17. да гласи:

(По старом чл. 31.)

Чл. 17.

Одређени суд, кад прими решење са актима, чиниће даље ислеђење у колико му потребно буде и продужити даљу радњу по прописима закона о поступку судском у кривичним делима или грађанским парницама ако би се ствар тицала само питања о накнади штете.

Чл. 18. да гласи:

(По старом чл. 32.)

Чл. 18.

Тужба противу судије за накнаду штете мора се одређеном суду поднети у року од 60 дана, рачунајући од дана, кад је тужиоцу достављено извешће Касационог Суда.

Чл. 19. да гласи:

Чл. 19.

Право на тужбу противу судије за накнаду штете причињене у вршењу званичне дужности застарева за шест месеци, рачунајући од дана кад је пресуда или решење, из кога је штета произишла, извршним постало; а ако пресуда или решење није оштећеном предато, онда од кад је оштећени за штету сазнао.

Судија се овом застарелошћу може бранити све донде, док пресуда којом се осуђује, не постане извршна.

Чл. 20: да гласи:

(По старом чл. 34.)

Чл. 20.

У случају §. 43. закона о чиновницима грађанског реда, и допуне овог параграфа од 15. јуна 1864. год. (Збор. 17. стр. 23.), казниће се и судија дисциплински.

Чл. 21. да гласи:

Чл. 21.

Дисциплинске казне за судије и председнике судова јесу:

1. Писмени укор;
2. Новчана казна;
3. Премештај у други суд или у другу струку;
4. Стављање у пензију, и
5. Губитак службе.

Чл. 22. да гласи:

Чл. 22.

Казну укора изриче председник или судија који га по старешинству заступа, и то за мање кривице, за које је или сам сазнао, или по достави са стране, или по захтеву Министра Правде.

За кривице које прелазе круг његове надлежности, председник послаће акта са извештајем Министру Правде који ће даље поступити по чл. 25. овог закона.

Чл. 23. да гласи:

Чл. 23.

Противу решења председниковог за казну укора, кажњени судија може се жалити Министру Правде у року од пет дана, од дана саопштења.

Противу решења Министровог нема места жалби.

Чл. 24. да гласи:

Чл. 24.

Казном укора може бити судија или председник кажњен само један пут.

Чл. 25. да гласи:

Чл. 25.

Дисциплинске казне: новчану, премештај, стављање у пензију, губитак службе, и да се место судије по §. 16. 17. и 18. зак. о чиновницима грађанског реда огласи за упражњено, на представку или тужбу Министра Правде, изриче судски дисциплински суд.

У састав овога суда улазе: председник Касационог Суда или у одсуству његову најстарији по рангу судија (као председник дисциплинског суда), четири члана Државног савета и четири судије Касационог Суда, коцком изабрани за сваки поједини случај суђења.

Члан 26. да гласи:

Чл. 26.

Оптужени судија или председник може чинити изузећа противу чланова Дисциплинског Суда само у почетку ислеђења и суђења. Тражење о том изузећу решавају остали чланови тога суда, чије је решење извршно. Ако би било тражење изузећа противу чланова тог суда више од половине, онда решава о том изузећу општа седница Касационог Суда.

У случају да буде који од чланова изузет, попуниће се његово место одмах накнадним избором по чл. 25. овог закона.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чл. 27. да гласи :

Чл. 27.

Дисциплински Суд судиће по убеђењу и познавању ствари, где нема позитивних доказа по казеном судском поступку.

Противу пресуде Дисциплинског Суда нема места жалби.

Исто тако и редовни судови судиће судијама по убеђењу и познавању ствари за дела из §§. 105., 106. и 107. крив. закона.

Чл. 28. да гласи :

(По старом чл. 39.)

Чл. 28.

Новчана казна, на коју се судија може дисциплински осудити, не може бити већа од тромесечне његове плате.

Чл. 29. да гласи :

(По старом чл. 41.)

Чл. 29.

Судија се не може осудити ни на какву дисциплинску казну, док се не саслуша.

Чл. 30. да гласи :

Чл. 30.

Дисциплински Суд доставља своју пресуду Министру Правде, који се стара о извршењу исте.

VII.

О платама судија.*)

Чл. 31. да гласи :

Чл. 31.

Законом овим одређује се судијама и председницима судова ове плате :

*) Плате судијске попуниће се доцније, кад се буџет за идућу годину састави.

1. Председнику Касационог Суда..... дин. годишње, по навршеној периоди од 4 године..... дин.
2. Председнику Апелационог Суда..... дин. годишње по навршеној периоди од 4 године..... дин.
3. Судијама Касационог Суда по..... динара, по навршеној периоди од 4 године по..... дин.
4. Судијама Апелационог Суда по..... дин. по навршеној периоди од 4 године по..... дин.
5. Председницима првостепених судова по..... дин., по навршеној периоди од 4 године по..... дин.
6. Судијама првостепених судова по..... динара годишње. После сваке навршене периоде од 4 године по..... динара повишице тако, да последња плата буде..... динара годишње.

VIII.

0 рангу судија.

Чл. 32. да гласи:

Чл. 32.

Ранг међу судијама одређује плата. Ко има већу плату тај је по рангу старији. Ако су плате једнаке, онда је по рангу старији онај који је пре добио ту плату. Вишак онај, преобраћен од старе плате у талирима, овде се не рачуна за већу плату и за ранг.

Ако су два или више судија добили једним указом или решењем једнаке плате, онда је старији по рангу онај који има више времена указне службе.

Овим се замењују дојакошња наређења противна овоме, као и § 14. устројства Апелационог Суда, у којој се односи у ранг судија.

Кад буде постављен по овоме закону за судију Касационог Суда, онај, који би био Министар, он добија међу судијама са једнаким платама, најстарији ранг. Ако има више таквих, онда је по рангу старији онај који је био Председник Министарства, а по том онај, који је пре постао Министар.

IX.

Прелазна наређења.

Чл. 33. да гласи:

Чл. 33.

У циљу увођења овог закона у живот, има се у року 20 дана од дана кад овај закон ступи живот, извршити постављење судија и председника свих судова по расписима овог закона.

Тога ради, одбор за избор кандидата, предвиђен у чл. 8. овог закона, на позив Министра Правде, извршиће у том року избор кандидата за све судије и председнике појединих судова, сем председника Касације.

Судија и председници судова, које затече овај закон у служби, остаће и даље на својим местима и звањима, и задржаће право на плате по дојакошњем закону све до постављења по овом закону.

Садашње судије и председници судова могу бити овим избором бирани и постављени на иста звања, и ако не би имали прописан број година службе, које се овим законом за то звање као квалификација тражи.

Са оним судијама и председницима који не буду избрани и постављени по овом закону, учиниће се одмах распоред по дојакошњем закону.

Чл. 34. да гласи:

Чл. 34.

1. Садашње судије првостепених судова који имају 2500 дин. плате, ако буду по овом закону постављени на исто звање, добијају одмах..... дин. годишње плате: ако су навршили 7 година указне или 4 године судијске службе, или кад то наврше.

2. Садашње судије првостепених судова који имају 3.000 дин. плате, ако буду по овом закону постављени на исто звање, добијају одмах следећу периодску повишицу ако имају 10 година указне или свега 8 година судијске службе, или кад то наврше.

3. Садашње судије првостепених судова који имају 3500 динара плате, ако буду по овом закону постављени опет на исто звање, добијају следећу периодску повишицу по овом закону: ако су навршили 14 година указне

службе, или као судије са том платом 4 године, или кад то наврше.

5. Садашњи председници првостепених судова и судије Апелационог Суда, који имају 4.000 дин. плате, ако буду по овом закону на које од тих звања постављени, добијају одмах повишицу по овом закону: ако су навршили 16 година указне службе, или су провели 4 године на том положају, или кад то наврше.

7. Садашње судије (чланови) Касационог Суда који имају 6.000 дин. плате, ако буду по овом закону постављени на исто звање, добијају одмах по овом закону повишицу..... дин.: ако су навршили 24 године указне службе, или су провели 4 године у том положају или положају председника Апелације, или кад то наврше.

8. Садашње судије (чланови) Касационог Суда, који имају 7.000 динара плате, ако буду по овом закону постављени на иста звања, добијају одмах..... дин. плате. ако су навршили 30 година указне службе, или су провели са том платом 4 године на том положају или положају председника Апелације, или су били Министри, и имају по овом закону услова за Касациони Суд и имају 21 годину указне службе.

9. Садашњи председници Касације и Апелације, ако буду по овом закону понова постављени на та звања, добијају одмах периодну повишицу по овом закону: ако су навршили 4 године у том звању, или кад то наврше.

Чл. 35. да гласи:

Чл. 35.

Закон овај ступа у живот на један месец дана од дана кад га Краљ потпише, и тада губи силу Закон о судијама од 9. фебруара 1881. год. са свима његовим доцнијим изменама и допунaма.

ЛИЧНИ STATUS У КРИВИЧНОМ ПРАВУ

од Алберика Ролена

ПРОФЕСОРА УНИВЕРЗИТЕТА У ГАНУ

(СВРШЕТАК)

IV. Дејство туђинске кривичне пресуде у погледу на стање поврата.

Зна се да стање поврата по нашим законима неопходно претпоставља осуду, постаду извршном пре извршења кривичног дела, које се извиђа. Може ли се оптужени налазити у стању поврата због осуде изречене у туђини? Има земаља за које је ово питање од незнатног интереса н. пр. Немачка. Поврат овде не образује законску већ судску поопштравну околност у том смислу, да она не допушта повишавање обичне највише мере сем код неколико извесних кривичних дела. И то се објашњава чињеницом, што кривични судија ове има врло пространо право оцењивања у погледу на одређивање казне. Он може дакле у пуној мери водити рачуна о поврату и ништа напослетку не спречава, јер он има извесну врсту произвољне власти, да узима у обзир осуду издржану у туђини. Шта више у изузетним случајима у којима царевински закон допушта неправилно повећање казне, он ово овлашћење потчињава погодби да је казна не само изречена, већ и издржана. Али је питање на против од врло велике важности у доста земаља, у којима је, као у Белгији и Француској, поврат општа поопштравна околност, и претпоставља само претходну неопозовиму осуду или да је таква постала, а не неопходну извршење изречене казне. Опште је усвојено у позитивном праву наше земље, као и у Француској да осуда, изречена у туђини, није никако довољна. То уче готово сви писци; и већ су се Шово и Хели изјаснили у овом смислу. Тако мисли и Ортолан. Шово се позива на уредбу од 1639, чији чл. 121 изречно наређује „да пресуде, изречене у туђинским краљевинама и државама било ма из ког узрока, немају у Француској никаквог дејства.“ Ортолан (књ. I. бр. 1200 и 908) се ограничава на позивање на опште правило, да у Међународном Праву „пресуде, изречене судовима туђинске државе, немају обавезне силе за друге државе.“ Али он признаје да треба напустити овај систем који тежи да им одузме сваку силу, нарочито силу извршне кривичне пресуде „благодиклоњеном свешћу усвојене правде или међународном сагласношћу“, да „ова сагласност треба да има превагу данас, нарочито у кривичним предметима“. Хос (св. II. бр. 888. изд. од 1879) изјављује отворено да се, „у кутању нашега

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

законодавства о томе, правне побуде противе томе, да осуде, које долазе од туђинских судова, служе за основ поопштрењу казне“; и, с погледом на позитивно право, побуде, које он о томе даје, изгледају нам много важније од оне, која долази из уредбе од 1629, чији чл. 121 није био никад објављен у Белгији. »Пре свега ове осуде могу по туђинским законима бити образложене чињеницама као тешка кривична дела, али непредвиђена нашим казним законима. За тим, осуде изречене с оне стране границе за политичка кривична дела, која губе своје обележје по важности с ове стране, извесно не доносе осуђеноме поопштрење казне коју је у нашој земљи заслужио. Најпосле с погледом на злочинства или преступе противу лица или имовине, туђински закони примењују за ове прекршаје више или мање строже казне од оних које прописују наши закони. Ако осуде изречене због ових кривица туђинским судовима образују у нас поопштравне околности, то би отуд изишло, да би се питање о томе, да ли је поврат кажњив и, у потврдном случају, у којој се мери треба казна да поопстри, у Белгији готово по истом делу решило различито према томе у колико би прва осуда била дело белгијског или туђинског судије.“ Ова су размишљања сасвим тачна и непобитна у погледу на *lex lata*. Али у погледу на *lex ferenda* учени криминалиста сам чини ово разматрање: »Закон без сумње може усвојити као основ поврата претходну осуду, коју су изрекле туђинске судије за злочинства или преступе општег права; али му правичност налаже, да је усвоји само с овим ограничењем, да се наши судови у оцењивању поврата обзиру само на казну, коју је белгијски закон одредио за дело, које је било повод претходној осуди.“ Он дакле у теорији није противан томе, да се с извесним ограничењима води рачун о осуди изреченој у туђини као таквој, која ствара поврат у очима наших судова. Изгледа, да је тако мишљење и једног другог од наших криминалиста, који не поставља тако тачна ограничења као Хос. Нипелс у својим примедбама уз Шовеа и Хелиа (бр. 502, прим. 1.) вели: »Очевидно је, да је с обзиром на правичност од малог значаја, да ли је прву осуду изрекао земаљски или туђински суд. Поквареност виновника је иста у оба случаја. С друге стране међународни односи данас су постављени на основима, који нису били усвојени у XVII столећу, и можда је анахронизам позивати се за решење овога питања на уредбу од 1629, која је уређена за друге навике.“ Он само додаје, да је тешко усвојити, да свака туђинска пресуда без разлике може бити основ за поврат. Приметимо, да неки законици појединих земаља Немачке, као саксонски, брауншвајски, хановерањски и хесенски, па чак и вир-

генбершки не чине разлику између туђинске пресуде и оне, донете у домовини, за *крадљивце по занату туђинске народности*.

Ми такође мислимо, да се с погледом на теорију и под извесним погодбама ништа не противи вођењу рачуна о пресудама донетим у туђини. Није питање о томе, да им се да извршна снага у правом смислу речи. Није питање ни о томе, да ли да произведу дејство, које осуде за собом повлаче. Треба о њима водити рачуна као о чињеници. И ако не може бити питања о извршењу код нас казне изречене у туђини, ми имамо себи да поставимо питање о томе, да ли постоји изречена казна или не. Све што узимање у обзир туђинске пресуде у себи садржи то је, да постоји извесна претпоставка истине у корист ове пресуде. Јер пресуда, која за себе не би имала ову претпоставку т.ј. извесну моћ извршности, не би могла у очима здравог разума и правде служити као основ поопштрењу казне у случају новог прекршаја. Али под којим погодбама може нам кривична пресуда, донета у туђини, улити поверење и како може садржати претпоставку истине? Питање је у томе. Држимо, да би било опасно признати јој силу, ако је изречена у земљи којој осуђени по својој народности не припада. Немац је осуђен у Француској, Рус у Немачкој. Увек се у оваким случајима може имати бојазан за нехотичну или хотичну пристрасност судија или пороте. Може бити у осталом, да нам у земљи, у којој је кривична пресуда изречена, форме поступка изгледају као такве, које недовољно обезбеђују права одбране. Ако је Француз осуђен кривичном пресудом у Француској, то немамо никаквог разлога да *a priori* посумњамо у непристрасност његових судија, који су у исто време његови сународници. Што се тиче облика поступка у ствари, они су готово исти, и ако они то нису, то би се с наше стране претпостављало, да се наши облици сматрају као такви који потпуније обезбеђују правосуђе, ако је реч о туђинцу, који је осуђен у својој земљи, да се захтева вршење права контроле и критике, кад је питање о туђинцу. Да је он остао у својој земљи, у земљи којој припада, он би се свако ако сматрао као жигосан овом врстом мрље, која више или мање мења његово стање, која је такве природе да се он по њој сматра у поврату ако би извршио нов прекршај. Зар је чудно да, кад он дође у другу земљу, овде остане погођен овом врстом *deminutio capitis*, и да се никако не изједначује с грађанином чији је претходни живот неоскаљан? Ми то не мислимо. Посматрана с нарочите тачке гледишта, кривична пресуда дејствује на његово стање и мења га. У овом посматрању као и у стварним посматрањима, која смо раније изложили, може се наћи довољно победа за постављање битне

разлике између осуда, којима је једно лице осуђено судовима његовог народа, и оних које су му досудили судови ма које друге земље.

Постоји друго стварно посматрање, које није без значаја. Извесно је, да у основу онај, који је осуђен у туђини и који код нас изврши друго кривично дело, не заслужује више благодости од онога, који је код нас осуђен и који овде изврши нови прекршај, претпоставив да се прва осуда сматра за правично изречену. Ако је лице осуђено у туђини Белгијанац, то су наши судови, разуме се, надлежни за оцењивање, да ли је он крив или не за прекршај због кога је пресуда изречена, пошто би они били надлежни да га суде, сем ако није у питању сасвим непознато кривично дело. Ништа се дакле у теорији не би томе противило, да се праведна пресуда, изречена у туђини, призна само после претходног проверавања. То проверавање, прописује законик Немачке Царевине, кад је у питању одузимање извесних права. Али је то немогуће кад је у питању туђинац, осуђен у туђини; сем у изузетним случајима у којима је он тамо био осуђен због кривичног дела извршеног код нас; нашта ће судови у опште бар по опште уредним правилима бити лишени сваке надлежности да га суде због овога кривичног дела. И они ће такође бити лишени права за проверавање прегледане пресуде изречене у туђини. Остало би дакле само бирање између две алтернативе, или не водити никаквог рачуна о делу извршеном у туђини и о пресуди, којом је изречена осуда због овога дела, што би било противно захтевима добре правде; или туђинској пресуди признати извршу снагу. Ово последње решење заступамо ми у теорији, не тврдећи, да су га позитивни закони данас усвојили. Излази ли из тога, да осуде, изречене у туђини, чак и противу држављана ове земље, могу увек бити основ за стање поврата у нас. Никако, и с тога нам изгледа, да би се овде могла заступати разликовања, слична онима, која чини Хос. Ми допуштамо заједно с њим, да се осуде изречене у туђини за политичка кривична дела, бар за чисто политичка, не могу узимати у обзир више од оних, изречених за дела, која по нашим законима не би била никако кажњива. Али, пошто су у питању туђинци, то ми сматрамо да не треба узимати као основ оцењивању казну, коју би прекршај, који је био повод за изречену казну у туђини, повукао за собом по нашим законима. Ово или оно одређено кривично дело може бити у туђини кажњено тежим казнама него у нас из сасвим основаних разлога и црпљених у помесним побудама. Стање општег напретка, степен цивилизације, економске прилике, веће или мање понављање овог или оног

прекршаја могу утицати на одређење казне. Ми морамо водити рачуна о овим обзирима, који увећавају или смањују стварну тежину дела, сем ако није у питању дело, које се у основу у нас сматра као злочиначко.

Међутим има много случајева у којима би било потребно усвојити ограничење, које је Хос предложио. Десиће се одиста врло често, да се систем кажњивости оснива на основима сасвим различитим у земљи, у којој је претходна пресуда изречена и у земљи, у којој је противу осуђеног вођена истрага по други пут због новог прекршаја; да се н. пр. у првој не зна за разлику између казна за злочине и казна за преступе. Спречавање поврата у нас н. пр. оснива се произвољно на овом разликовању. Може се нарочито десити, да је први покушај осуђен у туђини казном, која је апсолутно непозната нашем законодавству, или за коју је тешко рећи, да ли образује казну за преступ лакога или казну за злочин тешкога затвора. Требаће дакле да се узима у обзир казна, коју би прекршај по нашим законима повлачио.

Остаје нам, до испитамо трећу поставку. У питању је туђин, који је осуђен туђинским судовима, али не судовима своје земље, Нема више основаних разлога, да ова туђинска осуда с пуним правом утврђује положај овога туђинца у нашој земљи у погледу на поврат. Ако је прекршај извршен у нашој области, то изгледа, да ми овде можемо водити рачуна само под погодбом претходног испитивања кривичности, а не само, да ли су очувана правила о надлежности и права одбране. Ако прекршај није извршен у нашој области, то наши судови у опште неће бити надлежни за то, сем сасвим изузетних случајева. Требаће, да се ограниче на испитивање, да ли су очувана општа правила о надлежности и права о одбрани, или да не воде никаквог рачуна о осуди изреченој у туђини. Прва поставка би нам изгледала боља.

Одредбе, које ми предлажемо с погледом на поврат, изгледаће можда доста строге. Ми мислимо да је ова строгост потребна, Славни криминалиста г. Холцендорф рекао је приликом издавања криваца, да би требало желети, да се начин спречавања злочина одређује по месту његовог извршења. Ми се придружимо овом захтеву само ако се под местом спречавања разуме оно, које не долази непосредно, већ благодарећи корисној установи издавања криваца. Иначе се прелази у систем космополитског правосуђа у кривичним предметима, систем који нам је немогуће усвојити. Али има један други захтев, који треба такође јасно обележити, према многострукости међународних односа данас, о овој непрекидној размени добрих и рђавих производа, која су њена последица, нарочито о примањима и издавањима злочинаца, што разне

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

државе чине тако рећи сваког дана доста невољно и несвесно нарочито с погледом на примања.

Благодарећи лакоћи саобраћаја, јевтиноћи и брзини саобраћајних средстава, злочинци, нарочито који су *без отаџбине*, иду из једне земље у другу, да врше свој злочиначки занат, и ово су често најопаснији злочинци, они који живе од крађа, којима је отимање кесе њиховог ближњег прави занат. Жалосније је да, кад ухватимо злочинца по занату, који је скоро дошао на наше земљиште, са најбедније испуњеном судском књижицом, и који се пожурио, да у нашој области изврши нов злочин, да ми не можемо водити рачуна о његовим многобројним прекршајима у туђини, како би га могли уврстити међу злочинце у поврату. Ми ипак не делимо мишљење оних, који, убеђени напредима поврата, траже нагло умножавања строгости несвршеног и неограниченог поштравања противу злочинаца у поврату. Не би се с тога могли придружити захтеву одличног професора Кривичног Права на Лиешком свеучилишту, који без околишења вели, да би се према злочинцима из навике, па тицало се то чак и лаких кривица, ишло до смртне казне. Ми мислимо пре, с одличним криминалистом Ортоланом, да се овде улази у недостојну борбу за закон, јер би она доказивала немоћ и да би силом довела до замора или до претераности. То би у осталом значило заборавити, да одређивање казне треба да се заснива не само на јачини и отпору злочиначке воље, већ на унутарњој опасности самога дела. Тако схваћено кривично судство узбудило би јавну свест у место да јој да задовољења. Али ми још мање делимо мишљење оних, који сматрају, као што су то неке немачке криминалисте држале, да поврат не треба да буде поштравна околност. Поврат је врло стварно зло и противу кога се треба одважно борити, кад се он објашњава само јогунством виновниковим, што није увек случај. Ствар је баш у томе, да се он сузбије тамо, где представља можда највише опасности, код оних злочиначких путника, који, пошто су опљачкали једну земљу, премештају свој занат у другу, где су мање познати и ради којих смо ми и написали ове редове.

Париски међународни конгрес за казнене заводе (1895) занимао се овим тешким питањем. Али се на њему није дошло до чистих и тачних закључака, ма да се његове одлуке у неким погледима приближују мишљењу, које ми заступамо, изгледа нам, да се ово мишљење треба тим пре да усвоји, што је поврат по неким законодавствима н. пр. по нашем факултативна поштравна околност. Пошто судија није обвезан, да повишава казну, моћи ће увек да води рачуна о околностима, у којима је прва осуда била изречена, чак и сумњама, које би му давало уређење кри-

вичног правосуђа ове или оне земље. И добро је по нашем мишљењу, да поврат никад не буде обавезна пооштравна околност, јер је немогуће рећи *a priori* да је он прави узрок чак и кад је у питању девети или десети поврат. Стварне тешкоће у нас због тога, што се води рачуна о туђинским осудама, само су оне, које се могу родити из разлике поделе казна, из кривичне или поправне природе претходно изречене казне, узете за основ повишавању казне, која се има да изрече. Али ове тешкоће не треба да зауставе законодавца, који може потпуно да употреби средства да их излечи. Можда би било чак и боље не усвојити за основ поврата казну, којом је виновник претходно кажњен, већ дело за које је осуђен. У сваком случају, добро и с праведљиво кривично судство и заузето за друштвени интерес не допушта, да судија мора остати равнодушан према тешким осудама, издржаних у туђини, и да услед тога не може да оцени казну. Свакојачко се неће подржавати, да он нема да се брине о рђавом владању осуђеног у туђини, о злочиначким нагонима, који су се код њега показали, да би одмерио казну у највишим и најнижим границама. Зар ће бити другачије ако су ово рђаво владање и ови злочиначки нагони посведочени издржаним осудама? А ако ове осуде могу ући у обзир, кад треба одмеравати казну у највишим и најнижим границама, зашто се ту онда не би могло водити рачуна и о стању поврата? Изгледа нам, да се овде застало због велике обазривости. Ова обазривост је можда некад била праведна. Она је то данас само изузетно, а судија може водити рачуна о изнимцима, кад се ови појаве.

Д-р Бож. В. Марковић.

ИДЕЈА О ОДГОВОРНОСТИ

(Једна глава из дела *L'âme criminel* од д-ра Мориса де Флери)¹⁾

На реду је да се запитамо јесмо ли или нисмо у праву начинити одговорним злочинца за учињени злочин, треба ли да се од њега бранимо као од бесна пса или да га казнимо у име самог његовог људског достојанства, да ли да примимо само ле-

¹⁾ Доктор *Морис де Флери* познат је у француском научничком свету као талентиран и вредан радник, а и као популаризатор извесних лекарских знања од опште користи. Он је и лекар-психијатар, а специјално се интересује за појаве у душевном животу. Од велике је важности и интереса његово дело

галну одговорност или да водимо рачун и о моралној одговорности.

Према до сад казаном у први мах изгледа, као да је то питање решено и да уништење појма о слободној вољи повлачи за собом и уништење појма о одговорности. Видећемо да се то никако не може примити и да се ни о једном питању није дебатовало ревносније и дуже. Лекаре и антропологе оптужују, да у расправу тога питања уносе сувише радикалан дух. Философи га међутим одиста компликују, попуштајући и без свога знања, пријатном задовољству, да расправљајући га, пишу бескрај спољних средстава, неисцрпне суптилности своје дијалектике.²⁾

Џон Стјуарт Миљ, неумољиви и савршени логичар, проповеда апсолутни детерминизам.³⁾ Феномени се нижу, а између узрока и дејства управо и не постоји какав однос. Ја нисам проузроковач својих дела, нисам дакле, ни морално одговоран. Једино што општи интерес захтева казну за индивидуе штетне за заједницу и злочинац је, у ствари, само друштву одговоран. Он зна да друштво казни дела те врсте, очекује, дакле, природне последице својега злочина, он је крив за злочин и, следствено он је за њ и одговоран. Кад се једном за свагда овај маханизам тако регулише и дух на то навикне, злочинац приписује самоме себи сва своја рђава дела, па ма за њих нико други и не знао, осим он сам.

Др. Дибисон, који на школи права (у Паризу) држи предавања из антропологије и криминалне психологије, ванредно је лепо изложио ту идеју. По његовоме мишљењу, да злочинац буде одговоран довољно је, ако је толико разуман, да зна, шта допуштају а шта забрањују закони његове земље. »Кажњивост, вели

L' introduction à la Médecine de l' Esp^{it} које је наградила француска академија.

Ово дело његово *L' âme du criminel* има своју вредност за нас правнике. Мени се учинило да ће читаоце *Бранича* интересовати врло поучна посматрања о кривичној одговорности, знања, о којој у нашој правничкој литератури нико ништа није писао осим др-а Миленка Веснића. У осталом ред је, да се и наше законодавство осврне на огромне тековине криминалне психологије, на читав низ нових теорија, које из основа мењају односе кривца према законима и којима је циљ, да од људскога немилосрђа снасу бодесне и нездраве природе. Код нас је нарочито, у томе погледу, све онако, како је пре 100 година било. Ниједно од тих крупних питања криминално-психолошких не занима наше правнике, а код наших судова сви су злочинци подједнако нормални и подједнако одговорни.

Ж. М. П.

²⁾ Историски су ове идеје најјачше изложене у делу Th. Desdonis *La Responsabilité morale*.

³⁾ Џон Стјуарт Миљ *Систем логики* (франц превод).

он, помаже беднику. Лакомост, чулност, нагон за разоравањем, све то хоће да буде задовољно. Разум међутим показује човеку, да ће та задовољавања у резултату погодити његово добро, слободу, живот т. ј. баш те инстинкте, које је он готов да задовољи. И тада се догађа, претпостављајући да је страх од тога довољна да се рђаве склоности сукобљавају и готово неутралишу. Да није кажњивости т. ј. застрашавања, злочинац би био без помоћи против своје покварености и морао би је само слушати.

Као што знамо Ломброзо и плејада талијанских криминалиста полазе од антрополошких основа.⁴⁾ Наравно да најодрешнији и најмодернији међу њима, нарочито Еврико Ферри, воде рачун о замршености узрока, који рађају злочине, али су за њих од основне важности стигмати, који сачињавају анатомски тип злочинаца. То је фаталност зла. Следствено за њих је злочинац одговоран само за то што је опасан. »Право кажњења просто је закон природни према коме сваки организам, а особити организам друштвени дејствује против тога што ремети услове за његов опстанак.« Барон Гарофало, легиста групе, захтева примену тих идеја у казненом законнику.⁵⁾ »До сада су, вели он, казне биле градуиране према лажној идеји о слободној вољи и моралној одговорности. Све то треба променити. Пошто нико није слободан ми и не кажњавамо с обзиром на степен слободе, него то чинимо, имајући у виду само интерес друштва и одмеравајући казну према страхоти злочинца.«⁶⁾

Ова страшно радикална доктрина изазвала је у Француској живе замерке. Вера у анатомски тип значи порицање сваке психологије, сваке социологије криминалне. Социјолог и психолог енергично протестују. Они прокламују, да ми у себи носимо морални идеал — индивидуални одсев појма о општем интересу — и да смо, следствено двојачко одговорни објективно и субјективно, у име закона развитка света ка бољему и у име закона који је у облику заповести урезан у нашу савести. То је идеја Херберта Спенсера, коју је примио Алфред Фуџје.

По Полану⁷⁾ морална обвеза је манифестација организаторске тежње нашега духа т. ј. наше природне потребе, да се одржимо у хармонији са општим законима, који владају еволуцијом света. Грижа савести је реакција те организаторске тежње против свега што тежи дезорганизацији. Легална санкција је изгнање индивидуе, која ремети друштвени организам, а морална је санк-

⁴⁾ Ч. Ломброзо, *Applications de l'anthropologie criminelle* 1892.

⁵⁾ *Garofalo Criminologie* 3-е изд. 1892.

⁶⁾ А. Фуџје *Critique des systemes du monde contemporaine*,

⁷⁾ *Paulhan Revue philosophique* 1886.

ција дејство духа против дела, која су повреда рационалних закона. Изложити се томе, изазвати ту реакцију, значи доћи под моралну одговорност, апсолутно независну од слободне воље коју Полан не признаје. Практична је последица ово: човек је у толико одговорнији, у колико су дела његова сагласнија с његовим карактером, навикама и страстима. Не само што навика и страст не служе као извина, него постају још отежавне околности. И сам лудак може бити одговоран, ако је дело које учини сагласно с његовим карактером. Тако исто и заслуга за какво добро дело не стоји у правој него у обрнутој сразмери, а није истина да је већа радост на небу због поправке грешника, но због доласка праведника... И ако је врло оштроумна и вешто развијена, ова доктрина је ипак чисто теоретска и непогодна за нарави.

Како Габријел Тард мисли идеја о моралној одговорности независна је од веровања у слободну вољу коју он сматра као напуштену, а и бескорисну претпоставку. Ми треба да сматрамо као одговорног свакога човека који не воли себи равне, неударљив је.

Да објаснимо.

И ако ми нисмо слободни, друштво никако не може сматрати људе па ма и покварени били, као бесне псе, којих се треба курталисавати. Индивидуа у себи самој има извесну вредност. Казна, дакле, не треба да је искључиво утилитарна, нити да јој је интерес друштва једини циљ. Поред легалне, објективне одговорности, постоји и морална, субјективна одговорност. Та је одговорност у толико потпунија, у колико је човек идентичнији сам себи; она је у толико блажија, ако човек пати од какве болести личне н. пр.:

Од лудила, које отуђује;

Од пијанства, које руши идентичност;

Од хипнотизма, који удваја индивидуалитет;

Од старости, која слаби и деорганизира умне моћи.

Енрико Фери је жестоко замерио тој доктрини. Њему изгледа бесмислена морална одговорност без слободне воље. Пошто је лична идентичност проста обмана, примена Тардове доктрине била би опасна и неусвојлива.

Ја пак мислим да она заслужује много више обзира. Да би се, међутим, могла расветлити ова тешка дебата, боље је заменити апстрактно конкретним и постарати се за нове тековине из података, које нису имали ни Тард ни његови противници.

Да почнемо с примерима и да ја себе поставим у положај судскога лекара. Узмимо да пороту сачињавају просвећени људи

а државни суд судије, које познају сва питања антропологије, социологије и криминалне психологије. Ја знам, да ће моје вештачко мишљење јако утицати на поротну пресуду и одмеравање казне.

Пет убилаца имам да испитам:

1. Једног несумњивог епилептичара, који је у наступу запалио мајур и убио једнога човека не сећајући се доцније ничега.

2. Једнога алкохоличара који је у наступу делиријума са халуцинацијама, исекао својега друга, за кога му се причинило да је нека фантастична и страшна животиња;

3. Ваше-а, убицу чобана, који је лутао по друмовима у Француској и убио дваестак жртава.

4. Једног заљубљеног неврастеничара, који је у страховитом наступу љубоморе, убио своју метресу и сам покушао да се убије.

5. Једног лопова, који је у тренутку кад су га изненадили у обијању касе, учинио употребу од ножа, што га је носио уза се.

Ту петорицу бедника ваља казнити, да би се спасло спокојство грађана, и то сразмерно према кривици свакога од њих.

Да би се боље обавестио, позваћу на саветовање једнога криминалогисту талијанске школе, једног Полановог и једнога Тардовог ученика и ма кога од наших одличних судских лекара.

Да видимо најпре лекарско мишљење.

Епилептичара ће просто послати у болницу или, ради веће сигурности, у лудницу, пошто је он апсолутно неодговоран за своју болест и несреће, које она собом доноси.

Алкохоличар може бити сматран као одговоран за своју затрованост али ни алкохоличар не постаје сваки ко хоће, за то је потребна нервозна, а често и наследна склоност. Осим тога он је у тренутку учињеног злочина, био у стању апсолутне несвесности, у делиријуму. Најбоље би, дакле, било послати га у какав нарочити асил пола болницу, пола затвор, одакле би могао изаћи тек кад се потпуно излечи и кад престане могућност рецидиве.

Ваше, убица чобана, одиста је нека врста лудака, ма да о обичним стварима из живота говори и резонира прилично разумно. Сама прекомерност његова злочина спасава га од целатове руке. Да има на врату само једно убиство, био би осуђен на смрт, а не би га ни слали судском лекару на проматрање, али је он толико пута засићавао своју ужасну манију, и то без каквог разлога, просто ни зашто, из задовољства, да га треба третирати као животињу с пометеном свешћу. Рећи ћемо, дакле да је само у пола одговоран, да има за се олакшавне околности

али га, ради јавне сигурности, никад не треба пустити у слободу. Он ће бити осуђен на вечиту робију.

Заљубљеног убицу интелигентнијег и просвећенијег од осталих, извињава дубока, искрена страст. Дух наш изодавна је навикнут, да стање живе емоције сматра као олакшавну околност, јер она и најнежнијег претвара у дивљу звер. И ако ће његов положај на претресу бити веома дирљив, иначе ће, примера ради, бити осуђен на неколико година затвора.

Што се тиче лопова, који је убио из лаконости и с предумишљајем, његово здравље није порушено. Он је потпуно одговоран, рахат му се може одсећи глава.

За криминалисту талијанске школе сва петорица ће бити подједнако одговорни. Он ће саветовати примену најтеже казне за Ваше-а, тако исто и за епилептичара и алкохоличара, који су врло страшни, а биће попустљив према лопову и љубавнику, пошто их је нагнало на зло више или мање случајно раздражење.

Ученик Поланов показаће се без милосрђа према злочину страсти, пошто је страст отежавна околност. Човек, који је од природе љубоморан и напрасит, потпуно је одговоран за кржаве последице својега темперамента.

Мене не задовољава потпуно ниједна од ове три солуције. Несумњиво је застарела хијерархија одговорности и казне, коју утврђује судски лекар. Она се оснива на концепцији о слободној вољи и функционисању мозга. Та је концепција изашла из моде. Међутим она одговара предању и не вређа сувише прости разум. По тој теорији људе треба сматрати за одговорне, и то у толико пре, у колико су свеснији и духом здравији.

У пракци ме не задовољавају ни Ломброзов ни Поланов ученик, и револуција, коју нам они предлажу, ма да је врло занимљива у области идеја, доноси у пракци чудновате последице, те је због тога нико неће ни примењивати.

Са Тардовим учеником треба ће нам мало подуже дебатовати, јер је његова доктрина јача, и ако тако могу рећи, психолошки дубља.

Ово је његова теорија: човек је морално одговоран онда, кад је његова особа идентична сама себи, кад није претрпела никакву патолошку промену, кад кривац није ни луд, ни алкохоличар, ни какав старац, слаб духом и телом.

Ми ћемо се врло брзо споразумети о прва три или четири случаја, која нам је на проматрање послао поротни суд. Понајвише ћемо имати да се позабављамо са петим кривцем, који ради крађе убија. Он није ни алкохоличар ни луд, има му 25 година, нико га није хипнотисао и сугерирао му, да иде и обије касу

и убије човека. Лакомост и суровост сачињавају његову природу он је циничан и одвратан, *идентичан* је сам себи. Биће дакле, по Тардовој теорији, потпуно одговоран и то двојако, са гледишта моралног и социјалног, објективно и субјективно. Не само што смо у праву да се бранимо од могућег поврата његове суровости, не само што нам је дужност да га казним, него имамо право да га казним да му одмеримо казну у име његовог људског достојанства. Наравно да ни он нема слободне воље, али је једини међу свом петорицом без ичега болесног. У њега нема анатомских знакова криминалног типа, како га слика Ломброзо; он није ни луд ни епилептичар, код њега нема ниједнога знака формалне хистерије. Може бити да је нешто неврастеничан, али смо то сви ми потанко. Он нема ничега заједничког са дивљим људождерима и код њега се не налази већина физичких знакова дегенирсања. Нико из његове породице није био злочинац, атавизам, дакле, нема никаквог удела у његовом делу. Његова индивидуалност недирнута, здравље му је добро, те га треба сматрати као одговорног и то управо зато, што је неваљао по самој својој природи.

Кад се све те тако различите хипотезе, низане за последњих двадесет година⁸⁾, узму буквално и у свету своје пространству онда ће положај Тардовог ученика бити најзгоднији. Али како овде није реч о каквој сјајној дискусији пред конгресом, него о простој клиничкој опсервацији, о случају који ваља непристрасно разумети, мој противник признаће са мном заједно ово:

1. и ако нико из породице овога човека није био у затвору као злочинац, његов отац, затрован алкохолом, сифилисом, туберкулом или другим каквим отровом⁹⁾, био бруталан, свађалица, насртљив, а толико је довољно, да његов син прими у наслеђе тежњу ка пароксизму;

2. он сам, без сумње, не наличи на каквога канибала, али

⁸⁾ Тард се постарао да докаже, кроз колико је супротности прошла жеља да се злочин изједначи са каквом неврозом или патолошким стањем. Ми смо видели, како Ломброзо поредом злочинца сматра час као атавичара, час као епилептичара, хистеријачара, дивљака или луду. Бенедикт је вагабонде изједначио с неврастеничарима, леђивцима и плачкашима, код којих је раздражљива слабост нарочита одлика. Маџан и Фере начинили су од поварена и пезаља злочинца дегенирсаога човека. Лоран је код великог броја затвореника открио знаке физичког дегенирсања. По моме мишљењу у свакој од ових доктрина има извесан део истине.

⁹⁾ Што се више удубљује у психо-физиолошке студије криваца, све је јасније, у каквим огромним сразмерама јача улога затрованости. Затвори су цуни синова алкохоличара, сифилистичара, невропата, туберкулозних и т. д. Од сада се може тврдити, да су правило злочинци са знацима каквог несрећног наслеђа.

му се душа чудно приближује души, коју су имали сви напуштени људи и одрасли у самоћи, без додира с друштвом;

3. и ако се код њега не показују сви физички знаци дегенерисања, опажају се умни знаци, који имају нарочити значај у очима неврологиста модерне школе;

4. и ако није опасан лудак, нити се код њега појављују хистерични наступи, он је ипак дезекилибриран и мозак му не функционише на нормалан начин.

Он је болестан, па ма шта ви рекли о њему. Мозак његов поремећен је у својој функцији. Ви ћете овога човека огласити за одговорна за парализију његових неврона, али ћете се жестоко бранити, да код њега признате сличну поремећеност другог ког од његових телесних органа н. пр. стомака или срца. Ја добро знам да је баш мозак орган, који води све остале органе, али је и он подложен законима органскога живота, о чијем се распореду и уређењу брине. С драге воље признаћу, да у случају, о коме говоримо, болест није тако очигледна, као кад би била реч о хиперпрофији срца или руку. Али кад размислите видећете, да се домен болести све више шири, што су дубља наша сазнања.

Кад би ко у прошлом веку нашао близу запаљеног мајура или крај какве још топле лешине, какву скитницу са рукама црвеним од крви и гаравим лицем и кад би тај човек на питања одговарао: „Ништа не знам, не сећам се ничега, не знам откуд сам се нашао овде“, не би се сумњало, да је какав епилептичар, него би га сви сматрали за лажова и мирно тражили његову смрт. Међутим то је исти онај човек, кога ми сви сложено шањемо у болницу.

Ја сам на другом месту¹⁰⁾ на дугачко испричао историју несрећног Алберта Д... историју, која је славна у аналима неврологији. Он је био у затвору једно тријестак пута, осуђиван на три године робије у окову и у мало што није био обешен, а међутим је одличан човек, у истини ваљан и поштен, никога није увредио, ни муви није зла учинио. Њим влада страст за непрестаним путовањем и у наступима те страсти он је прошао целу Европу као вечити Јуда. Год. 1882 предао се војним властима у гарнизону, из кога је ненадно отишао, под утицајем својих неодољивих импулсија. Судили су му за дезернирање. Војни лекари, не навикнути на болести духа, нису га оквалификовали као болесника. Официри-судије огласише га као простог војничког бегунца, а ни он се сам не усуди казати, шта га је нагнало да бежи. Његов адвокат доказиваше, без много настојавања

¹⁰⁾ Introduction à la Médecine de l' Esprit, т. II, стр. 80.

његову неодговорност и Алберт Д... би осуђен на три године ратова на друмовима у Африци. Тамо се он тако примерно понашао да би помилован после неколико месеци.

Лако се може оправдати погрешка, коју војни лекари учинише год. 1882 према болести, која је тада врло мало била позната. Сигурно и ми сад чинимо такве исте погрешке и оне ће нам све више излазити пред очи што више буду расла наша знања у патологији мозга. Да ли ми, дакле, од сада можемо сматрати као нормална и здрава човека, који убија или се убија?

Очигледно је, да од медицине не треба захтевати описивање карактеристични повреда злочина у мозгу, пошто би то било сасвим апсурдно. Међутим ваља утубити ово. Фина микроскопска анатомија нервних центара данас нам открива *raison d'être* извесних облика лудила и епилепсије, чији су мотиви били до сад непознати. То су деструктивне повреде мождане ћелије и њених продужења или мала задебљања мождане опне. Те урођене brazde на можданој опни или на ткањима која спајају ћелије сиве мождане опне, постају, већином, код потомака од затрованости коју изазива алкохолизам, сифилис или туберкулоза код оца или мајке, изазивају или физичке симптоме (спољашње знаке дегенерације, рахитизам, епилепсију, идмотију, различите неврозе) или модификације духа (немогућност да се на што пази, урођену поквареност, тежњу пароксизму, склоност разбојништву или убиству). Према фактима посматрања и искуства како који дан ми смо све принуђенији да верујемо, да је то што се назива дегенерисање, резултат или анатомских повреда или наслеђење затрованости. Те повреде и затрованости нису довољне да створе злочинца, али су ванредно згодан терен, на коме се развијају све страшне претераности, сви покрети грабљиве звери.

Вероватно је такав случај и са нашим лоповом-убицом. Тард нам вели, да је он идентичан сам себи и према томе одговоран. Само што је ова његова привидна идентичност, јединство његове особе постала од наслеђених болести и то, због чега га ви окривљујете и градите одговорним, то је баш сифилис, алкохолизам или туберкулоза његових предака. Да ли је то правда?

Хоће ли он бити одговоран за своје васпитање, као и за то, што су му прилике у животу пред очи изнеле рђаве примере за имитацију.

У осталом, ваља нам се сетити тога, што смо рекли о можданом механизму.

„То што човек хоће раздваја се у три чина, у три непроменљиве епизоде наших нервних центара.

»*Прво време.* — Из спољашњег света дошла је сензација, слика, праћена нагоном, или ако вам се више допада, жељом за покретом, тежња за радњом. Знам, где се може украсти свежањ банака. За њих могу имати хиљаде радости, којих ме сиротиња лишава. Природан, прост, механички покрет, који ће учинити моја рука, пре интервенције разума, то је покрет грабљиве звери покрет да се узме себи.

»*Друго време.* — Тада интервенише памћење. Кад се пренесе у мозак нервна вибрација ће се размилити по ћелијама мождане опне, у којима су успомене на све примере мудрога, искуства, предвиђања, којима ме је научило васпитање. Нико није могао видети мој покрет. »Али, вели, успомена, ти знаш, читао си, да велика већина лопова ипак на послетку падне у клопку. Осим тога што ће те затворити, осрамотићеш све своје. Сети се пак, да ти је пред очима увек била мудрост. Хоћеш ли да прекинеш са том прошлошћу, са својим властитим навикама? Хоћеш ли да за кратке и варљиве радости дочекаш обешчашћење, а можда и вишу казну?...« То су јаке, свемоћне слике, јер су просте и обичне. Оне за тренутак угушују зли нагон. У души ће од тога нагона остати само неупотребљена енергија, која ће се појавити што зависи од темперамента, или у сузама, у изливима нежности, у каквом племенитом делу, или ће увећати сокровиште наших резерва енергије.

»*Треће време.* — У томе случају неће се извршити дело. Ту се функционисање воље на крају завршило задржавањем, забраном (*l' inhibition*) покрета.

»Сад да променимо једну чињеницу у проблему. Да претпоставимо да наш лопов-убица нема рђав мозак наследног невропате, пошто, је потомак надражљивих људи, алкохоличара туберкулозних или озбиљно нервних. Да узмемо да у њега нема атавистичких мана, које смо мало час нашли. Јер ако претпоставимо, да му је телесни састав болестан, да на његовој можданој опни има знакова склерозе које надражују мождану опну или сметају споредним кончићима неврона, акт нагона биће извршен без уздржавања, самом парализом тих кончића. У њему ће се непотпуно или доцкан појавити спасоносне слике, које је васпитање урезало у памћење и фаталност зла биће и сувише очигледна.

Али да претпоставимо, да је у њега просто слаб мозак, чак и нормалан, само рђаво одгајен, код њега лако функционишу кончићи асоцијација. Он не ради само по нагону, него размишља о својим делима. Посматрајте мало, колико ће правилних појмова

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и слика изазвати у њему раширење нервнога таласа. Он је од детињства гледао, своје лење родитеље, који се непрестано свађају, увек спремне за тучу и своје другове с батинама с оловним буцама. На позорници његове савести појављује се истина и слика жандарма, судија, тамничара мрачнога затвора, али је та слика и сувише слабе, да би се с каквим успехом могла борити против потребе за подражавањем, против успомене на крађе, које су извршили толики другови. Онога, ето, никад нису још ухватили, други се, опет, усудио да уради толико забрањених ствари, да новине описују његова јуначка дела и доносе његову слику, другови му се диве и признају га за свог вођу, а девојке се отимају, која ће га послужити, и за њ се помучити. Какав понос, какав занос за то бедно срце! Он свега то зна од живота. Одједном код њега покуљају јаке, свемоћне слике, јер су просте, добро познате, обичне. Оне, са својом пратњом, појачавају рђав нагон, нестаје сваке мудрости, свакога страха од казне и мозак се као лавина сручује у мишиће, да изврши покрет.

И у једном и у другом случају умна представа, врло моћна, обична и позната, надјачава бледе слике, неурезане у памћењу и без сјаја и рељефа... За један исти мозак и један исти први нов упечаток, функција васпитања коначни је резултат т. ј. функција каквоће и количине слика, прикупљених у памћењу.

Још једном да поновимо: наша индивидуалност склоњена је из наших наследних тежњи и из суме сазнања, која се у нама скупљају сензацијом сваког секунда. Осим тога индивидуалне промене и варијације зависе од анатомског или функционалног богатства и потпуности наших неврона и кончића асоцијације. Добра воља људска није ништа друго но слободна игра побочних кончића и неврона асоцијације, који нам допуштају упоређење између тренутног упечатка и мудрости, раније стечене. Да сад с таквом светлошћу осветлимо неколике тамне душе злочиначке.

Пред нама је наследна затрованост. Алкохолизам, сифитис, туберкулоза, озбиљна нервозност, еруптивна грозница код кога од потомака, све је то проузроковало у мозгу анатомске повреде, које паралишу кончиће асоцијације и спречавају их да дођу у додир са суседним ћелијама. Откуда такав човек може угушити упечатке, које не упоређује?

Код другога постоје надражљиве повреде мождане опне. С времена на време, лаганим нагомилавањем енергије, оне тачно изазивају жестоке нервозне изливе, пароксизме. Ако су ти пароксизми сасвим несвесни, онда ће то бити нервне кризе, грчевити

напади, а ако је њихова јачина свесна, онда ће то бити кризе беснила, акти неваљалства.¹¹⁾

Код трећега убице, морално здравље поткопано је стеченом затрованошћу. Он је алкохоличар и злоупотребљава морфин или етар.¹²⁾

У четвртога је, наравно, толико мало воље, да његов мозак ради аутоматски, подјармљен навици, која је једном узета и постала од тада неодољива. Своје навике ми примамо од средина, у којима смо и примера, које гледамо.

Шта да речемо о хистеричарима, код којих се фикс-идеје и ограничење поља свесности налазе у кроничном стању?¹³⁾ Међу тим зар фикс-идеја није порицање слободнога избора, слободне воље, како се некад говорило? Посматрајте изнова све те неврстетичаре, чији мозак функционише само у великим таласањима и који се непрекидно крећу између слабости и раздражења, индолентности и љутње, смрвљености и егзалтације. Хоћете ли их сматрати као људе уравнотежене и не узимати у рачун чудноват начин њихов, на који дејствују на све ствари.

И најпоследње, шта да се мисли о свима оним несрећницима, чији умни механизам није до душе покварен, али чија је свест без доброга васпитања и испуњена рђавим примерима? Сами по себи, по своме природном темпераменту они нису ништа, ни симптоми ни неваљали. Њихова нејака и готово никаква индивидуалност само подражава. Они раде то што виде да се ради. А ако гледају само зло....

Тек је четврт века од како су лекари успели мало тачније познати начин функционисања нервних центара. Мени се чини, да сам ја први вулгаризирао појмове, неопходно потребне за разумевање психологије злочина. Без њих је Габриел Тард и могао да се са толико сталности придржава својега појимања моралне одговорности, независне од слободне воље и основане на идентичности особе. Он није посматрао непрекидно ширење поља мождане патологије и болести моралних чула. Њега нису опонијали радови Анри Моно-а и др-а Пакте-а, који показују, ко-

¹¹⁾ Ја мислим да се може сматрати као утврђена ствар, да је љутина полу-свестан напад нерава; пароксизми беснила могу се рахат избарабарити с наступима великих невроза (види Médecine de l'Esprit, гл. IX).

¹²⁾ Изгледа да је јака потрошња етера у Ирској узрок учестаности убијстава. Сваки зна, да је у Француској прогрес алкохолизма паралелан са прогресом лудила и криминалности.

¹³⁾ Види L'Etat mental des hystériques u Hévroses et Sdées fixes par Dr. Pierre Janet.

лики невероватан број лудака наше судије трпају у затвор; истраживања Чуера Жане-а о умном стању хистеричара и ограничених поља свести, наше студије о осцилацији мозга неврастетичара, све у опште, што је с врха до на дно пореметило старе појмове о људској особи. Злочин сад долази у домен мождане патологије и представљен је или формалним анатомским повредима или функционалним манама, које несумњиво доказују болесно стање.

При завршетку да наведемо још један пример.

Кајар, који је у 27-ој години, 27. марта изјутра год. 1898 побио хладнокрвно и као из задовољства, читаву породицу, мајку, бабу и троје деце, представља прави тип опаког човека, идентичног самоме себи, кога би Тард сматрао као потпуно одговорна.

У току ислеђења, председник поротног суда, овако је резимирао његову психолошку историју: „Ви сте се од детињства приказали поквареним делима; секли сте млада дрва, бацали камење на жељезничке шине, да проузрокујете искакање воза из шина, ноћу сте пљачкали, а дању крали по дућанским изложима, свађалица сте и лицемер, и сматрали су вас као способна за све. Читав низ година лутали сте из фабрике у фабрику, остављајући свуда за собом најружније трагове.... У осамнајестој години били сте осуђени за крађу, а после сте још пет пута били осуђивани и то увек за крађу...”

Одиста не може се бити оданији злу, ни идентичнији сам себи. То је злочинац по темпераменту. Међутим ево, како је истрагом осветљен тај темпераменат: „Ви сте син једнога зидара алкохоличара, који је умро у Лизије-у. Мати вам није уживала глас поштене жене, а поуздано је, да сте врло бедно васпитани.“

Није могуће боље у једној реченици резимирати стварање злочиначке душе. Друкчије се може рећи: морална личност Кајарова састављена је из наследних тежњи, добивених од очевог алкохолизма и појмова, који су из дана у дан кљукали у његову младу душу жалосни васпитачи, које му је небо дало. Као детету њему је пред очима било само очево пијанство, мајчино проституисање; најпростачкије свађе, по који пут и крваве туче. То га је створило. Он је рођен импулсиван и то, што смо поређали, начинило је слике, које су после требале да укроте његову импулсију.

Међутим га Тард никако не сматра као болесног, него као одговорног. Кајар је потпуно здрав, није луд, јер је могао да симулира лудило, па се доцније одрекао тога начина одбране. За мене он никако није одговоран за свој морални склоп, нити га могу окривити за алкохолизам његова оца (од кога је његов мозак сигурно наследио какве анатомске трагове) и одвратне при-

мере, у којима је васпитан. Ја га сматрам као веома опасна, антипатична, мрска. Разумем да га треба угњавити, али једино из осећања страха за друштво и моралне одговорности, али не са разлога мудрости, философије и правде. То би било рушење опасности и гнусобе, извора надражења за мој нервни систем, који је још веома инстинктиван и врло мало подложен разум. Већина људских дела нема другу побуду.

У једној од својих књига¹⁴⁾ Анатон Фрања овако о томе пише:

„Везана аргументација о каквом сложеном предмету увек доказује само способност духа онога, који том аргументацијом управља. Веома је потребно, да људи знају за ту велику истину, пошто се никада не управљају по памети. Воде их нагон и осећаји. Они слушају своје страсти, љубав, мржњу, а нарочито спасоносни страх. Људи претпостављају религију философији и разликују само да оправдају своје рђаве наклоности, своја неваљала дела. То је сметња, али се опрашта... Философски системи су успевали према ђенију својих аутора, а можда се код кога од њих нису могли наћи карактери истине, за чију су се победу они борили. У моралу су подржавана сва мишљења, и ако се понека који пут сложе то бива због тога, што се моралисте старају, да се не заваде са вулгарним осећајем и простим нагоном. Кад би слушали само чист разум, он би их, различитим путевима, одвео до најмонструознијих закључака, као што бива код извесних религијских секта, чији су аутори, егзалтирани усамљеношћу, презрели неразмисљени пристанак.... Треба слушати срце, које је за човека сигурнији вођа од памети. Та света и спасоносна истина основ је свију вера.“

Што се варају Ломброзо и његова школа, Полан и Шард, то је, без сумње, због тога, што нису познавали ту мудрост и што су мислили, да проблеме криминалитета и моралне одговорности могу решити једино с помоћу логике. Због тога су сви дошли до закључака, који се не могу применити у пракци.

Никако не треба тражити у домену идеја разлоге, који су довољни да нас овласте да казнимо злочинце, који ремете наш мир и грозе нашој сигурности, јер ће бити одређени сви наши трудови, да одржимо начело моралне одговорности, која не постоји према сувременим сазнањима у психологији.

Правда, како је ми данас појимамо, јесте врста религије, којој је суђено, да једнога дана пропадне. Она је међутим јака по својој прошлости, по својој рутини, по свима најукорењенијим навикама нашега духа. Домен правде није различан, него осећање, којима се људи руководе многа чему. Човек, који мрзи

¹⁴⁾ Le Sardin d' Epicure (C. Levy)

друштво, изазива у нама мржњу према себи и нама се чини, да он ту мржњу заслужује. Он нам је мрзак и ми га презиремо, па био болестан или не, слободан или одважан, а нарочито ако је напао на кога од наших ближих или на наше имање. Треба појмити, како је далеко час узвишене правде, час кад ће наш дух пошто срце буде одвојено од ускога егоизма и страха, према најстрашнијим убицама осетити благо и сажаливо милосрђе! Кад би се данас судови показивали милостиви и злочинце слали у болницу као болесне, у место да их казне, народ то не би разумео и више се не би обраћао судовима, него би сам делио правду. Мирно и заједничко мњење злочина у име друштва, постало би, у томе случају, индивидуелно, лично, дивље, и поред свега прогреса.

Част чини нашем добу, што је погодило да нема слободне воље, да нема ни моралне одговорности, да злочинац припада нервној патологији, да је резултат болеснога наслеђа и рђавог васпитања. На другој страни опет била би заблуда, кад би се из наших душа избрисала свака освета и природне инпулсије замениле памећу, као кад би били одиста просвећени!

И ја сам сматрам као веома слаб, веома несавршен, а за част човечанства и мрзак начин, на који се данас суде дела окривљенога. Хијерархија казни, која је данас усвојена, подложна је многим критикама. Али ни Ломброзова и Гарофалова метода, ни Поланове, па чак ни Тардове идеје изгледа као да се не могу усвојити у практичној примени. И поред знатних истраживања, важних књига, сјајних дискусија и полемика, које трају 20. година, ипак се није дошло до најбоље измене кривичнога поступка и казненога законика. Има само једна од ретких рефорама, које имају извештај изглед на успех. То је стварање — по жељи Манановој и његових ученика — мешовитих кућа, пола болница, пола затвора за злочинце, чији дух није потпуно помућен, него га је обузела болест, толико позната и испитана, да поротници могу пристати на то, што се зове олакшавна одговорност.¹⁵⁾ Та полу-мера, и ако ће за многе реформаторе бити сасвим недовољна, ипак би била озбиљан пут новој ери, јер напредак неврологије

¹⁵⁾ Ако се опомињете онога, што сам мало час рекао, видећете, да нема ни једног злочинца, који би био без интелектуалних мана, те би с тога све осуђене требало послати у неку врсту болница — затвора. У пракци би било довољно, да се тамо шаљу они, чија би одговорност била ублажена, они, за које можемо доказати, да пате од озбиљне нервозе или онадања интелектуалних моћи. Никако, у осталом, не треба крити, да ће подизање таквих кућа коштати скупо.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

доказује нам сваким даном све више, да постоји болест духа онамо, где се до скоро видео само слободан извор зла.

Могло би се још издејствовати, да кривичне судије буду специјалисте, одвојене од грађанских судија, пошто је њихов посао сасвим различан, јер једни траже познавање дела, други човека. Зар се председници поротних судова неби могли бирати међу истражним судијама? Како се истражне судије целог свога века занимају злочинима и свима проблемима, који са њим стоје у вези, изучиле би у основи сва многобројна питања криминалне антропологије, социологије и психологије.

Ради расветљења психологије окривљенога, а и да би сисао у тмине његове душе, нови судија, чија појава није тако далеко,¹⁶⁾ наћи ће потпоре, код лекара невролога и психолога. Он ће захтевати да судско-медицинско васпитање, које је данас изузетна мера, постане правило па макар само и ради статистичких података, који би нам показали генезу зла, утецај наслеђа и васпитања.

Такав председник поротнога суда, извежбан у своме племенитом позиву, научен да се разговара с оптуженим, да од њега сазна истину, да га сачува од бескорисног лагања, постићи ће највећи степен мира и достојанства људског. У њега ће имати толико бистрине и мудрости да разуме, да ни на какав начин не може бити судија т. ј. да промерава тајне интенције и чита на дну душа, јер је то својствено само Богу. Он ће казати с понизношћу пуном философије и величине: „Ништа ми не допушта да судим и да нисам оквалификован за одмеравање казне. Ја сам овде за то, да овога бедника доведем у стање, у коме не може бити штетан, да својим миром и ведрином заменим осветничко беснило оних, које је он увредио и да их спречим, да му сами не изреку пресуду и да, најпосле, привидно казним, како би то као пример служило, те да доцније злочинци знају, кад падну у искушење зла, да се излажу репресалијама друштвеним, ако зло учине. Потребно је да кажњивост помогне дивљем или поквареном човеку и да представа о тешкој казни у његовом духу уравнотежава представу о рђавом задовољству.“

Тако схвативши своју праву улогу, судији ће, не губећи ништа од својих прерогатива, ни од свога достојанства, приближити се мудрости, о којој сам раније говорио, а по којој се ваља сложити с наукама и философијом, које су на послетку увек у праву.

Превео **Ж. М. Протић.**

¹⁶⁾ На конгресу алијениста и неврологиста Деакиру, први председник суда у Бордо-у, захтевао је повећање судско-медицинских вештачења и тражио интервенцију судског лекара као обичног саветника кривичног судије.

ГРАЂА ЗА ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

Три упуства Народног Суда.

1, Расписаніе Књаза Србског Милоша Обреновића. из 1827 годa.

Благородна Господо Кнезови Магистрата Ђупријскогъ!

Его Кнажеско Сјјателство Господар нашъ и Судъ народни примѣтили су къ немиломъ соболѣзнованију, да више нѣни заповести не извршују се *Точно и Совѣстно*, као што право имају отъ свакогъ очекивати да и извршу е.

Тако нам е више тужба отъ *Спахіа* долазило, да имъ Селјани, нѣини не издају *десетка* и други дациа на време. Тако се више случаја догодило, да *трговци* наши поредак у купованиу стоке по вилаету, не наблудавају.

Тако гди кои од нѣи ражијају (ражияю) по свим странама, и *мешају се у политическа дѣла и сију разне побунителне рѣчи*. Тако ни една отъ власти наши путнике не мотри идули они с пасошима, или не, и више скитница ухватило се кое су крозь толико нахија прошле, а нису отъ власти едне или друге нахије задржане и казнѣне.

Изъ свију ови и овамаъ подобни поступа, какав се непоредак рађа, каквали пропастъ народу и правителству произићи може *искуство нас учи*.

Да не би се таково што и у напредакъ међу нама догађало, то по *зреломъ рассмотрениу* и у взаимном согласиу с вама на *данашињи Скупштини*, уређујемо и заповедамо слѣдушце:

1-во Сваки Селанинъ, кои Спаиу има, дужанъ му е давати *десетакъ*, и другу дациу Спаиску, по обичају досадашнем, точно и на време тако, да ни на кога тужба не дође отъ Спаје, на кога би дошла, доћиће подъ строги отговоръ и казнѣ. *Ми као вѣрни поданици светле и Б. цорте дужни смо поштовати Сенате и Берате изданѣ отъ нѣ*.

2-го Никакавъ трговацъ, да се не усуди узимати стоку на вересију за кое се сваки, кои стоку има продавати опетъ опоминѣ да стоке свое на вересиу не дају. Ни едан трговацъ, да се не усуди отъ калауза свои капарисану стоку и на обор дотерану враћати, или цѣну

јој побиаџи. Но какву год стоку, и по коу цѣну буде ка-лаузъ капарисао, ону и по ону цѣну, и трговац да ју мора узети, и готовим новцем исплатити, кои противъ ове уредбе *погрешнѣ бѣше строжаише наказанъ*. —

3-ће Ни еданъ трговацъ, да се не усуди на скели съ оностраним *трговцима о политическимъ и државнимъ делима разговарати се, или разговоре о царствима по народу водити; сваки само да се занима съ трговином својом о нъој да ради, о нъој да се разговара*, кои трговац ово не буде набулдавао **живота ће се лишити!**

4-то Отъ свакогъ путника откуда му драго био, или са стране или из друге нахиѣ, власти и Магистрати Нахиски пасоше строго да истражују, и кога годъ безъ пасоша или съ неуредним пасошем нађу, сваког онаког Магистратъ Нахиски да затвори и под стражомъ власти оној преда къ којој путникъ онај каже да принадлежи. Магистрати или подчинѣни Магистратски, кои би ува-тили без пасоша путника, да га *не казне, но невредима* да га врате нѣговој власти е ова да га *строго казни*.

5-то Скитнице и бледословници гди год се ухвате, да се вежу и предаду принадлежном магистрату, а овај извѣстие о томъ даде Суду Народнѣм, кои ће *рѣшење о њему издати*.

Још еданпут поощтравајући свакогъ да се заповѣсти о *исповѣдану и причешчивану* у небрежение недау, налажесе и заповѣда Магистратским кнезовима, да они ускоре позивати и призивати Нахиске Главне Среске Кнезове, и прочитавши им овај височаиши налог *добро истолкују га*.

По прочитану овогъ, сваком среском кнезу, по еданъ ове Заповѣсти Егземпляръ, преписавши и печатом Магистратским потврдивши у руке им да предаду. Срески пак кнезъ сакупивши у Нахиу Главне Кметове од села, Височаиши овај налогъ, да им прочита и *добро истолкуе, а овај своимъ Селјакомъ исто да учини*.

У Крагоевцу 16 Декемь.

1827. года.

(М. П.)

Судъ Народнїй Србскїй

№ 825. (М. П.)

Милошъ Обреновићъ
Князь Србскїй

2, Рѣшеніе :

Благородна Господо Кнезовѣ!

Овде е предстао намъ с писмомъ вашимъ учитель Радисавъ Јовановићъ, и Китанъ, са све трое дѣце, на кое учитель подозрева, да су му она новце његове украли, и ми узели смо овде дѣцу на испитъ, и питајући и са рѣчима истраживали кои е од њихъ новце да нам покажу украли; но дѣца никако се не испитаху. И ми после докъ оваковом сумнителној ствари совршеног рѣшенія изрећи нисмо могли. Но међу тимъ препоручуемо вам, да ипак призовете учителя Радисава и испитаитега у коему е времену новци нестали, и наипослѣдни путъ кад е и у кое време свое новце у сандуку видио: и кад е опазио да му њи е нестало из сандука, између когъ времена нека вам покаже, тко е још осим ове дѣце код њѣга са стране доходио, и код њѣга ноћивао?

Онъ е, т.е. (то јест) учитель нама показао и за некогъ *поца Јована* из Грабовца, да е онъ код неѣга у исто време доходио, и неколико ноћи сѣ нимъ *заједно* у соби ноћивао, и наипослѣдну ноћ, когъ е поп Јованъ кодъ учителя преноћити хотѣо ние с нимъ у соби спавао *заједно* како и досадъ, но раздвоио се и у *килѣру* спавао; и да му е поп Јован у исто врѣме неку *кошуљу продавао*, коу му е учитель још оно вече исплатити хотео, но да му е поп рекао, да новце не вади, нити да ће му и он примити до ујутру.

За то призовите и реченог *поца Јована* испитаите га за кои узрокъ он ние хоћео с учителѣм, по обичау и послѣдну ноћ у едној спавати, и зашто е говорио да ону ноћ неће од учителя новаца за кошулу примити?

На све то нека вам поп одговори, пак исту похару на *неко* време одложите, и *потаинимъ начином* кому будете знали, да се на све страве мотри, можно да ће се учинена похара сѣ временемъ и открити, и заиста, ако буду дѣца то учинила, неће се она устанити, и *кад годъ буде мораће се појавити*; и кад вам се *псјавила* буде, онда постарайте се *судским начином*, ствар ислѣдовати, и у свачему *разумно и зрело поступи*ти. Немоите боеве и мучениа при истом употребљавати, нити при испитима истихъ, као што сте сад са овом дѣцом *чинили*.

Ви укоравати и осуждавате што е дѣцу боемъ и везанѣмъ натеривао признати да су они новце украли?

А ви сте исто чинили, дѣцу били и апсили да вам одаду :

Разсудите само зрело о тој ствари пакће те попрвѣ узнати, да нигда не валја, а и никакови Судѣ недозво-
лјава, кривца, или из едног само подозрења осуђеног чо-
века боемъ, мучениемъ и батинама нагонити, да онъ призна
оно, што ми желимо да е он учинио, дознати.

Но испите употреблаваите различне и съ рѣчима доводите онакове, да погрешку своу признаду, *Ербо нису
лјуди сви Еднакии, не може сваки боја трпети, и за то
из нужде мора казати, да е то и то учинио и ако ние.*

За то препоручуемо Вам, да у таквим случаевима предострожнии будете.

У Крагоевцу 2 Јануариа
1829. Года (М. П.)

Судѣ Народній Србскій

№ 2. (М. П.)

Милошѣ Обреновићѣ
Кназь Србскій

3, Рѣшеније

Славнии Магистрат

Нахиѣ купрійске !

у Свилаенцу.

Дошло е до знаниа, *Его Сіателству* и Суду Народном, да су се онаковии *трговци* почели умножавати између На-
рода нашег, кои тражећи у трговинама корист своу по-
чели су сол и рану из прѣдела нашег у друге околне
прѣделе уносити, о чему расуждаваући *Его Сіателство* и
Суд Народни заклучио е, да ће се оваковом трговином На-
роду нашем не полза, но штета причинити, и да до по-
слједка принужден бї біо Народ и Сиротина глад подно-
сити, кад би се сва рана оваковом трговином из прѣдела
нашег износила. Зато прекратити у поменутиим продук-
тима трговину са *согласием* *Его Сіателства*, налажемо Вам,
да одмах свим кнезовима у Нахији Вашој распишоте, и у
чаршій преко Телала *обнародовати* дате, да се у будушце
сол и рана из прѣдела нашег у друге прѣделе уносити
трговином али коим нибуд другим видом конечно за-
брануе се, на кое полскіи кнезови добро да позорствују

и кога би ухватили, да сол или рану крадом износи из прѣдела нашег, то да му се иста рана или сол буде у беглук, *одузме*. Надајући се да ћете ово што скорие у деиствије привести остае вам

У Крагојвцу

9 августа 1829 Года.

(М. П.)

Благонаклонѝй

Судъ Народнѝй Србскѝй

№ 724

(М. П.)

10 августа 1829 Года
у Крагојвцу

Милошъ Обреновићъ
Кназь Србскѝй

Саопштио П. М.¹⁾

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ (Рад Главног Одбора)

XVIII. Састанак, држан на дан 4, октобра 1900 год.

1. Прочитан и примѣен записник прошлог састанка.
2. За овим је приступљено избору повереника и у овим местима изабрани су нови повереници, и то:

¹⁾ Ми смо увек полагали особиту пажњу грађи из наше Правне Историје, и то нисмо чинили једино из обзира научнога интереса, већ увек и на првом месту и с тога, што та грађа треба да послужи као водила, како у законодавном раду, тако и у судској и управној примени закона и старијих управних прописа и наредба. У грађи, која се налази у нашим старијим судским архивама, огледа се не само правни дух нашега народа, већ се из ње може назрети, ако не баш јасно уочити, и борба коју је још од првих дана нашег новог државног живота водио с народним појимањем онога што је право, онај део наших сународника, који се кроз школу (понајвише у Аустро-Угарској) напојио био западним, да не рекнемо рјамским погледима на живот и његове правне и етичке односе. И неразумевање правнога схватања нашега народа било је, у вишој мери него што се обично узима, узрок многим пометњама у нашем државном животу.

Није ни сад са свим доцкан, да се поизближе загледа правна страна наше народне душе. С тога ми апелујемо на наше млађе пријатеље, да обраћају што већу пажњу на упуства и пресуде ове врсте, и да нам по могућности достављају нарочито ове последње из времена пре наших писаних закона, као и из дана прве младости њихове. За сваки знатнији прилогак те врсте биће им захвални јамачно и читаоци, нарочито и несумњиво

„Уреди. „Бранича.“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

- у Врању г. Тома Ђурђевић, судија,
 » Г. Милановцу г. Урош Ломовић, адвокат,
 » Лозници г. Илија Гладовић, адвокат,
 » Неготину г. Иван Павићевић, »
 » Пожаревцу г. Драгољуб Вељковић, адвокат,
 » Ужицу г. Обрад Благојевић, адвокат.
 » Шапцу г. Михаило Матић, »
 » Чачку г. Добрица Лазић, адвокат.

Новоизабране поверенике известити о избору и молити их да се избора приме.

3, Досадашњи благајник г. Трифковић саопштава, да је предао дужност новом благајнику г. Карајовановићу, који такође изјављује, да је исту примио. Примљено је к знању.

4, За овим су поништене признанице, које је г. Трифковић предао г. Карајовановићу као ненаплаћене, и то под бројевима: 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 124, 125, 132, 136, 137, 139, 140, 141 и 143.

5, Одобрено је благајнику, да учини издатак за књигу благајничку у суми, колико буде изнела по рачуну.

6, Усвојена је написана реч, која ће се од стране одбора штампати уз априлску свеску „Бранича“.

XIX. Састанак држан на дан 11. октобра, 1900 год.

- 1, Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.
- 2, После дуже дебате о рачунима, које има положити г. Симић, одлучено је, да се према његовом захтеву причека пет дана, да би могао спремити и поднети тачне и исправне рачуне.
- 3, Остављено је деловођи да нађе сган Удружењу.

XX. Састанак држан 21. октобра, 1900 год.

- 1, Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.
- 2, Прочитана је честитка г. Алимпија Савића, адв. из Београда, коју је упутио из Г. Милановца ове садржине:
 „Честитам и нову управу и ново уредништво „Бранича“. Најживље учешће узимам у судбини му и најсјајнији успех желим. Правништво у Србији сном мртвијем спава. Треба га дивовском снагом покренути новим животом широм неба Србијина васкрснути. Тако дакле братски и другарски поздрав свима пиље испод Таковског грма Алимпије М. Савић, адвокат.“

Примљена к знању.

3, Одлучено је: Известити пошту, да је г. Карајовановић благајник удружења и да за удружење може примати новац и новчане аманете.

4, Прочитано је писмо повереника г. Драгољуба Вељковића адвоката из Пожаревца, и решено: да наплату претплате надлежства врше од чиновника, а од адвоката повереник по признацима.

Тако исто одговорити и г. Обраду Благојевићу, поверенику из Ужица, на писмо, које је прочитано.

Решено је: да то учини г. благајник, који ће се са г. г. повереницима споразумевати о прикупљању претплате.

5, Пошто је управном одбору дошло до знања, да је г. Димитрије Тадић адвокат ударио шамар својем колеги г. Стеви Добривојевићу, адв. из Београда, у првост. суду за град Београд, то управни одбор, не упуштајући се у оцену, које од њих двојице дао повода сукобу, сажаљева овај случај из разлога, што се према месту, где се десио, худи угледу целог адвокатског реда.

6, Овлашћују се г. г. Костић и Орешковић, изабрани рачунопологачи, да од г. Симића прибаве рачуне удружења на начин, који они нађу за најгоднији.

XXI. Састанак држан на дан 25. октобра, 1900. год.

1, Прочитан и примљен записник прошлог састанка.

2, Председник извештава, да је стан за удружење нађен у Васиној улици до кафане „Уједињење“, што је примљено к знању, с тим, да се послужитељу друштвеном Срећку даје месечно 22-50 дин. на име станарине његове, који ће му се додатак давати из друштвене касе све дотле, док се стан не промени.

3, Прочитано је писмо г. Душана Николића, адв. из Крушевца, члана управног одбора.

Одлучено је: да се на дан 19. овог. мес., на Ваведење, позову у Београд, на заједничку седницу сви чланови управног одбора из унутрашњости, на којој ће се седници претресати пројекат закона о јавним правозаступницима, кога комисија, одређена г. министром правде, израђује. Дотле да се набави препис нацрта законског.

4, Одбор је овластио г. Милана Ст. Марковића, адв. и члана управног одбора, да меницу од 400 дин. код Београдске Задруге може и даље потписивати у име удружења, пошто је то стари дуг.

5, Појавила се потреба о стварању књижнице друштвене, па је за привременог књижничара изабран члан г. Б. Орешковић.

6, Одлучено је, да књижничар узме књиге и ствари за дружинску библиотеку од г. г. Ђорђа А. Ненадовића, Драг. Гођевца и Милана Ст. Марковића, адв. и пређашњих чланова управног одбора Правничког Друштва, кад је ово престало живети, те су поменути господа примили библиотеку и ствари на чување, до појаве правничког друштва.

XXII. Састанак држан на дан 3. новембра, 1900. год. На Св. Ђурђица.

1. Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

2. Одлучено је: да свеска »Бранича« од 9.—18. броја изађе почетком новембра, а свеска за октобар, новембар и децембар да изађе почетком децембра. У то време да изађе и накнадна свеска за прошлу годину, која се дугује претплатницима.

3. Одлучено је: да се умоли г. министар правде, да стави на расположење удружењу ради претреса нацрт закона о јавним правозаступницима, који ради одређена комисија.

XXIII. Састанак држан на дан 14. новембра ове године.

1. Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

2. За овим се приступило пријему рачуна од г. Симића, пређ. благајника овог удружења. Пошто је управни одбор сранио биланс са списковима и документима, г. Симић је тражио, да му рачунопрегледачи изабрати од скупштине потпишу, како све поднете спискове тако и биланс, на коме је стајала примедба: »овај смо биланс сранили са свима списковима, који се у њему помињу, а спискове смо сранили с документима, који утврђују примања и давања, па смо нашли, да је све исправно и тачно, с тим, да смо данас од г. Жив. М. Симића примили 231 непродату срећку удружења правозаступничког с улазницама као и две књиге признаница, у којима су уникати, а удружење је предало г. Симићу данас у готову 155.75 дин. на признаницу, колико је он од својих новаца за рачун удружења издао.«

Скупштином изабрати рачунопрегледачи г. г. Чед. А. Костић и Бор. А. Орешковић изјавили су на то тражење г. Симића, да рачуне с овом клаузулом не могу примити, из разлога:

а, што нису надлежни да оглашују ове рачуне за исправне и тачне, већ је за то надлежна скупштина удружења, а они само имају поднети извештај скупштини по свршеном прегледу;

б, што би ове рачуне имали прегледати у вези с рачунима г. Тадића, који је био благајник пре г. Симића, и с рачунима г. Марковића, који је био после, а које рачуне г. Марковић није још положио;

в, што су ненадлежни, пошто су изабрати да прегледају рачуне само за 1898. и 1899. год.

Услед овога је г. Симић одустао од полагања рачуна, па се отворила дебата и одлучено је: да се г. г. Костић и Орешковић као чланови управног одбора овлашћују да потпишу биланс с клаузуром као и спискове, што су г. г. Костић и Орешковић и учинили.

3, Одлучено је: Одобрава се благајнику да са одобрењем самог председника може за удружење чинити привремене издатке до сто динара.

XXIV. Састанак држан на дан 15. новембра, 1900 год.

1, Прочитан и примљен записник прошлог састанка.

2, Пошто је г. председник известио, да не можемо добити нацрт закона о јавним правозаступницима од г. министра правде, јер комисија још с израдом нацрта није готова. то је одлучено: да се на седницу 19. ов. мес. позову као референти г. г. Мил. Ст. Марковић, Вел. М. Тодоровић, адвокати, и г. Влад. Мацаревић, судија Апелац. Суда, као чланови те комисије.

3, Одлучено је: Да се што пре саставу г. г. Костић и Орешковић, као изабрани рачунопрегледачи, и г. Карајовановић благајник са својим помоћником, па да се сравне спискови претплатника; да одговоре на писма повереника и претплатника о претплати и чланству; да пречисте вересију; да изнађу тачно колико је г. М. Марковић примио од г. Симића новаца, па према томе да позову г. Марковића да примљене суме оправда, и да и он једном рачуне положи.

4, Одлучено је: да се у друштвеном стану установи читаоница, у којој ће се прикупљати сви чланови удружења.

5, Решено је: да се установи дежурство у друштвеном стану: дежураће по један члан наизменце у друштвеном стану од 5—6½ сата по подне. Распоред дежурства направитиће г. председник.

6, Одлучено је: да се чича Срећку послужитељу изда по молби 32 дин. на име огрева, рачунајући по 8 дин. месечно за време зимских месеца.

7, Одлучено је: да се Уредништву »Вечерњих Новости«, поводом белешке »Не ваља тако« у бр. 313. од ове год. напише писмо, у коме ће замолити, да именује дотичне адвокате, на које се notiца односи, па ако не буде хтело, онда послати исправку истом уредништву, у којој се оградити од таквих подметања, јер удружењу није познат ни један случај, да који од адвоката тргује премијама.

Записник XXV, XXVI и XXVII састанка, држаног 19, 20 и 21. новембра ове год.

Били су присутни: председник г. Никола П. Николић, потпредседник г. Милан Миловановић, чланови: г. г. Алекса Фотић из Шапца. Дим. Илићановић из Ниша, Марко С. Ђуричић из Ваљева, Душан Ј. Николић из Крушевца, Милан Ст. Марковић, Никола Капетановић, д-р. Давид Алкалај, Бранимир Ј. Рајић, Ђорђе Карајовановић, Марко Трифковић, Боривоје Орешковић и д-р.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Драг. Цеваировић, из Београда и гости: г. г. Љуб. Живковић и Алимџије Савић из Београда, пословођа г. Чеда А. Костић.

1, Председник саопштава да на назив одборски нису дошли на данашњи састанак од чланова управног одбора из унутрашњости г. г. Стева Максимовић из Пожаревца и Сима Костић из Крагујевца, који су се писмима извинили да не могу доћи због својих послова.

Даље г. председник саопштава, да се позиву одборском нису могли одазвати чланови комисије, одређене г. министром правде за израду закона о јавним правозаступницима.

Примљено је к знању.

2, По овоме г. председник извештава одбор о циљу, због којег је сазвата ова седница, па моли г. Милана Ст. Марковића, члана управ. одбора и члана комисије за израду законског пројекта о јав. правозаступницима, да реферише о нацрту законском.

За тим је г. Марковић у подужем говору изнео начелне мисли из пројекта, а за тим се по његовим белешкама прешло на претресање појединих одредаба у законском пројекту.

У начелној дебати учествовали су сва господа чланови, резиме њихових жеља и тежња било би ово:

Да правозаступнички ред треба да се новим законом уздигне и морално и материјално. Прво ће се новим пројектом само тако постићи, ако се власт над адвокатима изузме из судске дисциплине и преда адвокатској комори која би имала да води надзор над моралном страном адвокатског реда. Друго би се пак постигло сигнатуром и слободом уговарања награде.

Тим поводом изражена је захвалност Њ. В. Краљу и Краљевој Влади на предусретљивости, да се положај адвокатски поправи, па је изражена жеља, да се пре вотирања новог пројекта о јавним правозаст. заглади увреда нанета правозаступницима и судијама последњим изменама у крив. законнику и стецишном поступку, укидањем тих измена.

Да би се пак жеље управног одбора као представника удружења јавних правозаступника на надлежном месту прихватиле, овлашћено је председништво, да код г. министра правде буде извештач тих жеља, што се има учинити, кад комисија израђени пројекат преда г. министру. Тада изјавити г. министру општу жељу, да закон буде израђен у што слободнијем духу, да одговара приликама данашњим, пошто би такав закон имао створити трајан и сталан напредак.

Записник XXIII састанка, држаног 27. новембра ове год.

1, Одлучено је: одобрава се благајнику издатак у 15 дин. као награда слагачима око штампања „Бранича“.

2, Одлучено је: да секретар удружења г. Костић оде г. Министру правде и умоли га, да изводи поновити распис својега претходника г. Христића судским чиновницима, за претплаћивање на орган удружења „Бранич“.

3, Пошто „Вечерње Новости“ нису на писмо упућено им од стране одбора именовале адвокате, који тргују премијама, то је одлучено, да се изјавом у новинама удружење огради од таквих *инситуација*.

4, Примљена је к знању изјава г. председника, да је демантовао у „Малом Журналу“ вести дневних листова, да је одбор при претресању пројекта закона о јав. правозаст. добио нацрт од г. министра правде.

ИЗ СУДНИЦЕ

XXIII

Жирант у обвези и без протеста.

М. П. тражио је да првостеп. београд. трговачки суд задржи од извршења своје осудно решење, по коме је као менични жирант на плаћање осуђен, са разлога: што менични сопственик није о року плаћања меницу протествовао и њега као жиранта у обвези задржао. То што је он на сам дан плаћања: 13-ог августа 1897 год. на меници, поред свога потписа назначио „остајем и даље у обвези и без протеста“ нема према њему никакве правне вредности, кад по наређењу 151 тргов. зак. менични протест не може заменити никакав други акт.

Првостеп. београд. трговач. суд решењем од 30 октобра 1899. №. 14006 одбио је молиоца од тражења са ових разлога:

„Кад је сам жирант М. П., као што се из менице види, на дан кад је требало протест за неисплату изискати, на меници поред свога потписа ставио: „остајем и даље у обвези и без протеста,“ дакле кад се он сам одриче користи коју му закон даје, да по неизвршеном протесту испадне из обвезе, и кад се нарочито у овом случају види, да поверилац није меницу протествовао с тога, што се жирант на сам дан протеста обвезао да и даље без протеста остане у обвези, — то онда суд налази да се жирант, који је својом вољом заменио закон — § 13 грађ. зак., има сматрати као менични обвезник.

Оваква изјава његова: „остајем и даље у обвези и без протеста“ не долази у опреку са прописом § 151 трговач. зак.. јер се то законско наређење има разумети тако, да се сопственик

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

менице, који је дужан да је о року протестира да би жиранте у обвези задржао, за доказ протеста не може користити изјавама или сведоџбама трговаца или других којих лица, — разуме се који нису менични учесници, — али тиме није искључена воља жираната, која у оваком случају замењује закон да меницу плати и без протеста, као што је овде случај.“

Касациони суд решењем од 17 фебруара 1900 год. № 1292 оснажио је решење трговачког суда. Н. Ј. Ристић.

XXIV

Сви поротници решавају и питање: да ли у даном случају стоје карактерни знаци дела, за које се оптужени суди.

(Решење Опште Седнице Касационог Суда)

Државни тужилац првостепеног суда за вар. Београд оптужио је истоме Суду Живка за то, што је 23. августа 1900 год. ушао кроз прозор у закључани стан приватне тужиље Савке и из незакључаног ормана украо јој 60 дин. у готову, тражећи да се Живко за ову опасну крађу осуди на казну по тач. 1. § 223. Крив. Зак.

Поротни суд на одређеном претресу, неговорећи ништа о самоме делу, нађе према изнетим доказима да је опт. Живко за ову крађу крив, а државни суд усвајајући квалификацију државног тужиоца суди га и на казну.

Али по жалбама државног тужиоца и оптуженога Касациони Суд, у свом првом одељењу, поништи ову пресуду примедбама од 2. октобра 1900 год. Бр. 8110. налазећи, да не одговара закону, за то што питање о томе, да ли у даном случају стоје карактерни знаци опасне крађе, као дела, за које се оптужени тужи, није расправио поротни суд, који је за оцену истог, као питања фактичког, био надлежан по чл. 27. и 30. зак. о пороти, већ је то противно овим прописима урадио државни суд.

Наведеним прописима закона о пороти подељене су улоге у поротном суђењу тако, да сва фактичка питања решава поротни, а сва правна питања (примену закона) државни суд.

Да би порота могла одговорити својој дужности потребно је, да председник или судија, који руководи ислеђењем, пре гласања изложи поротницима, који су сви карактерни знаци дела, за које се кривцу суди (а они су изложени у закону), после чега тек порота, по извиђеним околностима и познавању ствари даје свој глас о постојању или непостојању дотичних карактерних знакова означеног дела, а за тим и о кривици оптуженога.

Кад овако буду фактичка питања о делу и кривци од стране пороте расправљена, тада државне судије приступају примени закона: одређујући под коју одредбу закона долази дело према карактерним знацима утврђеним од пороте и примењују казну.“

Првостепени суд не усвоји ове примедбе већ дâ 6. октобра 1900 г. под Бр. 20.882. овакве противразлоге:

„Баш по чл. 27. и 30. зак. о пороти на које се Касациони Суд у својим примедбама позива, овај суд налази, да порота има само да каже: *је ли оптужени крив или није*, за дело које му се суди; а све друго: какво је дело по својој квалификацији, за које оптужени има казну да искуси; какве има олакшице, а какве отежице; колику му казну треба одмерити и колику штету има да плати, долази у надлежност државних судија; дакле порота само решава о субјективној страни кривичног дела: о учиниоцу његовом, а не и о објективној страни: о самом делу.

Да порота једино решава питање о кривичној одговорности оптуженога, јасно се види из чл. 30 зак. о пороти, који гласи:

„Поротници и државне судије решавају заједнички само *питање о томе, је ли оптужени крив или није*, држећи се *при томе* строго уверења, које су дужни да прибаве из укупног ислеђења и прибраних доказа, као и познавања ствари.

Сва остала питања ..... припадају надлежности само државних судија.“

Тумачећи овај пропис граматички и логички јасно излази, да поротни суд не решава питања, да ли у овом случају стоје карактерни знаци опасне крађе, као дела, за које се оптужени тужи, као што Касациони Суд у својим примедбама наводи, већ то питање решавају само државне судије без учешћа поротника.

Без сумње законодавац је изузео грађане поротнике из решавања постојања карактерних знакова једног кривичног дела за то, што је питање да ли и каквог дела карактерни знаци стоје, тако компликовано, да се врло често, и државне судије, у мишљењу разликују, па је оно у толико теже за поротнике грађане, као људе неупознате са тумачењем закона и правном науком.

Најзад ако би се допустило, као што хоће Касациони Суд, да и грађани поротници решавају да ли у даном случају стоје карактерни знаци једног дела, које наш закон казни, онда би се врло често могло десити, да порота *по свом убеђењу* нађе да стоје сви карактерни знаци дела из једног законског прописа према свестраној истрази на претресу, а које знаке објасни председник или судија, који руководи извиђајем, а међу тим то убеђење поротног суда ипак не одговара закону. Зна се, да је поротна одлука у суштини, о његовом убеђењу, неприкосновена,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

јер се на њу, као такву не може жалба изјављивати, по чл. 36. зак. о пороти. Према томе, у таквом случају изашло би: да су *по убеђењу поротног суда* утврђени сви знаци једног кривичног дела, и ако се то убеђење не може да сложи са убеђењем законодавца, и његовом намером исказаном у дотичној одредби закона.

Услед ових разлога Касациони Суд у својој Општој Седници 9. октобра 1900 год. под Бр. 8369. нађе да су примедбе № 8110. на закону основане, а да противразлози не стоје. Д. Н. С.

XXV

Нема кривоклетства противу исправе, која не одговара пропису §. 192. гр. судс. пост.

(Одлука Опште Седн. Касац. Суда).

За једним столом у сеоској крчми седела су њих тројица и играли карата. Један од те тројице изгуби све паре, и као што то обично бива, заиште од механџије новаца на зајам. Овај му нехтедне дати, док му не изда обвезу. Па како је тај трећи, рецимо Н. био неписмен, умоли он једног од „кибицера“, да му исту напише.

Како је у ствари било не зна се, али Н. вели, да је томе „вибицеру“, рецимо Ж. наредио, да обвезу напише у томе смислу, „како ће он механџији вратити за седам дана позајмљене три банке или 10. мет. кукуруза.“

Ж. је написао обвезу и потписао наредбодавца назначивши, „да је Н. продао механџији 10. мет. кукуруза за три банке“, предао је Н-у, и овај пред сведоцима незнајући како обвеза гласи, исту по пријему 30. дин. предао механџији.

Доцније Н. је вратио поверитељу позајмљени новац, но овај се истим незадовољи, већ тужи Н-а општинском Суду, тражећи, да му издаваоц обвезе преда кукуруз.

После дуже препирке питање се ово расправи клетвом, која буде досуђена Н. у., коју овај и положи.

Доцније сам писац исправе, о којој је овде реч, једном доставом извести полициску власт са тражењем, да се над Н-ом. отвори кривична истрага због кривоклетства.

Полицијска власт отвори крив. истрагу, а по том, кад је увидела, да је дело довољно ислеђено, кривца и акта спровела је суду, који Н-а решењем својим стави под суд и притвор.

На претресу се оптужени Н. бранио, да кад већ достављачу Ж. није казао, да напише обвезу у оном смислу, како је иста

написата, и према томе да се није криво заклео, а његов бранилац при датој одбрани поред осталог изјавио је, да исправа нема вредности, јер не одговара пропису §. 192. грађ. суд. пост. па отуда да нема ни дела кривоклетства.

Првостепени Суд осудио је оптуженог Н, на казну са разлога :

Испитиваним сведоцима утврђено је, да је Н. предао механцији обвезу, коју му је Ж. написао, а према положеној заклетви Н. је учинио дело кривоклетства, — §. 266. казн. зак. — јер је се код општ. суда заклео, да Ж-у, није казао, да напише ва н' ма какву обвезу механцији, и да је спорна обавеза написана без знања и одобрења његова.

Одбрану његову, да је дуг исплатио одмах, Суд не може да прими, јер и без обзира на то, као и у опште да ли обвеза има ма' какве зак. вредности, Н. је се криво заклео, јер је својом заклетвом тврдио, да није казао Ж-у, да за н' направи обвезу, као и да је Ж. ту обвезу без његовог знања направио, што свему томе сведоци противно тврде.

По незадовољству браниоца Апелациони Суд поништио је пресуду судску са ових разлога :

„Кад је питање о оспореном дугу свршено код Општ. Суда мимо признанице — клетвом —, која је туженом досуђена са разлога, што признаница није одговарала зак. прописима као јавна или прив. исправа и кад се поверилац, у овом крив. делу појављује само као сведок, који ништа не тражи, — онда је Суд у основу погрешно, кад је узео, да постоји дело лажне заклетве, јер се за појам овог дела, као акта о обесвећењу религиозног обреда, тражи још и материјално оштећење, као основа из кога потиче тужба, а овде гога нема.

Тај зак. услов, који се при судској оцени не може обићи, јасно се види из дефиниције §. 266. казн. зак., који говори о грађанским парницама, и у односу кривоклетства претпоставља само „изгубљено или лажно задобијено право“

Осим тога, ако би се погрешно дозволило, да се оваква питања расправљају и без прив. тужбе, неби ипак доказано било, да стоји кажњиво дело кривоклетства за то, што се постанак исправе, била она приватног или јавног карактера, не може доказивати сведоцима без обзира на вредност спора и по томе на надлежност спора, јер би противним поступањем било отворено поље удешеним тражбинама на штету личног права и јавног кредита.

Најзад, ако би се погрешно узело, да се сведоци у оваким питањима могу употребити као доказ, оспорена обвеза нема вред-

ности ни по томе, што је она издана на недозвољени начин, — при картању —, јер оскудева правни основ из §. 538. грађ. зак.“

Са наведених разлога Апелациони је Суд Н-а. пустио испод суђења.

Касациони Суд, по жалби државног тужиоца, поништио је то решење Апелац. Суда налазећи, да је Апелац. Суд погрешно пустио оптуженог испод суђења са разлога именованих у својој одлуци, већ је ово требао учинити на основу тога: „што овде нема предмета за дело кривоклетства, јер је писмено — обвеза — као доказ о обвези оптуженог, без вредности по §. 192. грађ. судс. пост.“

Апелациони Суд није усвојио ове примедбе Касац. Суда, већ је на исте дао следеће против-разлоге:

„У првој побуди решења Апелационог Суда поменуто је, да је у грађанској парници о извршењу уговора употребљена заклетва, као заменица доказа, пошто оспорена признаница не одговара зак. прописима ни као јавна ни као приватна исправа. Овом оценом довољно је представљено, да је спорна обвеза према §. 192. грађ. пост. без важности као доказ о обвези оптуженог; и следствено томе, пошто она није више у питању, јер су као доказ о кривоклетству употребљени сведоци, Апелациони Суд је даље своје разлоге извео следственошћу основаном на правилној оцени стања ствари. Тако, у првом реду задржао се на констатовању, да без тужбе не може бити извиђаја кривоклетства у грађанским делима, и то је доказао позивањем на закон. Затим, претпостављајући, да у овој тачки може бити у вишем Суду противних гледишта, — употребио је и други стварни разлог у томе, да се сведоцима не може доказивати постанак обвезе у исправи, која је оглашена за неважећу. И најзад обвеза не вреди у основу по § 538. грађ. зак., баш и кад би се у овој прилици дозволило испитивање сведока као доказ.“

Општа Седница Касационог Суда од 20 октобра 1899 год. № 8262. усвојила је примедбе свога одељења, а одбацила против-разлоге Апелационог Суда.

1. Нов. 1900 г.
Лозница.

Саопштио,
Ил. Ј. Гладовић
адв.

XXVI

Приватна се исправка не мора оштампати тачно на оном месту, где је био спис, који је исправку изазвао.

(Омука Опште Седнице Касационог Суда.)

Г. Живојин Н. оптужио је првостепеном суду за град Београд одговорног уредника „Малих Новина“ за то, што је његову

исправку оштампао у трећем ступцу на трећој и четвртој страни где је била и notiца, која га је вређала, и на коју је исправку дао.

Тиме, што је исправка штампана при дну последњег ступца на трећој страни и у почетку првог ступца на последњој страни где су огласи, уредништво је, вели, ишло на то, да читалачкој публици исправка мање падне у очи, те је с тога тражио, да суд одговорног уредника за ово неуредно штампање исправке осуди на казну по чл. 11. Зак. о Штампи и да њему трошкове накнади.

Првостепени Суд нађе: да је уредништво исправку оштампало у првом броју по пријему, са истим словима, под истом рубриком и на истој страни, где је била и notiца услед које је исправка и дата.

Према томе, а по чл. 11. Зак. о Штампи нема никакве неуредности до одговорног уредника што исправку није оштампао баш у истом ступцу „Малих Новина“, јер се по закону то не тражи, а и тешко је или управо немогуће оштампати је баш на истом месту, пошто је немогуће материјал у новинама подесити тако, да исправка заузме исти стубац и у ступцу исто место, где је била белешка, која је исправку изазвала. Главно је што се тиче места, да исправка изађе на истој страни новина и у истој рубрици, што је овде и испуњено.

Са ових разлога суд својим решењем од 15. септем. 1900 године Бр. 19004. ослободи одговорног уредника од стављања под суд.

По жалби приватног тужиоца Касациони Суд примедбама од 27. септем. 1900. год. под № 7973. поништи ово судско решење са ових разлога:

„Погрешно је суд узео, да је исправка штампана онако како чл. 11. Зак. о Штампи наређује, сматрајући да је према пом. законском пропису довољно, да се исправка оштампа у истој рубрици вести и на истој страни, где је оштампан и спис, који ју је изазвао; јер кад је законодавац у истом законском пропису употребио израз „и то на оном месту и оним словима...“ да би тиме означио где се исправка има штампати, непомињући нигде страну нити рубрику вести, — то се и реч „место“ има узети као материјалан појам истога, и у том случају није свеједно, да ли ће исправка бити штампана баш на оном месту, где и спис или само на оној страни, и у оној рубрици вести, као месту у генералном смислу, где је и спис, који ју је изазвао.

Како се из приложених бројева „Малих Новина“ види, да је спис штампан у првом ступцу на трећој страни, а исправка истина на истој страни и у истој рубрици, али је тек у трећем

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ступцу при дну почета, а завршена на четвртој страни међу огласима, то се према овоме одговорни уредник „Малих Новина“ огрешно о пропис чл. 11. Зак. о Штампи.“

На ове примедбе суд је дао противразлоге:

„Ако би се речи из чл. 11. Зак. о Штампи, да исправка мора бити оштампана *„на оном месту“*, где је био и чланак, који је исправку изазвао, тумачиле онако, како их Касациони Суд тумачи т. ј. да реч „место“ означаје материјалан појам истога онда би одговорни уредник једних новина увек одговорао, када би исправку оштампао у једном истом ступцу својих новина, где је био и спис, који је исправку изазвао, *али само за неколико милиметара ниже или више* места где је био спис, а то без сумње законодавац није замишљао, јер се такво штампање у пракси не би дало лако изводити.

Кад би се реч „место“ узимала у том смислу, онда би то ван сваке сумње у закону било јасно изражено, као што је тачно и одређено казано за службене исправке.

Најзад, ако би се та реч „место“ тумачила, као што Касациони Суд тумачи, онда како би се могла оштампати исправка дата на један чланак, који је изашао у додатку неких новина, када те новине у првом или другом броју, по пријему када би се исправка требала штампати не би могле, из разних узрока имати додатка?

Исто тако, ако би се усвојило, што мисли Касациони Суд, онда се једна приватна исправка на први уводни чланак не би могла уредно оштампати, кад год би уредништво у истом броју када би ту исправку по закону требало да изнесе, морало штампати још једну службену исправку, јер службена исправка по изречној законској одредби увек заузима прво место у листу.

По налажењу овога суда, а по стилизацији чл. 11. Зак. о Штампи довољно је, да уредник оштампа исправку истим словима по могућству на истој страни новина и под истом рубриком, која изазива једно исто интересовање публике, са каквим је словима, на којој је страни, и у којој је рубрици оштампан спис услед кога је исправка потекла, као што је овде случај.

То, што је исправка у овом оптугењу, прешла и на четврту страну новина, на којој није био чланак, не утиче на ствар за то, што исправке могу бити и дуже од чланака, који су је изазвали, као што је се и овде десило, те је услед тога увек и немогуће да она цела изађе на једној страни — чл. 12. Зак. о Штампи.“

Касациони Суд у својој општој седници 9. октобра 1900 год. под Бр: 8368. нађе да не стоје пом. примедбе Касационог Суда Бр. 7973. и уважајући противразлоге првостепеног Суда ослажи

његово решење Бр: 19.004. којим је одговорни уредник ослобођен од стављања под суд, јер је на закону основано.

Д. Н. С.

XXVII

Крађа стоке учињена разним сопственицима са једнога места и у истом времену једно је кривично дело.

(Одлука Опште Седнице Касационог Суда.)

Неки Јован Пауновић решењем неготинског првостепеног суда стављен је под поротни суд и у притвор због једног дела крађе стоке у вредности преко 200 гр. чар. и због више дела крађе стоке у вредности испод 200 гр. чар.

На претресу прив. тужилац по делу крађе стоке у вредности преко 200 гр. чар. изјавио је, да од четири козе, за крађу којих је тужио оптуж. Јована, и чија је вредност процењена у 44 дин., три су његове, а једна је сопственост неког Ђорђа Совића, који је такође дошас на претрес, и заједно под заклетвом утврдили, да су три козе од покрађених коза тужиоца Анђела, а четврта тужиоца Ђорђа, и да они сваки своје козе одвојено држи и чува, но да су само оне ноћи, када им је ова крађа извршена, чобани козе помешали и на једном месту заноћили.

Услед оваквог стања ствари државни суд искључи пороту из разлога:

»Крађа стоке увршћује се у ред опасних крађа према §. 223 б. крив. зак. само онда, ако ова износи већу вредност од 200 гр. чар., па према овоме и оптужени Јован решењем ово судским од 18. фебр. тек. год. № 1709. стављен је под поротни суд и у притвор једино због дела крађе стоке учињене тужиоцу анђелу и према процењеној вредности, јер остала дела по одредби § 221. а. крив. зак. долазе у надлежност државнога суда. Но како је приватни тужилац Анђел на данашњем претресу изјавио да су њему украђене само три козе, које по процени вреде 33 дин., а она четврта коза у вредности 11 дин., за коју је крађу он дао тужбу, те је по томе због укупне вредности у 44 дин. Јован и стављен под поротни суд, да је својина Ђорђа Совића, коме је једновремено крађа учињена, — то по овоме и ова крађа учињена Анђелу и она учињена Ђорђу, према вредности, долазе у казниност под одредбу §. 221. а. и §. 391. крив. зак. Па с тога, а на основу чл. 46. зак. о пороти с погледом и на §. 209. крив. пост., поротни је суд ненадлежан за расправу ових дела, и за

то се има из учешћа у решавању истих искључити⁶ и т. д., а за тим је државни суд изрекао своју пресуду.

Касациони Суд примедбама од 19. септ. 1891 год. Бр. 5807. поништио је пресуду првостепеног суда с тога, што је првостепени суд огласио поротни суд као ненадлежан за суђење ових кривица једино с тога, што је у делу под II. (крађа Анђелу) узео, да се вредност украђених предмета рачуна — дели по броју сопственика украђених предмета. У овом случају и ако се вредност украђене стоке, и то приватном тужиоцу Анђелу у 33 дин. а другог оштећеног Ђорђа 11 дин. одређена, опет зато, кад је сва ова стока била предмет једновремене крађе, има се целокупна вредност узета као основа, по којој ће се и надлежност одредити. Па како је целокупна вредност 44 дин., а по овој вредности према §. 223. б. крив. зак. надлежан је поротни суд, — то је поништио пресуду првостепеног суда.

Првостепени суд дао је ове противразлоге: И ако је приватним тужиоцима: Анђелу и Ђорђу крађа стоке извршена једновремено и са једнога места, ипак суд овај сматра, да у радњи оптуженога, а према опредељењу §. 22. крив. зак., постоје два самостална дела крађе стоке, а не једно дело, као што Касациони Суд налази, јер је недозвољеном радњом оптуженога повређена сопственост двојице њих, пошто је украђена стока који су чобани те ноћи, кад је крађа извршена, смешали били једино у циљу лакшег чувања, узета из притежања оба тужиоца, — односно њихових чобана а не само једнога, у намери противзаконнога присвајања; па како је вредност украђене стоке и то приватнога тужиоца Анђела 33 дин. а Ђорђа 11 дин. одређена, а по §. 223. б. крив. зак. за надлежност поротнога суда тражи се да је вредност крађе већа од 200 гр. чар., онда је према оваквом стању ствари имало места, што је поротни суд оглашен као ненадлежан за суђење ових кривица.

Општа седница Касационог Суда усвојила је примедбе свога одељења наводећи, да поменути противразлози не стоје јер овде не решава питање о крађи да ли ствари припадају једном или већини, већ то, да ли је у једном месту било, и кад то стоји, онда је ту и једна крађа без обзира на број оштећених лица.

Неготин.

Саопштио, **Аца Стевановић**
писар прв. суда

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Живко Милосављевић: Римско приватно право. Књига I. Увод, историја, извори и монументи римског права, Лично, статусно и породично право. Београд 1899.^{*)}

Предметом ове оцене је прва књига римскога приватнога права, што га је почео издавати г. Живко М. Милосављевић, професор права на великој школи у Београду.

Како се из ове књиге разбире, описиват ће Милосављевићево дело о римском приватном праву четири овакове књиге. Од тих књига прва је ова, која према наслову садржи: „Увод, историју, изворе и монументе римског права. Лично, статусно и породично право.“ Према предговору на стр. V. и распореду наведеном на стр. 92. садржават ће друга књига овога дела: „имовно право“, трећа књига: „наследно право“, и четврта књига: „процесно право или грађански поступак.“

Како се из ове прве књиге те из предговора на стр. V, види, имало би читаво ово дело садржавати главна принципна римскога приватнога права, те развој тих принципа до укључиво Јустинијанове кодификације. Дело то имало би служити као пре-параторна подлога даљњој правној наобразби. Према томе би предмет овога дела био у главном индетичан са предметом институција римскога права, како се оне имаду предавати и на загребачком свеучилишту. За овај предмет биће величина овога дела, како се из прве књиге види, доста знатна. Прва би књига имала 301 страну у великој осмини, а ипак чини се, да у овој првој књизи није нити четвртина читавога предмета исцрпљена. Према томе чини се, да би читаво дело могло имати преко 1200 страна.

Прва ова књига не дели се у §§-е, којих бројеви би текли у непрекинутом реду од почетка књиге па до краја; него г. писац једино дели који пут поједине главе на више §§-а. Исто тако г. писац не назначује опаске слиједом, који би текао од почетка па до краја поједине главе, поједине тачке или појединога §-а. г. писац тера бројевни слијед опазака за сваку страну напосе.

Према наслову имала би ова прва књига садржавати: „Увод, историју, изворе и монументе римског права. Лично, статусно и породично право“. За право садржаје ова прва књига римскога

^{*)} Саопштавамо читаоцима нашег листа ову исцрпну критику уваженог загребачког професора, која је објављена у овогодшњем *Мјесећник-у* (св. 11 и 12), и то тим пре што о овоме делу прерано преминулог Милосављевића код нас није написано ништа опширније.

Уредн. „Братича“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

приватнога права: увод и први део система римскога приватнога права. Увод, који заузима 85 страна, дели се у VI тачака, и то: »I. Порекло и појам права. Римско право и значај његовог изучавања за данас. Метода изучавања. *Justitia i praesepia juris. Jurisprudentia*«. II. према пишчевој садржини на стр IX.: »Деоба и разликовање права«, а према наслову на стр. 7.: »Деобе и разликовања права«, »III. Историја римског права. Извори.« »IV. Три значајна момента у историји римског права.« »V. Судбина римског права после Јустинијана«. »VI. Монументи римског права«. Иза овога увода слиједи на стр. 87.: »Систем римског приватнога права«. (институције) — »Деоба«; у тој деоби на стр. 91. и 92. до распореда: »Први део, О лицима«, дочим према пишчевој садржини на стр. XI. имао би први део наслов; »О лицима и о породици«, за право има тако тај део на стр. 93. наслов: *Jus quod ad personas pertinet* О лицима«. »Други део Имовно право«. »Трећи део наследно право«. »Четврти део Процесно право или грађански поступак«. Први део дели г. писац у два одсека: »Први одсек Лица као субјекти права: *persona* и *status* Деоба Лица«. тако према наслову на стр. 93. и према пишчевој садржини на стр. XI.; дочим према распореду на стр. 91. имао би наслов овога одсека гласити: »Лица као субјекти права: лично (*persona*) и статусно право (*status*)«. Овај одсек дели се на три одељка: »Први одељак Физичка лица«. »Други одељак Правна лица.« »Трећи одељак Статусно право«. Другоде одсеку наслов је према наслову на стр. 177. и распореду на стр. 91.: »Породично право«, дочим према пишчевој садржини на стр. XIII.: »Породица и породично право«. Тај одсек дели се у пет одељака: »Први одељак Брак«, »Други одељак Очинска власт«, »Трећи одељак *Manus*«, »Четврти одељак *Mancipium*«, »Пети одељак Тугорство и старатељство«. Поједини одељци обично се деле у главе, а ове опет обично у §§-е, а §§-и обично у тачке.

Према томе имаде више случајева, у којим се наслови појединих делова, појединих одсека, појединих тачака не слажу са оним насловима, које им сам г. писац даје у последњој састављеној садржини ове књиге, односно у последњем постављеном распореду, а поготово не слажу се са поњем даним насловом читаве ове прве књиге римскога приватнога права.

Ну нити наслови појединих тачака, одељака, глава, §§-а не одговарају оному, о чем се за право у дотичној тачци, одељку и т. д. говори.

Тако н. пр.: III. тачка увода, која за право почиње на стр. 12., дочим би према пишчевој садржини на стр. IX. имала почети на стр 14., према наслову имала би садржавати: историју рим-

скога права и изворе: за право садржаје: увод (на стр. 12.), спољну историју римскога права (на стр. 13.) и изворе (на стр. 14.—37.): према пишчевој садржини на стр. IX. имала би пако та тачка садржавати: »1. Правни обичаји« (стр. 14.) »Закони« (стр. 15.) »а. *Comitia curiata*« (стр. 16.) »б. *Comitia centuriata*« (стр. 16.) »в. *Comitia tributa*« (стр. 18.) 3. »*Plebiscit*« (стр. 20.) »4. Магистратски едикти« (стр. 22.) »5. *Responsa prudentium*« (стр. 25.) »6. Сенатске одлике« (стр. 29.) »7. Конституције« (стр. 52.) »Попушаји кодификације; збирке конституција« (стр. 35.) »1 *Codex Gregorianus*« (стр. 35.) »2. *Codex Hermogenianus*« (стр. 35.) »3. *Codex Theodosianus. Lex citationis*« (стр. 36.) Истина је додуше, да г. писац говори у овој тачци и о свем оном, што се наводи у његовој садржини, ну не говори о том као о непосредним дијеловима ове тачке, већ као дијеловима дијела ове тачке означенога са насловом: »Извори«. У самој спољној историји римскога права, која опсиже 34 ретка. једино је г. писац набројио и времено означио 4 периоде, у које се историја римскога права дјели.

У тачци, која слиједи за овом о историји римскога права и изворима говори г. писац према наслову о трим значајним моментима у историји римског права. Та три момента јесу: »1. Закон од XII Таблица« (стр. 38.—46.) »2. Римско правништво« (стр. 46.—56.) — »3. Јустинијан и његов законодавни рад« (стр. 56. до 70.) У другом од та три момента (т.ј. римском правништву) вели г. писац, да се утицај римскога правништва може посматрати са тројакога гледишта; та три гледишта јесу: (1.) »правна пракса« (стр. 47.—29.); (2.) »правна наука« (стр. 49.—53.); (3.) »правна настава« (стр. 53.); тому је додао г. писац (стр. 54.—56.): »Прокулеанци и Сабињани«. Према пишчевој садржини на стр. X. имао би наслов овога момента гласити: »Римско правништво. Правна пракса: *interpretatio legis i disputatio fori*. Правна наука. Правна настава, Прокулеанци и Сабињани« — Наслов првога гледишта утицаја другога значајнога момента у историји римскога права на право гласи крупним словима написан: »Правна пракса«, ну уз то стоји словима, којима су обично латиницом писане ријечи тискане: »*interpretatio legis i disputatio fori* — « Говори пако г. писац у том гледишту: у 1. алинеји о том, да се је »саг рад на римском праву за дуго време огледао иоглавито у пракси: *interpretatio legis*«, те о том, у чем је састојала та пракса: *interpretatio legis*; у 2 алинеји чини се, да г. писац жели почети говорити о нечем, у чем се је практични рад правника састојао осим *interpretatio legis*, а вели: »Они су утицали практичним путем на развитак права још и као *accessores* иоред појединих

магистара . . . . . а за тим и као чланови консилиума, и напослетку састављајући и магистарске едикте. Али тим радом једва да је положен основ за даљи научни и систематски рад. Јер овај се рад, може се рећи, почиње од онога доба када се почео јављати критички и контроверсни елемент у праву, ариликком *disputatio fori*. *Interpretatio legis* дакле . . .», те говори даље о интерпретацији *legis*; у 3. алинији тога гледишта утицаја римскога правништва на право — правне праксе говори о сасма другој једној чињеници, „која је снажно и доста повољно утицала на развитак правне науке у Римљана. Та је чињеница промена републичкога режима у монархијски», о тој чињеници говори скоро толико, колико и о *interpretatio legis*. — У другом гледишту утицаја другог значајнога момента у историји римскога права на право, т.ј. правној науци, каже г. писац најприје, што је правна наука, затим говори о одношају римске правне науке прама философији и практичном животу. У 2. алинеји каже г. писац: „Трагове утицаја рада римских правника налазимо у њиховим списима, које у опште узев можемо разликовати на две категорије: једни се односе чисто на праксу, а други на доктринално излагање права“. Затим: „У списе прве врсте долазе они који су служили свакодневној употреби. Такви су:“ «1. *Jus civile Flavianum* . . .“ »2. *Jus Aelianum* . . .“ »За овима (*jus Flav.* i *jus Ael.*) долазе списи осталих правника . . . .“ Списе доктриналне природе набраја по врстама, међу осталим набраја: 4. „*Responsa, libri responsarum*. То су . . . . одговори појединих правника онаки, какве су их они давали *consultentibus* ариликком појединих случајева(!)“ »5. *Quaestiones, disputationes, libri quaestionum, disputationum*. То су . . . . одговори на поједина питања . . . .“ — Након што је г. писац говорио нешто о правној настави као трећем гледишту утицаја римскога правништва на право, почимље на стр. 54. наједном говорити о Прокулеанцима и Сабинјанима.

Из наведенога примјера о садржини III и IV. тачке увода види се осим чињенице, да садржина појединих тачака не одговара посвема наслову дотичних тачака, јоште и то: да г. писац говорећи о једној ствари не говори само о тој него и о другима, а испушта опет оно, што би о тој ствари могао говорити, те говори о том на сасма другом мјесту, — надаље да г. писац бира наслове појединим тачкама и дијеловима тих тачака, погледом на које наслове не би се човек надао, да ће дотичне тачке оно садржавати, што збиља садржавају, дочим онога, чему би се надао, да ће садржавати, не садржавају. У опће се опажа, да г. писац с једне стране не има енергије и досједности у систематизовању градива, с друге стране не системазује градива доста спретно.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Као што имаде примјера, да се г. писац не држи ствари, о којој би имао говорити према наслову дотичне тачке, §-а и т. д., исто тако имаде такођер примјера, да г. писац ухвати једну мисао, па не дотеравши је до краја, напусти је, и ухвати опет другу мисао. Тако: На стр. 149. говори г. писац у неком §-у 1. о ингениума, у §-у 2. на стр. 150.—159. говори према наслову §-а о ослобођеним робовима (*libertini*-ма, *liberti*-ма) У том 2. §-у каже: *„У ову класу долазе она лица која су ослобођена роцтва, . . .“*, затим говори поближе о лицима, која долазе у ову класу. Друга алинеја почимље: *„Разликовање Римљана на *ingenui* и *libertini*, имало је значајних правних посљедица у пракцици. *Ingeni* . . .“*, затим говори о друштвеном положају ингенуа, а иза тога и о друштвеном положају либертина. Трећа алинеја гласи: *„Правни положеј ослобођених робова даје се посматрати са двојаког гледишта: кад ослобођеног роба посматрамо као члана друштвене заједнице . . . и кад га посматрамо са гледишта односа према томе бившем господару“*. Мислило би се, да ће сада говорити о положају роба посматраном са једнога од тих гледишта, а затим посматраном са другога гледишта. Међутим г. писац набраја у слиједећој алинеји: *„Права која је обухватао *caput* једнога Римљанина . . .“*. У даљој алинеји каже, да су ингениу имали сва та права, која је обухватао *caput* једнога Римљанина. Алинеју за тим почимље г. писац: *„*Libertinus; jura patronatus*. —“*, а говори у њој о том, која од права, која је обухватао *caput* једнога Римљанина, имаду либертини. Из реченога у тој алинеји закључило би се, да имаду ограничено *jus connubii*, *jus liberorum*, а да не имају *jus honorum*, дочим се о *jus commercii* не говори нити ријечи. Ну алинија иза ове гласи: *„Од свих оних права, која има *ingenus, libertinus* има само ограничено *jus connubii* и потпуно *jus commercii*“*. У слиједећој алинеји говори о односу либертина патрону, а почимље ту алинеју са: *„На послетку . . .“* О тим *jura patronatus* говори кроз три алинеје (једну страну), затим на стр. 153. говори, како је либертин могао стећи положај *ingenui*-а, на стр. 154 прелази на разлике међу појединим врстама ослобођених робова, те о том говори на 4½ стране.

На стр. 172, имаде нека: *„Глава II Стицање и губљење права рим. грађанства“*. Та глава имаде 2. тачке: *„I. Стицање“* *„II. Губљење“*. У I. тачци вели, да се је *jus civitatis* могло добити на два начина: *„рођењем или доцнијим актом“*. Затим у двије алинеје говори о том, како се је *jus civitatis* могло добити рођењем. Трећа алинеја почимље са *„Доцнији Факт . . . Тај се доцнији акт огледа у прирођењу или натурализацији, *adlectio, jussum populi*“*. Да ли је прирођење, натурализација, *adlectio i julium popuss* једно те

исто, или је само нешто од тога међусобно исто, те у каковом односу стоји међусобно то четворо, то се не разабире. Слједећа алинеја говори једино о прирођењу, дочим опет даљња алинеја гласи: »*Jus civitatis* могло се добити доцнијим фактом још на два начина: путем *erroris causae proptatio*, о којој смо већ говорили, и путем нарочите концесије од надлежне власти или органа«. Дочим је у алинеји пред тим рекао: »*Та* (т. ј. прирођење) концесија (!!) права грађанства...«. Затим наставља у овој другој алинеји: »*Latini coloniarii* и *L. Juniani* поред ових моглоше га добити и на друге много лакше начине, који нас много потсећају на данашњу ванредну натурализацију...«. Ну ипак не наводи овдје те друге начине, на које моглоше *Latini coloniarii* и *L. Juniani* добити право грађанства. Затим каже: »Робови добијају право грађанства ипотичном и правилном манумисијом«. Затим: »*Jus civitatis*, за време Краљевства, даваху куријске скуштине; за време Републике, у почетку скуштине центуријске а затим тривске, дакле сам народ (*jussu populi*), или магистрат кога би народ на то овластио. За време Царства то се право добивало *beneficio principis*, и то много лакше него за Републике«. Дакле колико и коликоврених је било доцнијих аката и факата, којима се је стицало *jus civitatis*?

На стр. 146.—148. имаде неки: »§ 4. Разне врсте робова«. Овдје се вели: »Тако пре свега робови се разликују на: *servi alicujus* и на *servi sine domino*« (стр. 147. ред. 4.) затим: »У ову врсту робова (т. ј. робова *alicujus*) долазе: 1. *servi ordinarii*, који врше разне послове...«, затим набраја послове ових робова, па наставља: »...Ови и овакви робови (т. ј. *servi ordinarii*) често воде надзор над осталим робовима истог господара, који врше друге и теже послове. Ти други робови често сачињавају *peculium* оних првих робова и зову се *servi vicarii*. 2. *servi publici*, *servi populi romani*, *servi reipublicae*...« Гдје је подлога диоби робова у *servi alicujus*, и *servi publici*, је ли је њима исцрпљена читава врста робова *alicujus*, који не би спадао нити међу *servi ordinarii* нити међу *servi publici*, не може ли *servus ordinarius* бити и *servus publicus*?

Сви ови примјери показују у првом реду тек, да г. писцу није много стало до реда, те да испремјечава садржину читаве књиге, садржину појединих одељака, те међусобну свезу појединих мисли, како му се случајно када свиди, ну има примјера. да г. писац не мари много нити за логичну свезу унутар појединих мисли, имаде примјера доста чудноватих логичних дедукција. Г. писац нарочито радо меће у неку узрочну свезу реченице, које или не стоје у никаквој свези или се њима тек у различној форми увијек једно те исто каже.

Такових примјера имаде много. Међу овакове примјере спада:

На стр. 268. (погрјешно 469.) вели г. писац: »У раније доба туторство није било обавезно; али у новоме праву оно доби обавезан карактер, као свака јавна дужност. Од те дужности могао се ослободити само онај који има законских основа. Законодавац је дакле био позват да комбинује принципа дужности с општим интересом, а нарочито с интересом пушиле«. Када би се наведене реченице озбиљно схватиле, те када би се озбиљно узела форма узрочне свезе, у коју су оне међусобно постављене, морало би се из њих закључивати: да се принцип дужности коси с општим интересом а нарочито с интересом пушиле; да приватне дужности не имају обавезни карактер; да тутор у раније доба, ако је хотио брину се је и штитио је пушилу, ако није хотио, није је штитио, тек накнадно постало је туторство јавна дужност (да се та јавна дужност односи на прихват дефериранога туторства, о том г. писац није нити ријечи рекао); да међу јавне интересе спада нарочито интерес малолетника и т. д.

На стр. 203. вели г. писац: »Лице које је постигла *capitis deminutio* мења своју правну персоналност, јер је изгубило она својства, која треба да има један субјекат права и правних одношаја: оно је дакле изгубило своју правну способност. Због тога престају и његови правни одношаји, па и брак«. Овдје је пометао г. писац толико закључака, да је на концу ипак нејасно, што је он с њима казао, — та у свима по прилици исто каже. Писац је по свој прилици хотио казати: »будући да поради *caput deminutio*—је постаје дотично лице правно неспособним, имаде такођер и брак, у ком је оно живјело, престати«.

На стр. 148. вели г. писац: »Римљани су сматрали за слободно оно лице, које није ни у чијој својини, које се својом друштвеном егзистенцом разликује од оних која улазе у имовину појединаца, као њени саставни делови... Појам о слободи код Римљана, дакле, стоји у непосредној вези са појмом: да ли неко лице у правној области има или нема свој правни персоналитет; да ли се оно, остављајући на страну поједина могућна фактичка стања, може јављати и као правни члан друштвене и државне заједнице, као носилац права и обавеза. И доиста, у ранијем рим. праву, као и у Јустинијановом законодавству, у Риму је било слободних и неслободних лица«. Иза тога и опет говори о разлици међу слободним и неслободним лицима. Наведени примјер показује не само какове закључке на темељу каквих претпоставака изводи г. писац, већ и то, какове он појмове познаје. Г. писцу су и питања појмови.

Имаде надаље у овој књизи много засебних реченица, које се већ саме у себи противе логици. Тако:

На стр. 43. говорећи о законнику од XII таблица каже: „Тај целокупни посао (т. ј. састав тих XII таблица) извршен је на основици домаћег обичајног права, које је формулисано у дванаест таблица“.

На стр. 208. вели: „Поред брака, у римскоме праву налазимо још неке друге одлике брачне заједнице, које су браку у неколико сличне, премда се од њега јако разликују“.

Даљња погрешка ове књиге јесу многобројна протуречја која може опазити и онај, који није правник. Тако:

На стр. 13. набраја г. писац ове периоде историје римскога права: „I. Периода Краљевине“. „II. Периода Републике“. „III. Периода Принципата или Диархије“. „IV. Периода Монархије“ на стр. 48. говори пако о „промени републичкога режима у монархијски“.

На стр. 59. тачно описује кодекс од год. 519., те дапаче приповијета, како се тај кодекс наводи (цитира); на стр. 66. пако каже, да је то издање кодекса „са свим изгубљено“.

На стр. 41. и сл. приповијета тачну садржину закона од XII таблица, и то садржину појединих таблица напосе, тако на пр. вели, да су у првим трим таблицама „прописана скоро детаљна правила о томе: како ће који тражити заштиту својега права на суду...“; а на стр. 46. каже: „да је све што је на томе пољу (т. ј. на пољу познавања закона од XII таблица) урађено још недовољно, и да почива више на нагађањима и претпоставкама него на каквим поузданим и несумњивим фактима“.

На стр. 33. вели: „s. b. Velleianum...“, којим се жене оглашавају за неспособне за јемце“; ва стр. 98. пако вели: „senatus-consult Vellejanov ослобођава га (т. ј. женскиње) од јемачке обвезе, коју је на се примило“.

На стр. 100. вели, да међу лица, на чију способност за правне радње утиче стање здравља услед болести или услед природних недостатака, спадају и телесно болесни а међу ове: слепи, глуви, неми, глувонери и т. д.; на стр. 101. каже, да се сва таква лица стављају под старатељство; набрајајући али на стр. 289. случајеве старатељства, не набраја старатељства над телесно болеснима: слепима, глувима, немима, глувонемима и т. д.

На стр. 112. постоји наслов неке тачке II.: „capitis deminutio или грађанска смрт“; на стр. 124. пако вели: „da cap. dem. minima не треба сматрати увек као неко понижење, већ као измену caputa; док код cap. dem. maxima i media дотадањи caput

руши, са чега се и каже, да то лице сналази грађанска смрт».

На стр. 115. говори о корпорацији и задужбини као о идеалним субјектима са различним подлогама; на стр. 120. пако говори о њима тек као о облицима правних лица.

На стр. 119. наводи као врсте правних лица само корпорације и задужбине; на стр. 120. пако каже, да се »правна лица јављају као корпорације, задужбине или добротини заводи и као лежеће наследство, *hereditas jacens*«.

На стр. 144. вели: »Роб нема никакву личну способност« на стр. 147. пако вели: »На послетку према њиној (т. ј. робова) личној способности господар им одређује и сам посао, који чини да им је како цена тако и сначај већи или мањи«.

На стр. 149. вели: »Ингенус је оно слободно биће које није никада било у роистеу...«. затим каже, да су слободна бића, која нису пнгенуи, особођени робови; на стр. 150. пако вели: »У извесноме случају извесна лица улазе у ред ослобођених лица, и ако пре тога никако нису ни била у роистеу«.

На стр. 167. набрајајући врсте награђена, а међу овима Латине *veteres*, каже, да ови имаду *jus commercii*, исто то вели и за Латине *coloniari-e* на стр. 168.; на стр. 269. пако набрајајући лица неспособна за туторство међу осталима набраја: »9. неграђани, јер немају *jus commercii*«.

На стр. 211. вели: »Признавање ванбрачне деце Римљанима је неопознато»; на стр. 238.—242. говори о позаконењу ванбрачне деце код Римљана.

На стр. 21. поставља дефиницију туторства. по којој су *personae alieni juris* неспособне за туторство; на стр. 279. пако каже, да је *capitis deminutio minima*, по којој може *persona sui juris* постати *person-om alieni juris*, у новоме праву изгубила ранији значај у томе, што није више узроком престанка туторства.

На стр. 151. вели, да је *caput* једнога Римљанина обухватао ова права: *jus suffragii*, *jus honorum*, *jus connubii*, *jus commercii*, *jus liberorum*; на стр. 152. каже, да је *libertinus*, који је такођер Римљанин и који такођер имаде *caput* једнога Римљанина, имао од тих права само ограничено *jus connubii* и потпуно *jus commercii*; на стр. 166. коначно каже, да су елементи (римскога) права грађанства, дакле опет права, која је обухватао *caput* једнога Римљанина: *jus suffragii*, *jus honorum*, *jus provocationis ad populum*, *jus apellationis*, *jus commercii* и *jus connubii*.

На стр. 248. вели: »*Filiusfamilias* је прави господар имовине која чини *peculium adventicium*. Његов *pater* има на њој само право управљања и уживања«, дакле гледе тога *peculiuma* не мора *filius familias* имати нити управљања нити уживања; на стр. 246.

пако поставља дефиницију за *resulium*: »је одређена мања количина имовине или вредности, којом *filiusfamilias* по одобрењу очевом или по овлашћену законском самостално или само управља или и располаже«.

Господ. писац надаље често о доста знатним стварима говори премало, а о незнатнијим превише. Тако је н. пр. читаву спољну историју римскога права написао у 34 ретка. Тако о Лабону и Капитону говори доста много, дочим Улпијана и Папинијана на стр. 56. само спомиње, а Паула и Модестина нити не спомиње. О колопима говори врло много, дочим о нексима ништа и т. д.

Књига ова ради о римском праву. Као таква мора се она у првом реду да наслања на саме изворе римскога права, или како би г. писац рекао, на текстове, те би требало, да свака знатнија засада буде оправдана засадама постављеним у самим изворима. Надаље имала би таква књига у случајевима, у којима се поједине установе различно тумаче, навести како се те установе тумаче, него ли се у њој тумаче, имала би та књига пазити, како би г. писац рекао, и на стручну књижевност римскога права. Све то, истина, могло би бити и у незнатнијој мјери; јер је тој књизи, као што се чини, сврха, да подаде правнику елементарну тек наобразбу, ну погледом на опсег ове књиге не би ипак смјело то навађање извора и стручне књижевности бити одвише ограничено.

Г. писац међутим не наводи нити у доказ својих најсмијелијих тврдња изворе, на којима оснива те своје тврдње, а нити не пази на то, да врло често већи дио правне науке о дотичној ствари посве иначе суди. Г. писац дапаче нити не држи, да се текстови те стручне књижевности имаду у ту сврху наводити, већ држи, како се из предговора на стр. V. види, да се текстови и стручна књижевност наводи само, да се читалац упутити, гдје ће си прибрати дубље познавање римскога права. Доиста наводи стручне књижевности може бити и ова по г. писцу наведена сврха, ну прва и главна сврха коли овим толи и наводима текстова мора бити утврђење властитих навода, јер иначе губи дјело овакове врсте сваку подлогу и сваку знаствену вриједност. Г. писац ипак не оста веран начелу да текстове и стручну књижевност наводи само за то, да се читање упутити, гдје ће моћи црпсти дубље познавање римскога права. Када би се г. писац држао строго тога начела, не би смио упућивати на дјела, која опсегом далеко заостају за његовим дјелом, тако не би смио упућивати на Сомове и Салковскиеве Институције. Надаље јасно се види,

да се г. писац на појединим мјестима позивље на текстове само за то, да докаже неки свој навод.

Штета је само, што г. писац не наводи текстове и стручну књижевност у оним случајевима, када је то веома нужно, када наиме долази са врло смијелим тврдњама, а позивље се на текстове гледе тврдња, које му не би нико порекао.

Такових смијелих тврдња, у доказ којих се не позивље на какове текстове нити на какову стручну књижевност, имаде више. Тако :

На стр. 25. вели, да је Хадријан наредио правнику Салвију Јулијану, да скупи, пречисти и уреди принципе преторскога права у свези с правом едиката курилских едила, „и кад је то било извршено, он му једним *senatus consult*-ом даде законску силу“. Та се наука не слаже са данашњом стручном књижевношћу, а г. писац ипак своју науку не укријепљује никаквим доказима из извора и полемиком са противном науком.

Исто то вриједи и за тврдњу, која непосредно за тим слиједи, по којој је „Јулијанова збирка начела преторскога права назгата *Edictum perpetuum*“.

На стр. 32.—33. каже ; „Император је те своје одлуке (конституције) доносио по сили својега империума добивенога нарочитим законом, *lex de imperio*, који је назват *lex regia*“. Тај назор такођер данашња правна знаност бабацује, а ипак г. писац није ништа навео у обрану своје тврдње.

На стр. 53. говори о правној настави, као једном од гледишта угицаја другог значајнога момента у историји римскога права (т. ј. римскога правништва) на право, много тога, што је доста невјероватно, а нити за коју од својих тврдња не пружа доказа, тако н. пр. за тврдњу, да су у Римљана постојале школе, „у којима је право предавано теоријски и системски, и које су се разликовале по томе да ли се у њима правна наука почиње (*instituere*) или завршује (*instruere*) . . .“ не пружа никакoга доказа.

На стр. 58. каже, да се је Јустинијанов отац звао „Свеза“, а не пружа за ту тврдњу никакова доказа. премда, у колико је познато, то доселе није нитко тврдио.

Исто тако каже на стр. 61.. да је Трибонијан био „министар правде“.

На стр. 88. вели, да је Гај „први поделио римско приватно право према предмету његових норма (односно института) на три дела“. Одакле г. писац знаде, да је то Гај први учинио ?

На стр. 181. вели, да над влашћу старешине породице *stricto sensu* „нема више власти, осим цензорове контроле која је генералне природе“; а не пружа за то никакова доказа.

На стр. 192. вели да је брак „забрањен између *ingenii* и *libertini*“ све до *leges* Јулиа и Папиа, које су ту забрану стегнуле; за то такођер не пружа г. писац доказа и т. д.

Ну јоште већа погрјешка од погрјешке, што г. писац пропушта цитирати изворе и стручну књижевност, јест та, што г. писац врло често криво цитира текстове и стручну књижевност.

Понајприје ваља приговорити његову начину навођења. Опћенита погрешка његових цитата састоји у том, шо је г. писац недоследан у начину цитирања тако, да је по његовим цитатима врло тешко наћи, што је хотио, ди цитира.

Гледе наводења самога Јустинијановога *corpusa juris civilis* вели г. писац, да постоје два начина, и то гледе *Codexa* на стр. 59: „*правнички const. 3. Cod., III, 1.,* и *филолошки Cod., III, 1., conts. 3. Увод у конституцију означава се са ир. (принципиум)“*; гледе *Дигеста* на стр. 62.: „*правнички l. 2 § 3. Диг., X., 2., или филолошки Диг., X., 2, t. 2 § 3, а старији правници означаваше и назив главе, као l. 9 § 1 Диг., De juris et facti egnor., 22, 6. Почетак фрагмента зове се принципиум и означава се са ир.“*; гледе *Институција* на стр. 64.: „*правнички § 7. Инст., III., 25, или филолошки Инст., III, 25 § 7. Увод у сваку главу зове се принципиум и цитира се са означавањем ир.“* Понајприје ваља тому програму цитирања приговорити, да г. писац нигдје не каже, што се има разумјевати под оним „III“, што ли под оним „I“, што ли под оним „3“ код *Codexa*, а исто тако не каже нити, што се имаде разумијевати под оним набаченим бројевима код *Дигеста* и *Институција*. Из тога програма цитације би се могле надаље закључивати, да се поједине конституције у *Codexu* не дијеле на §§-е. Међутим велика већина правника и то у најновијим дјелима цитира и *Codex* и *Институције* и *Дигеста*, онако, како г. писац вели, да су старији правници цитирали *Дигеста*.

Премда је г. писац тиме означио начине, на које се по његову начину обичаје *Институције*, *Дигеста* и *Codex*, ипак се он нити једнога од назначених начина не држи. Он цитира обично овако: „17 § 7. *Диг., XXVII, 1. — 112 ир., Диг., XXX. — 4 § 8. Диг., L. 15“*, тако на стр. 150., те „23. *Cod. V, 4.“* тако на стр. 192. Тај пишчев начин цитирања је донекле сличан оному, који он називље *правничким*, ну како ови примјери показују, ипак није исти. У осталом г. писац није нити из далека тому начину цитирања досљедан. Имаде примјера цитације, који су донекле слични оному начину, који он називље *филолошким*, тако на стр. 209.: „*Диг. XLVII, 5, 13 ир.“* Нити начином сличним оному, који он називље *правничким*, нити начином сличним оному, који он *филолошким*, цитира н. пр. на стр. 177.: „195. *Диг., 16.“*, на стр.

178.: »195. § 2. 2. *Dig. L., 16*», на стр. 201.: »5. 11 § 9 *Dig., XLVIII.*« и: »3. 29. § 1. *Dig., XXII.*«, на стр. 204.: »191. *L., 16*« и: »31. 44. *pr. — Dig., XXIII., 2.*«, на стр. 207.: »1. § 1. 30. *Dig., XXVI., 7*«, у овом посљедњем примјеру се не разабире, да ли је »30.« § или уломак (!). То се у осталом догађа врло често, тако на стр. 277. постоји цитат: »*Gaius, III, 208—211. — pr. Dig. L., 17. — § 18 Inst., IV, 1.*« и т. д. Пишчеве цитате је тим теже разумјети, јер често особито на челу којег оделка, главе, §-а или тачке цитира читаве титуле, па у колико се такви титули налазе у једној књизи, не опетује назнаке те књиге, него помеће уз једну назнаку књиге све титуле, које хоће, да цитира из те књиге. Тако н. пр. на стр. 228.: »*Inst., I, 9, 11, 12.*« имаде, да значи цитат 9-ога, 11-ога и 12-ога титула прве књиге Институција. То може често врло сметати, тако н. пр. цитацију: »*Cod., V, 14, 20.*« на стр. 224. могло би се схватати и као цитацију 20-те конституције 14-тога наслова V. књиге *Codexa* и као цитацију 14-ога и 20-тога наслова V. књиге *Codexa*. Исто тако тешко је разумјети г. писца, када цитира више уломака из истог титула, а нарочито ако уз то цитира и поједине §-е уломака. Таквих пак цитата има много, тако н. п. на стр. 206.: »2 § 1. 9. *Dig., XXIV., 2.*« на стр. 141.: »2, 3, 4. *Cod., VII, 13. — 2, 5. Dig., XL., 8.*«

Но г. писац не цитира само Институције, Дигеста и *Codex* тако, да је тешко разабрати, што он збиља хоће, да цитира, већ он тако цитира и остале текстове и стручну књижевност. Нарочито тешко је којипут погодити, да ли он цитира страну или § некога дјела.

Г. писац имаде обичај, да наводи поједине реченице из извора, а не наводи на ком се месту извора оне налазе. Такви примјери реченица без навода мјеста извора, одакле су узети, јесу: на стр. 211.: »*Stuprum (stricto sensu) in virginem viduamque committitur*«; на стр. 213.: »*ad onera matrimonii, sustinenda*«; на стр. 219.: »*ibi dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt*« те: »*Reipublicae interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt*«; на стр. 217.: »*Dos est donum puellarum nubentium*«; на стр. 221.: »*impensae necessariae dotem ipso jure minuit*«; и: »*dos comuni patris et filiae*«; на стр. 223.: »*ut id quod maritus debeat, in dotem habeat*« и т. д.

Често опет не слаже се по г. писцу наведена реченица, са реченицом, која стоји на оном мјесту, на ком, вели он, да стоји по њој наведена реченица. Тако г. писац на стр. 211. вели: »*Vulgo concepti sunt qui patrem demonstrare non possunt. Spurii qui possunt quidem, sed eum habent quem habere non licet* (23. *Dig.,*

I, 5.../«. 1. 23. D. de statu hominum 1. 5. гласи: „Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt, vel qui possunt quidem, sed eum habere non licet; qui et spurii appellantur *παρὰ τὴν σποράν* [a satione]“, на стр. 273. вели: „*tutoris praecipuum est officium, ne indefensum pupillum relinquat* (1. § 1. 30. *Dig.*, XXVI, 7)«. 1. 1. § 1. D. de adm. et per. tut 26. 7. Ex quo scit se tutorem datum, si cesset tutor, suo periculo cessat; id enim a Divo Marco constitutum est, ut, qui scit se tutorem datum, nec excusationem, si quam habet, allegat intra tempora praestituta, suo periculo cesset“ и т. д.

Често опет г. писац каже за поједине реченице, да се налазе на два или више мјеста, док се оне за право налазе само на једном од по њем наведених мјеста, дочим се на другим налази обично тек нешто слично. Тако на страни 121. цитира једну реченицу из 1. 20. D. de rebus dubiis 34. 5., а каже, да се та реченица налази у „20. 21. *Dig.*, XXXIV, 5.“ само 1. 21. D. eod. ради о нечем посвема другом. На стр. 227. имаде нека реченица, за коју каже, да је садржају „1 2, 3 *pr.* § 10: *Dig.*, XXIV, 1“ и т. д.

Најгора ипак страна цитације извора у овој књизи је та, да се често цитирају текстови у доказ тврдње, које они не доказују, текстови, који раде о сасма другој ствари. Неки примјери;

Говорећи на стр. 139. о *lex Furia* или *Fufia Caninia*, позивље се међу осталима на „*Paul.*, S., IV, 11 § 4.“;“ наслов *Paul. Sent.* IV. 11. гласи: „*de gradibus*“, по том посве наравно, да § 4. не говори о 1. *Fufia Caninia*.

На стр. 177. почиње породично право и то са неким уводом: „Појам — Римска породица“, за тим наводи изворе, на којима оснива оно, што говори о појму — римској породици, односно на које се читалац упућује, ако жели доћи до дубљег познавања појма — римске породице, и то: 1.) „*Gaius*, I 48, 49.“ који гласе: „48 *Sequitur de jure personarum alia divisio nam quaedam personae sui juris sunt, quaedam alieno juri sunt subiectae.* 49. *Sed rursus earum personarum quae alieno juri subiectae sunt, aliae in potestate, aliae in manu, aliae in mancipio sunt.*“ 2.) (*Gaius*) II, 104.“, који говори о формама тестамена по старом цивилном праву 3.) „*Inst.*, I, 7, 15.“ наслову *Inst.* I. 7. гласи: „*de lege Furia Caninia sublata*“, а *Inst.* I. 15. гласи: „*de legitima agnatorum tutela*.“ 4.) „195, *Dig.*, 16“ не зна се у опће, што значи. 5.) „*Cod.*, III., 36.“, кому наслов гласи: „*familiae ercisamdae*.“ О самом пак појму — римској породици говори г. писац на пуних 5 страна.

На стр. 180. каже, да се „*заједнички предак свих чланова ове породице lato sensu* зове *dux et princeps generis* (*G.*, I., 156.);

III, 10. Ulp., Reg., III, 4).“ Нити једно од ових мјеста не даје тога имена заједничком претку свих чланова породице *lato sensu*; Ulp., Reg., III, 4. говори дапаче о постанку грађана од *Latina Juniana iteratione*.

На стр. 196. каже, да се мужева кућа „*сматра за domicilium matrimonii*,“ у доказ тога позивље се на *Nov. 74. 4. — 12. § 4. 14. § 1. Dig., XLIX. 15. — 1. Cod., VIII, 51;*“ *l. 12. § 4. D. de captivis 49. 15.* гласи: „*Sed captivi uxor, tametsi maxime velit, et in domo ejus sit, non tamen in matrimonio est;*“ *l. 14. § 1. D. eod.* гласи: „*Non ut pater filium, ita uxorem maritus jure postliminii recipit, sed consensu redintegratur matrimonium;*“ *l. 1. C. de postliminio reversis et redemptis ab hostibus 8. 51.* говори о питању када слиједи „*ex duobus captivis Sarmatia nata patris originem;*“ *Nov. 74. c. 4.* је доста дуг те говори о том, да су за склапање брака код одличнијих особа нужна инструмента, дочим о *domicilio matrimonii* не говори ни ријечи.

На стр. 186. говорећи о условима, којима појединци треба, да одговоре, да би могли ступити у брак, и то о „II. Физичка способност, *pubertas, nubilitas, viripotencia,*“ позивље се у опасци 1 на: „*Ulp., R., V. § 2; Masculos pubes, femina potens (pr. Inst., I, 10. — pr. Inst., I, 22).* — *Dig., XXIII, 3.*“ *Naslov D. 33. 3.* гласи: „*de jure dotium,*“ дочим *pr. l. de nuptiis 1. 10.* као нити *pr. l. quib. mod. tutela tollitur 1. 22.* не садржавају реченице „*masculos pubes, femina potens.*“

На стр. 210. имаде нека тачка III.: „*Contubernium (Paul., S., II. 19. § 7);*“ *Paul. Sent. II. 19. § 7.* гласи: „*Neque furiosus neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed contractum matrimonium furore non tollitur.*“

На истој страни вели да је „*брак који закључују Латини међу собом или с Перегринима, Перегрини међу собом или с Латинима, и Римљани с Латинима или Перегринима matrimonium injustum,*“ те се позивље на „*Gaius I, 29, 66—78, 92. Ulp., R., V., 8.*“ Од тих уломака ни један о том не говори, него говоре: *Gaius I. 29.* о *anniculi causae probatii*, *Gaius I. 67.—78.* о *erroris causae probatio*, *Gaius I. 92.* о дијетету перагрине, *Ulp, R. V. 8.* о *lex Minicii*, напосе о том, да дијете Перегриново и Римљанкино имаде *deterioris parentis conditionem sequi*.

На стр. 222. вели: „*To су retentiones, којих може бити propter liberos, propter mores, propter impensas, propter res donatas et propter res amotas (Ulp., Fr., R., V., 9).*“ *Ulp. R V. 9.* гласи: „*ex cive Romano et Latina Latinus nascitur, et ex libero et ancilla servus; quoniam cum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem.*“

На стр. 223. вели, да је тежња за још већом самосталношћу учинила, да је жена поред мираза могла имати *res extra dotem constitutae*; те се гледе тога позивље и на „9. *Cod.*, V., 12,“ која гласи: „*Dotis tuae potiorum causam magis esse convenit, quam republicae, cui postea idem maritus obnoxius factus est.*“

На стр. 225. набраја изворе, како он вели, за одредбу: „*Donatio ante v. propter nuptias*“ међу осталим „9. 10. *Cod.*, V., 3,“ неразумљиво је што значи оно „9. 10,“ је ли се г. писац мислио позивати само на конст. 9. и 10. из *C. de donationibus ante nuptias* 5. 3., које су по свом садржају и опсегу доста незнатне, а не на читав овај титул или он мисли на нешто другога; осим на „9. 10 *Cod.*, V., 3,“ позивље се г. писац на *Cod.*, V, 11, 12, 14, 17,“ и јоште 10 Новела; наслов *Cod.* V. 12. гласи: „*de jure dotium.*“ а *Cod.* V. 17.: „*de rebus et iudicio de moribus sublato.*“

На стр. 236. има цитат: *Spondesne te restitutum bona impuberis, si intra pubertatem impubes decesserit* (18. *Dig.*, I, 8,.) l. 18. *D. de divisione rerum et qualitate* l. 8. не постоји јер тај титул има само 11 уломака.

На стр. 238. говори о „*Позакоњењу*“ те признаје, да је позакоњење уведено за право тек после Константина; а ипак наводећи изворе, на темељу којих он то говори, наводи међу осталима: *Gaius*, I, 65. — *Dig.*; I, 6. — . . .

На стр. 243. вели: „*Тај њен особити карактер* (т. ј. карактер очинске власти) *и дао је повода, да је једни идентификују са својином* (195 § 2. *Dig.*, L. 16) *а други са државном, политичком влашћу, почем она има извесних карактерних црта и једне и друге* (215. *Dig.*, L. 16).“ Није истина, да l. 195. § 2. *D. de verb. sign.* 50. 16. идентификује очинску власт са својином: дотична ставка гласи: „*Pater autem familias appellatur, qui in domo dominium habet; recteque hoc nomine appellatur, quamvis filium non habeat;*“ l. 125. *D. eod.* пак гласи: „*Potestatis verbo plura significantur: in persona magistratum imperium in persona liberorum patria potestas, in persona servi dominium . . . .*“, даље не говори о *patria potestas*.

На стр. 245. говори о том, у колико би се *filios familias* могло узети за очеве сасопственике у породичној имовини, те се позивље на *Gaius*, I, 157., где се говори о *tuteli mulierum*.

На стр. 258. говори о манципиум-у, те се позивље на: *Gaius*, I, 116—123, 138—141; II, 86, 90; III 163. — § 3. *Iust.*, IV, 3. *Ulp.*, XI, XIX, *Paul.*, V, 1.“ Посље каже, да у јустинијанском праву није било више манципиума; што има дакле „§ 3. *Inst.*, IV, 3“ посла са манципиумом. § 3. l. *de lege Aquilia* 4. 3. гласи: „*Ac ne is quidem has lege tenetur, qui casu occidit, si modo culpa eius*

nula inveniatur; nam alioquin non minus quam ex dolo, ex culpa quisque has lege tenetur.“ Ulp. XI. има наслов: „de tutelis.“ Ulp. XIX.: „de dominiis rerum et acquisitionibus rerum,“ а Paul., V, 1. „de liberali causa.“

На стр. 265. вели, да се је законско тугорство агната звало „*tut. per eminentiam s. propalam* Gaius, I, 164. — Ulp XI, 4.“ Тога назива тој тугели не дају међутим нити Gaius I. 164. нити Ulp. XI. 4

На стр. 266. вели, да се *tutela patronorum* зове „*tutela per consequentiam*“, те се и опет позивље на врло много уломака, од којих даје то име тој тугели једино Ulp., XI. 3.

На стр. 299. каже, да *cura bonorum ventris nomine* „*ирестаје кад се то дете роди* (8. Dig., XXVII, 10.—48. Dig. XXVI, 7).“ Ну нити један нити други од наведених уломака не говори о престанку *cure bonorum ventris nomine*.

На стр. 301. каже, да „*старатељ има право на накнаду издатака учињених за пушилни рачун . . . и то његово право санкционисано је тугжом actio contraria negotiorum utilis*“, те се позивље на: „25. Dig., XXVII, 3.—5. § 6. Dig XXVI, 7. l. 21. D. de tutelae et actionibus distrahendis, et utili curationis causa actione 27. 3. гласи: „Non solum tutelae privilegium datur in bonis tutoris, sed etiam eius, qui pro tutela negotium gessit; vel ex curatione pupillaeve, furiosi furiosaeve debetur, si eo nomine cautum non sit.“

На стр. 31. вели: „*Ово се мишљење не подудару с оном Помпионијевог (§ 5, Inst., I, 2.) напоменом . . .*“ Како долази Помпионије у Јустинијанове институције?

На стр. 44. вели: „*Тако Цицерон¹ вели, да су одрђељаји о погребним трошковима узети из Солонових закона, а они о сачрањивању од Хераклита.*“ У опасци¹ позивље се на: *De leg. II. 25; XVI, 26.*“ У *de leg. II. 25.* не говори се нити о Солоновим законима нити о Хераклиту. Ну поједине књиге *de legibus* дијеле се на два начина, од којих се један означаје са арапским други са римским бројкама. У том али случају је г. писац цитирао по римским бројкама, те се у *De leg. II. XXV.* збилја говори нешто о Солоновим законима. Уломак „*XVI, 26.*“ је немогуће пронаћи, јер *de legibus* не има 16 књига.

Као што г. писац често цитира погрјешно изворе, исто тако цитира он погрјешно и стручну књижевност. Разлика постоји само у толико, да се г. писац позивље на стручну књижевност још ређе него на текстове. Истина је додуше, да на почетку многих глава, §§-а и тачака наводи књиге, које су о дотичној ствари написане, истина је такођер, да је на почетку књиге навео доста знатан број књига о римском праву. Ну штета је само, што

се на ове књиге послје скоро никада не позивље. А и у оним извнимим случајевима, када се г. писац позивље на стручну књижевност, често се позивље на њу посвема погрешно.

Гледе питања, од кога доба треба сматрати сенатске одлуке за изворе приватнога права, наводи г. писац на стр. 31. три мишљења. Међу другим и трећим од ових мишљења је према овому, како их је г. писац протумачио, доста тешко наћи разлику. Тoliko се ипак даде разабрати, да су по првом од тих мишљења сенатске одлуке постале извором приватнога права тек од доба Царства, дочим су по осталим мишљењима исте биле донекле извором приватнога права већ и пре Царства. Прво од ових мишљења вели г. писац, да заступа међу осталима: *Krüger*, *op. cit.*, §. 12.º, а треће међу осталима: „*Krüger*.“ да ли оба два пута исто? Г. писац наводи од *Krügera* на стр. VI. у новјијој општој литератури римскога права једно: „*Geschichte der Quellen und Literatur des Römischen Rechts. 1888*,“ У § 12. на стр. 81.—82. те књиге говори се и збиља о сенатусконсултима. По том би по пишчеву назору *Krüger* у истом дјелу на истом мјесту заступао два противна мишљења, а писац не налази за вриједно, да то истакне, него ни против промјеном методе навођења завађа у блудњу, да се туј ради о двим различним дјелима. *Krüger* међу тим не заступа два противна мишљења о наведеном питању.

На стр. 43. вели г. писац, да постоји „мишљење: да је Закон од XII Таблица чиста копија закона грчких државица и градова, а нарочито Солоновог законодавства.“¹ гласи: „*Puchta*; *op. cit.*, I, § 54, стр. 110. . . . Одатле би свако закључивао, да *Puchta* мисли, да је Закон од XII Таблица копија закона грчких државица. Да пак *Puchta* тога не мисли, о том онај, који донекле позна *Puchtina* дјела, неће нити посумњати.

На стр. 118. вели г. писац: „Зато што је мотив постанку правних лица у постигнућу извеснога циља, неки су правници (*Savinji*, *Puchta*, *Барен* и др.) сам субјекат правних лица идентификовали са самим циљем, доказујући, да се субјекат правнога лица састоји у самоме циљу, који је правом персонификован. Они на тај начин узимају за једно исто објекат и субјекат извеснога правнога лица, што је наравно очевидна погрешка. Циљ се не може узети за субјекат правнога лица, већ тај субјекат треба тражити у нечему другоме што стоји изван циља коме се тежи. Полазећи са тога гледишта, а имајући пред собом у саме облике правних лица у рим. праву, ми налазимо, да субјекат правнога циља ваља тражити у некоме идеалноме лицу, и некоме замишљеноме центру или језгри правне способности и правне делатности, у замишљеноме бићу помоћу које да се постављени

циљ може постићи.“ Ових пар реченица најбољи је доказ, да г. писац не познаје науке о правним лицима. Г. писац ваљда је чуо да је наука о правним лицима врло препорна. Ну г. писац није си дао труда, да упозна, што је у тој науци препорно, што учи мишљење, уз које пристаје већи дио правника у чем ли се остала мишлјенја разликују, те тко заступа ова различна мишљења. Г. писац измислио си је сам неко мишљење; надаље измислио си је сам мишљење других правника, с којим мишљењем, наводи он, да се он не слаже; коначно г. писац измислио си је сам и заступнике тога другог мишљења. Г. писац премда је навео имена правника, који иначе мисле, ипак није навео, гдје су изражена та њихова мишлјенја. Могуће је, да је г. писац мислио „ови правници написали су многа дјела, која не могу бити свакому позната, па тко ће ми доказати, да у тим различним дјелима нису заступали мишљење, које им ја подмичем.“ Savigny, Puchta и Барон су доста писали много дјела, ну сјегурно није нити један од њих у ниједном дјелу питао, тко је субјекат правнога лица и није идентификовао субјекат правнога лица са циљем правнога лица и таке по наводу пишчеву узео за једно исто објекат и субјекат правнога лица. — Правно бо је лице само субјекат; чему би се онда тражило субјекат субјекту; та то би био несмисао тражити. Г. писац пак тврди, да су такав субјекат субјекта нашли и узели га за једно исто са објектом субјекта најзнаменитији романисте, — ну „наравно очевидно“ неваљано. Он пако нашао је тај субјекат субјекта ваљано. — У осталом међу мишљењем пишчевим и наводно Савињијевим, колико се из цитираних реченица види, не постоји велика разлика. Савињи је наводно персонификовао циљ — дакле по пишчеву назору „објекат правнога лица“ — као субјекат правнога лица. Г. пак писац персонификује (= замишљава) центар правне способности и правне делатности (чије, зар центар правне способности и правне делатности правнога лица?), односно он персонификује биће, помоћу којег се постављени циљ може постићи (дакле ваљда персонификује председника правнога лица; — свакако замишљавати биће, дакле замишљавати нешто конкретно је доста чудноват појав). Персонификација пишчева није тако лако разумљива, како је Савињиу-ева, ну свакако она је нешто заједничкога у мишљењу пишчеву и мишлјењу наводно Савињи-еву. Надаље заједничко је и мишљењу пишчеву и мишљењу Савињи-еву то, што обојица траже субјекат правному лицу. Од разлике међу пишчевим и наводно Савињи-евим мишљењем далеко је већа разлика међу пишчевим мишљењем и мишљењем оних правника, који у опће не траже субјекат правному лицу, а поготово је већа

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

од ове разлике разлика међу пищевим мишљенем и мишљењем оних правника, који не признавају никаквих правних лица, те говоре само о имовини са одређеним циљем односно сврхом. Могуће је на мишљење ових потоњих правника и мислио г. писац, кад је рекао, да имаде правника, који идентификују субјекат правних лица са циљем правних лица. Ну међу ове правнике не спада нити Савињи нити Пухта нити Барон.

Г. Писац иначе прелази најпрепорнија питања посвема равнодушно не наводећи никаквих различних мишљења. Ну питање: „да ли је колонат могао ирестати и иростим ослобођењем,“ држи г. писац ванредно важним. Та то је мало не једино питање у читавом првом делу римскога приватнога права, код кога г. писац наводи различна мишљења. Ну и овде пронашао је г. писац једно мишљење, кому је заступника педметнуо, дочим је друга мишљења окружио с разлозима, који се код дотичних аутора не налазе. Г. писац вели на стр. 163.: „Једни веле, (*Accarias, I, 115*) а тога смо мишљења и ми, да је ослобођење као обострани акт важило потпуно: други (*Puchta, Inst., II, 98*) су мишљења, да оно није могло произвести никакво дејство, осим јединог случаја кад патрон колона уише у војску, јер је патрону било забрањено одвајати колона од земље; а трећи (*Mainz I, 317*) овет налазе, да је до Јустинијана ослобођење важило потпуно, ну да је он укинуо.“ — *Accarias* и *Précis: de droit romain* 1. свез. (3. издање од год. 1882.) каже на стр. 105. једино: „et l'on y (т. ј. из положаја колона) écharpe par l'affranchissement“ а не каже ништа, с којих разлога мисли, да се је колон могао рјешити свога положаја ослобођењем, нарочито не говори ништа о обостраности акта ослобођења. — *Puchta* и *Cursus der Institutionen* 2. св. (9. издање од год. 1881.) вели на стр. 98.: „Eine willkürliche Freilassung aus dem Colonat giebt es nicht, nur werden die Soldaten, welche die Grundeigenthümer zu stelen hatten, aus den Colonen genommen und die in das Heer aufgenommenen eben dadurch der Leibeigenschaft entzogen.“^v те опаска „^v“ Нов. Валент. тит. 6: de tironib. 1.º Да ослобођење није могло произвести никакво дејство, јер је патрону било забрањено одвајати колона од земље, тога *Puchta* не каже. — Коначно *Mainz* и *Cours de droit romain* 1. свез. (4 издање од год. 1876.) вели на стр. 317.: Dans le principe, les colons pouvaient reprendre leur indépendance au moyen de la prescription; mais Justinien abolit ce mode de libération.¹⁸ Il est douteux si le colon pouvait être affranchi¹⁹; le seul moyen certain de sortir de cet état que nous trouvions dans nos sources de droit est la dignité épiscopale²⁰.“ Пријевод: „У почетку могли су колони стећи независност прескрипцијом; ну Јустинијан уки-

нуо је тај начин либерације (Французи имаду два назива за оно, за што ми имадемо само назив ослобођење: la libération — ослобођење као учинак — дејство —, и l'affranchissement — ослобођење као правни посао). Двојбено је, да ли је колон могао бити манумитован (т. ј. ослобођен, узме ли се ослобођење у смислу правнога посла), једини начин на који се може рјешити овога положаја, који начин налазимо у нашим правним изворима, јест бискупска част.⁶ Могуће је, да је г. писац видећи, да Мајнц говори о докинућу неке врсте либерације, превео си то и схватио, да Мајнц говори о докинућу манумисије колона. Опаска 18. гласи: »L. 1, Th. C. de inquilinis 5, 10. — Нов Валентин. tit. XXXI, пр. § 1—3. — L. 23, пр. I. C., de agricolis 11, 47.« Опаска 19. гласи: »L'affirmative, soutenue par Jacques Godefroi, est défendue avec force par Serrigny, n°s 1170 sq., qui invoque Sidoine Apollin., epist., V, 19, et la L. 12. Th. C., de fundis patrim. 5, 13, combinée avec les L. 2, I. C. de mancip. et colon. patrim. fund. 11, 62 et L. 3, I. C., de infant. expositis 8, 52. Cependant il est difficile de concilier l'affranchissement des colons avec la défense faite au maître de les séparer du fonds. Voy. ci-dessus, note 12;« пријевод: »Afirmativu (наиме о наведеној у тексту двојби) заступању по Jacques Godefroi-у, жестоко је бранио Serrigny, n°s 1170 sq., који се позивље на Sidon. Apollin., епист., V. 19, и на L. 12, Th. C., de fundis patrim. 5, 13, у свези са L. 2, I. C. de mancip. et colon. patrim. fund. 11, 62 и L. 3, I. C., de infant. expositis 8, 52. Међутим тешко је спојити манумисију колона са забраном да их господар не смије растављати од тла. Вид. горе оп. 12.« Према тому је Маунз одлични противник мишлјенја, да је колонат могао престати и простим ослободјенјем, и не чини код тога никакове разлике у доби прије Јустинијана и послје Јустинијана. Навод Маунзев, да се манумисија колона не да спојити са забраном, да господар не смије колоне растављати од тла, наметнуо је г. писац Пухти, који тога не наводи.

Књига ова приказује хисторички развитак римскога права, ради тога морала би се она наслањати не само на изворе (текстове) и стручну књижевност римскога права него и на историју. Ну као што се г. писац огријешује о текстове и стручну књижевност римскога права, тако се огријешује и о историју.

На стр. 32. вели: »законодавна радња центуријских и трибских скуштина престале од доба Августова.« Сам г. писац наводи на стр. 21. lex Јуниу Норбану из доба Тиберијева, lex, Аелиу Сенциу од 4. год. по Хр. Занимљиво би било поред овакове тврдње знати, што мисли писац, тко је донио односно донесио одмах иза тога на стр. 33. споменуту lex de imperio.

На стр. 33. вели: *„До Хадријана од императора тражили су мишљења само магистрати у своје званичном раду; али од тада то почеше чинити и приватни појединци, све до Трајана, када им то би забрањено.“* Према томе је Хадријан био много прије Трајана императором римским. На стр. 244. сам каже, да је Трајан био императором *„98 до 116,“* а Хадријан *„117—138.“*

На стр. 56. вели, да се *„епоха класичних правника... свршава, ... владом Александра Севера (222 до 235).“* То није истина јер је Херениус Модестинус живио јоште иза Александра Севера, а ипак и њега убраја међу класичке правнике.

На истој страни вели: *„... за чије време (т. ј. време Александра Севера) видимо највеће представнике правне науке Папинијана и Улпијана...“* То није истина, јер Папинијан није више живио за време Александра Севера, јер га је Антониус Каракала дао убити год. 212. послје Хр.

На истој страни вели: *„Историја рим. права није очувала имена оних правника из доба што раздваја Александра Севера од Константина (306 г.), и од овога до Теодосија II, ...“* То није истина, гдје су Херениус Модестинус, Рутилиус Максимус, Јулиус Аквила и Фуриус Антхианус те Хермогенијанус и Аурелиус Аркадијус Харисиас? Одатле би се надаље закључивало, да је историја рим. права очувала имена правника из добе иза Теодосија II.

На стр. 139. вели, да је Клаудије једним сенатусконсултом увео, да ће лице које ће се дати продати као роб, одиста постати робом. Иначе сви правници држе, да та одредба потиче јоште из добе републике.

На стр. 157. вели, да је Веспасијан *causae probatiu*, *„како текстови веле, проширио на све Латине Јунијане без разлике.“* Текстови тога не веле, него веле, да је ту одредбу проширио на све Латине Јунијане *scutum Pegaso et Pusione consulibus* (Gai. I. § 31., Ulp. III. § 4.).

На стр. 204. вели: *„У Јустинијановом праву губитак jus-a civitatis раскида брак само тада када то други судио тражи“*¹ Опаска ¹ гласи: *„1. Год. V, 17.“* L. 1. C. de repudiis 5. 17. потиче од Александра Севера.

На стр. 274. вели: *„Тако С. Север (193—211) заведе једном конституцијом од 195 г.: да тотор не може отуђити ни хипотековати масене praedia rustica v. suburbana без магистратског одобрења...“*, дачим је познато, да је то одређено *oratione imperatoris Severi*, ispor. l. 1. D. de red. eor., qui sub. tut. 27. 9.

На стр. 172. вели, да је било императорских провинција и народних провинција, затим наставља: *„Првима су управљали људи које би за то одредио император (legati Caesaris) и звали*

cy se proconsules, ако су пређе били у Риму консули, propraetores, ако су пре тога били претори.“ Иначе се учи, да у императорским провинцијама није било проконзула.

Најгора пак страна ове књиге налази се у том, што г. писцу мањка познавањe онога предмета, о ком пише опажа се, да му мањка то познавање већ из онога што је до селе наведено. Осим тога опажа се то непознавање предмета из тога, што је често врло неразумљиво, за што г. писац нешто право онако каже, како он то каже, — надаћи из његове несталне употребе неких назива те ознаке појединих назива, — надање из неких посвема погрјешних дефиниција, — надаље из неких реченица, које морају побудити озбиљну сумњу, познаје ли г. писац најелементарније појмове права, — коначно опажа се то из начина, којим г. писац распреда о појединим правним институтима.

Имаде нарочито случајева, у којима је врло неразумљиво, зашто г. писац нешто каже управо онако, како то каже, односно имаде случајева, у којима не разјашњује, за што неке ствари раставља (боље рећи о неким стварима по два пута говори), које би заједно спадале.

Тако н. пр. неразумљиво је, зашто г. писац на стр. 13. периоду од Августа до Константина називље „*Диархијом.*“

Неразумљиво је за што на стр. 56., кад набраја поједине Прокулеанце и поједине Сабинијане меће иза Приска Нерација односно Салв. Јулијана „*и т. д.*“

Неразумљиво је, за што г. писац на стр. 98., набрајајући по правну способност одличне добе, набраја 1. инфантију 2. пубертас, а код тога набрајања испушта добу од 7. до 14. односно 12. године (*impubertas*).

На стр. 108., говорећи о законитом рођењу, вели: „*Тако је то остало све дотле док jus civitatis не беше дато у рим. држави и онима који га предје нису имали;*“ а не вели, какову је промјену на разлици међу законитом и незаконитом дјецом извела подијелба *jus*-а *civitatis* и онима, који га пређе нису имали. У осталом *jus civitatis* давао се је онима, који га пређе нису имали јако често, како то и сам г. писац на стр. 173.—175. признаје. Према тому је и ова назнака времена врло слаба.

Врло неразумљив је одношај 3. извора римскога права, т. ј. плебисцита (стр. 20. и сл.), прама трећој врсти 1. извора, т. ј. закона донесених *in comitis tributis* (стр. 18. и сл.).

Неразумљив је одношај прве категоријеписа, који се односе на друго гледиште утицаја римскога правништва на право т. ј. правну науку, а у коју спадају списи, који се чисто односе

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Неразумљиво је на стр. 30., за што г. писаца тако интересује: »питање: да ли сенатске одлуке треба сматрати за изворе римскога приватнога права, и ако треба, од кога времена?« дочим се сличнога питања гледе магистратских едиката и одговора правника није сјетио.

Г. писац надаље употребљава за исте појмове, за исте уредбе различне називе и обратно за различне појмове, за различне уредбе исте називе.

У том погледу најгоре стоји са правном способношћу, за коју на стр. 97. вели, да је »способност лица, да буде правни субјекат (*jus agendi*) и способност за правне радње (*Handlungsfähigkeit, facultas agendi*)«. Ову правну способност идентификује г, писац на истој страни са правном персоналношћу, када вели; »Лице, које је слободно, рим. грађанин и које има *status familiae* способно је за право, има правну персоналност. Али под том правном способношћу. . .« тако исто идентификује правну способност на стр. 113. са правном персоналношћу кад дефинише *capitis deminutio* са: »потицно или делимично поништавање или измена правне персоналности извеснога лица«. На стр. 144. идентификује правну способност са личном способношћу: »Роб нема никакву личну способност: он не може бити сопственик. . .« исто тако на стр. 145. » . . . да је робу призната нека лична способност у правном погледу, да је дакле и он у неколико лице«. На истој страни идентификује опет правну способност са правном персоналношћу: » . . . роб такође није лице, дакле нема правну персоналност«. На стр. 148. идентификује правну способност са правним персоналитетом: » . . . да ли неко лице у правној области има или нема свој правни персоналитет . . .« Из реченице пак: »Лице, које је постигло *capitis deminutio* мења своју правну персоналност, . . . оно је дакле изгубило своју правну способност« на стр. 203, закључивало би се опет, да правна способност и правна персоналност није једно те исто. Исто тако из реченице: »На послетку према њиној личној способности господар им одређује и сам посао . . .« на стр. 147. закључивало би се, да под личном способношћу г. писац не разумијева правну способност, него да разумијева тјелесну и душевну способност — јакост.

О употреби назива акт и факт већ су примјери пружени на стр. 656—657. Г. писцу су наиме те ријечи синонимне, те са ријечју акт означаје и оно, што би други значао с ријечју факт, и оно, што би други значао ријечју акт, и опет ријечју факт означаје и оно, што би други значао ријечју факт, и оно, што би други значао ријечју акт.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ријеч „застарелост“ употребљује и за оно, што се немачки називље *Verjährung*, и за оно, што се немачки називље *Ersitzung* (исп. стр. 216.)

Ријеч „завештање“ употребљује и за ознаку записа (*legata*) (исп. стр. 214.) и за ознаку јамчевине (*cautic*) (исп. стр. 288.).

Ријечју „одељак“ говорећи о диоби *Digesta* служи се сада, да њоме означи *fragmenat* (исп. стр. 62.: „ . . . књиге на нераван број глава, ове на мање одељке, које правници зову *fragmenta v. leges*“), сада, да њоме означи *titul* (исп. стр. 63., гдје вели, да *Digesta* завршују: „*двама одељцима од врло велике важности . . . : de verborum significatione i de diversis regulis juris antipui*“).

Даљња погрјешка ове књиге јест, што у њој имаде за правне уредбе, којим би дефиницију морао познавати сваки правник, таквих дефиниција, да се мора човек чудити, одакле је писац до таквих дефиниција дошао. Тако:

На стр. 98. имаде дефиниција: „*Правна је радња сваки дозвољени акт који повлачи за собом извесно правно дејство, на које је управљена субјектова воља и циљу постанка модификовања или престанка какова права.*“ Да ли г. писац разумијева под правном радњом оно, што се означаје са називом радња — чин (*Handlung*), или оно, што се означаје са називом правни посао (*Rechtsgeschäft*), то се не зна. Из дефиниције чини се, да разумијева под правном радњом правни посао, ну опет имаде у овој књизи много мјеста, у којим се употребљује назив правни посао. О правно релевантним чињеницама пако у овој књизи није говорио, а да би се одатле могло разабрати, што он разумијева под правном радњом, што ли под правним послом. — Што се пако саме дефиниције тиче, то она задржава једноставни *idem per idem* (радња је акт), ако се пак уважи, да би г. писац ријеч акт могао замијенити и ријечју факт, тада та дефиниција не значи управо ништа. Уз овакову дефиницију не има мјеста никаквим препорима гледе ваљаности правних посала ради несугласја међу вољом и очитовањем воље.

На стр. 102. вели: „*Под domicilom (од домус и колере), са теоријског гледишта, разуме се правни однос утврђен законом између извеснога лица и извеснога места, у коме је средиште друштвено-правне егзистенције тога лица. Са практичног гледишта, т. ј. ако тај однос идентификујемо са самим местом, домицил је место у коме се налази средиште правних интереса, правних одношаја и делатности извеснога лица.*“

На стр. 103. дефинише сродство: „*Сродство је правом нормирани однос или веза која постоји између лица која произлазе*

или једно од другог или од некога заједничкога претка“. Дакле без правнога нормирања нема сродства.

На стр. 261. каже, да је „*туторство јавна дужност, по којој су извесна лица sui juris и римски грађани позвата, да, у сфери односа грађанскога живота, указују по правилу бесплатно, сталну помоћ и заштиту другим лицима sui juris, такође римским грађанима, која су неспособна да се брину сама о себи и својим интересима*“. Овдје према томе тражи, да буде тутор лице sui juris и да буде римски грађанин. Ну на стр. 269. више не тражи, да буде тутор лице sui juris, на стр. 279. пако изрично дозвољава, да може бити тутором и лице које није sui juris. Код захтјева, да тутор мора бити римски грађанин, остаје истина јоште на стр. 269, ну као разлог тога захтјева наводи нешто, што на другим мјестима и сам признаје, да не стоји, т. ј. наводи то, да неграђани нису имали jus commercii. Да пако могу бити Латини Јувиани — дакле неграђани — туторима доказују *Fragn. Vatic. 193.*

На стр. 119. каже: „*Тај идеални субјекат (т. ј. субјекат правнога лица) може имати двојаку стварну подлогу, којом се његова егзистенца манифестује с поља: или извесан скуп физичких лица, или извесну имовину. У првоме случају имамо корпорацију universitas personarum, у другоме задужбину universitas bonorum*“. Овдје се види, да си је г. писац, као што си је измислио читати конструкцији јуристичких особа, исто тако измислио и разлику међу корпорацијама, и задужбинама, те је потоњима дао и латински назив, којим се иначе задужбине не означају. Да не стоји, да се корпорације *lih* манифестују скупом физичких лица, а задужбине извесном имовином, не има никакове сумње. У осталом та манифестација је нејасна, нејасно је, како се може нешто замисљено манифестирати скупом физичких лица, те опет извесном имовином. На стр. 120. сам г. писац признаје, да имаде и других правних лица осим корпорација и задужбона; — како се она манифестују?

Као што је г. писац почео гледе правних лица доносити врло оригиналне мисли, тако доноси опет на стр. 120. оригиналну дефиницију корпорације: „*Корпорације су правна лица, којима за подлогу служи скуп више физичких лица, удружених ради постигнућа извеснога заједничкога кориснога и дозвољенога циља, с намером да образују правно лице*“. Мало ниже означаје поближе ту намеру: „*Намера удружених лица ваља да је управљена на то, да се образује правно лице, помоћу којег ће се моћи постићи неки заједнички циљ, који ће служити на корист не само садашњим члановима корпорације већ и будућим генерацијама; али*

циљ који се другим начином не може постићи“. Правна међутим знаност не тражи овакове намере за екзистенцију корпорације. Уз овакову намеру биле би корпорације немогуће, јер је скоро немогуће наћи корпорацију, у којој би сваки члан имао овакову намеру.

Г. писцу је захтјев овакове намере за екзистенцију корпорације нуждан, јер по њем ствара разлику међу корпорацијом и обичним друштвом. На стр. 121. вели: *»Често шута бива, да се више лица удружују ради постигнућа извеснога циља или остварења задатка, али не у намери да образују правно лице. У такоме случају, ма да видимо скоро оне исте елементе које споменусмо код корпорације, ми видимо, да се ствара обично друштво или ортаклук (societas), које се од корпорације јако разликује«.*

За све врсте *peculija* поставља на стр. 246. слиједећу дефиницију: *»Peculium¹ (5 § 3. Dig., XV., 1) је одређена мања количина имовине или вредности, којом filiusfamilias, по одобрењу очевом или по овлашћењу законском, самостално или само управља или и располаже«.* Г. писац се у потврду своје дефиниције позивље и на један уломак из извора, ну тај гласи: *»peculium dictum est quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum«.* Да се под *пишчеву* дефиницију *peculija* не може сврстати *peculium adventitium regulare*, о том не има сумње. Овим пак *peculijem*, како и сам г. писац на стр. 248. признаје, *filiusfamilias* не управља, а без одобрења очева нити не располаже.

Осим из погрјешних дефиниција опажа се и из других различних реченица, да г. писцу многе ствари нису посвема јасне. Таквих реченица могло би се доста навести: Довољено ће међутим бити, а да се узмогне просудити *пишчево* познавање предмета, о ком пише, да се наведу реченице, из којих се види, да г. писцу нису најелементарнији појмови права јасни.

На стр. 2. вели г. писац: *»Право се даје посматрати са две стране: објективне и субјективне, У објективном смислу узето, оно се јавља као правило које регулише људске спољне животне одношаје (norma agendi). Узето са субјективне стране, оно се јавља као овлашћење или правна моћ (facultas agendi), који објективно право признаје појединцима у њином друштвеном животу«.* Саме дефиниције права у субјективном и права у објективном смислу, не може се поднипошто рећи, да су добре, а поготово не може се рећи, да је добра дефиниција права у објективном смислу, дачим ознаком права у субјективном смислу *»facultas agendi«* означује на стр. 97. способност за правне радње (*Handlungsfähigkeit*). Ну то све не би се могло јоште толико замјерити; најгоре је код тога, да су г. писцу право у објективном смислу и право у су-

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

објективном смислу тек двије стране, с којих се посматра право. Дакле се према пишчевом мишљењу називом „право“ означаје само један појам. У том смислу г. писац одмах у слиједећој алинеји манипулира са називом права, када каже: *„Појам о праву обухвата ова три елемента: субјекат или лице, које је његов носилац; објекат, на који је оно управљено, и санкцију“*. Истина је додуше, да новија знаност римскога права у Француској не обичаје истицати разлику међу правом у објективном смислу и правом у субјективном смислу. Тому је разлог то, што Француз, служећи се називом „droit (право)“, употребљава тај назив правилно само, да њимезначи право у субјективном смислу, дочим се, дазначи право у објективном смислу, правилно служи називом „loi“. Ну нигдје нити француски правници не кажу, да су право у објективном смислу (loi) и право у субјективном смислу (droit) тек двије стране, с којих се може право посматрати. Истина је такођер, да имаде и Maunz (Cours de droit romain I. стр. 377.) о елементима појма права сличну реченицу цитираној реченици, ну Maunz не каже, да право обухвата 3 елемента, него каже, да идеја права претпоставља троје, не каже, да је 3-ће од тога „санкција“, него каже: „et 3° elle exige que cette volonté soit reconnue et garantie par la loi“ (и 3-ће она претпоставља, да та воља — на име субјектова — буде признана и зајамчена по праву у објективном смислу. У опасности¹ вели Maunz изрично, да он овђе ријеч „la loi“ употребљава у смислу скупа правила, која творе право једнога народа, — дакле у оном смислу, у ком ми употребљавамо ријеч право у објективном смислу). Ради тога, ма да су си Maunz-ева и пишчева реченица до форми врло сличне, оне ипак имаду различну садржину. Maunz-ева реченица посвема тријезно говори о праву у субјективном смислу (1. и 2.) и права у објективном смислу (3.). Санкцију бар сам г. писац означава на стр. 19. као део закона. Да пако оно, што се разумијева под ријечју „sanctio“ није поднипошто исто са оним Maunz-евим 3-ћим, не има никакове сумње.

Како г. писац схваћа јуристичке особе — правна лица, јур је наведено.

На стр. 145. каже г. писац: *„Отуда је оно правило: да роб није способан путем уговора обвезати својега господара; таква обавеза остаје без дејства и то не само према господару, већ и према самом робу, бар док је он у робству; а кад буде ослобођен онда се таква обавеза од природне претвара у цивилну обавезу“*. Дакле природна обавеза је по пишчеву наводу без дејства.

На стр. 148. каже: *„Флорентинаова одредба слободе, као: „природна моћ за радње, које не забрањује ни право нити икоја друга*

сила,“ (4. pr. Dig., I, 5), не слаже се са ранијим римским појмом о слободи; јер она лица којима право или која друга сила у извесном времену забрањује извесне радње могу и не бити у ропству“. Г. писац није ту т. зв. Флорентинову одредбу (l. 4. D. de statu hominum l. 5. потиче од Florentina) баш најточније превео, јер је у пријевод укрпао некакве радње, дочим је пропустио превести: „quod cuique facere libet“. Ну нити из тога пријевода а јоште мање из l. 4. pr. D. cit. не има се изводити оно, што г. писац изводи, да су наима лица, којима је забрањено подузети неке радње бито силом било правом, у ропству. Ако се ова Флорентинова одредба овако тумачи, онда се она не слаже не само са ранијим римским правом него нити с ниједним правом у ком имале ишта реда; свакому бо је правом забрањено красти, убијати и слична, као што је и свакому силом забрањено скочити на сунце, осушити мора и слична, па није и не може бити свако, кому је таква шта забрањено, роб. — Додуше је истина, да се правило постављено по Флорентини не слаже са ранијим римским правом. Ну оно се не слаже са ранијим римским правом не само, ако се овако криво тумачи, већ се оно не слаже, ако се и Флорентиново правило тумачи, да слобода престаје онда, када је неком забрањено чинити оно, што другим људима није забрањено нити правом нити силом.

На стр. 276. каже: „... при отуђивању ствари у форми поклона, ...“ У каковом је одношају поклон према отуђивању, не има сумње, да поклон није форма отуђивања.

На стр. 179. у неком уводу у породично право под насловом: „Појам. — Римска породица“ каже г. писац: „То такво сродство, које је створио сам закон, зове се законско или агнатско сродство, agnatio (чини се да г. писац мисли овдје сродство међу лицима, која се у даноме моменту налазе под влашћу једнога породичнога старешине); лица су међу собом агнати, а за разлику од других агната, као ближи, зову се још и sui heredes“. Посвема је криво мишљење, да је близина сродства разлог називу „sui heredes“, оваково мишљење мора у читаоца посве оправдано побудити сумњу, знаде ли г. писац, што то значи „heredes“ у обје, а „sui heredes“ напосе. Исто тако је и погрјешна тврдња, да се лица, која се налазе под влашћу једнога породичнога старешине, зову sui heredes. Отац бо се не зове suus heres свога сина, а исто тако не зове се нити брат suus heres свога брата.

На стр. 281. вели: „Тако је и она (pupila) дужна примити на себе све правне послове које је тутор закључио радећи за њу;“. Према тому држи г. писац, да се правни послови могу преносити и примати.

Што се коначно тиче начина, којим г. писац говори о појединим правним уредбама, то се мора рећи, да овај начин о правнога и знанственога гледишта не може мало помнијега читаоца поднипошто, да удовољи. Књига ова према својој сврси морала би упознати читаоца са оним, што се је у знаности већ усталило, што је у главном непрепорно, а гдје би се у њој говорило и о препорним стварима, ваљало би то свакипут напосе истакнути. Г. писац мјесто тога често доноси осамљена и доста чудновата мишљења о препорним питањима, као да је овим мишљењима знаност већ давно ријешила и најтеже препоре. Такав поступак могао би се донекле испричати тиме, да г. писац хоће, да донесе посвема оригинално дјело о римском приватном праву, премда то није сврха овој књизи; — у том али случају морао би г. писац бити до крајности дослједан. Те нако дослједности не има у тој књизи. Када бо г. писац говори о којој уредби, обично се у оном, што је он написао, опажају плодови по свема различних мишљења, која долазе међусобно у протуречја. Ради тога и имаде у овој књизи много протуречја, која неправник не може тако лако опазити, а која оному, који из те књиге црпи темељ својој правној наобразди, могу, да помијешају појмове, те онемогуће здраво мишљење о правном животу, здраво схваћање права.

Неки примјери, у којим г. писац долази са доста смјелим тврдњама, а не наводи, на чем оснива те своје тврдње, а нити како о том суде други правници, наведени су јур на стр. 661.—662. Предалеко би нако водило, кад би се хотјело истаћи све случајеве, у којим г. писац доноси као устаљену науку осамљена и доста чудновата мишљења, а нити не наводи, како већи дио правника суди о дотичној ствари, надаље истаћи све случајеве, у којима г. писац доноси у себи протуречна мишљења као јединствени резултат правне знаности односно као властито мишљење. Навести се може само поједине примјере, који најбоље илустрирају начин поступка пишчева.

На стр. 26. у опасци 2. вели г. писац: *„То беху у почетку pontifici (т. ј. људи од закона, који су знали, који су дани фасти, који ли нефасти). Они су те дане одређивали сваке године и строго их држали у тајности, као што су то чинили и са формулама за вођење сиорови. Или око средине V. в. од Рима Spaeus Flavius, секретар Арија Клаудија, некако дохвати и календар и списак тих тужбених формула и преда их јавности“*. Тако донекле говоре о тим формулама и календару Cicero (pro Murena 11.), Pomponij (1. 2. D. de orig. juris 1. 2.) Tito Livij (ad urbe condita lib. 9. cap. 46.), Plinij (Hist. nat. 33. 6.) Међутим нити ови писци не слажу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

се говорећи о тој ствари. Данашњи правни хисторици говоре о свем том уз чим већу резерву, не поуздавајући се по свема наведеним писцима, јер је свакому познаваоцу правнога живота читав ова приповијест о тим тајним формулама и тајном календару те о Флавијевој крађи доста невероватна. Данашњи правни хисторици често кажу тек, да се то тако приповиједа, али обично не кажу, да је то тако било. Г. пако Милосављевић доноси ову приповијест као чисту истину. То би се поред наведених описа тих тајна код Цицерона, Ливија и т. д. могло опростити, ну г. писац не суставља се код јур наведенога, већ мало ниже у истој опасци вели: *»Ну патрицији после тога откровења створише нове формуле према новијим законима, које такође чуваше у тајности. Али и те изнесе на јавност Sektus Aelius Catus око средине VI в. од Рима«, а на стр. 38.: »Поред тога, онако исто као што видимо да постоје редови патриција и плебеја, дакле два одвојена staleжа, тако исто налазимо и двојаке правне обичаје; а знаоци и тумачи и једних и других обичаја беху само патрицији, у чијим је рукама, као што је речено, било правосуђе. Патрицији су то своје знање правних обичаја строго чували за себе, као неку тајну«.* Одатле слиједи, да су патрицији могли стварати нове формуле, након што су им биле старе издане. Слиједи надаље, да су и плебеји имали своје обичаје, ну те су познавали само патрицији, те су их и патрицији држали у тајности, дочим плебеји нису познавали својих обичаја, нису у опће знали, што они сами обичавају. Да се овакова екстравагантна мишљења не слажу са оним, што г. писац говори на стр. 14.—15. о правним обичајима, те са оним, што говори на стр. 1.—2. о пореклу права, не има сумње.

На стр. 212. вели г. писац: *»Тако је поникло човије римско брачно имовно право, засновано на начелу одвојености имовних сфера појединих супруга, које је начело ублажено установом мираза«. У опасци к тому позивље се на: »Н. Dernburg, Pandecten t, III (2), § 11.«* Дербург је збиља тога мишљења. Мишљење ово Дербургово је у правној знаности доста осамљено. Стога не би било зло, да је г. писац, када је већ усвојио то мишљење, такођер навео друго мишљење. У осталом чини се, да г. писац тек вели, да он тако мисли, а за право, чини се, да он ипак држи, да у римском праву постоји правилно јединство имовине обих супруга, а да одвојену имовину ваља тек напосе уговорити. Чини се то одатле, што према дефиницији мираза на стр. 213, не сматра г. писац дужност повратка мираза битном по појам мираза, како то н. пр. чини Н. Dernburg у §-у 13. Не сматра ли пако г. писац дужност повратка мираза битном по појам мираза, не може сматрати мираз тек неким ублажајем начела одвојености,

јер без те дужности мираз је управо карактеристика начела јединства имовине међу супрузима, према кому начелу се сва бивша имовина мужова и женина стапа у једну имовину — мужеву. Чини се надаље, да се г. писац држи начела јединства имовине супруга, и одатле што г. писац држи, на стр. 223., да се је ванмиразна имовина женина развила тек накнадно, тек након што се је већ развило дотално право.

На стр. 213. вели г. писац; *„Та имовина, коју жена или који други за њу, приноси мужу, ради олакшице у спошењу трошкова брачнога живота (ad opera matrimonii sustinenda) зове се мираз, dos, res uxoria“*. Тиме је, како је већ речено, г. писац поставио дефиницију мираза, по којој дужност повратка мираза није нужна за појам мираза. Ну г. писац не држи се те дефиниције. На стр. 220. вели: *„ . . . . и да његов (т. ј. миразов) raison d' être отпада чим брак престане“*. Г. писац прихвата дакле на стр. 220. мишљење, да је трајање брака raison d' être мираза, да се мираз након престанка брака не да нити помислити, да имовина, која је до тога момента творила мираз, престанком брака престаје бити миразом и да се с тога има мираз ipso jure реституирати. Да ли се онда може казати, да је мираз свака имовина која се даје мужу ad opera matrimonii ferenda, а да није мираз тек она имовина, која се даје мужу ad opera matrimonii ferendi на вријеме, док брак траје? — Г. писац је у опће изрекавши, да је брак — трајање брака raison d' être мираза, дао одушка мишљењу, да је дужност повратка мираза битни услов појма мираза. Тому мишљењу даје он одушка и у другим пригодама тако већ на стр. 213.; када вели, да се мираз *„јавља управо од онога доба од када је заведен слободан брак“*, те ту изјаву и напосе образлаже, да мираза у браку cum manu није могло бити, тиме: *„ . . . имовина иде мужу дефикитивно и на свагда, јер је таква природа брака и мужеве власти. Она се не враћа жени ни онда кад би брак престао“*.

Ну не само, да је по г. писцу постављена дефиниција мираза вишепута му преширока, већ му је она, како се чини, и претијесна. На стр. 213. вели г. писац: *„Полазна тачка давању те имовине од стране женинога pater-a familias беше у тежњи, да својој кћери, која изласком испод његове власти губи права на наслеђе својега оца, за живота да нешто од очевине, како би јој у браку створио повољније и угледније место, како би се она могла разликовати од обичне конкубине. На послетку тим се у исти мах пружио могућност и унуцима, да имају удела у наслеђу свога деде по мајци“*. Г. писац додуше то говори за брак cum manu, у ком наводно није било мираза, ну он нигдје не каже, да се је

у браку sine manu изгубила та полазна тачка давању имовине, која се је претворила у мираз. Ако ли стоји та полазна тачка давању мираза, тада се не даје мираз тек ради олакшице у сношењу трошкова брачнога живота него и ради тога, да се кћери односно жени створи повољније и угледније место у браку, да се може разликовати од обичне конкубине и да унуци добију уделу на наслеђу свога деде по мајци. Односно сврха давању мираза може бити, како Vechmann (Das röm. Dotalrecht I. § 1. i sl.) вели различна, па стога нити не треба у дефиницији мираза и коју од тих различних сврха напосе истицати, те би се имао мираз дефинисати само као имовина, коју жена или који други за њу приноси мужу ради женидбе.

На стр. 214. вели: *»Мираз, који жени конституише отац или предак по оцу... зове се dos profecticia, а онај који конституише ма ко други... зове се dos adventitia. Ако је у овом последњем случају уговорено, да се мираз има вратити конституенту на случај да брак престане, мираз се зове dos receptitia«.* Дакле по пишчеву мишљењу dos receptitia може бити само dos adventitia а не може бити и dos profectitia.

На стр. 216. вели: *»Мотив за ту процену (мираза) може бити двојак: или да се процењена вредност има сматрати као мираз, на место ствари коју муж може продати или задржати за себе (dos venditionis causa aestimata), или да се у напред одреди вредност миразне ствари, како би се, на случај престанка брака, знало шта муж има вратити у место предате му ствари ако њу не буде био у стању вратити и т. д. То је dos aestimata taxationis causa. Кад се при процењивању не каже за што се то чини, сматра се да је процена venditionis causa«.* Г. писац вели овдје, да мотив процени може бити двојак, а иза како је набројано двије врсти мотива, метнуо је *»и т. д.«* Што има дакле вриједити оно *»двојак«* или оно *»и т. д.«* Г. писац даље у једној реченици набраја мотиве процени, у другој реченици вели, да је у случају ових мотива dos taxationis causa aestimata, а у трећој реченици вели, да је dos venditionis causa aestimata, ако се не зна за мотив процени, ну он каже, да је и у једном случају мотива набројених у првој реченици dos venditionis causa aestimata. Према тому се из пишчевих ријечи не да право разабрати, када постоји dos venditionis causa aestimata, када ли dos taxationis causa aestimata. У осталом читаво по разликовање не има за г. писца никакове вриједности, јер према наводима на стр. 216--217. практични правни значај dotis venditionis causa aestimata и dotis taxationis causa aestimatae је посвема исти.

На стр. 217. вели, да је муж сопственик мираза, те се послѣје позива на два уломка, који тога баш најјасније не доказују. Имаде бо уломака, којима се такова тврдња далеко боље може оправдати и доказати. Ну г. писац упућује, да *»остале текстове из којих се то види не сумњиво види при крају овог одељка«*. Али при крају овог одељка (т. ј. о браку) говори г. писац о поклоњима између супруга, дочим при крају §-а о миразу не наводи таквих текстова.

Иза тога набраја г. писац на стр. 217 послједице тога, што је муж сопственик мираза: *»1. Право слободног управљања миразним добрима. Он је дужан о њима старати се као и о својим личним стварима, praestabit diligentiam quam in suis (culpa levis in concreto)«*. Из те прве послједице мужеве својине над миразом може се много научити о нарави својине. Из те послједице може се наиме изводити, да је сваки сопственик дужан старати се за своју властиту ствар; надаље да онај, који имаде слободно управљање неком стварију, имаде се старати о ту ствар, — дакле слобода инволвира дужност и везаност; надаље да сопственик имаде гледе властите ствари *praestare diligentiam quam in suis* да је сопственик одговоран за *culpa levis in concreto* и т. д. У кратко у оном у чем други правници назријевају негацију мужеве власности на мираз, односно у чем назријевају ограничење његове власности, г. писац назријева послједицу мужеве власности.

Из даљшега набрајања последица мужеве својине над миразом види се, да г. писац држи, да се је код Римљана власничка тужба назвала *»actio rei vindicatio«*.

Тако је муж, по пишчеву назору, остао сопствеником мираза све до Августа. Али Август једним законом *lex Julia de fundo dotali* од год. 737/17 сузи права на миразу. А то је Август учинио, држи г. писац зато да олакша ступање у други брак за случај растанка првога брака. Август је то дакле према пишчеву мишљењу чинио само, да острани штетне послједице диворција по жену, да се бракови могу лакше разводити и нови склапати како је кога воља. Даље вели г. писац: *»Августово законодавство у погледу мираза заведе ове три реформе... 3. Начело неотуђивости важи само за миразне нешокретности у Италији«*, дочим прије Августова законодавства није начело неотуђивости нигдје важило.

Премда је на стр. 217.—218. г. писац доказао, да је муж сопственик мираза и истакао послједице те мужеве својине, ипак он на стр. 98. вели, да се ограничење женскиња у својим приватним правима огледа у том, што не може *»нити располагати својим миразним добрима«*. Одатле се чини, да г. писац држи

ипак жену власником мираза, јер ако она није власница мираза, тада не може бити разлогом тому, што она не може располагати миразним добрима, што је она правно ограничена, него може тому бити разлогом једино то, што она није власница мираза.

У Загребу мјесеца студена 1899.

из „Мјесећника“.

д-р Иван Строхал.

Пол-Дубоа Л., Општинске финансије, с пипчевим допуштењем превео д-р Мил. Р. Веснић. Београд (штамп. Бојовића и Мићића) 1900. 8° VIII—214. Цена 2 динара.

Ово дело је у Француској примљено врло похвално, јер га је одликовала Академија Моралних и Политичких Наука у Паризу, а наш уредник га је превео првобитно за „Финансијски Преглед“ одакле је у засебну књигу и оштампано, и сад образује књигу II *Финансијске Библиотеке*.

После кратког увода говори се у првој глави о општинском друштву, у другој о општинским издатцима, у трећој и четвртој о општинским приходима, а у петој о општинским зајмовима и дуговима, — и најпосле долазе закључци. Уз то је сам уредник „Фин. Прегледа“ г. Сава Р. Кукић пропратио српско издање ове књиге нарочитим предговором.

Богшић В. Српски уметци у италијанским писмима XVII столећа. Београд (држ. штампарија) 1900. 4°. 13.

Наш уважени сарадник приопштио је Српској Краљ. Академији Наука неколике уметке српске у италијански писаним писмима два одлична дубровчанина из XVII столећа. То саопштење је важно не само с филолошког него и с дипломатског, па у неколико и с међународног-правног гледишта, те за то и свраћамо на њ пажњу наших читалаца. Те уметке је г. Богшић пропратио само њему својственим брижљивим уводом; уз то је сваки специјално дубровачки израз из самога текста ових уметака у примедбама објаснио. — Желети би било да наша Академија Наука објави целу г. Богшићеву збирку писама из којих су и ови уметци, и која је врло важна за европске односе свога времена.

Петровић Никола С. Оглед француске библиографије о Србима и Хрватима 1544—1900. прибрао и средио. — Београд (држ. штампарија) 1900. 8°. XII — 314. — Цена 2 динара.

Овај оглед је издање Српске Краљевске Академије, и може послужити сваком, ко би желео да се обавести о томе: шта је у француској књижевности писано о нашем писмену. У њему су прибрани састави штампани у књигама или у важнијим часописима. Овај посао требало би што пре изградити и у погледу онога што је по истом предмету писано и на осталим европским језицима, на првом месту на немачком и руском, а поступно за тим на инглеском и италијанском. Било би исто тако корисно, кад би ко могао да узме на себе, да направи слични преглед онога, што је о нашем племену писано у угледнијим европским политичким листовима. бар с обзиром на важније историске тренутке.

Претпоставимо баш да рад г. Петровића има и недостатака — што је при пословима ове врсте готово неизбежно — он је ипак једна врло лепа и корисна тековина.

„Юридически преглед“ — Бугарски правнички лист излази у Софији под уредништвом г. Стевана С. Бопчева.

Осма је година како г. Бопчев издаје овај месечни лист. Свеска за Новембар Јуридическог прегледа готова је и разаслата читаоцима. Садржина је новембарске свеске ова:

«I О пријави менице за наплату и о наплати по меници², од Н. С. Селвили. — II О закону о сопствености. — III Међународно право у Бурском рату, превео Ив. Деспотов. — IV Основи за одговорност трећег лица и о мешању у парницу код средских судија, А. П. Бунгаров. — V Судски извршиоци не држе се специјално закона о њима. С. К. Попов. — VI О посредним порезима. Царина, Д. Казанокон. — VII Судска пракса. I. Касациони Суд. XV Може ли треће лице у чијем се притежању налази имање да би отклонило јавну продају тога имања, које је продавано за рачун дужника, изјављивати жалбу против рада судског извршитеља и против извршене продаје; XVI У прилог права о водама у нас (објашњење §§ 1254. 1265 и 1267. од Међелота) А. К. — XVII О члану 412. и 415. грађанског судског поступка — Главна клетва, Саопштава В. Ж. П. — VIII Јуриспруденција Касационог Суда. О грађанском судском поступку (став 82—93). — IX Министарске окружне и остале наредбе 1. Пројекат закона о судијама; 2. пројекат закона о административној подели земље. — X Разне вести и белешке. — напредак законодавства у нас: о делу убијства Филиповског и Михаиелеана у Букурешту; подсекретари у суду; психологија права. — XI Књижевне белешке: Марло Романо: Једна докторска дисертација; Слободан Јовановић: Велика Народна Скупштина; Бранич. — XIII Нове књиге и огласи.»

Препоручујемо овај лист и нашим читаоцима, који би знали бугарски.

Nys Ern. Notes sur la Neutralité, Bruxelles 1900.
в. 8° 106.

Ми немамо потребе да читаоце српског правничког листа упознајемо с научним погледом г. Најса, пошто је он њима — бар онима између њих који читају; остали нас се и онако мање тичу, јер је њима узалудно говорити — већ добро познат. У овој својој исцрпној расправи, која не губи ништа од свога научног значаја и поред систематског Клиновог дела о овом предмету (в. Браши стр. 550), која га шта више срећно допуњује, наш писац нас проводи стазом којом је ишло питање о неутралности у своме развијању, и то како у пракси тако и у теорији, у овој последњој како код правника, тако и код војника, филозофа, богослова и т. д. Расправа г. Најсова објављена је најпре у познатој бриселској *Revue de Droit International et de Législation Comparée* у свескама за ову годину, а за тим је штампана и на по се. Она ће интересовати јамачно наше правнике и више официре, те с тога и сматрамо за своју дужност да им је истакнемо, и то тим пре што поменути часопис код нас на жалост готово нико и не чита.

Manuale di anthropologia criminale (Milano. Vallardi) написао *Gaetano Angiolella*. Аутор нам даје слику злочиначког света, и у својим назорима приближује се Ломброзу. Садржина књиге, у главnome, ова је:

Истраживање узрока злочину створило је две гране научне: криминалну антропологију, која посматра злочинца биолошки, и криминалну социологију, која у злочину гледа једну социјалну појаву и с тога тражи превентивна средства. Тело и душа злочинчева описују се кратко, и свакако без новог материјала.

У знацима дегенерације гледа писац израз слабије способности. Утицај овај на душу не може се одредити, али се не може ни порицати. У социолошке и задобивене особине карактера рачунају се: лупешки (шатровачки) језик, тетовирање, тамничке психозе и склоност ка симулисању.

Психички и социјални узроци злочина изложени су веома у кратко; ови последњи сматрају се као случајни узроци, који налазе повољна земљишта у склоностима злочинчевим. Према томе да ли спољни или унутарњи узроци преовлађују, могу се и злочини разликовати на биолошке и социјалне. Код првих или

недостаје сасвим морални осећај или постоји велика осетљивост наспрам спољних надражаја; са овога гледишта могу се злочинци ове категорије разликовати такође на *рођене* и *страсне* злочинце. А социјални злочинци деле се на *случајне* и злочинце *из навике*.

Свака психичка радња је једна рефлексна појава, која се од физичкога рефлекса разликује само већом комплицираношћу. Задатак је криминалне антропологије, да докаже, који су специјални мотиви, услови и психички механизми радња које се сматрају као злочин. Злочинци су индивидуе, чија је психолошка конституција нешто урођена, нешто задобивена, тако измењена, да спољни надражаји, били мало јачи или слабији, изазивају неминовно злочин. С тога они и нису одговорни у смислу слободне воље. Казна се примењује на учиниоца крив. дела као реакција према учињеном злочину, или онога који ће се учинити. Ово гледиште казне не одговара великом моралном схватању.

Са гледишта класичне школе казна треба да у кажњенога изазове кајање, а код гледалаца мотиве противу злочина. Но ово се не може постићи код рођеног злочинца, а нарочито не казном лишења слободe, која је код страсних злочинаца излишна и код злочинаца из навике, управо штетна, јер долази у додир с другим злочинцима из навике. *Анфолела* се слаже с Холцендорфовом изреком, да су казни системи банкротирани.

Но друштво има право на одбрану; криминална антропологија ставља на место казне, као колективне освете, друштвену одбрану; на место пресуде која одговара природи злочина, пресуду која ће одговарати природи злочинца; на место тамнице шињање и одвођење у казнене колоније и криминалне луднице. На овај начин казна се претвара у старање за злочинца о његовом трошку, а према његовој опасности одређује се и начин казне.

Tiling Das Verbrechen vom anthropologischen Standpunkte (Riga 1899, L. Hirschmann).

Писац скицира у кратко анатомско стање и функцију нервног система код злочинца, како би затим могао што дубље анализирати психу злочинца.

Руски психијатор држи, да су карактеристичне особине злочинца лењост и површност, гордост и сујета а понајпре веома развијени афекти. Све ове особине налазе се већ код деце у сасвим различитом ступњу развића.

Политички кривци су нешто злочинци из навике, а неким делом страсни злочинци, а један мали део њихов фанатици су. Ја бих к томе додао још, да је међу њима један приличан део са урођеном или задобивеном блесавошћу.

Liepmann M. *Die Rechtsphilosophie des Jean Jacques Rousseau*. Ein Beitrag zu Geschichte der Staatstheorien. Berlin, (J. Guttentag) 1990 8° 144

Одмах у самом уводу оградајује се писац од помисли, да је поље на коме је поникла Русовљева правна философија, потпуно пречишћено. Писац нам заиста расветљује Русовљево учење тако, да нам износи карактер чувенога женевљанина у оштро оцртаним контурама, а не онако, како су његову слику стварале мржња или наклоност партијска. Писцу припада у главном заслуга, да је он савремени правнички свет упознао са богатством мисли тзв. периоде природног права. Писац се не ограничава само на критичко излагање Русовљевог учења, већ у првом делу своје студије третира и његове претходнике: Бодена, Алтузиса, Гроција, Хобеса, Спинозу, Пуфендорфа, Сиднеја, Локе-а и Монтескија. Карактеристично је, да Липман дело „*Esprit des lois*” сматра за прецењено, и да му пориче скоро свако унапређење философске спекулације.

Што се тиче самога Русоа, писац одмах у почетку побија навод, да је Русовљево учење о постању државе уговором, историјски неосновано; јер Русоу није било стало до тога да објасни историјски постанак државе, већ да добије идеално мерило за оцену права. Исто тако писац вели, да је неправилно схватање, што се Русо сматра као претеча модерног социјализма. Он је се у главном ограничио на критиковање извесних изопачености приватне својине, а иначе је својину сматрао као најпоузданији бедем правног поретка.

Писац, у своме систематском излагању, наглашава по неколико пута, да је главно Русовљево дело, *Contract social*, књига правно-философске садржине, али да је оно имала практичан циљ, да се умеша у политичку борбу женевске републике. С тога се поједина места, у којима провирује полемични карактер, не могу одвојити од целине и сматрати као извор, у коме се огледа дубина његових мисли. Па и онде, где би се с неким правом могла доказати „револуционарна тенденција“, да се она објашњава необичним поштовањем, које је Русо гајио према праву.

Према развићу правне философије Русо заузима двојако гледиште. У својим полазним тачкама он зависи од својих претходника. Ово се огледа како у његовој конструкцији друштва, пре но што је држава постала, тако и у претпоставци, да је држава постала услед размишљања о њеној користи. Па ипак се код њега огледа напредак у двама правцима. Пре свега Русо наглашује, да је за оцену садашњих правних прилика потребно

знање оних, које би требали да постоје. И баш у томе се и подударају мишљења Липманова са Русовљевим. И Липман сматра да је задатак правне философије: *да одреди погодбе и циљ права*. Даљи напредак Русовљев огледа се у томе, што он изводи правичност из „љубави према људима“ у вези с идејом о васпитању за појам о праву, васпитавајући човека егоисту за моралног човека.

Buchta, Ötzer и Lehmann, Zivilprozessordnung, Konkursordnung, Handelsgesetzbuch in alter ond neuer Gestalt; vergleichend dargestellt. Berlin, (Lipmann) 1899.

Ово дело, у веома укусном издању, има циљ да буде оријентација у битним прописима; који су најновијим законима уведени у грађ. и стецни поступак и трговачки законик, и да изнесу непосредне правне консеквенције тих промена. Литерарне белешке унете су у дело само у потребном обиму, да би се читаоцу дало могућности да даље прати поједина питања. Систематско излагање је у главном према делу, који се у законима налази.

Fuchs Aug. Das deutsche Vormundschaftsrecht, Berlin, 1898. (Vahlen) 8° 325.

Књига ова намењена је да буде као ручна за употребу старатељских судија и да олакша упознавање са правом о туторству и старатељству немачког грађанског законика. Са одредбама новог закона стављене су напоредо одговарајуће одредбе досадањег пруског закона. Такође је узет у обзир и закон о неспорним делима. У првом делу овога дела, изложено је материјално право о туторству, и то: у првом одељку органи туторства, у другоме изложено је туторство над младолетницима, у трећем над пунолетницима, а у четвртм говори се о старатељству. У другом делу говори се о поступку у туторским и старатељским пословима.

Flade Erich Die Heilung Trunksüchtiger und ihre Versorgung nach dem bürgerl. Gesetzbuche, Dresden, (Böhner) 1899.

Писац сматра пијанство као болест, коју треба ређе сматрати као последицу урођене психопатске способности него као резултат наших социјалних навика. За овакве болеснике, вели,

нису ни заводи за обавезан рад ни казнионице, већ само заводи за пијанице.

Када привремено туторство (§ 1906 грађ. зак.) даје могућности да се дотични упути у завод за пијанице, то ће се већином моћи учинити после проглашеног малолетства. Писац сматра да је неопходно потребно, да се дотични и на силу може држати у таквом заводу, и да то бављење мора трајати бар годину дана.

Као услов за проглашење малолетства писац препоручује мишљење једног, а још боље два лекара, од којих бар један треба да је службени лекар, са психијатричним образовањем. Неизлечиви пијанци морали би се прогласити као малолетници за навек и држати у заводу (азилу) за пијанице. Подизање завода за пијанце треба најпре оставити слободној иницијативи хуманих друштвава, а држава би могла евентуално дати и своју помоћ.

Beitrag eines Arztes zur Frage des Haftsystems für jugendliche Gefangene.

Под овим насловом расправља Dr. Sticke у „Blätter für Gefängniskunde“ питање, који је казни систем најбољи за малолетне осуђенике. Поглавито с теориског гледишта, писац објашњује утицај усамљеног затвора на здравље малолетника. Тако он говори о утицају његовом на побољшавање, смртност, туберкулозу, разне физичке и умне болести, онанију и сексуалне аномалије, па долази до резултата, да је усамљени затвор за малолетнике бољи од општега. Ово мишљење писац је поткренито неким статистичким подацима, у колико му је било могуће да прикупи за то потребни материјал.

De la juridiction compétente en Serbie pour connaitre des actions en divorce ou en nullité du mariage, fondées par des époux étrangers.

Под овим насловом донео је познати Клинеов „Journal du Droit International Privé“ (св. VII—X, стр. 742—748) расправицу из пера нашег сарадника, проф. Живојина Перића, у којој је јасно изложено питање о надлежности судова с обзиром на развод брака у опште, а нарочито с обзиром на развод брака туђинаца који би се у Србији настанили, како га је уредило наше позитивно законодавство и како га схвата правосуђе нашег највишег суда. И на њу ми радо свраћамо пажњу читаоцима „Бранича“.

У истој свесци овог часописа завршује се, за наше читаоце такође занимљива, расправа председника суда у Бакави, К. Н.

Буздукама: *Du mariage des Roumains à l'étranger et des étrangers en Roumanie.*

Brouardel P. Le mariage nullité, divorce, grossesse acouchement. Paris (J. V. Baillere) 1900. 8° VIII—452. (Цена 9 дин.).

Познати старешина медицинешког факултета и члан Француског Института, с г. Лакасањем најпризнатији стручњак француски у судско-медицинским питањима, расправља у овом свом извршном делу сва питања која се могу поставити судско-медицинском стручњаку с погледом на брак и најразноврсније правне последице, које из њега и његових разних фаза произлазе. При томе је водио рачуна и о ванфранцуском законодавству и судству. С тога се сваком правнику ова књига може препоручити (и ако није за нас нарочито писана). Она ће га нарочито научити: каква и која питања да поставља стручњаку, и помоћи ће му да боље разуме овога одговоре. Последњи и по учењу Бруарделову не треба да исказује ништа друго до оно што је сам, својим стручним опажањем могао утврдити.

Ernst Cohn говори о положају морфиниста према закону у чланку „*Die zivilrechtliche Bedeutung der Morphiumsucht*“ (*Arztliche Sachverständigenzeitung* 1899. стр. 185.). Овоме чланку дало је повода мишљење *Леимана*, који је опширно изнео један типичан случај једне дегенерисане морфинисткиње, и изјаснио се, да је потребно, због извесних последица, да се она прогласи за малолетну. Налази да је потребно да се у § 6 бр. 3. грађ. зак. додаду речи: „или морфинизам“.

Код случаја морфинизма треба увек тражити лекарско мишљење.

Maurice de Fleury L'âme du criminel, (Paris 1898, Alcan).

Овај писац третира злочиначко питање с једне нове тачке гледишта.

Он узима за основу својих посматрања анатомски састав мозга нарочито ганглијских ћелија великог мозга и њихових огранака. Ови (огранци) се додирују међусобно у активном стању, и производе на тај начин игру представа. При недовољном развићу или слабом функционисању групе представа не могу једна с другом да дођу у додир, и мозак реагира друкчије од нормалнога. Исти је случај када представа стида, одговорности према забра-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

њеном, страха од казне које је законодавац претпостављао, услед рђава васпитања и рђавих примера, нису могли да се развију, те према томе не могу учествовати у борби мотива за и против кривичног дела.

Према овоме воља се изражава у радњама једино на основу анатомског развића ганглијских ћелија, као и вежбања и задобијања представа; воља дакле није слободна, радње су детерминисане, појам моралне одговорности сâм се у себи садржи. Злочинац постаје објекат патолошког посматрања, односно психолошки образованог судије, чији задатак није више у одређивању казне већ у томе, да злочинца учини нешкодљивим.

На жалост Флери прецењује наше знање о анатомском саставу и функцијама ћелија моздане опне, и ово пренашање и примена на психологију прерано је.

Писац тражи за сузбијање злочина поред боље судијске спреме медицински преглед оптуженога, подизање казних болница за умоболне злочинце и тешке психопате; затим, промену условне осуде и школовање случајних злочинаца ради стварања нових мотива; и обратно, из истог разлога захтева већу строгост према рецидивистима и страсним злочинцима. Он заступа и промену смртне казне у ближој форми. На овај начин порицање слободне воље и моралне одговорности води јакој одбрани и бољем отклањању злочина, — Једну главу из овог дела доносимо у овој свеци у преводу г. Ж. М. Протића.

Noradounghian Gabriel e., Recueil d' actes internationaux de l' Empire Ottoman ... recueillis et publiés par — књ. II. 1786—1856 Paris — Leipzig — Neuschâtel 1900, в. 8°. LXXI, 512.

У делу овом, од кога је прва књига изашла пре три године, и чији је издавач правни саветник у турском министарству спољних послова, и то већ од великог низа година, налазе се скупљени уговори, наредбе, споразуми, изјаве, записници, фермани, берати, повласна писма и друге исправе, које се односе на спољашње јавно право Турске. Г. Норадунгијан је узео за основицу свога дела хронолошки ред, те нам је у првој књизи (1897) дао ову грађу за време од 1300—1789 године. Жалити је што текстови ових важних исправа почињу у делу тек од 1135, докле нам се до тога рока износи само њихов садржај у изводу.

С књигом која је пред нама отвара се нова периода, која отпочиње с год. 1789, па се завршује Кримским Ратом одн. Париским Уговором. Овде се већ улази у велика животна питања, у којима Отоманска Царевина почиње да игра врло важну улогу, те се

већ по овој књизи може ценити, како се она све више и више везује с Европом, да у њено друштво буде и формално примљена 1856 године. — Трећа књига ће садржавати Париски Уговор и оне који су за њим дошли, и тако нас довести до данашњих дана. Габријел-Ефендија нам уз то обећава и четврту књигу, у којој ће бити сређени закони и правилници, који имају у себи ма што међународнога, или који су саопштавани туђинским владама у разна времена окружницама.

Цело дело ће тако добити практично обележје, те ми немамо потребе да га нарочито препоручујемо српским правницима, којима је тако често потребно да се упознају с турским међународним уговорима и законима. Оно је и јевтиније и приступачније од великог зборника Барона Тесте и његових синова, од кога је до сад изашло девет опсежних књига под заглављем: *Recueil des traités de la Porte Ottomane avec les puissances étrangères*, а који отпочиње с год. 1536.

»Мјесећник«, орган правничког Друштва у Загребу, — доноси у четири последње свеске за ову годину на уводним местима ове чланке:

У свесци за септембар: *О накнади штете код повреде постојеће обавезе* од д-ра Мирка Кошутића; *Уливи форме државе на развој управнога права у опште, а на посе у аустроугарској монархији*, од д-ра Јосифа Хохолача; *Осми општи конгрес међународног криминалистичког друштва*, од д-ра Ј. Шиловића; *Вера и поштење у праву*, од д-ра Ст. С. — У октобарској свесци: *Припада ли из задруге изудатој женској глави законско наследно право на онај део бившег задружног имања, који је при деоби припао њеном оцу као самовласништво?* од Игња Гагнера; *Осми општи конгрес међународног криминалистичког друштва*, од д-ра Ј. Шиловића; *Office national du commerce exterieur, социјални положај радничког сталеза у Енглеској*, од д-ра Јосифа Хохолача. — У новембарској свесци: *Утопије социјалистичке скупне производње*, од д-ра Степана Посиловића; *»Живко Милосављевић: римско приватно право. Књига I. Увод и т. д.«* приказ д-ра Стрехала; *Осми општи конгрес међународног криминалистичког друштва, Социјални положај радничког сталеза у Енглеској* од д-ра Ј. Шиловића. — У децембарској свесци: *»Живко Милосављевић, римско приватно право. Књига I. Увод и т. д.«* (свршетак) приказ од д-ра Ивана Стрехала; *Осми општи конгрес међународног криминалистичког друштва*, од д-ра Ј. Шиловића; и *Правнички образовани заводи у Угарској*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Као што се из овог прегледа само уводних чланака види, „Мјесечник“ се, као правнички лист, веома погодно уређује, што служи на част уреднику и уређивачком одбору, а нама даје разлога, да га препоручимо најтоплије озбиљним радницима на пољу правне науке у нас.

Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft уз сталну сарадњу *Белинга* (Гисен) *Франка* (Хале) *Ф. Хицела* (Гетинген) *Кнапа* (Вирибург) *Митермајера* (Берн) и *Свајферта* (Бон) издају *Fr. v. Liszt* (Берлин) и *K. v. Lilienthal* (Хајделберг).

Часопис овај, који је Ф. Лист основао с покојним Доховим, улази сад већ у двадесет прву годину свога опстанка. Може се с правом рећи, да он данас заузима неоспорно прво место у светској књижевности Кривичнога Права. Његови ступци отворени су гледиштима свих праваца у савременој науци, и ако се по досадашњем раду може утврдити, да се овде, више него и у једном стручном часопису раније, поклања нарочита пажња друштвеној страни злочина и Криминалној Политици.

Уредништво је до сад пружило својим претплатницима читав низ казних закона разних земаља у немачком преводу. Уз то им бесплатно даје и *Саопштења Међународне Удруге за Кривично Право*, којој је Ф. Лист такође један од основалаца. — Ми најтоплије препоручујемо овај часопис свима оним нашим правницима, који се интересују кривично-правним питањима. Он излази годишње у шест свезака, а стаје 20 марака. Издавалац му је позвата књижара *J. Guttentag-a* у Берлину (*Lützowstr 107 — 108*).

De Lestrade V-te Combes, Droit politique contemporain, *Paris* (Guillaumin et cie) 1900 в. 8°. 432, (цена 12 дин.).

Писац овога дела је већ стекао лепо име у савременој књижевности својим ранијим делима, која су до сад била намењена више привредно економским питањима. Једно од својих дела (*Савремени положај сељака у Русији*) штампао је на инглеском језику; сва остала су изашла француски. То је човек који је много путовао, много видео и нарочито много умео да види. Не припада у својој земљи ни једној политичкој странци, те према томе сматра да има одрешене руке и слободан поглед на сва питања. У овом делу он би хтео: да даде слику савремених политичких установа; да покаже, из каквих основа ове проистичу, каквим су потребама позвате да одговоре, и у којој мери их подмирују; да их подвргне двоструком испиту на основу теорија, које су их

створиле и резултата које су до сад дале. Кад се изврши сав овај пописни посао, онда би још хтео да укаже на прилике, које у наше доба утичу на усавршавање или онакажавање ових установа.

Ево у кратко прегледа његовог дела по главама. Он најпре говори о држави одн. народу (3—38), за тим прелази на друштвени склоп (39—65) и на уставе и владе (65—211), да после тога излаже своје гледиште о врховној власти и њеним органима (211—242), говорећи при томе о извршној (242—399) и законодавној власти (399—520); враћајући се за тим у нарочитој глави на владавине облике (521—575), и износећи своје погледе на народно право бирања (575—626) и на уставна јемства (627—690), и завршујући најпосле своје дело неколиким општим посматрањима и извођењем неколиких закључака (691—711). Што је редак случај код његових земљака, писац овог дела је проучавао гледишта савремених мислилаца на самим изворима, јер, као што се види, зна готово све европске важније језике. Он се сам (стр. 691) извињава, што у своме делу није говорио о значају и улози штампе у савременом политичком животу, нити о судској власти.

Миљковић др. М. Алкохолизам и злочин. — Београд (држ. штампарија) 1900. 8°. 36.

Наш сарадник г. д-р. Миљковић штампао је расправу под овим насловом у »Полициском Гласнику« почетком ове године, па ју је за тим оштампао и засебно, пропратив је сразмерно доста дугим поговором (стр. 39—46).

Ми свраћамо пажњу наших читалаца на ову расправу, и то тим пре, што она у велико допуњује расправу др-а Ашафенбурга *О цијанству и злочину*, која је изишла у прошлој свесци нашег листа. У Миљковићевој књижици говори се најпре, после кратког увода о алкохолу и његовом дејству на организам и радње човечије, за тим се прелази на алкохол као узрок појединим врстама злочина, да се после дође на криминалну политику у погледу алкохолизма, при чему се разматрају у првом реду оштите мере против алкохолизма, па се онда прелази ближе на мере кривичног законодавства. Као што се види све су то питања од врло великог значаја, чије се проучавање препоручује свакоме човеку мислиоцу у нашој земљи, нарочито нашим правницима. Да напоменемо само узгред још толико, да се и писац ове интересне и корисне књижице с правом жали на непоузданост наше статистичке грађе, о којој смо и ми говорили у прошлој свесци »Бра-

нича^а. — Књижица ова штампана је у сразмерно малом броју примерака, и може се добити у књижари В. Валожића.

ПРОМЕНЕ У СУДСКОЈ СТРУЦИ

Указом од 18. октобра ове године уважена је оставка на државну службу г. *Михаила Цветановићу*, писару I класе смедеревског првостепеног суда.

Указом од 30. истог месеца постављени су: за писара II класе смедеревског првостепеног суда г. *Радивоје Тодоровић*, писар исте класе пиротског првостепеног суда, по молби; и за писара III класе пиротског првостепеног суда г. *Борислав Милисављевић*, свршени правник, практикант крагујевачког првостепеног суда.

Указом од 4. новембра постављени су: за судију Апелационог суда г. *Васа М. Симић*, председник првостепеног суда за варош Београд; и за председника првостепеног суда за варош Београд г. *Драгутин Н. Атанацковић*, судија Апелационог Суда, — обојица по потреби службе.

Указом од 10. истог месеца уважена је оставка на државну службу г. *Радивоју Мирковићу*, писару III класе ваљевског првостепеног суда; а на његово место постављен је за писара III класе г. *Владимир П. Николајевић*, свршени правник, практикант првостепеног београдског окружног суда.

Указом од 16. истог месеца постављен је г. Север Милутиновић, писар II класе крагујевачког првостепеног суда, за писара I класе среза и округа крагујевачког.

КРЕТАЊЕ ПРАВОЗАСТУПНИКА

Декретом Министра правде постављени су за правозаступнике: г. *Лука Зебић*, бивши судски писар, при лозничком првостепеном суду, — 21. октобра ове године;

г. *Бенко Давичо*, писар Главне Контроле у оставци, за варош Београд, — 23. истог месеца;

г. *Коста Томић*, бив. јавни правозаступник, за варош Београд, — 9. новембра;

г. *Урош Гавриловић*, бив. јавни правозаступник и председник општине зајечарске, при зајечарском првостепеном суду, — 13. истог месеца;

г. *Јован Кречаревић*, јавни правозаступник при лесковачком првостепеном суду, за јавног правозаступника за варош Београд, — 16. истог месеца; и

г. *Живојин М. Протић*, бив. начелник окружни, за варош Београд, — 23. истог месеца.

Решењем Министра правде од 7. новембра престали су бити правозаступници:

г. *Лазар Б. Божић*, из Крагујевца, пошто је указом од 4. новембра ове год. постављен за начелника II класе среза и округа крагујевачког;

г. *Тодор Љ. Поповић*, из Крушевца, пошто је указом од истог дана постављен за секретара II класе начелства округа моравског; и

г. *Марко Ђурашковић*, из Ваљева, пошто је указом од истог дана постављен за ванредног секретара II класе начелства окр. ваљевског, а да врши дужност начелника среза колубарског окр. ваљевског.

В Е С Н И К

† *Живко М. Милосављевић*. — Неуморни радник на нашој правној књижевности и верни сарадник нашег листа, професор и судија највишег суда Живко М. Милосављевић преминуо је у Београду 27 јула тек. године готово изненадно, јер је боловао свега 2—3 дана. Ми ћемо у једној од наредних свезака донети опширнији опроштај с њим из пера једнога од његових најближих другова. Међутим не смејући завршити ову годину без бар и најмањег помена о честитом нашем Живку, доносимо из једног од дневних листова ову забелешку о њему:

«27. јулија после подне сахрањен је у Београду *Живко Милосављевић*, судија касационог суда и професор Велике Школе. Спровод је прошао поред Велике Школе и ту се са покојником опростио г. *Спаса Радојичић*, професор Школе. Из тога говора доносимо ове податке о животу и раду покојникову. «Као син сиротних родитеља, Живко се у својој младости љуто борио са немаштином, јер му је било сасвим недовољно оно издржање што му је отац био кадар дати. Али ипак у школи је вазда био међу првима. Кад смо се 1. септембра 1877 године ми, његови тадашњи

школски другови, искупили у VI разреду гимназије, сећам се добро, како нас је тога дана све из реда јако растужила вест, да је Живко због, очеве немаштине, прекинуо школовање и остао у Пожаревцу код оца на занату. Али на срећу, идуће године Живко је опет школу наставио и доцније одлично свршио правни факултет Велике Школе, издржавајући се, које помоћу очевом, које давањем кондиција. Као што је у српској школи био вазда међу првима, Живко је такав био и у Париској школи права, где је, као државни питомац, даље изучавао правне науке. У тој сам школи случајно био сведок једне врло пријатне сцене за нас Србе. У II-гој години лисанса Живко је имао да полаже испит са три француска ђака. Он је на том испиту показао тако јаку и темељну спрему, да се седи и строги професор г. Бедин, који га је испитивао, нашао побуђен јавно га похвалити, и да, како рече, с болом у души укори своје саплеменике, што су толико изостали иза овога странца, коме по спреми међу француским ђацима те године још није нашао равна. Ускоро по повратку у Србију Живку је поверена на нашој Великој Школи катедра римскога права, коју је све до јуче најдостојније заузимао. Још одмах прве године он је ту катедру одржао готово на оној истој висини, на којој је она у Париској школи права. За то је доказ очевидна темељна спрема из римског права наших млађих правника, који су били Живкови ученици. За то је исто такав доказ и књижевни рад Живков. Поред наставничког рада у школи, Живко је доспео да за кратко време свога професоровања изradi ова изврсна научна дела: 1. Римско приватно право и његов утицај на јевропска законодавства и правничко образовање у опште. 2. Римско приватно право. [Књига I увод, извори, историја и монументи. Лично, статусно и породично право: I (половина). Књига II. Стварно право, које је у рокопису; Књига III. Наследно право, која је у штампи и од које је покојник доживео да види само први табак оштампан.] 3. Нови законик о кривичном поступку за Босну и Херцеговину. 4. Римско Јавно право од Виљемса. (Превод). 5. Јавно међународно право од Функ-Бретана и Сорела. (Превод), 6. Држава старог века од Де-Куланжа. које је дело превео заједно са Божом Прокићем. Осим тога Живко је писао научне чланке и у нашим правним часописима, а тако исто и у неким француским. Кад се пре годину дана на надлежном месту осетила потреба да се у наш највиши суд уведу млађе снаге са теоричном правничком спремом Живко је као темељан правник и научник постављен у почетку ове године за судију касационог суда, али је ипак остао и даље у Школи као хонорарни професор. Он је тада с болом у души оти-

шао из школе, али га је ипак још тешила нада, да ће се у њу опет вратити. И, на жалост, није се вратио. — Бог да га прости!»

† **Миодраг Протић**, окружни начелник у пенсији бивши судија, погинуо је 10. новембра ове године од зликовачке руке у Крушевцу. Поред све брижљиве истраге, која се за убицом пок. Протића води, ништа се до данас стварно није могло докучити. Бог да га прости!

Радничке уредбе с гледишта упоредног права. — Тако се зове тема, коју је расправио д-р права и философије *Карл Коен* и као јавно предавање прочитао 17. новембра (по нов.) ове године на седници Међународног Друштва за Упор. Правну Науку и Народну Привреду у Берлину. У именованој расправи г. д-р Коен пропраћа критички историјски развитак радничких уредаба и закона. Радничке уредбе, на име збирке о одредбама за поједина индустријска предузећа, којима се даје предузимачу извесна концесија, а његовим радницима нека јемства, налазе се најпре у инглеској памучној индустрији у другој половини XVII столећа. Али се законодавство инглеско није занимало са тим радничким уредбама, а раднички ред штитила су у то време поједина удружења, која су се распрострала у Инглеској са тим задатком, да раднику нађу рада. Главна заслуга да се васпостави законитим путем општа уредба о радничком сталежу припада, како д-р Коен признаје, Блунчлију. Он је издао нацрт особноправног законика за циришки кантон, и на том законнику почивају сви прописи индустријских радничких уредаба. Најпре је примењен 1859. године у циришком фабричком закону, а у овом су закону изнесени сви прописи, које данас налазимо као опште за све радничке уредбе. Тако је у самој Швајцарској ускоро проширена на рударске раднике, одакле је у овом облику пренета у Аустрију. У наше време имамо потпуне радничке уредбе у Швајцарској, у Аустрији, Мађарској, Русији, Немачкој, Норвешкој, Белгији, Румунији и Шпанији. У последњим двома земљама ова уредба важи само за раднике по рудницима, у свима осталим она се простире и на раднике осталих индустријских врста. Иначе се и овде закони разликују међу собом по ступњу културе дотичних држава. — Може се рећи, да је у многим земљама с увођењем ових уредаба ишло и побољшање положаја радничкоме реду.

Кад је предавач завршио своје предавање, онда се на њ надовезала као обично научна дискусија, у којој су суделовали неколики чланови удружења. Ова расправа д-ра Коена заслужује пажњу нашег правничког света, коме се препоручује у опште рад овог друштва.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Одбор за испитивање пријављених кандидата за правозаступничке испите — одређен је, на основу § 10. закона о правозаступницима, и у њ су ушли:

г. д-р Стојан Вељковић, председник Касационог Суда, као председник; а као чланови:

г. Арон Нинчић, судија Касационог Суда,

г. Гргур Миловановић, професор Велике Школе,

г. Спасоје Радојичић, професор Велике Школе,

г. Милан Ст. Марковић, правозаступник овдашњи; као заменици:

г. д-р Драгутин Мијушковић, судија Касационог Суда,

г. Милић Радовановић, професор Велике Школе, и

г. Никола Капетановић, правозаступник овдашњи.

Упражњена катедра. — После нереди који су се десили у току новембра месеца на нашој Великој Школи, госп. Јован М. Јовановић, ванредни професор Административног Права, дао је оставку на тај свој положај и постављен је за ванредног секретара у Министарству Финансија. Ми ћемо у једној од свезака на реду донети приступно предавање г. Јовановића. Одласком његовим упражњена је опет ова врло важна катедра на Правном Факултету, те је желети да се што пре попуни.

Нов професор Међународног и Ратног Права. — Г. Министар Војни поставио је претписом за хонорарног професора Међународног и Ратног Права Г. д-ра Миленка Р. Веснића, уредника нашег листа, на место Г. д-ра Милана Пећанца, који је постављен за тајника посланства у Цариграду.

Упражњена Катедра Кривичног Поступка. — На упражњену Катедру за Кривични Поступак на Правном Факултету наименовањем доскорашњег професора те науке г. Светислава Станојевића за главног консула у Трсту расписао је г. Министар Просвете стечај, коме је рок био 30 нов. ове године. Колико смо могли сазнати, за то место се пријавио сарадник нашег листа госп. д-р Божа В. Марковић, писар трговачког суда у Београду, и то за ванредног професора.

Виларијева Задужбина. — Познати италијански историчар и социолог Пасквале Вилари из Флоренције навршио је прошлога лета четрдесет година наставничког рада. Његови поштоваоци из свих земаља сматрали су да ће тај дан најбоље прославити, ако оснују једну задужбину под његовим именом са задањом, да се потпомажу млади радници на пољу Историје. То је ове године и довршено. Основна главница ове задужбине износи 45.502·15 ди-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

нара, а њоме ће управљати један одбор образован уз Алфијеријев Институт за Више Науке у Флоренцији. Тим поводом слављеник је држао један врло занимљив говор, из кога видимо да и Италија има доста велики број сиромашних и вредних ђака.

Прва женска — адвокат. — Двадесет и четири часа, пошто је у француским званичним новинама обнародован закон, по коме жене, које су добиле диплому да су свршиле правни факултет, могу положити адвокатску заклетву и постати адвокатом, у седници првог одељења у Паризу, Госпођа Пети положила је заклетву, коју је закон прописао, па да се може ступити у адвокатски ред.

Ова свечаност створила је у суду праву револуцију. Око подне у разним судским одељењима, приметила се празнина, и адвокати су журно похитали у препуњену салу, где је прво одељење држало седницу.

Госпођа Пети дошла је у суд у 11 и по часова, са својим мужем, париским адвокатом, и села је на прву адвокатску клупу; с десне стране судија, а у средини шеснаесторице свршених правника, којима је дозвољено полагање заклетве. Лепа, умиљата, са мало разбарушеном косом, млада госпа држала је у рукама своју адвокатску капу, која као да јој је много досађивала, а говорила је са госп. Морисом Бернартом. На све стране у тој сали, људи су се пропињали на прсте, да виде „адвокатицу“ коју је малени стас, у извесној мери чувао од опште радозналости.

У 12 часова и 20 минута, судије уђоше у седницу. Три новопостављени судије, положише заклетву у сред опште равнодушности. Најзад госп. Леон Девеј, који је стајао, поче овако:

Част ми је замолити суд да дозволи полагање адвокатске заклетве свршеним правницима, чија имена подносим.

Старешина адвоката, прочитао је 17 имена. Име госпође Пети, било је четрнаесто по реду.

По тражењу генералног адвоката, писар је прочитао формулу заклетве:

„Заклињем се, да као бранилац, или саветодавац ништа нећу казати или публиковати, што је противно законима, наредбама, моралу, сигурности државе и јавном миру и да се никада нећу удаљавати од поштовања, које се одаје судовима и јавним властима“.

Тринаест правника дефилују, и већином изговарају енергично: заклињем се. Сад је дошла на ред госпођа Пети. Млада госпа диже у вис десну руку, на чијим се прстима види повише прстења и изговори: заклињем се, али мало загушљивим гласом, у след узбуђења.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Кад је и последњи правник положио заклетву, први председник објави, да су све заклетве положене, и по обичају позва нове адвокате да заузму своја места у адвокатском реду. Г-ђа Пети, села је на прву адвокатску клупу поред свога мужа, и чекала је, да се радознали разиђу.

Кад је сала упола испражњена, адвокатика непрестано држећи у рукама своју досадну капу адвокатску, изађе из сале и прође кроз читав шпалир радозналаца. Онда се видело, да је адвокатски огртач, којим је била огрнута г-ђа Пети, много елегантнији од огртача њених колега. А што би женска кокетерија престала под униформом?

За тим је г-ђа Пети отишла у судску гардеробу, где је оставила свој адвокатски огртач, а на скоро је изашла у елегантној тоалети, коју никада неће надмашити никаква адвокатска мантија.

Заклетва младе адвокатике, била је цело по подне предмет разговора у суду. —

Из франц. листа „Фигаро“

К.

Заштита електричне својине. — У прошлој свесци *Бранича* (од 9. нов. о. г.), стр. 589., у notiци *Заштита електричне својине* изостављен је, погрешком слагачевом, читав један пасаж. На име, за реченицом: „После ових говора г. Mascart ставио је на гласање ову резолуцију, која је усвојена већином гласова;“ требао је доћи још и став: „Комисија је мишљења, да електрична енергија треба да се сматра као својина; она изражава жељу, да се и та својина заштити као и свака друга, према јуриспруденцији која је већ утврђена у многим државама.“ Молимо читаоце да учине ову исправку.

Софијски Македонски Комитет пред румунском поротом. — Поротни суд у Илфову у Румунији судио је почетком месеца новембра убицама неког Фитовског и професора Михаилеану. Сви оптужени су Бугари и сви се јављају као оруђа софијског македонског комитета, коме стоји на челу неки Г. Борис Сарафов, а коме је почасни председник чувени ђенерал Николајев. Под копреном патриотизма ова злочиначка дружина врши убиства по целој Турској и Бугарској, па је сад прешла и на румунско земљиште, спремала је чак да насрне на живот самих Бугарској суседних владалаца, на првом месту краљева Србије и Румуније. Све је то утврђено на јавноме претресу у Румунији, који је неколико дана трајао и чије вођење чини сваку част румунском правосудју. — *За убиство Фитовског* осуђени су Војчу Илијев на

вечиту робију, Никола Митев и Мита Стојчев на двадесет година робије, Христо Карамбулев на седмогодишњу робију, Александар Трифолов (малолетан) на две године поправног затвора; за *убиство проф. Михаилеану* (уредника листа „*Peninsula Balcanica*“) Стојан Димитров на вечиту робију, Спиро Алексев на двадесетогодишњу робију и Аћим Петев на петогодишњи тешки затвора; за *заверу против краља Карола* осуђен је Никола Богданов на десет година затвора; — *in contumaciam* су осуђеи: Б. Сарафов, Ђ. Петров, В. Ковалев, Д. Икономов и Д. Давидов на вечиту робију, а М. Босњаков, А. Поп-Арсов, К. Замфиров, Тр. Цветков, поручик Тролев, А. Бурлаков, Ђ. Теодоров и поручник Стојанов на двадесетогодишњу робију.

Цео овај претрес привукао је био пажњу свега образованог света и то како по својој правној тако и по својој политичкој природи. Та пажња данас још није засићена, јер се у Европи с правом истиче питање: хоће ли сама Бугарска предузети какав корак против овако очитих злочинаца, и хоће ли људе као што су поручници Тролев и Стојанов трпети и даље у својој војсци? Најпосле је не мање важно и питање: може ли ђенерал Николајев као частан официр остати и даље почасни председник једне дружине, чија је злочиначка природа у Илџову потпуно разголићена? Ако уз то Бугарска буде трпела даљи рад овога друштва, неће ли тиме неминовно изазвати да се слична њему оснују и у Турској, Румунији и Србији, ако не ради чега другог, а оно у циљу самоодбране?

Данашње поморско ратно право и неутралност у њему. — Проф. д-р Ем. Улман, овогодишњи ректор минхенског свеучилишта, држао је приликом ступања у своју дужност у великој дворници свеучилишној предавање о овоме предмету с нарочитим обзиром на поморске трговинске интересе Немачке. У томе свом предавању проф. Улман нарочито истиче потребу заштите трговачке робе на неутралним бродовима против самовољних нартаја зараћених страна, додајући да су сви покушаји, које су наука и дипломација мањих држава чинили у томе правцу, остали до сад безуспешни, јер им се противила Инглеска, данас још увек најјача поморска сила. То је био узрок те се и 1899 године у Хагу није могло приступити постављању основа за поморске ратове, већ су ове утврђивали само с обзиром на ратове на суву. — Занимљиви су и поучни и статистички подаци о развоју немачке поморске трговине, које је предавач овом приликом изнео; али на којима се ми овде не можемо више задржавати.

Хрватско правничко друштво. — Управни одбор овог друштва одржао је на дан 24. октобра ове године своју изванредну

седницу. У тој седници известио је председник одбора, да је правничко друштво добило од краљ. земаљ. владе, из ресора просвете и црквених послова, писмо, под 12. октобром 1900. године бр. 14.932, којим се правнички одбор умољава, да поднесе своје стручно мишљење о *хрватском преводу Дернбургових пандеката* које је приредио Др. Лаза Костић и већ штампао први део тога превода. Одбор је закључио једногласно, да се умоли потпредседник правничког друштва др. Фрања Ј. Спевец, да он изради то стручно мишљење. Др. Фрања Спевец одазва се радо одборској молби и примио се израде поменутог стручног мишљења, које ће се, чим буде готово, послати краљевској земаљској влади одељењу за просвету и црквене послове.

Управни одбор хрватског правничког друштва држао је за тим на дан 10 новембра (по новом календ.) ове год. опет своју редовну седницу, на којој су примљени ови нови чланови и то од 1. јануара 1900. године: Коста Бошковић, судија у Осеку, Мирослав Босанац, судски пристав у Клађу; а од 1. јануара 1901: Вјећеслав Стари, прислужник у Пожези, Јосиф Маринић, прислужник у Пожези, др. Деметер Петровић, адвокатски писар у Пожези и Јосиф Стефановић, судија у Пожези.

После тога примљена је и уважена оставка, коју су поднели на чланство концем године 1900.: Ђура Бањанин, Иван Седелић, др. Драгутин Домјанић, др. Платон Чуповић и Ђорђе Стевановић.

Коначно је усвојен и примљен извештај благајника о стању благајне.

Госпођица, први доцент права у Италији. Из Рима јављају да је госпођица Тереза Лабријола постављена пре неки дан за доцента философије права на универзитету у Риму. Ово је први случај, да је у Италији женска професор правних наука. У осталим факултетима било је женских доцената још у средњем веку. Госпођица Лабријола је положила испит за докторат права још у Јулу 1899. год. Дисертација је носила назив „L'onore nel diritto“ (част у праву). Ова госпођица је још раније писала за разне научне часописе. У мају ове године дозволи јој виши сенат за јавну наставу полагање испита за приватног доцента. Пошто је положила испит писмени и усмени, држала је пробно предавање пред професорима и ђацима „о установи својине“. У јануару ће д-р Тереза Лабријола држати своје уводно предавање. Ово је јединствени случај, да су на једном истом универзитету наставници отац, син и кћи. Отац је професор философије, а син, односно Терезин брат, доцент права на универзитету у Риму.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Споменик Алфонсу Ривијеру. — Поштоваоци пок. Алфонса Ривијера открили су му. 2|15 октобра ове године споменик у свечелишту у Брислу, који је урезан у зид између две слушаонице, у којима је покојни Ривије годинама предавао Римско и Међународно Право. То је плоча од белог мермера, на којој је с леве стране Ривијерово попрсје у профилу, а према њему Немеза наслоњена на дело о Римском Праву, држећи на крилу отворено Међународно Право. Испод слављениковог попрсја је дан и место његовог рођења и смрти (Лозана 9. нов. 1835 † Брисел 21. јула 1898.) и: Алфонс Ривије, професор Римског и Међународног Права. Према попрсју а изнад Немезе, која (као што рекосмо) седи, исписана је позната Ривијерова изрека: „Зар је отаџбина само у простору? Није ли она исто тако и у времену? Своје време треба волети готово исто онако као и своју постојбину, без обзира на његове недаће и на његове заблуде.“ — Ривије је добро познат српским правницима већ и с тога, што је његово најзнатније дело *Основи Међународног Права* преведено на наш језик, што су и прве појмове о Особном Међународном Праву многи од њих добили из његовог и Асеровог дела, које је већ поодавно превео на српски пок. Јов. Аћимовић. Приликом откривања овог споменика изговорио је тајник одбора г. П. Ерера сходну беседу, на коју је одговорио г. Гро, примајући споменик. Свечаности су присуствовали многи научници белгијски, свеучилишна омладина, покојникови сродници и многи одлични швајцарци, који живе у Белгији.

[Опширнија биографија Ривијерова, с прегледом његових научних радова налази се у српском издању његових *Основа Међународног Права*, књ. I].

Женске адвокати. — Француска скупштина усвојила је предлог, по коме женске, које имају сведоџбе да су свршиле правне науке, могу положити заклетву прописану за адвокате, и постати адвокати. — Кад је тај предлог поднет Сенату, један сенатор говорећи против, казао је и ово: Кад бих се обраћао женама, да их упозорим на непријатан поклон, који хоће да им учине, ја бих им казао: Ви које, од како је света, управљате човечанством вашим чарима, вашим духом, вашом лепотом и вашим срцем, наставите и чините то исто и сутра као и јуче, али не тражите од нас Пантленов¹⁾ огртач и све оне замршене и нејасне говоре, који би из ваших уста били тако непријатни и одвратни.

¹⁾ Адвокат Пантлен, занимљива закрдја написана почетком XVIII столећа. — Адвокати у Француској, кад су у судници, носе црни огртач.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

На крају дебате устао је министар правде и изјавио, да је влада са свим наклоњена предложеном закону. — Даље је рекао: Кажу и то, да ће та слобода бити за жену опасна, али ми не морамо знати, како ће жена ту слободу употребити. Г. Гурми казао нам је, да нас је жена надмашила својим срцем и својим милосрђем, а адвокату су најпотребније те драгоцене особине, које жена има у толиким изобиљу. Други је разлог овај: школе стварају дипломе, а тим дипломама потребна је санкција. Нема никаквих разлога, да се судница затвори пред образованом женом, која долази да брани јаднике.

Сенат је усвојио тај предлог са 172 против 34 гласа. — Сад имају реч женске адвокати. Једина је жеља да ту реч не злоупотребе.

Нови управници казних завода. — На место пензионских управника казних завода, г.г. Миливоја Остојића у Пожаревцу и Јевте Поповића у Нишу, постављени су за управнике: у Пожаревцу г. Јеврем Јовановић, пенз. управник истог завода, а у Нишу, г. Петар Милићевић, судија.

ЧЛАНОВИМА УДРУЖЕЊА И ПРЕТПЛАТНИЦИМА „БРАНИЧА,,

Управни Одбор Удружења Јавних Правозаступника са задовољством утврђује, да је према г. г. члановима удружења и претплатницима „Бранича“ одржао своје обећање, пошто су свеске за ову годину већ пред читаоцима, а заостале свеске за прошлу годину у штампи су, те ће их они за кратко време имати у рукама.

За који дан, чим за то буде могућности у државној штампарији, даће се у штампу и прва свеска за 1901. годину, коју се надамо да ћемо моћи разаслати најдаље до половине јануара.

„Бранич“ ће на даље излазити у месечним свескама од 5—6 штампаних табака. За његов опстанак и напредовање потребна је озбиљна и предана сарадња свих правника у Србији и Српству, на првом месту наших другова, чланова удружења Јавних Правозаступника.

Одбор се нада, да ће у овој години моћи награђивати бар опсежније радове, који се за лист приме. Он се постарао да за лист придобије сарадњу наших најугледнијих правних стручњака и то како практичара тако и теоричара. Пратећи рад нашег законодавног тала, у листу ће се по могућности претресати и сви законски нацрти који се буду благовремено објављивали.

Одбор моли све правозаступнике у Србији, који до данас нису постали чланови удружења, да се одмах упишу за редовне чланове, и положе улог за II полође у 12 динара.

Све остале правнике у Србији одбор моли, да се упишу за ванредне чланове и положе улог за II полгође у 8 динара.

Господа, која дугују за прошлу годину или за дуже време, умољавају се, да свој дуг што пре измире.

Уредно полагање улога и претплате једини су извори за опстанак „Бранича“ јединог правничког листа у Србији.

Годишњи је улог, за редовне чланове удружења 24 дин., а за ванредне 16 дин.

Претплата за оне који нису чланови, стаје

на годину	16 динара
» пола године	8 »
» четврт »	4 »

Улоге и претплату примаће благајник удружења г. Ђорђе Карајовановић, овд. правозаступник, а у унутрашњости, друштвени повереници.

Писмене радове за Бранич, примаће уредник листа а по могућству одбор ће их и награђивати.

ОДБОР

Удружења Јавних Правозаступника

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

Прошла свеска је, због хитања да на време изиђе, имала доста штампарских погрешака.

Молимо читаоце да нас ради њих извине. Исправљамо међу тим најглавније из расправе поштованог госп. Богишића.

СТР.	СТО ЈИ:	ТРЕВА:
388	ред 2. оздо: sraat	serb.
390	» 11. озго: sond	soud
390	» 12. » Которски	котарски
390	» 14. » еф	cf (confer)
391	» 6. » етинолошки	етомолошки
391	» 10. » а у спони	а у супони
391	» 15. оздо: увјеси	увјети
391	» 10. » њеколико	неколико
391	» 7. » тако	лако
392	» 21 и 22 озго: нестало	настало
393	» 2 озго: правништву	правништву уз договор и
394	» 33 » аутитетична	антитетична
395	» 6 » народу	моралу
396	» 17 » та	то
395	» 4 оздо: oi	oi
396	» 4 озго: ријеч	ријечи
397	» 23 » коју	која
397	» 14 озго: И саме	У саме
397	» 10 » томе се	томе је
398	» 16 » дужан, него	дужан. Него
399	» 25 » допостити	допустити
399	» 2 оздо: подва	та два
400	» 15 озго: и с тога	што за
401	» 20 » има бар	има оба
401	» 25 » примора	примјера
401	» 28 » jis	lis
401	» 12 оздо: que sot	qua et
402	» 9 » служило	сужило
403	» 10 » свој	својој
404	» 11 » Вријеме	Вријеме је
405	» 20 озго: савити	бавити

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А